

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИЧНОЇ СЕМАНТИКИ

IV МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ

21 листопада 2019 року

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
РІВНЕ 2019

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИЧНОЇ СЕМАНТИКИ

IV МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ

21 листопада 2019 року

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
РІВНЕ 2019

Проблеми лінгвістичної семантики: IV Міжнародна науково-практична інтернет-конференція (21 листопада 2019 року).

П 78 Збірник матеріалів. – Рівне : РДГУ, 2019. – 235 с.

The Problems of Linguistic Semantics : The 4th International Scientific and Practical Internet Conference (November 21, 2019). The Collection of Conference Proceedings. – Rivne : RSUH, 2019. – 235 p.

У збірнику матеріалів IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції “Проблеми лінгвістичної семантики” розглянуто низку питань, що стосуються актуальних проблем лінгвістичної семантики: когнітивної семантики, зіставної семантики, фонетичної, лексичної та граматичної семантики, семантики і прагматики мовних одиниць, семантики тексту і дискурсу, семантики і перекладу.

The Collection of Conference Proceedings “The Problems of Linguistic Semantics” focuses on the topical issues of Linguistic Semantics: Cognitive Semantics, Contrastive Semantics, Phonetic, Lexical and Grammatical Semantics, Semantics and Pragmatics of Linguistic Items, Semantics of Text and Discourse, Semantics and Translation.

УДК 81'37

Редакційна колегія:

Головний редактор – **Деменчук О.В.**, д-р філол. наук, професор.

Відповідальний редактор – **Кучма Т.В.**, канд. філол. наук, доцент.

Члени редакційної колегії:

Павлова О.І., канд. філол. наук, професор; **Аладько Д.О.**, канд. філол. наук, доцент; **Калініченко М.М.**, канд. філол. наук, доцент; **Константинова О.В.**, канд. філол. наук, доцент; **Орел І.І.**, канд. філол. наук, доцент; **Павловська Л.О.**, канд. філол. наук, доцент; **Тарасюк Н.Ю.**, канд. філол. наук, доцент; **Чеберяк А.М.**, канд. філол. наук, доцент.

Рекомендовано до друку вченою радою

Рівненського державного гуманітарного університету

(*протокол № 9 від 31.10.2019 р.*)

© Автори публікацій, 2019

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2019

ЗМІСТ

***АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИЧНОЇ СЕМАНТИКИ:
ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ***

ЖУЙКОВА М.В.	СЛОВНИКОВА ДЕФІНІЦІЯ ЯК ВІДБИТТЯ МЕНТАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ	8
MANAKIN V.	HUMAN VALUES ACROSS LANGUAGES AND CULTURES	11
БОРИСОВА Н.В.	ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ КОНЦЕПТУ <i>ЧАРИ</i>	14
КАЛІНІЧЕНКО М.М.	ДОСВІД ПІВНІЧНОАМЕРИКАНСЬКИХ ФАХІВЦІВ ЩОДО ДОСЛІДЖЕНЬ ЛІТЕРАТУРНИХ ТА ГРАФІЧНИХ ПЕРСОНАЖІВ ЯК ОБ’ЄКТІВ АВТОРСЬКОГО ПРАВА	17
ШЕВЧУК А.В.	НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНА СПЕЦИФІКА ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ	22
КІНАЩУК А.В.	КАТЕГОРІЯ ІРРАЦІОНАЛЬНОСТІ В АСПЕКТІ СИНЕРГЕТИЧНОЇ ПАРАДИГМИ МОВОЗНАВСТВА	25
YODLOVSKA A.	THE HEARING DOMAIN IN THE STRUCTURE OF VOCABULARY DEFINITIONS	29
МАКОГІН С.І.	СЕМАНТИЧНІ ОЗНАКИ У ПАРАЛЕЛЬНОМУ АНГЛІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОМУ КОРПУСІ ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТІВ	32

ПРОБЛЕМИ КОГНІТИВНОЇ СЕМАНТИКИ

ЛЕМІШ Н.Є., ЗЕРНЕЦЬКА А.А.	ФРЕЙМОВЕ МОДЕЛЮВАННЯ СИНТАКСИЧНИХ КОНЦЕПТІВ НА ОСНОВІ КОРПУСНОГО ПІДХОДУ	35
ШЕВЧУК Т.Б.	КОНЦЕПТ <i>СУМ</i> У ЛЕКСИЧНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	38
БАЗАЛІЙ І.В.	ОБРАЗНО-АСОЦІАТИВНИЙ ШАР КОНЦЕПТУ <i>ЩАСТЯ</i> У РОМАНТИЧНІЙ КОМЕДІЇ “DESTINATION WEDDING”	42
ВОРОНІНА- ПРИГОДІЙ Д.А.	КОГНІТИВНИЙ ПІДХІД У ТЕРМІНОЗНАВСТВІ	45
КОВАЛЬ Ю.Ю.	МОВНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ КОНЦЕПТУ <i>ЄВРОПА</i> У СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ	48
МУШИНСЬКА А.В.	КОНЦЕПТ <i>ДОЛЯ</i> ЯК СКЛАДОВА МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ	50

ПРОБЛЕМИ ЗІСТАВНОЇ СЕМАНТИКИ

DEMENCHUK O.	SEMANTIC DERIVATION OF VERBS OF LIGHT EMISSION	54
МІЗІН К.І.	АКТУАЛЬНІ СМИСЛИ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОГО КОНЦЕПТУ <i>ГОРДІСТЬ</i> НА ТЛІ СЕКУЛЯРИЗАЦІЇ БРИТАНСЬКОЇ, НІМЕЦЬКОЇ, УКРАЇНСЬКОЇ ТА РОСІЙСЬКОЇ ЛІНГВОКУЛЬТУР	57
ТОЛЧЕСВА Т.С.	ЛІНГВІСТИЧНІ УНІВЕРСАЛІЇ У ТИПОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ	59
КОРОСТЕНСКИ Й.	ПРОЦЕСЫ КОНЦЕПТУАЛИЗАЦИИ И РОЛЬ АНТРОПОЦЕНТРИЗМА (НА МАТЕРИАЛЕ ЧЕШСКО-РУССКИХ СОПОСТАВЛЕНИЙ)	61
АЛАДЬКО Д.О.	МЕТОНІМІЧНА МОДЕЛЬ “ЧАСТИНА – ЦІЛЕ” В НОМІНАЦІЯХ ПОСУДУ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ	66
KHARLAY O.	ОНОМАСІОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ БАХУВРИХІ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ	68
BAUZER A.	THE EPIDIGMATIC SEMANTIC DIMENSION: A CROSS-LINGUISTIC PERSPECTIVE	72
ЮРЧЕНКО Н.С.	СПІВВІДНОШЕННЯ ПІДХОДІВ ДО ПОНЯТТЯ СЕМАНТИЧНОЇ СТРУКТУРИ СЛОВА	75
БОБЕШКО М.О.	СЕМАНТИЧНА ДЕРИВАЦІЯ ПРЕДИКАТІВ <i>KNOW / ЗНАТИ</i> В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ	78
БУТКЕВИЧ Д.С.	СЕМАНТИЧНА ДЕРИВАЦІЯ ПРЕДИКАТІВ (НА МАТЕРІАЛІ НОМІНАЦІЙ <i>GLAUBEN / ВІРИТИ</i>)	79
ВОРОНКЕВИЧ Ю.Ю.	СЕМАНТИЧНА ДЕРИВАЦІЯ ПРЕДИКАТІВ <i>ВВАЖАТИ / CONSIDER</i> В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ	81
ЛЕХ С.З.	СЕМАНТИЧНА ДЕРИВАЦІЯ ПРЕДИКАТІВ <i>SUPPOSER / ПРИПУСКАТИ</i> В ФРАНЦУЗЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ	84
ПАЮК В.Л.	СЕМАНТИЧНА ДЕРИВАЦІЯ ПРЕДИКАТІВ <i>UNDERSTAND / РОЗУМІТИ</i> В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ	86
ХОРОША О.М.	СЕМАНТИЧНА ДЕРИВАЦІЯ ПРЕДИКАТІВ <i>IMAGINE / УЯВЛЯТИ</i> В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ	87
ЯСІНСЬКА Т.А.	СЕМАНТИЧНА ДЕРИВАЦІЯ ПРЕДИКАТІВ <i>FÜHLEN / ВІДЧУВАТИ</i> В НІМЕЦЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ	89

ФОНЕТИЧНА, ЛЕКСИЧНА І ГРАМАТИЧНА СЕМАНТИКА

ВОКАЛЬЧУК Г.М., ВОКАЛЬЧУК Є.Л.	НЕОЛОГІЧНІ ЕКСПЕРИМЕНТИ ПЕТРА ВЕЛЕСИКА	92
БІСОВЕЦЬКА Л.А.	СЕМАНТИКА СУБСТАНТИВНИХ ПРЕФІКСІВ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ	95
КОСТОЛОВИЧ Т.В.	ФОРМУВАННЯ АКЦЕНТУАЦІЙНИХ НОРМ У НАВЧАННІ УСНОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ	99
ЧЕБЕРЯК А.М.	СЕМАНТИКО-ГРАМАТИЧНА СУТНІСТЬ ПАРЦЕЛЯЦІЇ ЯК ЯВИЩА ЕКСПРЕСИВНОГО СИНТАКСИСУ	101
КУШНІРЧУК О.О.	MODALE BEDEUTUNGEN VON “LASSEN” IN DER DEUTSCHEN GEGENWARTSSPRACHE	104
МАЛАНЮК М.С.	ТОПОНІМИ КАНАДИ УКРАЇНСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ	108
ЛИТВИН К.І.	ШЕВЧЕНКОВИЙ НОВОТВІР <i>СНІГОКВІТ</i>: ОСОБЛИВОСТІ СЕМАНТИКИ ІЗ ПСИХОЛІНГВІСТИЧНОГО ПОГЛЯДУ	110
АЛАДЬКО О.Д.	МЕТОНІМІЧНІ МОДЕЛІ НОМІНАЦІЇ ОДЯГУ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ	113
ГАВРИЛЮК О.Є.	ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТЕАТРАЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ	117
ДАНИЛЬЧУК А.А.	ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНО- МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА ПРИКЛАДІ ВИВЧЕННЯ ТЕМИ “ІМЕННИК”	119
IVANTSOVA M.O.	DIFFUSED ENGLISH ADVERBS OF TIME	122

СЕМАНТИКА І ПРАГМАТИКА МОВНИХ ОДИНИЦЬ

СІРАНЧУК Н.М.	МОДЕЛІ ПОРОДЖЕННЯ МОВЛЕННЕВОГО ВИСЛОВЛЮВАННЯ ТА ЇХНІЙ ЛЕКСИЧНИЙ АСПЕКТ	126
ГОЛОВЧАК Н.І.	PEJORATIVE BEDEUTUNG DER EIGENNAMEN	129
ZAVOLOTNA T.	NOMINATIVE PROCESS OF FASHIONSPEAK	133
ІВАНЧЕНКО М.Ю.	НАЦІОНАЛЬНА СПЕЦИФІКА МЕТАФОРИЧНОЇ АКТУАЛІЗАЦІЇ <i>ЗРАДИ</i> В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ	136
ОРЕЛ І.І.	ФУНКЦІЇ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З ФОЛЬКЛОРНИМ КОМПОНЕНТОМ У ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ТЕКСТАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЖАНРУ	138
ПАВЛОВСЬКА Л.О.	ОСОБЛИВОСТІ ПРАГМАТИКИ ВЕРБАЛЬНИХ ФОРМУЛ ПОБАЖАНЬ У РІЗНОСТРУКТУРНИХ МОВАХ	142

*IV Міжнародна науково-практична інтернет-конференція
“ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИЧНОЇ СЕМАНТИКИ”*

ПАЛЬЧЕВСЬКА О.С.	ОСОБЛИВОСТІ СЕМАНТИКИ КУЛІНАРОНІМІВ В НАРОДНІЙ МОВІ XIX СТ.	146
KHRUSTYCH N.	LEXICAL ANALYSIS OF IDIOLECTS OF FEMALE POLITICIANS	148
ГУБИЧ П.В.	СЕМАНТИЧНЕ СЛОВОТВОРЕННЯ ПОЖЕЖНИХ ТЕРМІНІВ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ	152
ТУПАЛЬСЬКА Г.О.	КОНЦЕПТУАЛЬНІ ІДЕЇ ВИЗНАЧЕННЯ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ПРИРОДИ, СТИЛЬОВОЇ СПЕЦИФІКИ ПЕРИФРАЗ	154
КОГАЄВСЬКА Ю.Р.	ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ АНГЛОМОВНОЇ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ НА СТАРШОМУ ЕТАПІ НАВЧАННЯ	157
БУЦЬ М.П.	СТРУКТУРНІ ПАРАМЕТРИ АНГЛІЙСЬКИХ АРХІТЕКТУРНИХ ТЕРМІНІВ	159
МАТВІЄВА С.Ю.	ПЕРЕДУМОВИ УТВОРЕННЯ АНГЛІЙСЬКИХ НЕОЛОГІЗМІВ СФЕРИ ІНТЕРНЕТ КОМУНІКАЦІЙ	162
МОГЛЕВСЬКА М.А.	ОСОБЛИВОСТІ СЛЕНГУ ПІДЛІТКІВ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ ДЖ. СЕЛІНДЖЕРА “ЛОВЕЦЬ У ЖИТТІ”)	164
СТЕПАНИШИН Р.В.	СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ПАРАМЕТРИ АНГЛОМОВНОЇ ТЕРМІНОСИСТЕМИ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА	167
ХУДЗІК С.М.	ПОХОДЖЕННЯ ТА СЕМАНТИКА ЛЕКСИКИ ФІТОНІМІВ	170
ЧУЧВИЧ О.В.	ЯВИЩЕ ПОЛІСЕМІЇ В АСТРОНОМІЧНІЙ ТА ПРАВООХОРОННІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ	172

СЕМАНТИКА ТЕКСТУ І ДИСКУРСУ

БАБЕЛЮК О.А.	РИЗОМА ЯК НЕЛІНІЙНИЙ ПРИНЦІП ПОБУДОВИ ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОГО ТЕКСТУ	176
КУЧМА Т.В.	СЕМАНТИКА “БЕЗЗМІСТОВНИХ” ТЕКСТІВ	178
ЛЕВКОВЕЦЬ Н.П.	СЕМАНТИКА ТЕКСТУ	181
ГОРОХОВЦЕВА Є.В.	ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНІВ “ДИСКУРС” ТА “ТЕКСТ”	184
АРТЕМОВА Ю.І.	СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОЇ ПАРАДИГМИ КОНЦЕПТУ <i>ВЕСІЛЛЯ</i> В РОМАНІ У. САМЧУКА “МАРІЯ”	186
ОБІДЕНКО А.В.	СЕМАНТИКА ЕВФЕМІЗМІВ У НІМЕЦЬКОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ	190
ТКАЧУК Т.В.	ФУНКЦІЇ ЕКСПРЕСИВНОГО СИНТАКСИСУ В ОПОВІДАННІ АРТУРА КОНАНА ДОЙЛЯ “ПІСТРЯВА СТРІЧКА”	192

*IV Міжнародна науково-практична інтернет-конференція
“ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИЧНОЇ СЕМАНТИКИ”*

НИКОНЮК А.С.	ЕПІТЕТИ В РОМАНІ О. УАЙЛЬДА “ПОРТРЕТ ДОРІАНА ГРЕЯ”	195
SAGANOVSKA D.A.	GENRE AND STYLISTIC FEATURES OF V.WOOLFS NOVEL “TO THE LIGHTHOUSE”	197
ТРИГУБЕНКО Л.В.	ЖАНРОВІ ОСОБЛИВОСТІ КАЗКИ-ФЕНТЕЗИ	200
<i>СЕМАНТИКА І ПЕРЕКЛАД</i>		
СЛАВОВА Л.Л.	ВІДТВОРЕННЯ КУЛЬТУРНО СПЕЦИФІЧНИХ ЕЛЕМЕНТІВ У ПЕРЕКЛАДІ	203
КОНСТАНТИНОВА О.В.	ІМПЛІЦИТНИЙ КОНТЕКСТ І АДЕКВАТНИЙ ПЕРЕКЛАД	205
ПОПКО І.А.	ОСОБЛИВОСТІ АУДІОВІЗУАЛЬНОГО ПЕРЕКЛАДУ МОВНОЇ ГРИ	207
ОЛІЙНИК І.З.	ЛЕКСИЧНІ ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ ГЕНРІХА БЕЛЛЯ “ОЧИМА КЛОУНА”	210
ГРАБОВИЧ М.Ю.	ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СИНТАКСИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ В ПЕРЕКЛАДІ ХУДОЖНИХ ТВОРІВ	211
БОБЕШКО М.О.	ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТВОРІВ ЕПІСТОЛЯРНОГО ЖАНРУ (НА ПРИКЛАДІ РОМАНІВ НІКОЛАСА СПАРКСА)	213
ЖИГАДЛО К.І.	ДО ПИТАННЯ ВІДТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ ТЕКСТУ В АСПЕКТІ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА	215
БОЯРСЬКА А.Г.	ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕРМІНІВ РОЗМІНУВАННЯ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ	217
ГОЛОВОРОДА Т.П.	СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКИХ ПІСЕНЬ НА УКРАЇНСЬКУ ТА ПОЛЬСЬКУ МОВИ (НА МАТЕРІАЛІ АВТОРСЬКОЇ КАРТОТЕКИ ТЕКСТОВИХ ФРАГМЕНТІВ ПІСЕНЬ РЕПКОР ГУРТУ HOLLYWOOD UNDEAD)	220
МАКАРОВА О.С.	МОВНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ФІНАНСОВОЇ НЕСПРОМОЖНОСТІ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ	223
ПОЛІЩУК Р.В.	ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНИХ ФІЛЬМОНІМІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ	226
ПУНДИК Т.В.	ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКИХ КАЗОК НА АНГЛІЙСЬКУ МОВУ	229
ХАВИК А.П.	ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТІВ АНГЛОМОВНИХ ПІСЕНЬ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ (НА МАТЕРІАЛІ ПІСЕНЬ ЖАНРУ ПОП)	232

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИЧНОЇ СЕМАНТИКИ:
ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ**

УДК 81'371+81'374

Жуйкова М.В., д-р філол. наук
*Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
(Луцьк, Україна)*

**СЛОВНИКОВА ДЕФІНІЦІЯ ЯК ВІДБИТТЯ
МЕНТАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ**

На структуру семантичної підсистеми будь-якої мови, незалежно від її етнічно-культурної специфіки, впливає універсальність перцептивної та когнітивної діяльності людини, що втілюється в свідомості у формі так званого “універсально-предметного коду” (термін М. Жинкіна, див. Жинкин, 1958). Попри расову, культурну, соціальну чи іншу приналежність носіїв певної мови, когнітивні процеси, такі як виокремлення об'єкта з континуума перцептивної інформації, ідентифікація його, стереотипізація, категоризація, виділення розрізняювальних ознак у межах субкатегорії, формування еталонного прототипу, протиставлення фігури і тла тощо. Прояви загальнолюдської специфіки пізнання світу, що зазвичай трактують як антропоцентризм у мові, можна виявляти як в різних мовних одиницях, так в різних аспектах функціонування мови.

Лінгвісти справедливо наголошують на тому, що людська свідомість сприймає світ вибірково і схильна виділяти, категоризувати та вербалізувати саме ті фрагменти дійсності, які мають особливе значення в житті певної етнічної спільноти. На нашу думку, прояви загальнолюдської специфіки пізнання світу виразно проявляються в словникових дефініціях, передусім в їхньому змісті та структурі, а тому дефініції можуть бути застосовані для аналізу різноманітних проявів антропоцентризму, що пронизує всю мовну систему. Побудова адекватної дефініції лексичного значення є не лише завданням практичної лексикографії, а й складною теоретичною проблемою, див. (Кобозева, 2004, с. 70-73). До словникового тлумачення лексичного значення, як правило, висувається вимога бути засобом ідентифікації певного предмета чи явища, що досягається завдяки відбиттю у дефініції їх суттєвих, невід'ємних ознак. Разом з тим не можна не

погодитися з думкою науковців про те, що існує змістове розходження між реальним значенням мовного знака і тим, як цей знак описується у тлумачних словниках. З. Попова та Й. Стернін вказують на те, що словникова дефініція лексеми є лише певним штучним конструктом, змодельованим лексикографами “спеціально для представлення слова у словниках” (Попова & Стернин, 2007, с. 95).

Тлумачення тих самих реалій нашого світу (зупинимося лише на тих його складниках, що корелюють з конкретною лексикою і входять до універсально-предметного коду) у словниках різних мов, а також у словниках тої ж самої мови, що належать різним лінгвістам, можуть суттєво відрізнятись. Серед вагомих причин їх несхожості є орієнтація на різних споживачів лексикографічної продукції, а також конкретні культурно-історичні умови, в яких створено той чи той словник.

Проте навіть ті тлумачення, які стосуються реалій чи їх ознак, що слабо залежать від позамовних чинників, виявляються несхожими. Зокрема, це чітко простежується у так званих остенсивних дефініціях, коли замість переліку вербалізованих ознак дефініціях включає відсилку до типового об’єкта (об’єктів), який є носієм певної ознаки, докладніше див. у (Жуйкова, 2016).

Остенсивна дефініція пропонує носіям мови уявити якийсь типовий об’єкт і виокремити з нього певну властивість, тобто вдатися до когнітивної операції виділення релевантної частини із цілісного (гештальтного) сприйняття явища. Наприклад, для при тлумаченні лексичного значення прикметника смаку укр. *кислий*, рос. *кислый*, пол. *kwaśny*, англ. *sour* можуть використовуватися відсилки до лимону (*sour* “like the taste of a lemon”), а також згадки про оцет, журавлину, нестигли яблука (*кислий* “який має своєрідний гострий смак, схожий на смак оцту, лимона тощо”; *kwaśny* “taki jak smak cytryny, octu, niedojrzałych jabłek”, *кислый* “имеющий специфический острый вкус (как лимон, уксус, клюква)”. Звернення до опису слів на позначення гіркого смаку (*гіркий*, *горький*, *gorzki*, *bitter*) засвідчує, що у словниках, де тлумачення включають відсилку до типових носіїв цієї ознаки, взагалі відсутній єдиний інваріантний іменник (чи іменники), який можна було би вважати універсальним, надетнічним прототипом для ознаки “бути гірким”. Див.: *гіркий* “який має своєрідний їдкий, різкий смак (напр.: хіна, гірчиця)”; “имеющий особый неприятный едкий вкус (вкус хины, полыни)”; *горький* “имеющий острый, неприятный вкус, свойственный полыни, хине, горчице и т. д.”; *gorzki* “mający ostry, nieprzyjemny smak, taki jak piołun, gorczyca”; *bitter* “having a strong sharp taste, like black coffee without sugar”.

Подібні дефініції є доказом того, що у свідомості носіїв мови сформовано колективні уявлення про існування прототипових об'єктів, які служать найкращими представниками певних абстрактних категорій (“бути кислим”, “бути гірким” тощо), однак кількість і сутність цих прототипів різна в різних культурах. З іншого боку, сама можливість побудови остенсивних дефініцій є свідченням того, що людське мислення спрямоване на виокремлення релевантної ознаки певного предмета та абстрагування від інших його ознак (лимон є не лише кислим, він має також характерну форму, розмір, колір, проте в певних ситуаціях вони виявляються нерелевантними).

Як відомо, одною з базових властивостей людського мислення є когнітивна процедура порівняння (зіставлення), яка дозволяє ідентифікувати певний предмет і залучити його до певної відомої категорії. Ця процедура необхідна і для виокремлення релевантних рис тих явищ, які є слабо осмисленими або непізнаними, що зрештою може призводити до формування нових, суміжних категорій або субкатегорій. Ментальна дія зіставлення також часто відбивається у словникових дефініціях, особливо коли йдеться про опис лексеми, що називає чуже або слабо відоме в мовному колективі явище. Так, при тлумаченні пол. слова *pigwa* (айва) використано зіставлення цього плода з грушею: “owoc jadalny krzewu *Cydonia oblonga* Mill, przypominający kształtem gruszkę”; натомість автори одного із сучасних словників при визначенні *айви* вказали на подібність її не до груші, а до яблука: *quince* “a hard yellow fruit like a large apple, used in cooking”. Визначаючи лексему *зебра*, словник рос. мови вказує на схожість цієї тварини з ослом: “копытное млекопитающее из семейства лошадиных, с полосатой шерстью, похожее по внешнему виду на осла”; у тлумачення слова *кобальт* включено зіставлення з залізом: “хімічний елемент, сріблясто-білий метал із червонястим вилиском, твердіший від заліза”. Дефініції, організовані таким чином, майже завжди описують лексеми, які називають явище, сприйняте органами відчуттів, тобто перцептивно (переважно зором, але також на дотик, смак, запах). І хоча відсилка до носія типового запаху трапляється в дефініціях вкрай рідко, проте вона завжди свідчить про важливість відповідної ідентифікації для мовно-культурної спільноти. Пор. тлумачення слів на позначення речовин, до яких вміщено вказівку на їх запах: *синильная кислота* “бесцветная ядовитая жидкость с запахом горького миндаля”; *фосген* “бесцветный газ с запахом прелого сена, используемый в промышленности...”; *Schwefelwasserstoff* “ein hochgiftiges Gas, das nach faulen Eiern riecht” (*сірководень* “високотоксичний газ, який пахне тухлими яйцями”).

Названі речовини безпосередньо ідентифікуються людиною саме завдяки своєму запаху, проте він належить до того виду інформації, яку практично неможливо вербалізувати (за винятком надання оцінок), див. докладніше про це у (Жуйкова, 2019). Тому введення у тлумачення результатів зіставлення з більш відомим об'єктом служить єдиним способом ідентифікації речовини.

Таким чином, у різних тлумачних словниках можна виявити виразні прояви деяких видів когнітивної діяльності людини, пов'язаних із осмисленням певного явища, передусім його виокремлення з континууму, ідентифікації, розчленованого чи цілісного сприйняття, включення до певної категорії, формування структури категорії з чітко окресленим ядром тощо.

Список використаних джерел:

1. Жинкин, Н.И. (1958). *Механизмы речи*. М.: АПН РСФСР.
2. Жуйкова, М.В. (2016). Антропоцентризм у словникових дефініціях: відсилка до прототипу. *Типологія та функції мовних одиниць*, 6, 50-62.
3. Жуйкова, М.В. (2019). Прийоми опису емпіричного компонента “запах” у словниках слов'янських та германських мов. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*, 70, 335-346.
4. Кобозева, И.М. (2004). *Лингвистическая семантика*. М.: Едиториал УРСС.
5. Попова, З.Д. & Стернин, И.А. (2007). *Когнитивная лингвистика*. М.: АСТ: Восток – Запад.

UDC 008:81

Manakin V., Doctor of Philology
Independent Scholar (Chicago, USA)

HUMAN VALUES ACROSS LANGUAGES AND CULTURES

From the cross-cultural perspective the category ‘value’ could be defined as general ideas people believe in. *Justice, fairness, compassion, friendship, love, peace, honesty and integrity, freedom, generosity, forgiveness, care and compassion, service*, etc. are examples of values that most people endorse. Such values are not distinctively Christian or Islamic or Hindu, Asian or Western. They are just human values of different origins. Despite significant cultural diversity, values are more similar from global perspective, and most of the people of the world have shared the same universal values.

Studying languages from cross-cultural perspective is the best way to get knowledge about variable sets of human values in cultural mentalities. Language is a mirror that reflects all kinds of human values, and a powerful cognitive tool that interfaces with the mental representations, helping to form a unique for each culture sets of neural-linguistic basics of abstract mental representations. That is why a comparative analysis of the verbalized value concepts in different languages is to reveal a variety of nuances in this case, and shows a contrastive map of value scales as a platform for studying human values from cross-cultural perspective.

How can linguistics and cross-cultural studies help in studying different mentalities, and the role of value concepts in forming national worldviews? Is it possible to define basic human values for different cultures based on studying linguistic units that refer to cultural value constants? How universal human values correlate with unique cultural characteristics, which refer to cultural identity? Do people's value priorities influence their social behavior in predictable ways? To what extent people are able to exchange and share beliefs and values? Why the ideological concepts are the most conservative for people, and how are we to treat such concepts?

These are only few of the key questions that are important in global context, and practically helpful for transcending “in-group” / “out-group” barriers between different cultures.

The main goal of the research is to investigate how different national languages and mentalities reflect the core universal and unique national values, and which are critical for shaping mutual tolerance in an increasingly multipolar world.

To achieve the goal of the research there are some preliminary **objectives** should be conducted. Most of them are about: (i) indicating the specifics of human values cultures that are critical for cross-cultural interaction and harmonizing the global society; (ii) detecting universal value concepts shared by European, as well as Russian and Ukrainian, American, Arabic, Oriental cultures; (iii) developing a special methodology in order to facilitate cultural communities in identifying their own indicators (“national barometers of values”) of *peace* and *conflict* based on a comparative *cross-cultural map of value concepts*.

The **hypothesis** of this research is that:

Human values as mental concepts of all people and nations exist as a unity of differences manifesting this dialectic law at the planetary level of human intelligence, i.e. Noosphere. From the global perspective, it is assumed that universal human values, as well as other fundamental human

qualities, dominate the specific cultural values in terms of social and moral norms of life. It makes universal human values a key factor for harmonizing a modern multipolar global society.

The methods of contrastive linguistics, cross-religious and cross-cultural studies, cognitive linguistics, sociolinguistics, etc. are used for selecting and mapping cultural values. This process will be mostly based on: (a) comparative analysis of the lexical, idiomatic, and other types of representations of value concepts in literature, media, other discourses, and special corpora of national languages; (b) the data collected from public polls among the representatives of different social and cultural groups (age, gender, confession, etc.).

It is critical to find out both theoretical confirmations and practical evidence for **the basic assumptions** that demonstrate a direct connection with the research topic, i.e.:

- Value concepts are basics for determination of socio-cultural and religious differences as well as for tolerance and mutual understanding between people in the modern global communities.

- Comparative analyses of national sets of values presupposes so-called *tertium comprationis*, in other words, a standard of comparison that includes the set of fundamental universal human values. The theory of Noosphere provides a clue to the *tertium comprationis* as it brings to the planetary level of consciousness, including the information about basic ideas of common human values, which are specifically encased in different cultures and languages.

- Values are dimensional concepts intertwined with human feelings, and balanced between consciousness and sub/unconsciousness. Values exist in mind independently, and frame stereotypes of thinking which reflect rather inflexible (hard) and long-termed structures of the human brain. Hence, it should be assumed the fact that people are / may be programmable, particularly by verbalized value concepts that act directly on mental states.

- All types of values (personal, social, religious, moral, etc.) are interconnected. However, social values are more flexible, and can be seen as dynamic organizing concepts that humans constantly produce and reproduce. The values that have evolved out of religious, political or ideological beliefs are the most stable in terms of the mental organization, and spiritual attitude.

- Being constants, human values vary due to divergences in cultural perceptions, estimations, etc. However, all the changes that occur in the

ever-evolution of human consciousness and spirituality must be directed in a right way, the way toward a harmonious global community.

My purpose is to find out only the core value concepts, which are common and specific for them. Given that the offered methodology and methods work, the research could be continued, covering more languages and cultures.

УДК 81'23: 811.111

Борисова Н.В., канд. пед. наук
ДВНЗ “Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди”
(Переяслав-Хмельницький, Україна)

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ КОНЦЕПТУ ЧАРИ

У тлумачних словниках подане таке визначення слова “чари”:
“1. Чаклунство, ворожба. 2. *перен.* чарівна дія кого-чого-н. в музиці”
(Бусел, 2007). 3. Дія чарівника, чаклунство, чародійство. 4. Чарівна дія
кого-н., чого-н.; чарівність” (Олексів, 2002).

Тлумачний словник В.І. Даля об’єднує поняття чари з поняттям
ворожба і пропонує наступний синонімічний ряд: “ворожба *ж.*, волшба
ж., чари, чарування”, або ж “Волхвів, чарівників, тих, хто відноситься
до чарівництва”.

Представники англомовної культури в явищі ЧАРИ найчастіше
бачать якийсь потойбічний негативний контекст. У дефініції слова
“magic” – це представлено в такий спосіб:

- 1) the art that, by use of spells, supposedly invokes supernatural powers to influence events; sorcery;
- 2) the practice of illusory tricks to entertain other people; conjuring.
- 3) any mysterious or extraordinary quality or power (Олексів, 2002).

У структурі англомовного концепту “magic” спостерігаються
відмінності, які простежуються при аналізі ядерної зони: ядро (лексема
“magic” (чарівництво / чарівний / магія / магічний), семантичні
значення: надприродні здібності, властивості кого-небудь, чого-небудь,
отримані за допомогою “чорної” або “білої” магії; таємне знання; щось
дивує своєю красою або потворністю; обман, трюк, фокус); біляядерна
зона (*wonder, miracle [чудо], fairy [чарівний], wonderful [дивовижний],*
magical [магічний, чарівний], witch [відьма], wizard [чаклун], witchcraft

[чаклунство, “чорна” магія], *mystical* [містичний]); ближня периферійна зона (лексеми *sorcerer / sorceress* [відьма], *magician* [маг, чарівник], *supernatural* [надприродний]) і далека периферійна зона (лексеми *charmer* [чародійка], *hag* [стара карга, відьма], *magician*, *conjuror* [ілюзіоніст, фокусник], *occult* [містичний, таємний], *other-worldly* [потойбічний] тощо).

Таким чином, жодне з наведених вище визначень не розглядає чарівництво як абстрактну категорію людського сприйняття. Слово “чари” в наведених визначеннях немає конотації, і є найбільш загальним, об’єднуючим поняттям серед таких лексичних одиниць з близьким семантичним значенням, як ворожба, чари, чаклунство, знахарство, пристрій, псування, малефіцистика, чорнокнижництво, знахарство. Значення цих слів не відносяться до абстрактних категорій, при цьому кожне з них має власну специфіку, що характеризує конкретний рід “чарівних” дій.

Проте, говорячи про поняття, мається на увазі те, що зазнало впливу якогось чарівника, того, хто творить чари. До цієї категорії потрапляють і фантастичні тварини (*Сивка-Бурка, Жар-Птиця, фенікс, единоріг* тощо), і певного роду предмети (*стуна і мітла, яблучко-на-блюдечку, меч-кладенець, горщик з золотом лепрекнів, чарівна паличка*), і назви певних місць (*Тридев’яте царство, Порожні Пагорби*) (Олійник, 2010).

Тому визначимо “чарівне” як те, що виходить за рамки об’єктивної реальності, не має і не потребує наукових або логічних пояснень і обґрунтувань, включає в свою сферу різні предмети, істоти, явища, місця, дії, сили; об’єднує в собі причини, наслідки, атрибути непояснених процесів і самі процеси.

Дане поняття, яке формує концепт ЧАРИ, може проявлятися в лексичних одиницях безпосередньо, тобто міститися в їх словниковому значенні або проявлятися, або утворюватися контекстуально, причому контекст може бути як вузьким (пропозиція, абзац), так і широким (текст в цілому, культурний пласт, вся культура).

Для аналізу і наступного порівняння прикладів, на підставі вивченого теоретичного матеріалу був вироблений алгоритм, в якому враховані основні моменти методики вивчення структури і складу концептів, які виділяються дослідниками.

Специфіка даного концепту полягає в тому, що він непередметний, тобто лексичні одиниці, його складові не позначають конкретні предмети або реалії навколишнього світу. Те, через що знаходить вираження цей концепт, міфологічно, існує тільки в свідомості людей.

відповідно, ми не можемо говорити безпосередньо про зміну дійсності, як про головний фактор зміни структури і складу концепту ЧАРИ.

Зміна реальності впливає на цей концепт опосередковано, через національну ментальність. Ті реалії, які колись представляли для людей сакральне значення (імена богів, назва чарівних тварин, імена персоніфікованих стихій тощо), втрачають велику частку своєї значущості, стаючи надбанням казок, фольклору, історії, міфології.

Розвиток технічного прогресу і науки логічно витісняє з людської свідомості міфологічну картину світу, замінюючи її на картину світу раціональну, де пояснення не вигадують, а знаходять за допомогою наукових методів дослідження. Таким чином, чим вище рівень розвитку суспільства, тим менша значимість властива в ньому концепта ЧАРИ, так як незрозумілі надприродні явища виключаються з людської картини світу. Натомість вони знаходять вираз в художній літературі, яка в різні історичні періоди, то проявляє надзвичайну цікавість до чарівного (романтизм, готичні триллери, фантастика, фентезі, англійська літературна казка, акмеїзм, символізм), та дещо втрачає його (реалізм, сентименталізм, “чисте” мистецтво).

Переглянувши історію літератури, зазначимо, що велика частина літературних напрямів все ж так, чи інакше зачіпає тему “чарівного”. Таким чином, саме світ художньої літератури стає тим аспектом реальності, в якому на сьогоднішній день і закріплені основні вираження концепту ЧАРИ. З літератури найкраще можна виокремити цей концепт найбільш повно, яскраво, чітко, з усіма притаманними йому ознаками і конотаціями.

Таким чином, в ході еволюції концепту ЧАРИ, спостерігаємо зникнення ряду його ознак, або перехід таких в іншу якість. Основою положною ознакою концепту в сучасних фантастичних романах стає ознака чарівного предмета, тобто можливо говорити про те, що ідею надприродного автори прагнуть передати через опис світу, відмінного від звичного нам, його реалії. Слід також зазначити, що ознака чарівного предмета в сучасній інтерпретації має дві крайності: коли чарівні предмети переходять в розряд тих, які використовуються повсякденно (чарівна паличка), або ж коли їм присвоюється винятковість, унікальність, “героїзм”.

Приблизно в однаковій кількості вживаються в концепті ЧАРИ фольклорні елементи, люди, що володіють чарівним даром і чарівні місця. Перші дві ознаки об'єднує те, що часто лексичні одиниці, що складають їх, служать для позначення активно діючих персонажів літературного твору, цим частково і пояснюється частотність їх

вживання. Чарівні ж місця, як і чарівні предмети, відносяться до категорії реалій світу, що реалізується в літературному просторі твору.

Список використаних джерел:

1. Бусел, Т. В. (2007). Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ : ВТФ “Перун”.
2. Глухова, Л. О. (2013). Лінгвокультурні концепти та їх роль у навчанні студентів іноземній мові [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://confcontact.com/2013_06_07/8_Glyhova.html
3. Козловський, В. В. (2004). Слово і концепт: семантичний і концептуальний аспекти (порівняльна характеристика). *Мовні і концептуальні картини світу : зб. наук. праць*, 12, Ч. 1., 231–235.
4. Олексів, О. (2002). Психологічна сутність простору в чарівній казці. *Матеріали других міжнародних науково-практичних читань “Українське народознавство: стан і перспективи розвитку на зламі віків”, присвячених пам’яті українського фольклориста Михайла Пазяка*. 184–188.
5. Олійник, О. (2010). Методологія дослідження художнього простору у структурі чарівних казок. *Вісник Львівського університету*, 43, 94–100.

УДК 343.148

Калініченко М.М., канд. філол. наук
Рівненський державний гуманітарний університет
(Рівне, Україна)

**ДОСВІД ПІВНІЧНОАМЕРИКАНСЬКИХ ФАХІВЦІВ
ЩОДО ДОСЛІДЖЕНЬ ЛІТЕРАТУРНИХ ТА ГРАФІЧНИХ
ПЕРСОНАЖІВ ЯК ОБ’ЄКТІВ АВТОРСЬКОГО ПРАВА**

Як свідчить судова практика України, все частіше призначаються експертизи, пов’язані з дослідженням різноманітних об’єктів авторського права. Значний відсоток серед них становлять справи, пов’язані з фактами відтворення й переробки складових частин творів, які підлягають правовій охороні, до числа яких належать й персонажі (літературні, графічні, персонажі аудіовізуальних творів тощо).

Персонаж як частина літературних, образотворчих і аудіовізуальних творів належить до числа об’єктів інтелектуальної власності та підлягає правовій охороні. Завдання експерта полягає у емпіричному визначенні рівня самостійності персонажів за об’єктивними оціночними критеріями, які, у випадку дослідження фактів відтворення частин графічних творів та анімаційних фільмів, допоки не представлені у відповідній офіційній методиці. У сфері

мистецтвознавства та інших наукових напрямів дослідження культури, “персонажем” вважається образ дійової особи твору (літературного, графічного, аудіовізуального), представлений за допомогою певних засобів художнього вираження (словесних, графічних, аудіовізуальних), які формують цей образ – його загальну зовнішність і характерну поведінку.

Обставини резонансних судових справ, під час розгляду яких досліджувалися персонажі як об’єкти авторського права, широко висвітлюються у північноамериканській пресі та детально аналізуються у спеціалізованих професійних виданнях експертів Сполучених Штатів. Існують розроблені авторитетними фахівцями методичні рекомендації та науково-практичні посібники, у яких також розглянута специфіка досліджень персонажів у судових експертизах й дослідженнях приватних експертів, серед яких значну частину займають фахівці з літературознавства та лінгвістики. Метою нашої розвідки є узагальнене окреслення основних аналітичних практик і науково-методичних концептів північноамериканських експертів, які застосовуються в процесі дослідження фактів використання персонажів як об’єктів авторського права.

Незалежно від того, чи представлені вони у текстовій або ж графічній формі, персонажі як об’єкти авторського права мають значний економічний потенціал, котрий нерідко перевищує загальну цінність їхнього мистецького першоджерела. Створені як частина певної книги, представлені на площині малюнка, або у художній структурі мультиплікаційної стрічки, персонажі згодом можуть стати основою для різноманітних похідних продуктів комерційного ґатунку: телевізійних постановок, комп’ютерних ігор, дитячих іграшок, канцелярських виробів тощо.

Популярні персонажі нерідко привертають увагу несумлінних виробників і підприємців, які широко використовують їхні образи у своїй продукції, але не отримують відповідний дозвіл автора (або ліцензію на подібну діяльність).

У Сполучених Штатах ключовим юридичним положенням, яке регулює захист прав автора (правовласника) на персонаж, є те, що персонаж захищається в тих межах, у яких він використовується як так званий “ідентифікатор джерела” (відповідно до північноамериканської юридичної термінології – *source identifier*) для чітко визначених творів (або ж товарів і послуг у випадку розгляду персонажів як частини зареєстрованих товарних знаків) (Schreyer, 2015). Ефективний захист авторських прав на персонаж безпосередньо

залежить від підтвердженої експертами наявності зв'язку досліджуваного персонажа із конкретними творами або комерційними об'єктами (книгами, кінофільмами, анімаційними стрічками, комп'ютерними іграми, коміксами тощо), в яких представлений досліджуваний персонаж.

Перш ніж фахівці підтвердять наявність подібного зв'язку, закон вимагає, щоб в процесі дослідження було встановлено, чи має персонаж так зване “вторинне значення” (secondary meaning), тобто береться до уваги не лише семантичний субстрат персонажа (репрезентований його детальним описом або зображенням), але його значення по відношенню до джерела походження. Ця особливість експертних досліджень зумовлена специфічною правовою доктриною Сполучених Штатів, згідно якої пересічний споживач має бути добре обізнаний із тим, що джерелом походження персонажу є певний твір або твори (чи комерційні об'єкти). Найкращим прикладом такого “вторинного значення” персонажів є образ Міккі Мауса. Загальновідомо, що цей фантастичний образ має цілком конкретне джерело – анімаційні фільми компанії Disney. “Вторинне значення” персонажів призводить до формування у свідомості пересічних споживачів міцних психологічних асоціацій із тими джерелами, в яких був створений і найширше репрезентований досліджуваний персонаж. Як наслідок, об'єктивне підтвердження експертами існування “вторинного значення” є вагомим аргументом на користь авторів і правовласників у судовій суперечці щодо прав інтелектуальної власності на персонаж.

Разом з тим, існує величезна кількість персонажів, які недостатньо добре відомі пересічним споживачам, а отже не мають чітко вираженого “вторинного значення”. Це особливо актуально для персонажів тих творів, які представлені у мережі Інтернет, але все одно залишаються порівняно маловідомими широкому загалу. Північноамериканське законодавство вимагає, щоб автор (або правовласник) представив докази того, що його персонаж міг здобути достатньо високий рівень популярності внаслідок (використання авторами або правовласниками різноманітних маркетингових стратегій і реклами). З цією ж метою експерти проводять статистичні дослідження громадської думки.

Кожен автор заслуговує на захист своєї інтелектуальної власності. Оскільки північноамериканським законодавством не передбачена правова охорона ідей і творчих задумів, персонажам надається захист лише в тому випадку, коли авторські ідеї отримують конкретне матеріальне вираження у певному художньому образі. Таким чином,

ретельно розроблений і детально описаний автором оригінальний персонаж має кращі шанси на адекватний правовий захист. Судові експерти Сполучених Штатів застосовують два основних дослідницьких “тести” для визначення того, чи підлягає персонаж правовій охороні. Перший з них, так званий “Тест на відокремлення персонажа” (The Character Delineation Test). Його особливості були широко висвітлені у спеціалізованих виданнях на матеріалах справи “Ніколас проти корпорації Універсал Пікчерз”, в процесі розгляду якої цей “тест” мав вирішальне значення. Сутність даної аналітичної методики полягає у визначенні того, наскільки ретельно і детально розроблений автором досліджуваний персонаж. Якщо його художній образ (зовнішність, характер, манера спілкування з іншими персонажами тощо), створений за допомогою доступних для сприйняття засобів творчої візуалізації (словесних, графічних, аудіовізуальних), може бути відокремлений від твору-першоджерела (саме звідси походить назва тесту) та не втратить своєї яскраво вираженої художньої образності, він визнається прийнятним для правової охорони. “Тест на відокремлення персонажа” ґрунтується на припущенні, що недостатньо розвинені в художньому сенсі персонажі виникають через очевидний брак ознак авторської творчості, отже, вони позбавлені репрезентованих в об’єктивній формі атрибутів творчого характеру. Таким чином, правовий захист персонажів безпосередньо залежить від того, чи спромігся автор твору, що став предметом судової суперечки, створити й представити читачам або глядачам дійсно яскравий, оригінальний і деталізований персонаж.

Для прикладу, за результатами експертизи у судовій справі “Андерсон проти Сталлоне” (Anderson v. Stallone, 1989), в ході якої застосовувався “Тест на відокремлення персонажа”, було встановлено, що досліджуваний персонаж має нетипову зовнішність та характерну манеру поведінки і мовлення, які однозначно виділяють його серед інших дійових осіб твору. Отже, в його образі чітко простежуються ознаки авторської творчості, які не будуть знівельовані навіть в тому випадку, коли цей персонаж штучно “відокремлюється” дослідниками від твору-першоджерела, адже він добре закарбовується в пам’яті, а його специфічний портрет, створений художніми засобами, не втрачає своєї експресивної самобутності. Як наслідок, такі персонажі як Супермен (що мають високий рівень творчої індивідуальності) вільно “мандрують” зі сторінок коміксів у кінематографічні твори, мультфільми, комп’ютерні ігри тощо, тоді як невиразні персонажі з “масовки” цілковито позбавлені самостійності через очевидний дефіцит авторської творчої уваги до їхніх художніх образів. Слід зауважити, що

подібний аналіз вимагає спеціальних знань, якими володіють лише кваліфіковані експерти з гуманітарних дисциплін.

Іншою розповсюдженою аналітичною методикою є так званий “Тест на можливість існування твору” (The Story Being Told Test), який здобув чималий авторитет у північноамериканському експертному середовищі після його ефективного застосування у справі “Ворнер Бразерс Пікчерз Інкорпорейтед проти Колабмія Бродкастінг Системз”. У відповідності до принципів практичної реалізації цього “тесту”, персонаж розглядається як інтегральна складова художньої структури певного твору, за відсутності якої твір в цілому не може існувати у відповідності до правил традиційної мистецької логіки. Якщо висновки дослідження підтверджують незамінність персонажу в сюжеті й образній системі твору, він визнається таким, що підлягає правовій охороні як об’єкт інтелектуальної власності. Втім, якщо персонаж є не більше ніж “пішаком” – другорядною дійовою особою в процесі розвитку сюжету літературного або аудіовізуального твору, або ж у візуальній структурі малюнка (який, за визначенням мистецтвознавців, також має свій “сюжет”), він не знаходиться в межах області захисту, що надається північноамериканським законодавством про авторське право.

Сучасні експерти Сполучених Штатів регулярно застосовують “Тест на можливість існування твору” паралельно із “Тестом на відокремлення персонажа” для максимально об’єктивного аналізу представлених на їхній розгляд матеріалів судових справ. Сформульовані як висновки експертів, результати цих “тестів” мають вирішальне значення, адже вони дають відповідь на два основних питання, які дозволяють суддям прийняти адекватне і правомірне рішення у суперечці щодо персонажів як об’єктів інтелектуальної власності, а саме:

– Чи зберігатиме досліджуваний персонаж свою характерну художню індивідуальність у разі самостійного використання за межами твору-першоджерела?

– Чи зберігатиме свою художню цілісність твір-першоджерело за відсутності у його сюжеті та / або образній системі досліджуваного персонажа?

У поєднанні з результатами досліджень, що дозволяють ідентифікувати конкретне “вторинне значення” персонажа як його відомість (тобто асоціативний зв’язок персонажа із оригінальним джерелом його походження у свідомості широкого загалу), відповідь на питання вищезазначених “тестів” найчастіше вважається вичерпною для формулювання кінцевого рішення у справі. З огляду на їхній

значний евристичний потенціал, вищезазначені питання “тестів” північноамериканських професіоналів судової експертизи заслуговують на те, щоб з часом увійти до офіційного переліку рекомендованих питань, яким послуговуються сучасні українські фахівці.

Подальше вивчення багаторічного досвіду північноамериканських колег сприятиме утвердженню нових дослідницьких методик і загальній оптимізації проведення судових експертиз у сфері захисту авторського права. З огляду на те, що українським спеціалістам наразі бракує офіційної методики, яка визначить загальноприйняті принципи і стандарти дослідження персонажів об’єктів інтелектуальної власності, науково-методичні настанови закордонних аналітиків можуть стати корисним джерелом актуальної інформації щодо найефективніших практик сучасної філологічної експертизи світового рівня.

Список використаних джерел:

1. Schreyer, A. (2015). An Overview of Legal Protection for Fictional Characters: Balancing Public and Private Interests. *Cybaris*®: Vol. 6 : Iss. 1, Article 3. Available at: <https://open.mitchellhamline.edu/cybaris/vol6/iss1/3>
2. Anderson v. Stallone (1989). United States District Court for the Central District of California. 11 U.S.P.Q.2d 1161. Available at: <https://www.quimbee.com/cases/anderson>

УДК 811.161.2’373.7

Шевчук А.В., канд. філол. наук

*Коледж технологій, бізнесу та права СНУ імені Лесі Українки
(Луцьк, Україна)*

**НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНА СПЕЦИФІКА
ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ**

Сучасний етап розвитку лінгвістичних досліджень характеризується підвищеним інтересом до проблеми національно-культурної своєрідності фразеологічної системи. Такі питання як “мова і культура” та “мова і мислення” залишаються в числі актуальних для сьогоденного мовознавства.

У рамках антропологічної лінгвістики, покликаної вивчати мову в тісному зв’язку з людиною, її свідомістю, мисленням і духовно-практичною діяльністю, необхідність створення єдиної теорії мови і людини природним і необхідним є звернення до фразеологічної системи мови, яка є найбільш національно-детермінованим і самобутнім

явищем. Звертаючись до проблеми національно-культурної своєрідності фразеологізмів, необхідно усвідомлювати існування у лінгвістиці різних підходів до вирішення цього питання. Пропоноване наукове дослідження покликане виявити та охарактеризувати власне провідні підходи до вивчення національно-культурної специфіки фразеологізмів.

Так, у рамках імманентно-семіологічного напрямку розроблено два підходи до виявлення національно-культурної своєрідності фразеологізмів.

Насамперед, необхідно назвати лінгвокраїнознавчий підхід. Лінгвокраїнознавчий напрямок у лінгвістиці спирався на твердження, що з'явилися в роботах лінгвістів, про існування позамовного компонента в значенні слова, зумовлене екстралінгвальними чинниками. Інтереси лінгвокраїнознавства сконцентровані на фонових знаннях носіїв мови і на безеквівалентній лексиці. Однак, лінгвокраїнознавчий підхід – це найбільш поверхневий рівень виявлення національно-культурного складника фразеологізмів.

Другий підхід до виявлення національної своєрідності фразеологізмів також виник у рамках структуралістського розуміння мови. Він є певною протилежністю лінгвокраєзнавчому підходові, тому що загострює увагу дослідника на наявності у фразеологічній одиниці певних іншомовних відповідників. Зіставлення фразеологізмів різних мов передбачало виявлення фразеологічних інтернаціоналізмів, аналіз фразеологічних паралелізмів у різних мовах, розгляд причин їхнього виникнення, аналіз видів еквівалентності фразеологізмів (Кунін, 1986, с. 16).

Розвиток нових підходів до виявлення національно-культурних особливостей фразеологізмів відбувається у руслі антропологічної парадигми лінгвістики, а саме в рамках лінгвокультурології й когнітивної лінгвістики.

Питання про специфіку культурного компоненту вже не раз було предметом обговорення в роботах В.М.Телії, Д.О.Добровольського, М.Ф.Алефіренка, В.А.Маслової та інших мовознавців. Національно-культурний аспект фразеологічних одиниць часто вбачають в тому, що вони містять “специфічні для національної мови найменування та устроєві елементи” (Телія, 1986, с. 9), однак на сучасному етапі розвитку фразеології як науки цього відверто недостатньо. Як наголошує В.М.Телія: “Для повноти опису культурної значимості фразеологізмів необхідно виявити в їх значенні всі імпліцитні культурні змісти, які виступають ланкою, що пов’язує мову і культуру, про що свідчить те

культурне забарвлення, яке вноситься фразеологізмами в дискурси різних типів”. Ця потреба покликала до життя новий підхід до вивчення семантики фразеологічних одиниць – лінгвокультурологічний аналіз (Жуйкова, 2007, с. 127).

Розвиток лінгвокультурологічного підходу до вивчення фразеології орієнтує дослідника на вивчення співвідношення фразеологізмів і знаків культури й актуалізує значення системи еталонів, стереотипів, символів.

Під час розгляду національно-культурної специфіки фразеологізмів важливе місце займають проблеми аналізу у фразеологічному аспекті концептів як “структур національної свідомості, єдиних для всіх представників певного соціуму” (Шаховський, 1989, с. 80). Оскільки саме ціннісна картина світу, концептосфера національної мови визнається в лінгвокультурології стрижнем духовної культури, одним з найважливіших завдань стає виявлення й аналіз її ключових термінів, найважливіших у світорозумінні носіїв мови.

У сучасній лінгвістиці лінгвокультурологічна парадигма невіддільна від когнітивно-інтерпретаційної парадигми дослідження. Її розвиток також обумовлений звертанням науки до “людського фактора”, внаслідок чого лінгвістика зблизилася з психологією, власне з когнітивною психологією.

У когнітивній парадигмі фразеологізм визначається як мікротекст, що структурується протягом інтерпретації носієм мови всіх типів семантичної інформації фразеологізму в семантичному просторі культурного знання, яке належить суб’єктові мовного спілкування (Ковшова, 1999, с. 165).

Дослідження ономасіологічного аспекту фразеології передбачає у рамках когнітивного підходу звернення до ідеографічного опису фразеології. Відтак, для виявлення національних особливостей мовної творчості в галузі фразеології необхідно провести аналіз фразеосемантичних полів. Таке дослідження здійснюється з метою опису в їхніх межах фразеотворчих моделей, сукупність яких показує не тільки національні особливості мовного членування світу, а й особливості лінгвокреативного мислення під час створення фразеологізму. Когнітивний підхід – це спосіб дослідження менталітету нації. Національно-культурна своєрідність фразеології в рамках цього підходу є особливістю функціонування мовного мислення, особливістю образної картини світу.

Розглянуті вище аспекти дослідження фразеологічної системи є базовими в процесі виявлення національно-культурної своєрідності фразеологізмів. Вони можуть бути визначені як основи для аналізу національної фразеології:

- визначення безеквівалентних екстралінгвістичних факторів, відображених у фразеології;

- виявлення стереотипів, символів, характерних для фразеологічної системи;

- розкриття національно-культурних конотацій ключових слів і концептів культури, закладених у фразеологізмах;

- виявлення особливостей національного членування мовної картини світу і особливостей функціонування національного менталітету як лінгвокреативного мислення.

Сукупне застосування лінгвокраїнознавчого, контрастивного, лінгвокультурологічного і когнітивного підходів може дати повну картину національно-культурних особливостей фразеологічної системи мови.

Список використаних джерел:

1. Жуйкова, М. В. (2007). Динамічні процеси у фразеологічній системі східнослов'янських мов. Монографія. Луцьк: Вежа.
2. Ковшова, М. Л. (1999). Как с писаной торбой носиться: принципы когнитивно-культурологического исследования идиом. Фразеология в контексте культуры. М.: “Языки русской культуры”, с. 164—172.
3. Кунин, А. В. (1986). Курс фразеологии современного английского языка. М: Высшая школа.
4. Телия, В.Н. (1986). Коннотативный аспект семантики номинативных единиц. М.: Наука.
5. Шаховский, В. И. (1989). Национально-культурная специфика эмоций в языке оригинала и ее отражение в языке перевода. Тетради переводчика, № 23, с. 74-83.

УДК 81-114.2

Кінащук А.В., аспірантка

*Рівненський державний гуманітарний університет
(Рівне, Україна)*

**КАТЕГОРІЯ ІРРАЦІОНАЛЬНОСТІ В АСПЕКТІ
СИНЕРГЕТИЧНОЇ ПАРАДИГМИ МОВОЗНАВСТВА**

До питання вивчення ірраціональних елементів людської свідомості неодноразово зверталися науковці різних часів та напрямів. Категорію ірраціональності по-різному інтерпретували у своїх роботах дослідники

порівняльно-історичної (В.фон Гумбольдт, Г.Штейнталь, О.Потебня, К.Гюбнер, К.Фосслер та ін.), структуралістської (К.Леві-Стросс, М.Фуко, З.Фрейд та ін.), комунікативно-функціональної (Н.Арутюнова, Дж.Брунер, І.Голубовська та ін.), когнітивної (Ж.Фоконьє, М.Тернер, О.Кубрякова, Р.Ленекер) парадигм. Не стали винятком й представники сучасної синергетичної парадигми мовознавства (О.Глазунова, Л.Піхтовнікова, В.Піотровська, В.Пашковський, В.Вілдген, Б.Зернов, Р.Келер, А.Полікарпов та ін.), в основу дослідження яких було покладено вивчення ірраціональної сфери людської свідомості. Напрацювання синергістів спрямовані на пошук тих мовних засобів, за допомогою яких людина виражає незбагненну частину своєї свідомості.

У період становлення синергетичної парадигми (кінець ХХ ст.) вплив жорстких норм наукового дискурсу, логічних та понятійних компонентів у дослідженнях значно послабився. Тепер особистість опирається на абсолютно нові явища у пошукові рішення, які не можуть бути охоплені логікою, а провідна роль у дослідженнях відведена ірраціональній складовій пізнання.

С.Франк уводить до наукового апарату мовознавства три основних поняття з метою характеристики категорії ірраціонального у руслі синергетичної парадигми. Першим з трьох представлено поняття “незбагненого”, за допомогою якого науковець прагне відшукати адекватні слова для вираження ірраціонального, що є доступним для раціонального пізнання. У свою чергу за сферою раціонального стоїть певний “містичний досвід”, який С.Франк позначає за допомогою “трансраціональної реальності”, яка виходить за межі раціонального. Дослідник має на меті зрозуміти, як трансраціональна реальність може схарактеризувати категорію ірраціональності у понятійно-вербальних конструкціях, і для цього звертається до “металогічності” (третє поняття) – індивідуальності, надзвичайної змінності і трансформаційності, яка є вільною та не має обмежень. Для реалізації такого пізнання необхідним є метод антиномістичного монодуалізму: повноту знання може дати тільки єдність раціонального і містичного, монологічного та діалогічного, “чогось” та “нічого”. За С.Франком, антиномія представлена як межа раціональної думки, вершиною якої є точка дотику металогічної реальності і трансцедентного поняттєвого мислення (Гураль, 2018).

На думку В.Налімова, “сам процес мислення (набуття нових смислів) є інтуїтивним, а смисли уже задані у своїй потенційній, невиявленій формі” (Верецагин, 2012).

І.Верещагін роз'яснює такий інтуїтивний процес мислення, залучаючи півкулі людського мозку, де одна з них функціонує у раціоналістичному, логічному ключі, а інша – в інтуїтивістському, емоційному напрямі. При цьому між обома півкулями формуються зв'язки з метою передачі інформації. Емоційно-інтуїтивістський фон дослідження природи відводить суб'єкта пізнання у світ містики та надприродного. І.Верещагін переконує, що натхнення, інтуїція та ірраціональний компонент мислення приводять до осяяння і причетні до відкриттів, завдяки яким дослідник приходять до важливих наукових досягнень та парадигм. І якщо раціоналізм і логіка у своїй основі опираються на метод аналогій, то інтуїція й ірраціональне – на нестійкість, непередбачуваність, протиріччя явищ, змінність (Верещагін, 2012).

Таку нестійкість та непередбачуваність у подальших синергетичних дослідженнях презентують як компонент хаосу та нелінійності. Т.Домброван стверджує, що мова є відкритою та нелінійною системою, де кожна з її підсистем має цілий спектр можливостей розвитку. При цьому стабільність мовної системи є лише умовною, оскільки мова завжди динамічна. Саме така нестійкість мовної системи у синергетичній парадигмі обґрунтована поняттям ірраціонального хаосу, що приводить до якісних змін у системі. У такий спосіб відбувається осмислення фундаментального характеру незворотності еволюційних процесів та осмислення організаційної ролі категорії ірраціональності. Саме хаос та упорядкований рух С.Гураль тлумачить як два стани, у яких може перебувати одна і та ж система (у тому числі й мовна), однак тепер хаос розуміють не як кінцевий етап розвитку, а як джерело нового порядку (Гураль, 2007).

Відтак у сучасних синергетичних дослідженнях категорію ірраціональності інтерпретують як важливу складову, де випадковість та хаос виступають як самостійне начало, іманентна властивість нелінійного світу (разом із нелінійністю мови). С.Гураль стверджує, що динамічний хаос відкриває системність зовнішнього світу, забезпечуючи можливість отримання інформації в цілому завдяки комунікативній функції хаосу. Синергетичний підхід виявляє спонтанність у мовленні, дозволяє прослідкувати вплив комунікативної сфери на зміст мовленнєвих висловлювань. Розуміння мови та мовлення як нерівномірних нелінійних відкритих систем пов'язане з їхньою внутрішньою неоднорідністю, багатовимірністю, комунікативною відкритістю. Нелінійність мови як функціональної системи передбачає притаманну їй здатність до спонтанного

породження нових значень, слововживань, смислів у різних культурних контекстах (Гураль, 2007).

На протигагу теорії хаосу, що є причиною спонтанності у мовленні, О.Князева та С.Курдюмов висувають на перший план феномен інтуїції, яка має можливості добудовувати візуальні структури (образи, ідеї, уявлення), які потім втілюються у мовленні. Дослідники вважають, що механізм інтуїції можна контролювати, активізуючи мимовільне формування структур за допомогою сенсорних та інтелектуальних ресурсів, однак в той же час інтуїція вказує на те, що неможливо вилучити емоційну сферу з інтелектуальної, а відтак і з процесу її вербальної реалізації (Панкратова, 2014).

І.Верещагін переконує, що синергетика може розглядати раціональне та логічне у взаємному розвитку з інтуїтивним та ірраціональним. Інтуїція постає як пульсація надсвідомості над самою свідомістю, розгортає та розкриває перед людиною справжнє різнобарв'я та поліфонію світу. Саме наука у радикальний спосіб сприяє становленню та збагаченню абстрактно-логічного мислення, роблячи його усе більш витонченим, аж до створення інтуїтивної логіки або відмови від логіцизму та раціоналізму як не повністю синергетичних елементів самоорганізації (Верещагін, 2012).

Таку ж позицію вбачаємо і у поглядах Е.Роттердамського, який відзначає, що розумна думка породжується з дурниці, раціональне – з абсурду, порядок – з безладу. Містика та ірраціональні висновки повинні розглядатися у контексті інтелектуальних антиномій та прагнень відзначити інтуїцію й ірраціональні можливості мислення людини, яка здійснює дослідження на межі своїх можливостей. Відтак, інтуїція та категорія ірраціональності стають більш дієвими, а тотальність у використанні раціональних структур у дослідженнях зникає (Верещагін, 2012).

У ХХІ ст. лінгвісти продовжують досліджувати синергетичні властивості мови, проникаючи у сферу незбагненого, що виражене вербально. Синергетична парадигма постає як прогресивний напрям мовознавства, що виявляє ірраціональні компоненти пізнання та змінює підходи дослідників на взаємодоповнюючі та взаємозалежні. Перспективи подальших розвідок вбачаємо у дослідженні категорії ірраціональності у межах філософського, історіографічного та психологічного аспектів.

Список використаних джерел:

1. Верещагин, И. (2012). Метафизика точных наук, синергетика. Березники. Відновлено з <http://textarchive.ru/c-1642757-pall.html>.
2. Гураль, С. (2007). Синергетика и линвосинергетика. *Вестник Томского государственного университета*, 302, 7-9.
3. Гураль, С., Петрова, Г., & Смокотин В. (2018). Выразить невыразимое: возможности синергетических усилий лингвистики и философии. *Язык и культура*. с. 6-18. Відновлено з <https://cyberleninka.ru/article/n/vyrazit-nevyrazimoe-vozmozhnosti-sinergeticheskikh-usilii-lingvistiki-i-filosofii>.
4. Домброван, Т. (2013). Синергетична модель розвитку англійської мови. (Дис. д-ра філол. наук). Університет ім. І.І. Мечникова, Одеса.
5. Панкратова, С. (2014). Проблема соотношения рационального и иррационального в познавательной деятельности. (Дис. канд. філол. наук). Ульяновский государственный университет, Ульяновск.

УДК 81'37

Yodlovska A., Postgraduate Student
Lesya Ukrainka Eastern European National University
(Lutsk, Ukraine)

**THE HEARING DOMAIN IN THE STRUCTURE
OF VOCABULARY DEFINITIONS**

In recent decades, there has been an interest in linguistics in the perceptual vocabulary and the vocabulary of perception in general. Hearing plays an important role in the hierarchy of perceptual subsystems. Hearing is one of the main channels for the receipt of information about the world, a process that proceeds from psycho-physiological perception to complex mental activity that reflects the perception of reality. Verbs of sounding in Russia were studied by L. Vasilyev, V. Hak, O. Paducheva. However, this part of vocabulary has not been sufficiently studied and needs analysis in terms of anthropocentric linguistics.

Vocabulary with the semantics of auditory perception is infrequent and represented by a small number of sound adjectives, nouns, verbs of sound and occasionally other parts of speech.

We consider nominations with the semantic component “sound”, which are selected from the explanatory dictionaries of three languages (Russian, Ukrainian, English), including nouns (*гомон — гомін — din, всхлип — схлип — sob, вопль — голосіння — wail, возглас — вигук — exclamation, хрип — хрипіння — snore, шум — шум — noise, крик — крик — shout, шепот — шепіт — whisper*); the names of the musical instruments are a special group of nouns, for example, *тромбон —*

тромбон — trombone, пианино — pianino — piano, флейта — флейта — flute, труба — труба — trumpet and other.; adjectives to describe the volume: громкий — гучний — loud, тихий — тихий — quiet, звонкий — дзвінкий — sonorous, melody: вибрирующий — вібруючий — vibrating, громогласый — гучний — vociferous, громовой — громовий — thunderous, tone of voice: дребезжащий — деренчливий — tremble; verbs: петь — співати — sing; рычатъ — grizzle, орать — bawl, кричатъ — shout — чихать; adverbs: тихо — тихо — quietly, громко — голосно — loudly, бесшумно — безшумно — noiselessly.

Sources of sounds are the natural environment (noise, vocalization of animals) and the products of material and spiritual culture (transport, instruments and mechanisms, musical instruments). Having analyzed dictionaries in three languages, we have identified the following sound sources:

- **A person**, for example, *ахатъ* — издать резкий и громкий звук (ОШ, с. 50), *ухнуть* — издавать восклицание “ух”, крик, похожий на “ух” (БАС, т. 16, с. 1101), воскликнуть “ах”, выражая какое-л. чувство: удивление, восторг, печаль, сожаление и т. п (МАС, т. 1, с. 52), *хохотать* — громко смеяться (МАС, т. 4, с. 623), *laugh* — to make sounds with your voice, usually while you are smiling, because you think something is funny (LD).

- **Animals:** *блеять* — издавать блеяние (крик овец и коз) (МАС, т. 1, с. 98), *bleat* — to make the sound that a sheep or goat makes (LD), *выть* — издавать вой (МАС, т. 1, с. 288), *лаять* — издавать лай (о собаке, лисице и некоторых других животных) (МАС, т. 2, с. 166), *реветь* — издавать рев (о животных) (МАС, т. 3, с. 691), *рычатъ* — издавать громкие, низкого тона, угрожающие звуки (о животном) (МАС, т. 3, с. 747), *тявкать* — отрывисто лаять (о собаке, лисице) (МАС, т. 4, с. 435), *кукарекать* — издавать крик “кукареку” (о петухе) (МАС, т. 2, с. 146), *куковать* — издавать крик “ку-ку” (о кукушке) (МАС, т. 2, с. 146).

- **Water:** *журчатъ* — дзюрчати — *babble*, *булькать* — булькати — *gurgle*, *хлюпать*, *плескать* — хлюпати — *squish*, *журчатъ* — производить монотонный булькающий звук, шум (о текущей воде) (МАС, т. 1, с. 489), *babble* — (of streams, birds, etc) to make a low murmuring or bubbling sound (CD), *клокотать* — бурлить, кипеть, бить ключом (о воде, жидкости) (МАС, т. 2, с. 59), *булькать* — издавать характерные для воды или другой жидкости звуки, когда она течет тонкой струей в сосуд или выливается из него, а также издавать звуки подобные им (МАС, т. 1, с. 124), *хлюпать* — издавать характерные чавкающие звуки (о грязи, жиже, воде) (МАС, т. 4, с. 607), *плескать* —

находясь в движении, ударяясь обо что-л, производить шум, плеск (о воде, жидкости) (МАС, т. 3, с. 139).

• **Objects**, for example, *звякать* — издавать резкий и отрывистый звенящий звук (ОШ, с. 550), *тенькать* — издавать звенящий прерывистый звук (ОШ, с. 1993), *дребезг* — громкое дребезжание, звяканье (ОШ, с. 426), *бряцать* — издавать звенящие звуки при ударе (о металлических предметах, струнах) (МАС 1, с.120).

In many cases, the hearing domain is verbally descriptive, often by including exclamations in the structure of the definitions: *крякать* — издавать крик “кря-кря” (об утке) (МАС, т. 2, 142), *кукарекать* — издавать крик “кукареку” (о петухе) (МАС, т. 2, с.146), *куковать* — издавать крик “ку-ку” (о кукушке) (МАС, т. 2, с. 146), *цвірінькати* — видавати звуки “цвірінь-цвірінь” (про горобців та деяких інших птахів) (СУМ, т. 11, с. 186), *ухати* — вигукувати “ух” (СУМ, т. 10, с. 526), *cuckoo* — the call of a cuckoo, which sounds somewhat like its name (WD). In other cases, the sounds are presented prototypically, for example, *булькать* — издавать характерные для воды или другой жидкости звуки, когда она течет тонкой струей в сосуд или выливается из него, а также издавать звуки подобные им (МАС, т. 1, с. 124), *bubble* — to make the sound that water makes when it boils (LD), *croak* — to make a deep low sound like the sound a frog makes (LD).

Actually sound adjectives form the central part (the core) of the mode of “hearing”: *гучний* — *громкий* — *loud* або *тихий* — *тихий* — *quiet*. On the near circumference, we find specific sound adjectives, the main differential seme of which is *гучний* or *тихий* and specific semantic component. It is *оглушительный, громовой, звонкий, звучный, резкий, голосистый, зычный* for “гучного”. It is *неслышный, безмолвный, молчаливый, хриплый, сиплый, негромкий, незвонкий* for lexical token “тихий”. In many cases, the interpretation of sound verbs is represented by nouns of sound, and this requires reference to the meaning of these nouns, e.g. *мычать* — издавать мычание (МАС, т. 2, с. 318), *мурлыкать* — издавать мурлыканье (МАС, т. 2, с. 312), *мяукать* — издавать мяуканье (МАС, т. 2, с. 321), *квакать* — издавать кваканье (МАС, т. 2, с. 43), *хрюкать* — издавать хрюканье (МАС, т. 4, с. 628).

An analysis of the structure of definitions of the tokens belonging to the “hearing” domain showed that they were represented by sound adjectives, verbs, nouns and other parts of speech. Lexicographers often use a descriptive method of verbalizing a receptive trait or use a prototype to show a perceptual sign.

References:

ОШ — Ожегов, С. И., Шведова, Н. Ю. Толковый словарь русского языка / Российская АН; Российский фонд культуры. Москва : АЗЪ, 1994.

СУМ — Словник української мови : в 11 т. Київ : Наукова думка, 1970–1980.

МАС — Словарь русского языка : в 4 т. / под ред. А. П. Евгеньевой. Москва: Русский язык, 1985–1988.

БАС — Словарь современного русского литературного языка : в 17 т. / Ленинград : Изд-во Академии наук СССР, 1950–1965.

CD — Collins English Dictionary. [Electronic resource] URL : <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english> (accessed on October 10, 2019). Title from the screen.

LD — The Longman Dictionary of Contemporary English [Electronic recourse] URL : <http://www.ldoceonline.com/> (accessed on October 10, 2019). Title from the screen.

УДК 81'33

Макогін С.І., студентка

*Національний університет “Львівська політехніка”
(Львів, Україна)*

СЕМАНТИЧНІ ОЗНАКИ У ПАРАЛЕЛЬНОМУ АНГЛІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОМУ КОРПУСІ ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТІВ

Синтаксична розмітка при автоматичному опрацюванні тексту може бути здійснена з різним ступенем деталізації та глибини виконання, але будь-які завдання зупиняються перед семантичним бар'єром. Відсутність повних описів семантики природних мов не дозволяє позбутись цього бар'єру. Семантична розмітка українськомовного тексту проходить в лабораторії комп'ютерної лінгвістики Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Це є четвертий етап представлення інформації про одиниці Корпусу. Попередні три етапи стосуються граматична розмітка: Першим етапом є морфологічна розмітка, коли кожній словоформі приписується морфологічний код частини мови і категоріальних ознак, (<http://www.MOVA.info>.) Другим – синтаксична розмітка, ціль якого змоделювати синтаксичну структуру вхідного речення на рівні словосполучень і приписати інформацію про типи синтаксичних зв'язків, а також побудувати дерево залежностей речення. Третім – сегментування словоформ на морфи. Усі етапи є формалізовані, супроводжуються кількісними характеристиками – абсолютними частотами. Для морфологічного розмічування важливим є етап зняття граматичної і лексико-граматичної омонімії, який

здійснюється автоматично практично на 95%. Мета розмітки – автоматично визначити граматичні параметри тексту. Семантична розмітка відрізняється від граматичного. Його мета – надати можливість користувачеві отримати списки слів за заздалегідь укладеними семантичними параметрами і досліджувати їх з різних точок зору: наповненість семантичних класів, “мовна поведінка” у контексті, зміни у значеннях як прояв системних відношень у лексиці, їхня сполучуваність.

Актуальність статті полягає у дослідженні Корпусу української мови та паралельного корпусу ПарКум і на основі отриманих даних створення нового паралельного англо-українського корпусу технічних текстів. Метою цієї статті є покрокове пояснення процесу розмітки, застосування цих механізмів для створення нового паралельного корпусу на основі технічної документації та вибір доцільних ознак семантичної розмітки для даного корпусу.

То ж за яким принципом здійснювати семантичну розмітку: за ідеографічним чи таксономічним? В основі ідеографічної класифікації лежить принцип від загального до часткового. Тому ми за основу взяли таксономію Національного корпусу російської мови, тому що як показує час вона є найбільш конкретною. Також, не виключено, що в майбутньому всі корпуси слов'янських мов можна буде об'єднати в один корпус слов'янських текстів, тому бажано формувати спільне лінгвістичне забезпечення. Як зазначається в (Герд), створено багато лексико-семантичних класифікацій для російської мови (Кузнецова, Бабенко, Шведова), міжнародна семантична мережа WordNet; для української мови – ідеографічні класифікації (Дарчук; Кустова; Соколовская), а також інтернет-ресурс UkrNet. В усіх цих лексичних класифікаціях дотримано максимально подрібнений ознаковий принцип, що аж ніяк не може задовольнити користувача Корпусу. Зважаючи на те, що користувачами Корпусу української мови є не тільки лінгвісти, а й викладачі шкіл, учні, тощо, семантична класифікація має бути зрозумілою й доступною тим, хто не має спеціальної лінгвістичної підготовки.

З огляду на це, в Корпусі української мови буде представлено два типи семантичної розмітки: I – таксономічний – для публіцистичного і художнього стилів і II – тезаурусний – для наукового і ділового стилів. Таксони – класи, чітко розмежовані. Таксони мають зорієнтовані як на денотативний аспект лексичної семантики (напр., назви одягу, назви рослин), так і сигніфікативний аспект лексичної семантики (власні назви, загальні назви). Саме таксономічний тип семантичної розмітки

може бути використано для розмітки англо-українського паралельного корпусу технічних текстів.

Наприклад до таксону ПРЕДМЕТНІ ІМЕНА, належать пристрої, які конкретизуються таким чином: комп'ютер (ноутбук, стаціонарний), диски (жорсткий, DVD), мультимедіа (аудіо, відео), мережа (WLAN, бездротова, дротова). До предметних належить інформація про відношення “частина – ціле”, “елемент – множина” і топологія (“поверхні”, “вмістилища”), які не є таксонами. Це дає змогу характеризувати слово за трьома параметрами, наприклад, жорсткий диск є пристроєм за таксономією, вмістилищем за топологією і частиною комп'ютера (за мереологією).

Семантична розмітка впроваджується до Корпусу української мови поетапно і в режимі on-line. Наразі опрацьовуються публіцистичні тексти, генеральна сукупність яких у Корпусі перевищує 17 млн слововживань. При цьому зауважимо, що розмічування відбувається не за контекстом слова, а за значенням, представленим у тлумачному словнику української мови.

Сьогодні у корпусі ПарКум реалізовано морфологічну розмітку українського тексту, що дозволяє в разі обрання українсько-іноземного напрямку здійснювати пошук не лише за конкретними словами, а й за їх граматичними ознаками. Ця опція дозволяє користувачам порівнювати морфологічну структуру мов, добираючи ілюстрації їхніх спільних та відмінних рис чи розглядаючи особливості перекладу специфічних мовних явищ. Наступним кроком буде здійснення морфологічної розмітки для іншомовних (передусім, англійських) текстів а також запровадження семантичної розмітки.

Важливість цього дослідження полягає у тому, щоб звернути увагу на важливість семантичної розмітки, а не лише морфологічної чи синтаксичної. Якщо будуть створені за такою методикою різні корпуси текстів, передусім паралельні корпуси, тоді можна створювати автоматично семантичну мережу – модель плану змісту, яка є дуже важливою для галузі гуманітарного знання.

Список використаних джерел:

1. Герд, А. С. (2005). *Прикладная лингвистика*. СПб.: Изд-во СПб. ун-та.
2. Дарчук, Н. П. (2013). *Комп'ютерне анотування українського тексту: результати і перспективи*. К.: Освіта України.
3. Кустова, Г. И. (2005). *Семантическая разметка лексики в национальном корпусе русского языка: принципы, проблемы, перспективы*. М.: Индрик.
4. Соколовская, Ж. П. (1990). *Проблемы системного описания лексической семантики*. К.: Наукова думка.
5. Штерн, І. Б. (1998). *Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики: енциклопедичний словник*. К.: АтрЕк.

ПРОБЛЕМИ КОГНІТИВНОЇ СЕМАНТИКИ

УДК 811.161.2'37(043.2)

Леміш Н.Є., д-р філол. наук,
Зернецька А.А., д-р філол. наук
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова
(Київ, Україна)

ФРЕЙМОВЕ МОДЕЛЮВАННЯ СИНТАКСИЧНИХ КОНЦЕПТІВ НА ОСНОВІ КОРПУСНОГО ПІДХОДУ

Когнітивна семантика у сучасній інтерпретації включає конструювання значень і репрезентацію знань. Як правило, до одиниць когнітивної семантики відносять архетипи, концепти (різних типів), стереотипи, прототипи, фрейми, сценарії, (структурні) схеми тощо, з-поміж яких найменшого витлумачення й вивчення дістало поняття *синтаксичного концепту*. Отже, дослідження синтаксичних концептів продовжує бути **актуальним** на сьогоднішньому етапі розвитку лінгвістики, зокрема з позицій корпусного підходу, що є не менш актуальним з огляду на численні дослідження науковців (Бобкова, 2014; Жуковська, 2015; Мейзерська, 2014; Gries & Stefanowitsch, 2006 та інші) у цій галузі мовознавства.

Метою пропонованої розвідки виступає встановлення вірогідного наповнення слотів фреймових моделей синтаксичних концептів із застосуванням корпусного підходу (на прикладі синтаксичного концепту КАУЗАЛЬНІСТЬ для каузальної домінанти *причина* в українській мові).

Проблематика синтаксичних концептів обговорюється з 1999 р., коли представниками Воронежської теоретико-лінгвістичної наукової школи З. Попової було введено до наукового обігу поняття *синтаксичного концепту*. Під *синтаксичним концептом* розуміємо “мисленеву картину ситуації, що описується у висловленні” (Леміш, 2014, с. 108). Це – одиниця когнітивного синтаксису з двома планами: планом змісту (= типова пропозиція → когнітивна семантика) і планом вираження (= структурна схема → когнітивна граматики). Власне такий підхід базується на ідеї Дж. Лакоффа про невіддільність семантики природної мови від структури мислення, а також

Р. Джекендоффа про здатність граматичної структури мови виступати одним з основних джерел емпіричних даних для когнітивної теорії.

На сьогодні очевидним є факт, що у свідомості людини інформація структурується й систематизується для того, щоб при нагоді вилучатися. Виокремлення суто структурних схем для формальної репрезентації синтаксичних концептів нам видається недостатнім, оскільки їх вибір є суб'єктивним (індивідуальним) для кожного мовця. У цьому зв'язку доцільно звернутися до *фреймів*, під якими, слідом за С. Жаботинською, ми розуміємо такі ментальні структури, що упорядковують структуру концепту (“конструкція знання”, за Ч. Філлмором), полегшуючи сприйняття комплексної інформації. До того ж, саме фрейми здатні відображати вертеральні типи каузальної ситуації залежно від фокусування уваги мовця на окремих її складових.

За Р. Джекендоффом, фрейми є різновидом ментальних репрезентацій, які здатні заповнювати сховані елементи, позаяк припускають “набір умов, який часто відрізняється великою складністю <...>” (цит. за Леміш, 2015, с. 275), проте окреслюють вигляд типового предмета або події. Це означає, що фрейми дають змогу відновлювати відсутні ознаки концепту, котрі при категоризації не встановлюються. Отже фрейм виступає проекцією певного об'єкту / явища.

З огляду на те, що синтаксичний концепт як когнітивна одиниця вміщає величезний об'єм знань, синтаксичний концепт **КАУЗАЛЬНОСТІ** включає вичерпні дані не лише про механізми каузації та категорію каузальності, а також й про відношення між домінантами каузального комплексу на позначення тих каузальних ситуацій, що часто виникають у житті певних етносів і мають для них найважливіше значення (Lemish & Zernetska, 2018, с. 230-231). Інтерпретація людьми власних вражень на основі досвіду із застосуванням типових моделей саме й закладає підвалини для моделювання фреймів, оскільки останні упорядковують сприйняття нових предметів / подій і полегшують взаємодію людей. Виділення фреймів не є довільним, їхнє призначення – в дескрипції концептів. Таким чином, фрейми експлікують способи систематизації екстралінгвальної інформації у свідомості людини. Фрейми каузальності у цьому зв'язку описують структури репрезентації знань людини про вертеральні типи каузальної ситуації, що базуються на наявності її компонентів (каузальних домінант, яких нами було виокремлено 10: *причина, підстава, умова, допуст, засіб, ефект, висновок, результат, наслідок, мета*).

Фрейми каузальності було змодельовано в докторській дисертації Н. Леміш на базі лексикографічних джерел, спираючись на п'ять базисних фреймів С. Жаботинської: предметний, акціональний, посесивний, таксономічний й компаративний. Оскільки реєстр структурних схем, виокремлених у дослідженні (Леміш, 2015, с. 233-259), продемонстрував наявність одиниць як з дієслівною каузальністю, так і з іменною, то в результаті моделювання було отримано комплексні каузальні фрейми, до складу яких входять акціональний, таксономічний (ідентифікаційний) і подекуди предметний фрейми з відповідними слотами (Леміш, 2015, с. 278).

Комплексний фрейм *ПРИЧИНА* в українській мові репрезентовано комбінацією акціонального з таксономічним базисним фреймом:

Слот ВИД (за даними українських лексикографічних джерел) може заповнюватися іменниками: *підстава / привід / нещастя / біда / провина / вина / хвороба / лихо / ініціатор / мотив*. Слот ДІЄ включає дієслова: *обумовлювати / зумовлювати / породжувати / наводити / зробити (так)*.

Використовуючи корпусний підхід як найбільш абстрагований від суб'єктивного впливу дослідника на результати розвідки (Gries & Stefanowitsch, 2006), нам вдалося удосконалити змодельовані каузальні фрейми, зокрема для комплексного фрейму *ПРИЧИНА*. Результати було отримано через аналіз лівобічних і правобічних колокацій лексеми *причина* в наукових текстах *Корпусу української мови* (<http://www.mova.info/corpus.aspx?l1=209>). З-поміж **правобічних колокацій** найбільша кількість репрезентована іменниками: *детермінанта, неврозів, хворі, існування, досягнень, акселерації, виникнення, для похибки, тривоги, дружби, руйнування, задоволення / невдоволення, рішення, розвитку, неуспішності, стану, діяльності, рівня, відмінностей, поведінки, узгодженості, актуалізації, життя, біди, складності, прогресу, явища, недуг, дій, успіху, зусиль, живучості, розбалансованості, розпаду, різноманітності, популярності* тощо. Також зустрічаються дієслова: *полягає, може викликати, стосується, узгоджує, лежить, викликає*, т.п.; прикметники: *ясна, дійова, матеріальна, формальна, проста*, т.і. Серед **лівобічних колокацій** в

основному вживаються прикметники: *негативна, певними, основна, спонукальна, цільова, вихідна, єдина, необхідна, головна, важлива, вагома, реальна, інша, генеральна* тощо; займенники: *ця, такі, та*, т.д.; подекуди дієслова, як-от *роз’яснюється*.

Отримані дані демонструють, що слот ВИД може знаходитись як зліва від агенса, так і справа, а отже фреймове моделювання синтаксичного концепту КАУЗАЛЬНІСТЬ потребує доопрацювання.

Висновок. Таким чином, здобуті із застосуванням корпусного підходу результати свідчать не лише про можливість, але й доцільність встановлення наповнення слотів фреймових моделей синтаксичних концептів з різного типу дискурсу з подальшим окресленням деталізованих прототипних ситуацій для успішної комунікації.

Список використаних джерел:

1. Леміш, Н.Є. (2015). *Вертеральні типи каузальності у споріднених мовах*. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка.
2. Леміш, Н.Є. (2014). Синтаксичний концепт як *tertium comparationis* при встановленні типології структур каузального комплексу (на матеріалі нідерландської та української мов). *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Філологія*, 17, 1. 107-114.
3. *MOVA.info: лінгвістичний портал*. Available: <http://www.mova.info/corpus.aspx?l1=209>
4. Gries, S. T., & Stefanowitsch, A. (Eds.). (2006). *Corpora in cognitive linguistics: corpus-based approaches to syntax and lexis. Trends in Linguistics*. Berlin & New York: Mouton de Gruyter.
5. Lemish, N.Ye., Zernetska, A.A. (2018). Archetypal images of cause as a dominant of causal complex in the cross-linguistic perspective. *Philological sciences: development prospects in countries of Europe at the beginning of the millennium*. Riga: Izdevnieciba “Baltija Publishing”, 227-244.

УДК 811.161.2’373

Шевчук Т.Б., канд. філол. наук
Рівненський державний гуманітарний університет
(Рівне, Україна)

КОНЦЕПТ СУМУ ЛЕКСИЧНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Концепт є одним з основних семантичних понять когнітивної лінгвістики, що виникла у сфері когнітології. Поняття “концепту” не має однозначного трактування, оскільки сам термін для лінгвістики

відносно новий. За основу ми беремо визначення концепту, запропоноване О. Кубряковою, в якому концепт розглядається як термін, що служить для пояснення одиниць ментальних або психічних ресурсів нашої свідомості та тієї інформаційної структури, яка відбиває знання й досвід людини: оперативно-змістова одиниця пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи та мови мозку, всієї картини світу, відбитої в людській психіці (Кубрякова, 1996, с. 245).

Пізнаючи світ, людина по-різному сприймає предмети і явища. Одні події викликають захоплення, інші – сум. Слово *сум* означає стан смутку, скорботи чи стурбованості і завжди пов'язується із якимись тривогами та викликає загальне почуття дискомфорту в душі. Лексема “сум” утворює тематичне поле, до якого відносяться слова, значення котрих прямо або опосередковано пов'язані з проявом невеселого, важкого настрою, почуття глибокого жалю, спричинені невдачею, горем: *смуток, сумування, журба, печаль, жаль, жалощі, туга, журбота (розм.), жура (діал.) зажура (поет.), скорбота, нудьга, нудота, нуда (розм.) нерадість, меланхолія, іпохондрія (книжн.), сухота (фольк.), осмута (діал.); туск, (туска) (діалект.); присмуток (легкий смуток); жалоба, скорбота, скорб (уроч.), мінор (розм.)*. Усі слова лексико-семантичної групи становлять синонімічний ряд із домінантою *сум*. Саме це слово, незважаючи на його синонімічну конкуренцію із словами *смуток, журба, печаль, туга, жаль, нудьга*, ми визнаємо домінуючим як найменш ускладнене додатковими семантичними компонентами, таке, що безпосередньо виражає концепт.

Слово *сум* однозначне. Воно позначає невеселий важкий настрій, спричинений горем, невдачею (СУМ, Т. 9, с. 834). У слів *смуток, журба, жаль, жалощі, туга, скорбота, меланхолія* перше значення співпадає – “невеселий важкий настрій, спричинений горем, невдачею”. Розрізняються названі слова відтінками значень: *сум, смуток, журба, жаль* – це невеселий, важкий настрій, *туга* – гнітючий настрій, *жалощі* – пригнічений настрій. Лексема *печаль* раніше функціонувала як полісемант з первинним значенням *клопіт*; як номінант емоції вживалась з вторинним значенням. Сьогодні ця лексема є моносемантичною і входить до лексико-семантичної групи слів, що позначають *сум*.

Метонімічні назви емоцій мають ознаку, що пов'язана з емоційним переживанням. Так, *жаль* первісно означало “колоти, жалити”. У результаті метонімії воно стало позначати вже страждання від того, коли колять, жалять тощо. Невдовзі значення розширилося

далі, і словом *жаль* стали називати смуток і страждання взагалі, не тільки від фізичного болю, і тому з’явилися прикметники – *жалісний, жалісливий, жалібний*.

Неприємні емоції давні слов’яни пов’язували з вогнем, про що свідчить слово *печаль*: *печаль* ← псл. **rekti* “пекти”, тому і слова “засмучуюся”, “печалуюсь” позначають процес від дієслова *пекти*. Слово *сум* – має в корені дієслово “пекти” і означає те, що палить.

Дуже рідко ми сьогодні чуємо слово *туск, тусок*, які часто зустрічаються в прислів’ях та приказках, у творах художньої літератури: *Як хліба край, так і в хліві рай; а як ні куска і в горниці туска. Щемлячий тусок погнав його в гори*.

Концепт, як ми його визначаємо, не збігається з поняттям та із значенням слова, а має більш широкий зміст, що охоплює різноманітні зв’язки явища в картині світу і слова у мовній системі. Тому для виявлення мовної картини світу мало слів, що номінують окремі його явища і фрагменти, необхідно схарактеризувати їх сполучуваність, що дає можливість більш повно показати відповідний фрагмент картини. У зв’язку з цим ми проілюструємо аналіз сполучуваності слова *сум* з різними частинами мови. Найчастіше іменник “сум” сполучається з прикметниками. Наприклад, з прикметниками *глибокий і великий*. Як правило, ці прикметники характеризують простір і пов’язані з вимірами щодо поверхні землі, але, сполучаючись з іменником *сум*, набувають переносного значення “вищого ступеня виявлення почуття”, у певних контекстах вони служать для підсилення оцінки почуття суму: *Смерть геніального поета викликала **глибокий сум** народу... (журн.)* *Якась спустошеність і **великий сум**... **Безмежний сум** снує за мною* *I, мов та сирота, квилить (П. Карманський).*

Прикметники *теплий, бентежний, тихий*, сполучаючись з іменником “сум”, утворюють словосполучення, які позначають позитивні емоції (мають значення “прекрасний”), хоча *сум* – це важкий, невеселий настрій (СУМ, Т.9, с.834). Як правило, прикметники зі значенням “прекрасний” не сполучаються з іменниками, що називають негативні почуття (*сум, смуток, журба* тощо): *Якийсь **теплий, бентежний сум** стискав її серце (В. Козаченко).* *Підійшовши до вікна, довго стояв, замріявшись, і **тихий сум** огортав його душу (Г. Тютюнник).*

Чорному кольору властиве значення “*темний, затурканий, поганий*”, який несе негативний семантичний відтінок. Прикметник *чорний* в сполученні зі словом *сум* вказує не на колір, а виражає значення “*важкий, тягучий*” (*Обгорнула землю нічна тиша, а став*

окутав **чорний сум** (І. Луца). Нічної птиці моторошний зойк і **чорний сум** лубенської дороги (Л. Костенко).

Зустрічаємо ще **осінній сум** (Знов **осінній сум** полонить серце (М. Романець); **незрозумілий, безпричинний** (**Незрозумілий безпричинний суто осінній сум** – відчуття самотності, байдужість до навколишніх, ...все як завжди. осінній сплін (С. Ласкавий); **невимовний сум** (Усі мої пориви – в піднебесся, Де журавлиний **невимовний сум** (А. Гризун); **гнітючий сум** (Гнітючий сум іде до мене в тривожній тиші гробовій (О. Тичка); **блаженний сум** (Ми могли обдурити навколишнє оточення та відобразити на своїм обличчях **блаженний сум** ... (П. Гострий).

Отже, прикметники у сполученні з іменником **сум** вказують на емоційну сферу, стан, почуття емоції людини. У їх семантиці актуалізуються емоційно-експресивні компоненти “сумний”, “невтішний”, іноді “прекрасний”.

Аналіз сполучуваності з дієсловами виявив два типи: зв'язок з дієсловом, при якому назва з концептуальним значенням **сум** виступає об'єктом дії або стану (*викликати сум, вдаватися в сум, впадати в сум, нагнати сум, розігнати сум навіювати сум*), і з дієсловами, при яких **сум** є суб'єктом стану (*огортав сум, окутав сум, відлетить сум, снує сум, сум іде, сум стискає її серце* тощо). У другому типі відношень дієслова, як правило, мають метафоричне значення. В основі семантики метафор лежать дієслова, що позначають рух (**Сум стоїть** у хаті, обнявшись з тишею (М. Коцюбинський). **Сум переважає**, а від того – *переважала і чорна смуга* (В. Самойленко). **Але той сум не хоче покоритись**, *Той сум стає святим, ідучи в бій*) або дієслова місця (**Та сум поселився в серцях титані** (О. Бердник). Часто, описуючи почуття суму, вживають присвійні займенники **мій** і **свій**. Людина може розкривати повністю і яскраво тільки свої почуття. Те, що переживає інша людина, не може бути об'єктом детального, пережитого опису: **Мій сум** – *твоя, народе, доля* (Б. Слівчук) **Я свій сум бережу**, *І нестерпний мій біль не затих.* (І. Коваленко).

Отже, в українській мові понятійний складник концепту СУМ включає сему “настрій”, “якісні властивості емоції”. Синонімічний ряд номінанта “сум” доповнює понятійну складову концепту семами процесу отримання емоції, а також її прояву.

Список використаних джерел:

1. Кубрякова, Е.С., Демьянков, В.З., Панкрац, Ю.Г., Лузина, Л. Г. (1996). Краткий словарь когнитивных терминов. Москва: Наука, 245.

2. Бурячок, А. А., Гнатюк, Г. М., Головащук, С.І. (1999–2000). Словник синонімів української мови: В 2 т. Київ: Наукова думка.
3. Білодід, І. К. (1970–1980). Словник української мови : В 11 т. Київ: Наукова думка. Т. 9. С. 834.
4. Сахно, І. П., Сахно, М. М. (1999). Словник сполучуваності слів української мови (найуживаніша лексика). Дніпропетровськ: Вид-во ДДУ. 539
5. Фасмер, М. (1971). Этимологический словарь русского языка: В 3 т. Москва: Прогресс, Т. 3. С. 816-827.

УДК 811.111'42:821.111-1

Базалій І.В., канд. філол. наук
Херсонський державний університет (Херсон, Україна)

ОБРАЗНО-АСОЦІАТИВНИЙ ШАР КОНЦЕПТУ *ЩАСТЯ* У РОМАНТИЧНІЙ КОМЕДІЇ “DESTINATION WEDDING”

Концепт *ЩАСТЯ*, з точки зору понятійності, належить до числа базових (фундаментальних) психічних концептів емоцій, так як його значення пов'язане зі сферою людських почуттів і переживань.

Що стосується образності досліджуваного концепту, необхідно зазначити, що ця складова у досліджуваному кінофільмі матиме дуже суб'єктивний характер, оскільки, під поняттям “щастя” розуміється певний стан, відчуття, подія тощо, які є індивідуальними для кожного. У зв'язку з цим, у своїй роботі “Концепт щастя: понятійний і образний компоненти”, С.Г. Воркачов справедливо зазначив, що “будь-яка людина прекрасно усвідомлює, що таке щастя, до тих пір, поки її про це не запитають” (Воркачев, 2001).

Основними вербалізаторами концепту *ЩАСТЯ* в проаналізованому комедійному фільмі слугують прямі номінації (*happiness* ‘щастя’, *happy* ‘щасливий’, *pleasure* ‘задоволення’, *enjoyment* ‘насолада’, *satisfaction* ‘задоволення’, *fortune* ‘удача’ тощо), метафоричні й афористичні вирази (на кшталт, *happy bunny* ‘щаслива людина’, *happy-go-lucky* ‘насолоджується життям, безтурботний’, *on cloud nine* ‘на сьомому небі’, *as happy as a clam* ‘задоволений як слон’, *as happy as Larry* ‘надзвичайно радий’ тощо). В ході проведеного аналізу було з'ясовано, що найбільш частими варіантами заміни лексеми *happiness* в проаналізованому фільмі слугували такі номінативні одиниці: *the best thing*, *stirring one's soul*, *satisfaction*, *the greatest wealth*, *gladness*, *enjoyment*, *contentment*, *euphoria*, *felicity*, *gaiety*, *joy*, *merriment*, *paradise*, *pleasure*, *prosperity*, *well-being*.

Слід також зазначити, що у деяких контекстах відсутні номінативні одиниці, які безпосередньо вербалізують досліджуваний концепт, тому його реконструкція стає можливою в результаті асоціативного аналізу таких текстових фрагментів.

Романтична комедія “Destination Wedding” (“Екзотичне весілля”, 2018) – це історія про двох людей, заядлого холостяка Френка і незаміжню спокусницю Ліндсі, яких запросили на весілля. Дивним чином вони повсюди зустрічаються: у літаку, таксі, сусідніх номерах готелю, за одним столом на весіллі. Весь фільм побудований на діалогах між цими персонажами, які постійно розмірковують про своє життя і все те, що відбувається навколо них.

У зазначеному фільмі головними героями неодноразово порушується питання щастя, наприклад:

“... - *What if... I know, but what if our real destination was each other? What if you never say that again? What if happiness is... contagious?*

- *Why would you think that meeting someone has anything to do with being happy?*

- *Because! Once upon a time, I met someone, and I was happy... I thought ...*” (Destination Wedding, 2018).

У наведених прикладах, номінативні одиниці *each other, meeting someone, met someone* є вербалізаторами концепту ЗУСТРІЧ, у термінах якого у кінофільмі осмислюється концепт ЩАСТЯ: ЩАСТЯ Є ЗУСТРІЧ.

У цьому ж діалозі головна героїня висловлює думку, що *What if happiness is... contagious?* ‘Що, якщо щастя є ... заразним?’, ототожнюючи, таким чином, це почуття з хворобою, що дає підставу для реконструкції концептуальної метафори ЩАСТЯ Є ХВОРОБА.

Спочатку стосунки між головними героями у фільмі є досить напруженими, що проявляється у їх діалогах, наприклад:

“... - *Anybody? It's great back here. ... You've got to be kidding me. Jesus. What brings you to San Luis Obispo?*

- *You don't have to.*

- *What?*

- *Talk. Honestly, I'd be happier if you didn't.*

- *Fine...*” (Destination Wedding, 2018).

У наведеному прикладі досліджуваний концепт об'єктивується у репліці головного героя *Talk. Honestly, I'd be happier if you didn't*. Використовуючи її, він зазначає, що був би значно щасливіший, якби його попутниця не розмовляла з ним, що дозволяє реконструювати концепт ТИША, завдяки якому у кінострічці відбувається осмислення концепту ЩАСТЯ: ЩАСТЯ Є ТИША.

У іншому діалозі між головними героями йдеться про те, навіщо їх запросили на весілля:

“... - *What did you say?*

- *A destination wedding is presumptuous. “Please drag your carcass hundreds of miles to excessively celebrate our happiness.” Yeah. “Because our wedding is so special, it needs to be an epic imposition...”* (Destination Wedding, 2018).

У наведеному прикладі концепт ЩАСТЯ вербалізується лексичною одиницею *happiness* у саркастичній репліці головного героя ‘Будь ласка, їдьте за сотні миль для того, щоб виключно відсвяткувати наше щастя. Так. Тому що наше весілля – таке особливе’. Таким чином, у зазначеному текстовому фрагменті щастя асоціюється з весіллям, на яке приїхали головні герої, що дозволяє реконструювати концептуальну метафору ЩАСТЯ Є ВЕСІЛЛЯ.

У наведеному нижче текстовому фрагменті головні герої по-іншому пояснюють щастя:

“... - *You don't know that.*

- *Oh, yes, I do. It's possible that within the myth, there's a sliver of truth, and you have to believe in that sliver wholeheartedly, come what may, despite the rational mind, because if you... if you don't, the myth just reveals itself to be a myth, and meaninglessness becomes a self-fulfilling prophecy.*

Try as I might, I cannot get behind wine in screw-top bottles. Also, you have to encourage others to believe in the myth. Because if they believe, they can do anything. They can laugh, cry, hope, vote, get married. But if they don't, they can't do anything, I mean not really, except make themselves as shallowly happy and comfortable as possible. Which is just vanity, let's face it ...” (Destination Wedding, 2018).

У наведеному діалозі головна героїня говорить, що для того, щоб бути щасливим і почувати себе комфортно, потрібно вірити. Якщо ти віриш, ти можеш робити все. Таким чином, досліджуваний концепт у цьому фрагменті кінотексту осмислюється у термінах концепту ВІРА, вербальним репрезентантом якого виступає номінативна одиниця *believe*, що дає підстави для реконструкції концептуальної метафори ЩАСТЯ Є ВІРА.

Таким чином, у проаналізованому кінотексті виявлені концептуальні метафори утворюють набір концептуальних тропів з цільовим доменом ЩАСТЯ. В образно-асоціативному шарі зазначеного концепту, в якому реалізовано загальнолюдське та національно-культурне розуміння досліджуваного феномену, щастя уподібнюється:

- абстрактним явищам: ТИША, ВІРА;
- діяльності людини: ЗУСТРІЧ, ВЕСІЛЛЯ;
- стану людини: ХВОРОБА.

Список використаних джерел:

1. Destination Wedding (2018). Retrieved from https://www.springfieldspringfield.co.uk/movie_script.php?movie=destination-wedding
2. Vorkachev, S.G. (2001). Koncept schastya: ponyatijnyj i obraznyj komponenty [Concept of happiness: notional and figurative components]. *Izvestiya RAN. Seriya literaturny i yazyka – Bulletin of the Russian Academy of Sciences: Studies in Literature and language*, 60 (6), 47-58 [In Russian].

УДК 811.161.2

Вороніна-Пригодій Д.А., аспірантка
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова
(Київ, Україна)

КОГНІТИВНИЙ ПІДХІД У ТЕРМІНОЗНАВСТВІ

На сьогоднішній день разом із необхідністю дослідження лексичних одиниць вузькоспеціалізованих сфер діяльності людини одночасно виникає і необхідність детально розглянути і розкрити усі аспекти термінознавства. Серед поширених підходів до аналізу спеціальної лексики актуальним є когнітивний підхід, що розкриває зв'язок мови з діяльністю та особливостями людської свідомості та мислення.

Спираючись на дослідження науковців Б. Н. Головіна та Р. Ю. Кобріна (Головин, Кобрин, 1987), визначаємо термінознавство як комплексну наукову дисципліну, що знаходиться на стику декількох галузей знань – теоретичної і прикладної лінгвістики, інформаційного пошуку, логіки, психології, а також конкретних галузей науки і техніки. С. В. Гриньов-Гриневиц (Гриневиц-Гриневиц, 2008) додає, що, оскільки спеціальні лексеми нерозривно пов'язані з поняттями відповідних галузей знань, термінознавство займається також дослідженням закономірностей творення і розвитку термінів цих галузей; принципів і методів виявлення систем понять та їх фіксування в класифікаціях; визначення змісту понять і вибору способів їх найменування.

Так, кожне професійне середовище має відповідне вербальне наповнення, що максимально відображає спеціальні знання у вигляді мовних знаків. Більше того, словниковий склад мови кожної галузі

може змінюватися або доповнюватися залежно від розвитку самої галузі чи потреб уніфікації та систематизації існуючих термінологічних одиниць у міжнародній площині.

Одним із провідних напрямків досліджень варто розглядати когнітивне термінознавство, яке виникло завдяки тому, що “в когнітивному напрямку у мовознавстві відбувається зміщення інтересів від малоефективних спроб повторення в синтаксисі прагмалінгвістичних інтерпретацій висловлювань, що мають логіко-філософську основу, до аналізу лінгво-культурологічних чинників сприйняття уявлень (концептів) і національних картин світу, що мають психологічну основу” (Гринев-Гриневиц, 2008).

Термінологія включає в собі концептуальну і одночасно мовну картину певної предметної області, а терміни – це те саме знаряддя, за допомогою якого відбувається її освоєння. Тобто терміни є найважливішим інструментом пізнання, що виконує специфічні завдання у процесі категоризації явищ дійсності (Нечаева, 2010).

Так, виникнення когнітивного підходу, в якому реалізується той самий інструмент пізнання, що в результаті вербалізує і структурує досвід у межах певної професійної сфери, датується кінцем ХХ – початком ХХІ ст. Він сформувався під впливом досягнень сучасного мовознавства та у зв'язку з потребами інформаційного суспільства, значущість якого полягає в тому, що за вивченням особливостей розвитку наукового пізнання слідує і вивчення шляхів розвитку людської культури та професійної діяльності.

На думку О. Й. Голованової (Голованова, 2010), під впливом когнітивної лінгвістики мета термінознавчих досліджень перемістилась з вивчення специфічних властивостей терміна на його внутрішню природу, зумовлену зв'язком із професійною комунікацією, професійним знанням і професійною діяльністю, а також на проблему представлення знань в терміні.

Тобто при використанні когнітивного підходу до мови, усі явища і процеси, одиниці і категорії досліджують у безпосередньому зв'язку з іншими когнітивними процесами – з пам'яттю і сприйняттям людини, її уявою, мисленням та емоціями. Враховуючи такі зв'язки, аналізують різні типи та види професійного знання, визначаючи найважливіші формати їх зберігання та опису їх специфіки. Також досліджують спеціальну лексику у різних видах дискурсу та їх функціонування, а сам термін і термінологію як частини складних семіотичних систем професійної діяльності та професійної комунікації.

Також З. І. Комарова (Комарова, 1996) стверджує, що з когнітивної точки зору, термін не тільки фіксує знання будь-якої сфери вербально, а й пов'язує дану сферу із суміжними галузями знань. Він часто є елементом повсякденного знання в науковому і вузькоспеціалізованому дискурсах. Так ми розглядаємо термін як інформаційно-когнітивну структуру, модель, що збирає і зберігає в собі спеціальні знання, які необхідні в процесі професійної комунікації.

Терміни та термінологічні системи вивчаються не самі по собі, а з урахуванням їх ролі у професійному пізнанні і професійної діяльності людини, за родом їх діяльності в залежності від типу укладеного в них знання і сфери комунікації. Так у термінознавстві висунута проблема зв'язку спеціального найменування з типом професійної мовної особистості. Термін розглядається не як статична одиниця, а з точки зору його обумовленості характеру дискурсу, в якому він використовується. Кожен тип дискурсу накладає свої обмеження на форму і зміст мовних знаків, які в ньому функціонують (Голованова, 2010).

Отже, сучасне термінознавство не просто описує, а й пояснює факти і явища вербально. Завдяки підсумкам пізнавальної діяльності людини і результатам осмисленого предметного досвіду, формується термінологічна одиниця. Вона є засобом актуалізації як повної картини технічної термінології, так і наукового знання загалом. Тому центральною проблемою когнітивного термінознавства стає співвідношення знаків мови професійної комунікації зі структурами спеціальних знань, які вони позначають.

References:

1. Golovanova, Ye. I. (2010). Bazovyye kognitivnyye ponyatiya i razvitiye terminovedeniya [Basic cognitive concepts and the development of terminology]. *Bulletin of the Udmurt University*, 2, 85-91.
2. Golovin, B. N., Kobrin, R. Yu. (1987). *Lingvisticheskiye osnovy ucheniya o terminakh* [Linguistic basis of the doctrine of terms]. Moscow: Vysshaya shkola, 104.
3. Grinev-Grinevich, S. V. (2008). *Terminovedeniye* [Terminology studies]. Moscow: Akademiya, 304.
4. Komarova, Z. I. (1996). Terminografiya na rubezhe XXI veka [Terminography at the turn of the XXI century]. *Philology at the turn of the XX-XXI centuries*. Perm. 24-31.
5. Nechayeva, N. A. (2010). Sistema yedinit spetsial'noy nominatsii v nauchnom tekste (na primere frantsuzskikh ekonomicheskikh tekstov) [The system of units of a special nomination in a scientific text (on the example of French economic texts)]. Moscow, 35.

УДК 811.161.2'42'373.612.2:165.164

Коваль Ю.Ю., студентка

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
(Львів, Україна)

МОВНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ КОНЦЕПТУ ЄВРОПА У СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

На сучасному етапі лінгвістичних досліджень у центрі уваги перебуває категорія знань, що створює основу для вивчення лінгвокогнітивної структури концепту. Об'єктивна реальність стає доступною людині лише через суб'єктивізацію в її свідомості. Оскільки пізнаючи об'єкти, людина не пасивно копіює, а конструює їхні образи, які відповідають, а точніше, зумовлені її, людини, свідомістю. Однією з провідних галузей когнітології є лінгвістика. Головною когнітивною властивістю мови є не тільки передача інформації про світ, її обробка, організація, збереження та репрезентація, а й забезпечення комунікативних процесів, у ході яких відбувається обмін знаннями (Kecskes, 2014). Завдяки чому зовнішній відносно свідомості об'єкт постає в мисленні та мові інакше, ніж він представлений у реальності (Khabirova, 2018). Таким чином, концептуальну базу концепту складають лінгвальні та екстралінгвальні знання етнокультурної спільноти про даний фрагмент концептуальної системи людини.

Концепти кодуються саме в мові, тому різні лексеми вербалізують і доповнюють різні ознаки загального концепту ЄВРОПА. Було проведено аналіз словесних позначень, пов'язаних із концептом ЄВРОПА, та здійснено їхню семантичну інтерпретацію. Для аналізу концепту ЄВРОПА в англійській мові було залучено дані лексикографії. Англомовні лексикографічні джерела репрезентують концепт ЄВРОПА лексемами *Europe*, *European*, *European Union*; відзначається також синонімічний зв'язок цих слів з позначеннями *ancient home*, *Europa*, *(the) Mediterranean world*, *the Low Countries*. Аналіз концепту в досліджуваному текстовому матеріалі дозволяє розширити коло узуальних номінацій Європи та встановити специфіку її концептуального членування на основі моделей мотивації відповідних назв: географічно-просторової (*West Europe*, *East Europe*, *North Europe*, *Continental Europe*), часової (*New Europe*, *Old Europe*), об'єднувальної (*United Europe*) тощо.

Метафора є універсальним засобом, що використовується в усіх функціональних стилях та типах дискурсу. Вона має специфічні

характеристики, зумовлені семантичними, позалінгвальними, соціолінгвістичними та комунікативно-прагматичними особливостями функціонального стилю або типу дискурсу, у якому вживається (Lakoff, Johnson, 2003). Політична метафора є одним із поширених та дієвих інструментів публічної політики. Для досліджуваного матеріалу типовим є вживання метафор, що використовують у своїх кодах концептуальні поля “простір”, “подорож”, “будівництво”, “рух”, “родинні відносини”.

Метафоричні моделі розкривають реалізацію концепту ЄВРОПА у досліджуваному політичному дискурсі. Ці моделі були виділені на основі спільної **сфери-мети** метафоричної експансії. Інакше кажучи, ми називаємо метафоричною моделлю тільки те, що позначається як поняття **сфера-джерело** метафоричної експансії. За такого підходу розглядаються конкретні текстові реалізації метафор, які є вихідними для визначення структури метафоричної моделі.

Цілеспрямований аналіз метафоричних моделей, що функціонують у євроінтеграційному дискурсі сприяє виявленню тенденцій розвитку цього дискурсу та допомагає простежити вплив змін соціально-політичного характеру на функціонування мови.

Було виявлено, що типовими для досліджуваного дискурсу є такі базові метафоричні моделі, а також відповідні сфери-джерела, що входять до складу цих метамоделей: ОСОБА (сфера ТІЛЕСНИЙ СУБ'ЄКТ, сфера МЕНТАЛЬНИЙ СУБ'ЄКТ, сфера СОЦІАЛЬНИЙ СУБ'ЄКТ), МИСТЕЦТВО (сфера МУЗИКА, сфера ТАНЕЦЬ, сфера ТЕАТР), СПОРТ, ПОДРОЖ (сфера ПЕРЕМІЩЕННЯ, сфера ЗАСІБ ПЕРЕСУВАННЯ, сфера ПРОСТІР), ПРОЦЕС, БУДІВНИЦТВО (сфера ДІМ, сфера МЕХАНІЗМ), ЗВ'ЯЗОК, ПРИРОДОМОРФНА та ЗООМОРФНА метамоделі (сфера СВІТ ТВАРИН, сфера СВІТ ПТАХІВ, сфера РОСЛИНА-ДЕРЕВО) тощо.

На підставі проведеного аналізу доходимо висновку, що переважна більшість розглянутих метафор презентує ідею єдності (єдиний організм, єдина родина, партнерство, дружба) а також, на рівні почуттів, об'єднувальні емоції – готовність погоджуватися тощо. Про суперечки та конфлікти в євроінтеграційному дискурсі не йдеться чи майже не йдеться, що можна вважати специфічною й досить нетривіальною ознакою цього різновиду політичного дискурсу.

Список використаної літератури:

1. Kecskes, I. (2014). Language, Culture, and Context. *The Routledge Handbook of Language and Culture*. Retrieved from: <https://www.routledgehandbooks.com>

2. Khabirova, E. (2018). Metaphorical terms in the context of linguistic research articles. *XLinguae. European Scientific Language Journal*, 11, 499-507. Retrieved from: <http://www.xlinguae.eu/>

3. Lakoff, G., Johnson, M. (2003). *Metaphors We Live By*. Chicago, IL: University of Chicago Press.

УДК 811.161.2'42'373.612.2:165.164

Мушинська А.В., студентка

*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
(Львів, Україна)*

КОНЦЕПТ ДОЛЯ ЯК СКЛАДОВА МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ

Проблеми взаємодії мови, культури і мислення посідають одне із центральних місць у дослідженнях провідних лінгвістів, культурологів і філософів світу. Ідея взаємозв'язку пізнання і мови, мови і культури зародилася ще у XVIII столітті, але ґрунтовні дослідження цих проблем розпочалися лише в кінці минулого століття.

У сучасних дослідженнях мовної картини світу домінує гіпотеза лінгвістичної відносності, авторами якої вважаються Е. Сепір, Б. Уорф, Л. Вайсгербер та ін. У концепції Е. Сепіра, Б. Уорфа наголошується на сприйнятті світу, оточуючої дійсності з позиції мови, що узгоджується з лінгвістичною традицією її опису. Завдяки мові світ, що становить “пошук відчуттів, хаос сприйняттів”, впорядковується. У процесі пізнання активізується роль мови та її специфічних властивостей, формується мовна картина світу як лінгвістична інтерпретація буття. Через словесні образи та мовні моделі, що відіграють роль особливих форм пізнання та осмислення реальності, відбувається специфічне лінгвопоетичне моделювання світу. Словесний образ поєднується з понятійним, лінгвістичне конструювання світу з логічним його відображенням, вносячи свої корективи і доповнення в мисленнєві відображення реальності, створює передумови для відтворення більш повної та всебічної картини оточуючої дійсності у людській свідомості.

Важливою складовою частиною мовної картини світу є концепти. Найбільш поширеним у філософії і лінгвістиці є трактування концепта як поняття узагальненого характеру, що пов'язує феномен значення слова зі знанням і структурами його відображення у свідомості (В.В. Виноградов, Ю.С. Степанов, А. Вежбицька). Концепт водночас – і

форма поняття, і його ідея, втілена у словесних образах буття. Тим самим концептуальна картина світу – це не лише система понять про сукупність реалій довкілля, але й система смислів, що втілюються у ці реалії через слово-знак і слово-концепт.

В українській мовній свідомості концепт ДОЛЯ – символ всього, що відбувається з людиною всупереч її волі. ДОЛЯ – неосяжна невизначеність подій та вчинків; сліпа, безособистісна справедливість, всеохоплююча попередня визначеність (*Понятие судьбы в контексте разных культур*, 1994, с. 26).

В українській мові концепт ДОЛЯ вербалізується за допомогою іменників доля, талан, фортуна, призначення, судьба, фатум, жереб, щастя, планета, планида, уділ, пай, приречення, мойра. Дослідження семантичних ознак, що становлять значення іменника, що є іменем концепта ДОЛЯ, логічно розпочати з вивчення його етимології. Походження слова розкриває глибинний зв'язок його семантики з людським уявленням про те, що кожному “наділена” якась частка у житті (доля).

Найперша згадка про долю бере початок ще з грецької міфології. Опрацювавши деякі довідники ми дізнались про трьох богинь долі, якими були сестри Мойри. Слово “Мойра” в перекладі з грецької мови означає “доля”, “частина”, зі значенням “доля”, яку отримує кожна людина при народженні.

Спочатку в уявленні давніх греків доля втілювалася в будь-якому неживому предметі, який був носієм життєвих сил. Так, мойра героя Мелеагра – одного з учасників знаменитого походу аргонавтів – була укладена його матір'ю в поліно, що палало у вогнищі. Оракул пророкував матері Мелеагра, що її син помре, як тільки догорит це поліно. Алтея погасила поліно й заховала його. Коли Мелеагр повбивав своїх дядьків, розгнівана Алтея кинула у вогонь головешку, де вона згоріла, викликавши, відповідно, болісну смерть Мелеагра.

Коли взяли гору анімістичні уявлення, магічна сила, яка була укладена в предметі, стала самостійним божеством, що наділяє тією чи іншою долею людину. Це божество давало людині свою волю, а також визначало її подальше життя. Мойри розумілися тепер уже як доля (“те, що судилося”). Вони представляли собою темну невидиму силу, яка не мала виразного антропоморфного вигляду: саме тому зображення мойр в античному мистецтві зустрічається досить рідко.

Згідно з Гомером, мойрами, які пряли нитку людської долі, були три сестри – Лахесіс (“дає жереб” ще до народження людини), Клото (“пряде” нитку людського життя) і Атропос (неухильно наближає

майбутнє). Представлялися вони в образі суворих бабусь: Лахесіс з міркою або вагами, Клото з веретеном в руці, Атропос з книгою життя і ножицями – розрив нитки означав смерть.

За Платоном, мойри володіли силами вищого небесного правопорядку і зображувалися їм жінками в білих шатах, голови яких вінчали вінки. Вони вершили під музику небесних сфер сьогодення, минуле і майбутнє. Платон називає їх дочками богині Ананке (“неминучості”), яка обертала світове веретено. Богиня Лахесіс відповідала за минуле. Вона призначала жереб ще до народження людини, а потім стежила за його виконанням. Лахесіс як би розмотувала і пропускала крізь життєві негаразди, мінливості долі і все життя смертної людини ту нитку, яку для кожної долі пряла, в свою чергу, Клото.

В епоху еллінізму з мойрами конкурує богиня випадку й удачі Тіхе, якій були характерні нестійкість і мінливість життя.

У римську епоху Мойра відповідали три богині долі – Парки (Parcae): Деціма (Лахесіс), Нона (Клото), і Морта (Атропос).

Також, подібний образ трьох жінок, прослідковується в германо – скандинавській міфології. Ними були три чарівниці Норни, які володіють чудодійним даром визначати долі світу, людей та навіть богів. Є межею транскультурного образу мойр.

Норни в скандинавській міфології – є провидиці долі. Віщі Норни оселилися біля джерела Урд, в Мідгардові. Вони поливають коріння світового дерева Ігдрасіль водами цього джерела й тим продовжують його існування. Тут є їх розкішний палац, в якому вони визначають долі людей з першого дня життя до самої смерті. В переказах вони зображалися як три жінки, одна стара (Урд), друга – середнього віку (Верданді), третя ж зовсім юна (Скульд). Їм відомо все, що станеться з Людьми і з Богами. Коли народжується людина, то Норни негайно починають судити її долю. Урд, Верданді і Скульд – головні Норни, але є ще багато інших, добрих і злих. Вони дають людям різні долі: у одних все життя в достатку і пошані, у інших, скільки не бийся, ні частки, ні волі, у одних життя довге, в інших – коротке. Буває і так, що батьки малюка забудуть покликати яку-небудь з Норн на бенкет в честь народження дитини, і в помсту вона надає новонародженому таке, що важко виправити навіть Богам.

В старослов'янській міфології ми зустрічаємо жінку, яка пряде божественні нитки, це Макош, вона ж є і богинею долі. За повір'ям предків, Макош тримає в руках полотно світу, на якому з ниток-життів вона сплітає хитромудрі візерунки. Макош може в будь-яку секунду

обірвати будь-яку нитку або змінити хід її руху, але вона ніколи цього не робить. Лінгвістично це ім'я походить від давньослов'янського “*tokos*”, що означає “прядіння”. Помічницями цієї богині є Доля і Недоля. Це були дівчата, які прядли нитку життя кожної людини. Але у Долі – доброї, красивої, усміхненої помічниці Макоші, текла з веретена рівна, золотиста нитка, в той час як похмура, кудлата Недоля прядла нитку нерівну, криву, неміцну. Такою і була доля: комусь випадала гарна, комусь погана, одним – дар, талант, іншим – безталання.

У сербів цих сестер звать Среча і Несреча. Среча – гарна, добра дівчина, турботлива, спритна: вона міцно тримає в своїх ніжних руках нитку людського життя! Несреча – сива стара з каламутним поглядом, яка пряде занадто тонку нитку, яка легко обривається. Про це є і приказка: “Несреча танко пряде”, тобто тонко пряде.

Хоча у кожної культури світу, ці божества відрізняються, але спільним є деякі символи. Такими символами є: веретено, нитка та прядка. Таким чином сам процес пряжі і прядіння був поєднаний зі створенням гармонії і світового порядку, що виступало важливим акцентом можливості продовження життя. Все це вказує на те, що в кожній людській душі насамперед знаходиться праця. Оскільки у кожної людини своє, особисте призначення, то і доля для всіх визначена різна.

Список використаної літератури:

1. *Понятие судьбы в контексте разных культур.* (1994). М.: Наука.

ПРОБЛЕМИ ЗІСТАВНОЇ СЕМАНТИКИ

UDC 81'37:159.93-115

Demenchuk O., Doctor of Philology

Rivne State University for the Humanities (Rivne, Ukraine)

SEMANTIC DERIVATION OF VERBS OF LIGHT EMISSION

Modern lexical semantics provides for the dynamic (i.e. generative) approach towards the study of lexical items' contents (J. Pustejovsky, M. Koptjevskaja-Tamm, B. Skarabela et al.). Positing the idea of a dynamic conceptualisation of the world of discourse, such an approach reveals new perspectives in the lexical items' semantics modelling, resulting in the elaboration of semantic derivation models (B. Lewandowka-Tomaszczyk, B. Nerlich, D. Clark, G. Radden, Z. Kövecses, E. Traugott, R. Dasher et al.).

Semantic derivation modelling stems from a very long tradition, which underwent development from historical (diachronic) (A. Darmesteter, M. Bréal) to cognitive (G. Lakoff, E. Sweetser), compositional (J. Pustejovsky, E. Sweetser), constructional (A. Goldberg), and typological (P. Koch, M. Koptjevskaja-Tamm, A. Zalizniak et al.) semantics studies.

Semantic derivation is one of the aspects that reveals a dynamic potential of lexical items, mechanisms and strategies of lexical items' extensions, semantic associations that underlie the development of lexical items' semantic paradigms. As a dynamic phenomenon, semantic derivation is interpreted in relation to the notion of *semantic shift*, it refers to “a pair of meanings which are linked by some genetic relations, either diachronically or synchronically, e.g. as two meanings of a polysemous lexeme” (Koptjevskaja-Tamm, 2016, p. 1).

In order to substantiate the ways languages construe the semantic shift strategies, we will resort to the terms of *light emission* – a semantic class of words that denote a situation of light emission periodic changes, occurring in time and space.

Light emission vocabulary was an object of cross-linguistic and typological studies. The subjects of the analyses were: semantic and syntactical alternations in languages of different structures (B. Levin, N. Milivojević, M. Poponeţ, A. Roşca, A. Rothmayr, B. Semra); a neural organization of the mental lexicon (V. Giulia); features of verbal degree

gradation (J. Fleischhauer), gradability of mimetic verbs (N. Kiyama, K. Akita), etc.

It is not without reason, however, that terms of light emission may reveal their own derivational potential. The study of the potential will afford ground for establishing the shift strategies that underlie the semantic structures of terms of light emission.

The purpose of the paper is to characterise the semantic shift strategies of verbs of light emission in the Slavic (Ukrainian, Polish), Germanic (English, German) and Romance (French) languages, cf.: Ukr. *блимати, блискати, блищати, мерехтити, мигати, мелькати*; Pol. *błyszczeć, jaśnieć, lśnić, migotać, połyskiwać, świecić*; Eng. *blink, gleam, glimmer, glint, glisten, glitter, shimmer, twinkle*; Ger. *blinken, blitzen, funkeln, glänzen, glimmer, schimmern*; Fr. *briller, étinceler, luire, scintiller*, etc. The purpose is threefold: to represent the model of a prototype situation of verbs of light emission; to characterise the derivational mechanisms and strategies of verbs of light emission in the contrasted languages; to establish further prospects of light emission vocabulary studies.

The verbs of light emission model a prototype situation within common semantic components (constituents).

A. The characteristics of light emission participants. The participants are assigned to the semantic roles of Experiencer (an observer) and Stimulus (a light-emitting object). The Experiencer qualifies the Stimulus by its characteristic feature – emission of light (the act of sending out light). The Stimulus might be represented as: 1) source of light emission, cf.: Ukr. *Вогонь свічки мерехтів*; Pol. *Migocą płomienie świec*; Eng. *A candle flame twinkled*; 2) instrument of light emission, cf.: Ukr. *Свічка мерехтіла*; Pol. *Świece migocą*; Eng. *The candles twinkle*; Ger. *Die Kerze schimmert*; 3) background object of light emission, cf.: Ukr. *Свічки мерехтіли при світлі гнота*; Pol. *Świecznik migotał ciepłym światłem*; Eng. *The green blade that twinkles in the sun*; Ger. *Das Blech schien in der Sonne*; Fr. *La verrerie flamboyait à l'orée du bois*.

B. The characteristics of a light emission situation: (1) temporal constituent (light-emitting objects are perceived within a short time span), cf.: Ukr. *мигтиту* “з’являтися на короткий час і зникати з поля зору”; Pol. *migotać* “być widocznym raz po raz przez krótką chwilę”; Eng. *twinkle* “to move flutteringly and quickly, as flashes of light”; Ger. *funkeln* “funkenähnlich aufleuchtendes, ständig wechselndes Licht, Lichtreflexe von sich geben”; Fr. *scintiller* “briller avec des variations rapides de couleur et d’éclat”; (2) situational constituent (light-emitting objects might be

perceived in reference to an obstacle), cf.: Ukr. *Світло мерехтить за сніговим серпанком*; Pol. *Są przebłyski słońca spoza chmur*; Eng. *The sun is shining out from behind the clouds*; Ger. *Hinter einem Gitter von Reben glimmert der See*; Fr. *Le soleil tomba derrière ce rideau; un rayon glissant à travers le dôme d'une futaie, scintillait comme une escarboucle* – there's an object between an observer and a light-emitting object; (3) deictic (positional) constituent (light-emitting objects are perceived from an observer's viewpoint), cf.: Ukr. *За дверима теплушки швидко мигтіли телеграфні стовпи, а далі розкинулись мальовничі подільські простори*; Pol. *Przez okna wagonu migają co i raz jakieś samotne domostwa*; Ger. *Ich habe die Bilder vor meinen Augen vorbeiblitzen sehen* – the observer moves relative to the perceptual object; Eng. *The open space twinkles [said of a space filled with moving objects], is alive with heads* – the perceptual object moves relative to the observer; (4) evaluative constituent (perception of light-emitting objects might be tending to evaluation), cf.: Ukr. *Вогні тьмяно блимали*; Pol. *Gwiazdy migotały blado*; Eng. *The stars shine dimly*; Ger. *Am hellsten schien die Venus*; Fr. *Les étoiles australes se mettaient à briller d'éclats très surprenants*.

The extensions of verbs of light emission are reduced to the thematic classes of: (a) perception, cf.: Ukr. *пташки мерехтять перед очима, дерева мелькають за вікном, мигтіли телеграфні стовпи*, Pol. *drzewa migają za oknami, jaszczurki przemykały wśród kamieni*, ANGL. *feet twinkled past*; Ger. *Neben den Wolkenkratzern schien die Kathedrale geradezu winzig*; Fr. *Des colibris étincellent sur le jasmin des Florides*; (b) behaviour, cf.: Ukr. *блискати оком на когось*; Pol. *Oczy komuś błyszcza gniewem*; Eng. *flash a glance at smb.*; Ger. *Seine Augen begannen böse zu funkeln*; Fr. *Ses yeux luisaient de colère*; (c) mental activities (manifestations), cf.: Ukr. *мигтіли картинки у голові, думки блимали*; Pol. *coś komuś błysnęło, mignęło w myśli*; Eng. *flash across one's mind*; Ger. *eine Idee, eine Erinnerung blitzte in ihm auf*; Fr. *luire dans la mémoire*; (d) semiotic, cf.: Ukr. *мигати бортовими вогнями, світлофор блимає*; Pol. *migać kierunkowskazem, latarnia morska miga, błysnąć latarką*; Eng. *twinkle challenge-words*; Ger. *SOS blinken*; Fr. *Le phare étincelait*.

The analysis of the semantic shift strategies of verbs of light emission in the contrasted languages has revealed that the prototype situation extends to the boundaries of both the internal (occurring within the hierarchy of person's perceptual systems) and external (occurring within the hierarchy of person's evaluative systems) conceptual domains. The analysis has shown that the differences in the extensions in the contrasted languages depend on the locality of the derivational relations, which occur

between the source and target situations. The study concludes that verbs of light emission in the contrasted languages are reduced to the role, taxonomic and deictic semantic shift strategies.

In order to ascertain the dynamics of light emission vocabulary and to establish the way the lexical items distribute information on various types of light emission situations in the semantic spaces of related and non-related languages makes it expedient to carry out further research on semantic shift strategies in comparative-historical and lexico-typological perspectives.

References:

1. Koptjevskaja-Tamm, M. (2016). The lexical typology of semantic shifts: An introduction. In P. Juvonen, M. Koptjevskaja-Tamm (eds.), *The Lexical Typology of Semantic Shifts* (pp. 1–20). Berlin & Boston: Walter de Gruyter.

УДК 81’364:81’255.4:811

Мізін К.І., д-р філол. наук
ДВНЗ “Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди”
(Переяслав-Хмельницький, Україна)

АКТУАЛЬНІ СМИСЛИ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОГО КОНЦЕПТУ
ГОРДІСТЬ НА ТЛІ СЕКУЛЯРИЗАЦІЇ БРИТАНСЬКОЇ,
НІМЕЦЬКОЇ, УКРАЇНСЬКОЇ ТА РОСІЙСЬКОЇ
ЛІНГВОКУЛЬТУР

Аналіз об’єктивації морально-етичного концепту ГОРДІСТЬ у британській, німецькій, українській і російській лінгвокультурах як на рівні мови, так і на рівні мовлення виявив певні тенденції до змін у його ціннісному складнику (Мизин, 2018). Так, вивчення актуальних смислів цього концепту на основі даних відповідних лінгвокорпусів дало змогу встановити, що в сучасному дискурсі представників зіставлюваних лінгвокультур домінують такі спільні позитивні смисли концепту ГОРДІСТЬ:

1) “гордість як чеснота” (почуття гідності, адекватної самооцінки, соціального статусу тощо);

2) “гордість як почуття задоволення” (переважно результатами своєї / чиеїсь роботи або своїми / чиймись досягненнями);

3) “гордість як позитивно-родинне / піднесено-патріотичне переживання” (як правило, за своїх рідних / співвітчизників та свою країну / націю).

При цьому в концепті ГОРДІСТЬ – як динамічному утворенні – виникають в аналізованих лінгвосоціумах нові позитивні смисли, які мають дещо специфічне лінгвокультурне забарвлення:

1) британці: “радісна гордість (світле почуття, веселий стан душі, радісне задоволення)”;

2) німці: “шаноблива гордість (світле почуття, глибоко-шанобливий стан душі, радісне соціальне переживання)”;

3) українці: заслужена гордість (світле почуття, радісно-шанобливе соціальне переживання);

4) росіяни: ““Скріпна” гордість (світле почуття, радісно-фанатичний вияв патріотизму)”.

Натомість негативні смисли концепту ГОРДІСТЬ – “пихатість, зарозумілість, марнославність”, мотивом яких є спільна для Європи релігійна ідея гордості як гріха, деактуалізуються. І відбувається це з різних причин: у британців і німців редукується релігійна свідомість, а в українців і росіян негатив гордості витісняє позитивна “національно-патріотична гордість” як реакція на занижений в українців та завищений у росіян рівень національно-патріотичної самосвідомості. До того ж, гордість у британців є навіть рисою їхнього національного характеру, що створює передумови до майже повного зникнення негативних смислів у концепті PRIDE (див. Табл. 1.1). Нижчий відсоток амбівалентного вживання імені концепту ГОРДІСТЬ в українців і росіян можна пояснити, на мою думку, значною полярністю їхнього світосприйняття внаслідок їхньої нераціональності та підвищеної емоційності (нестриманості), тому фактично все вони сприймають під кутом позитиву або негативу. Високий же відсоток амбівалентного ставлення до гордості в німців може свідчити, на моє переконання, про потенціал поповнення позитивних смислів у концепті STOLZ у перспективі.

Оцінка	Поз.	Нег.	Амб.
Британці	88,7 %	3,4 %	7,9 %
Німці	82,4 %	4,8 %	12,8 %
Українці	89,3 %	8,4 %	2,3 %
Росіяни	90,7 %	6,7 %	2,6 %

Таблиця 1. Відсотковий показник позитивних, негативних і амбівалентних смислів концепту ГОРДІСТЬ

Таким чином, вивчення зразків актуального дискурсу (вибірка здійснена з газетних підкорпусів мовних корпусів і мережі Інтернет), які містять ім'я концепту ГОРДІСТЬ, повністю підтверджує висновки, зроблені на основі аналізу об'єктивації цього концепту на рівні мови, щодо встановленої тенденції до поступової деактуалізації в ньому негативних, головним чином “релігійних”, смислів у британській, німецькій, українській і російській лінгвокультурах.

Список використаних джерел:

1. Мизин, К. (2018). Изменение ценностных приоритетов в современных европейских лингвокультурах: морально-этический концепт ГОРДОСТЬ. *OPERA SLAVICA*, 28(4), 5-33.

УДК 81'44

Толчеева Т.С., д-р філол. наук

*Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова
(Київ, Україна)*

ЛІНГВІСТИЧНІ УНІВЕРСАЛІЇ У ТИПОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Сучасні типологічні дослідження тісно пов'язані з лінгвістичною універсологією, для якої мовні універсалії панхронічні й загальні. Внаслідок взаємодії різних культур відбувається розмиття чітких етнокультурних понять. У зв'язку з чим, типологічно цінним може виявитися, на думку В. Ю. Апресян, вивчення не тільки концептуальних відмінностей, а й подібностей між мовами (Апресян, 2011, с. 21). Враховуючи типологічну і культурну несхожість між мовами, існують спільні тенденції, які мають концептуальний та семантичний характер. Опис лінгвістичних універсалій допомагає встановити сутність міжкультурних невідповідностей та складність у міжкультурній комунікації. Спираючись на праці з психології, психофізіології та нейропсихології емоцій В. Ю. Апресян стверджує, що те як люди різних народів і культур сприймають дійсність співпадає та перехрещується (Апресян, 2011, с. 20). Таким чином, ідея універсальності у типологічних дослідженнях становить об'єкт наукових інтересів у сучасному мовознавстві.

В історії мовознавства пошуки універсалій щоразу змінювалися періодами відмови від цих спроб. Джерелом ідей універсалізму

вважають універсальну і розумову граматику Пор-Рояля, написану К. Лансло й А. Арно.

Терміни *лінгвістичні універсалії* й *універсалії мови* ввійшли в науковий обіг наприкінці 1940-х рр. Вивчення універсалій у когнітивній лінгвістиці було започатковано в працях Н. Хомського. Починаючи з 1960-х рр., головне завдання породжувальної граматики полягало у виявленні загальних принципів складних систем правил, які постулюються для конкретних мов (Chomsky, 1994, р. 3). Передбачалося, що ці правила є реалізацією якихось більш загальних, універсальних закономірностей. Виявлення таких закономірностей дозволило б відмовитися від деталей в описі конкретних мов, звести ці деталі до мінімуму.

Сучасний етап у вивченні універсалій пов'язується з планом вираження загальних властивостей фонологічної, морфологічної, синтаксичної структури мов. Визначення мовних універсалій було розширено Ч. Ф. Хоккеттом, який обстоював сигніфікативну сферу мовних універсалій як “певну ознаку чи якість, властиву всім мовам чи мові загалом” (Хоккетт, 1970, с. 45).

Проблема сутності й категоріального статусу мовних універсалій порушила перед науковцями ще одне завдання – їх систематизацію.

З позицій контенсивної типології найбільш коректною, на наш погляд, є дефініція семантичних універсалій С. П. Денисової, яка під останніми розуміє “тип контенсивно орієнтованого симетрично-асиметричного відношення між позначуваним та позначувальним у їх динамічній континуально-дискретній єдності” (Денисова, 1995, с. 183).

З іншого боку, резюмуючи дослідження з типології лексичних систем та лексико-семантичних універсалій, С. Г. Шафіков стверджує, що “семантична універсологія повинна займатися пошуком універсалій семантичного поля і полісемантичних універсалій як кореляцій між еталоном та його реалізацією в конкретних мовах” (Шафіков, 1998, с. 128). Учений виділяє три типи лексико-семантичних універсалій: 1) *універсалії семантичного поля* – параметри, за якими характеризують семи та структуру семемного поля; 2) *універсалії зв'язку одиниць семантичного поля*, пов'язані з варіюванням сем вихідного семемного поля, яке здійснюється в межах: семантеми (полісемантичні універсалії), повного семантичного поля (фразеосемантичні універсалії), складного поля (категоріально-семантичні універсалії); 3) *універсалії внутрішньої форми*, пов'язані з категорією мотивованості та типологією внутрішньої форми мотивованих найменувань (Шафіков, 1998, с. 135-136).

На наш погляд, систему семантичних універсалій утворюють ті семантичні процеси, що відбуваються у структурі лексичного значення слова, яке воно реалізує в мовленні. У структурі лексичного значення слова слід розрізняти когнітивний та прагматичний компоненти.

Отже, підсумовуючи викладене вище, зазначимо, що, по-перше, процес категоризації відбиває фундаментальний у світобудові й людській свідомості *принцип симетрії/асиметрії*; по-друге, для опису когнітивного аспекту категоризації наявні динамічні пропозиційні та метонімічні моделі, які зумовлюють семантичну компресію – згортання інформації в мовних структурах, а також модель поетапної метафоризації світу; по-третє, *категорії ментальних об'єктів* у статичному аспекті реалізуються у формі *універсальних концептів* (так звані *семантичні примітиви*, або лексичні універсалії, які є основою в будові інших понять і які мають свої імена в усіх мовах світу), що складають ядро концептосфери будь-якої мови, її когнітивну базу; по-четверте, класичні категорії будуються на спільності ознак, незалежних від мислення людини, а також мають незмінні, інваріантні ознаки, покладені в основу варіативності та ієрархічності будови категорій.

Список використаних джерел:

1. Апресян, В.Ю. (2011). Опыт кластерного анализа: русские и английские эмоциональные концепты. *Вопросы языкознания*, 1, 19-51.
2. Денисова, С.П. (1995). *Типология категорий лексичної семантики*. Київ: КНЛУ.
3. Хоккетт, Ч.Ф. (1970). Проблемы языковых универсалий. В.А. Успенский (Ред.), *Новое в зарубежной лингвистике (Вып. V. Лингвистические универсалии)*. (с. 45-76). Москва: Прогресс.
4. Шафиков, С.Г. (1998). *Языковые универсалии и проблемы лексической семантики*. Уфа: Изд-во Башкирск. ун-та.
5. Chomsky, N. (1994). *Barre phrase structure*. Cambridge, MA: MIT Press.

УДК 81'37:159.93-115

Коростенски Й., канд. филол. наук, д-р философии
Западнечешский университет (Пльзень, Чехия)

ПРОЦЕССЫ КОНЦЕПТУАЛИЗАЦИИ И РОЛЬ АНТРОПОЦЕНТРИЗМА (НА МАТЕРИАЛЕ ЧЕШСКО-РУССКИХ СОПОСТАВЛЕНИЙ)

Антропоцентрический подход в науке о языке встречается уже с времен В. Фон Гумбольдта и позже развивается и дополняется другими

лінгвістами, як напр. Э. Бенвенистом и в наше время Е.С. Кубряковой. Выдвинутая В.В. Виноградовым теория “языковой личности” впервые комплексно формулировала вопросы взаимосвязей языка и человека. В данном случае надо считаться с тем, что не только формулировка конкретных высказываний непосредственно связана с человеком в определенной речевой ситуации, но и развитие языка как такового, человеческого мышления и отношения к языку непосредственно связаны с личностью человека, и он становится главным и решающим звеном в системе этого сложного механизма коммуникации.

Началом процесса, в конце которого осуществляется оязыковление первоначальных понятий и смыслов, принято считать в восточнославянской лингвистике ощущение. Но процесс является многоступенчатым, причем отдельные ступени качественно отличаются друг от друга. Начиная с подсознательного уровня, на котором выступает допонятийная категория в форме смысла, через понятие, обрабатываемом в когнитивных процессах на основе образцов социального происхождения и кончая завершающими этапами оязыковления (Алефиренко, 2010, с. 123).

Как правило, исследуются части человеческого тела, стоящие в начале цепи мыслительных и речевых процессов, порождающих концепты, но не все названные части тела, “предоставляют” для концептуализации одинаковую базу.

В нашей статье внимание уделяется органам тактильных импульсов, таким, как *ruka* (рука) и *noha* (нога). На фоне первичных тактильных импульсов анализируются также вторичные параметрические аспекты расстояния, выраженные антонимической оппозицией прилагательных *blízký(o) x daleký(o)* а в *ruštině* *близкий(о) x далекий(о)*. В данном случае остаётся дихотомия отношения *blízký(o) x daleký(o)* и *близкий(о) x далекий(о)* пропорционально на одном и том же уровне, причем “близость” на языковом уровне выражена контактом с передачей тактильного ощущения, ср.: *...ucítil pevný stisk ruky...он почувствовал крепкое рукопожатие...; ...dotek jejích rtů příjemně chladil...от прикосновения ее губ он почувствовал приятный холодок; ...někdo z davu mi šlápl na nohu... кто-то из толпы мне наступил на ногу..*, или передается качество при создании этих контактов, ср.: *...potkávat se...встречаться; ...narážet do sebe...сталкиваться друг с другом...; ...důkladně prohmátat kožešiny...тщательно прощупать меха...; ...dotknout se kominíka pro štěstí...дотронуться до трубочиста на счастье...*

Рука, как правило, первой сумеет опосредствовать тактильные ощущения по отношению к окружающей среде. Если говорим о том, что *někdo něco osahal, omakal* кто-то что-то оцупал, в прямом употреблении дело касается всегда *руки*. Язык в состоянии выразить с точки зрения активного поиска и пассивного восприятия тактильного ощущения даже противоположную ситуацию и данное восприятие можно ощущать отрицательно или положительно, как правило в переносном употреблении, ср. напр. *...vše pocítil na vlastní kůži... он всё почувствовал на собственной шкуре* ,неприятности‘, ,упреки‘ и ,неблагодарность‘ аrod., *...bylo to pro něj jako pohlazení... это было для него, как будто его гладят* ,похвала‘, ,награждение‘, т. е. эмоции положительные и отрицательные.

В русском языке ,рука‘ передает в целевых языковых рефлексиях ряд отношений, как правило межчеловеческих, с помощью широкого спектра коннотаций и стилистических оттенков. Многие из этих отношений являются очень древними с точки зрения этимологии и культуры, ср. напр. понятие ,круговая порука‘. У восточных славян это понятие всегда соотносилось с отношениями в общине, до недавнего времени (XIX век) принадлежавшей к основной строевой единице организации общества в России, ср.: *Právě ten den bylo zrušena kolektivní odpovědnost rolnického společenství při úhradách za výkup* - Именно в этот день в 1903 году была отменена круговая порука крестьянских обществ по выплате выкупных платежей. Хотя сегодня первоначальное понятие, связанное с коллективной ответственностью членов общины, уже исчезло, тем не менее в современной русской языковой картины мира имеет свое прочное место, являясь живым и отражается в языке, ср.: *Jak se domnívám, kolektivní ručení v podobě nadačního fondu pro kompenzace má zde proto více kladů* - Поэтому, я считаю, круговая порука в виде компенсационного фонда здесь больше плюс; *Běloruští úředníci budou propojeni kolektivní odpovědností* - Белорусских чиновников свяжут круговой порукой.

С чешским языком совпадает способность русского языка выражать одно из отношений ориентационной схемы ,далеко‘ – ,близко‘ ,близкий(о) x далекий(о), ср.: *Из первых / вторых / третьих рук – tá / je to z první / druhé ruky; с рук на руки – z ručky do ručky; рука в / об руку – ruku v ruce; под рукой – pod nosem*. Не менее интересен взгляд с точки зрения концепта ,контейнера-ёмкости‘, совпадающем на общем уровне схемы, но в деталях отличающемся, ибо в русском понимается поверхность ,контейнера-ёмкости‘, в то время как в чешском отражается внутренняя сторона понятия. ,Рука‘ как важная составная часть

человеческого тела выступает как сфера источника для целевого значения ‚отношения‘ в широком смысле слова, что, вне сомнения, связано с функциональным назначением руки как органа контакта и труда. Но на уровне культуры с ним связывается и функция магическая, ср. напр.: *как без рук без кого, без чего – jako bez ruku; не покладая рук – ‚s velkou pílí / úsilím‘; отбиваться от рук – ‚začít vypovídat někomu poslušnost‘; пропускать мимо рук – ‚nepozorovaně ztrácet‘; смотреть из рук кого, чьих – jít někomu na ruku; оставаться без рук – ‚velmi se unavit ruční prací‘; правая рука – je pravá ruka koňo; рука набита – ‚někdo má dostatek zkušeností a dovedností‘; рука не поднимается – ‚někdo je nerozhodný‘; по рукам – rukou dáním stvrzeno; засучив рукава – ‚energicky, pilně‘ (pracovat); спустя рукава – ‚nedbale‘ (pracovat); сильная рука – silná ruka; в руках кого, чьих – být v rukou koňo; чужими руками жар загребать – tahat kaštanu z ohně za koňo; руки не отвалятся у кого – ruce neupadnou komu; руки опускаются у кого – ‚bez zájmu‘. Русский язык располагает также целым рядом выражений, в которых обстоятельственное определение выражается адъективно-субстантивным словосочетанием, ср. напр.: ...средней руки – ‚průměrný‘; ...на широкую руку – ‚štědrý‘; на скорую руку – ‚rychlý‘, ‚uspěchaný‘; под веселую руку – ‚radostně‘; под горячую руку – ‚rozzlobeně, rozčileně‘; под пьяную руку – ‚opile‘; на живую руку – ‚horkou jehlou‘; руки коротки у кого – být na něco krátký (VRČS 4, 1959, s. 217-220). Хотя чешский язык создает подобные языковые рефлексии, тем не менее они отличаются в известной степени формальными и семантическими параметрами, как напр.: *pevná ruka (vláda) – твердая рука, ‚nekompromisně‘ (vládnout); zlaté ruce – золотые руки, ‚manuálně zručný‘ (člověk); pravá ruka - правая рука ‚nejdůležitější spolupracovník‘; brát oběta rukama - грести обеими руками, ‚brát úplatky‘, nosit na rukou - носить кого на руках, ‚zbožňovat‘, ‚milovat‘; neví, kam s rukama - он не знает, куда руки девать, ‚stydí se‘; ruku na to - даю слово, ‚stvrzení dohody‘; ruku na ústa - тише, молчи, výzva ke klidu‘; hrát si do ruky - подыгрывать друг другу, ‚pomáhat si navzájem‘; hrát do ruky - подыгрывать кому, zavřít ruku - перестать быть щедрым, ‚přestat být štědrý‘; dostat přes ruku – его поставили на место, ‚usměrnit někoňo‘; žít z ruky do huby - перебиваться с хлеба на воду (еле сводить концы с концами), ‚žít nuzně‘; nechat volnou ruku komu - предоставить полную свободу действий, ‚neomezovat někoňo‘; držet ochrannou ruku nad kým - опекаť кого, ‚výjimečně chránit někoňo‘; jít z ruky do ruk - быть нарасхват, ‚být žádaný‘; je to z ruky – это не по пути, ‚o značně vzdáleném místě od trasy pohybu‘, dívat se komu do ruky - стоять у кого**

над душой; ,kontrolovat velmi přísně někoho‘ (Mokijenko, Wurm, 2002, s. 445-450).

Во статье на конкретном материале исследуется и анализируется переводный механизм на пути возникновения концептуальной метафоры, начиная с областей ее источника и, кончая языковыми рефлексиями в трансформационных процессах понятийного, языкового планов на примерах функционирования первичных ощущений сквозь их призму в органах восприятия, их функции и роль в культуре человека. Все проводится на чешско-русском сопоставительном материале.

При этом, естественно, учитывается ряд сопутствующих факторов. Одним из таких важных факторов, влияющих на формирование концептуальной метафоры в самых разных сегментах и этапах ее создания, является феномен антропоцентризма. Именно влияние этого фактора способствовало формированию новых взглядов на “незыблемые” и устоявшиеся в многовековой практике понятия, такие, как пространство, форма, прототип и др. А с ними уже непосредственно связаны вопросы языковых рефлексий.

Языковая обработка и реализация продукции органов чувств относительно точно отражает понятийную тематизацию и ее реализацию в языковой картине мира, причем одним из стержней построения языкового образа является понимание движения как проявления динамики или статики понятий.

Примечателен факт, что при значительном многообразии различий формальных и коннотативных в исследуемом сегменте руки как источника тактильных ощущений и формирования целевых языковых рефлексий наблюдается даже в сопоставительном чешско-русском плане поразительное сходство фразеологических образований на уровне концептуализационных схем. Различия наблюдаются, пожалуй, лишь в деталях формальной обработки и экспрессивном заряде выражений.

Другую картину в рамках исследуемого фрагмента сопоставляемого материала наблюдаем на уровне концептуальной метафоры. С данной точки зрения изучались и сопоставлялись два источника тактильных ощущений в качестве исходного звена формирования конкретных языковых рефлексий в целевых областях, причем особое внимание уделялось процессам, связанным со становлением метафор и их сопоставлением. Исследуя процессы создания концептуальной метафоры и, включая емкость семантики единиц, следует отметить, что более разнообразный характер

метафорических образований наблюдается в тех источниках, которые являются с точки зрения этно-культуры более важными функционально и своей ролью в человеческой жизни. С рукой связано в обоих языках много простых языковых рефлексий, включая разные схемы метафоризации, как напр. ориентационная схема ‚далеко‘ – ‚близко‘ или концепт ‚контейнер-ёмкость‘. Помимо них можно наблюдать также пеструю гамму всевозможных экспрессивных оттенков значения и одновременно больше семантических несовпадений между языками.

Список использованной литературы:

1. Алефиренко, Н.Ф. (2010). *Лингвокультурология: Ценностно-смысловое пространство языка*. Москва: Флинта, Наука.
2. Mokienko, V., Wurm, A. (2002). *Česko-ruský frazeologický slovník*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
3. *Velký rusko-český slovník (VRČS)* (1956). Praha. d. 4.

УДК 81’373.612.2

Аладько Д.О., канд. філол. наук
Рівненський державний гуманітарний університет
(Рівне, Україна)

**МЕТОНИМІЧНА МОДЕЛЬ “ЧАСТИНА – ЦІЛЕ” В НОМІНАЦІЯХ
ПОСУДУ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ**

В англійській мові зазначена модель реалізується в найменуваннях, що пов’язані з предметами посуду, які мають ручку: *lug* “гличик з ручкою” (від діал. *lug* “вухо”) (Wright, v. 3, p. 687); *handle* “блюдо, миска з ручкою” (Wright, v. 3, p. 48). Довга шийка (як частина пляшки) актуалізується у назвах *longneck* (Lingvo), *craigie* “пивна пляшка з довгою шийкою” (Wright, v. 1, p. 767). Клеймо, фірмовий знак виробника, як невід’ємна частина предмета, теж може стати ознакою номінації, яка реалізується в номінації *brand* “кухонний посуд” (Wright, v. 1, p. 376); *thumb-pot* “невелике вмістище для пиття з перпендикулярним заглибленням від пальця гончара” (така відмітка від великого пальця виробника на ще сирій глині слугувала свого роду клеймом, товарним знаком майстра) (Wright, v. 3, p. 94). Подібні назви певно пов’язані з найпростішим способом виготовлення кераміки з одного шматка глини, середина якого видавлюється, а зовнішні стіни формуються рукою.

Декоративна прикраса предмета посуду стає основою для отримання назви в номінаціях *tappet* “каструля з зображенням курки на кришці” (від діал. *tappet* “курка”) (Wright, v. 6, p. 32); *greybeard* (Lingvo), *beardie* (Wright, v. 1, p. 208) “велика чашка, на якій була зображена людина з бородою”; *toby* “пивна кружка чи глечик у вигляді повного чоловіка” (Lingvo). Зазначимо, що ці назви яскраво відображають традиційний побут народу. Англійське *toby* “пивна кружка” походить від імені героя вірша 18-го століття, який ніби випив 2000 галонів пива. Цей вірш був настільки популярним, що пивні келихи виготовляли у формі повного чоловіка в трикутному капелюсі. Подібною до попередньої є номінація *greybeard*, в цьому випадку на келиху був зображений сивобородий старійшина. Як зазначає Ю. Ліпс, більшість примітивних предметів домашнього вжитку відрізнялись від сучасних хіба що тим, що вони часто були ретельніше обробленими і мали красивіші форми. Вчений відзначає, що глечики, подібні до сучасних англійських *toby jugs* були знайдені навіть в індіанських могильниках на території Перу, що говорить про універсальність такого типу посуду (Ліпс, 2001, с. 137, с. 164). У семантиці лексеми *graduate* відбувається зрушення від вихідного значення “градування” до значення “вмістище з градуванням, розміткою”, де розмітка розглядається як частина такого вмістища, що стає основою метонімічного перенесення (Lingvo). Аналітичні номінації *footed tumbler* (Lingvo), *faceted glass* (Lingvo) також є метонімічними по суті, зазначаючи частину предмета, що є загалом непритаманною таким об’єктам. Так, *footed tumbler* “бокал з ніжкою” протиставляється назві *tumbler*, що за усіма словниковими визначеннями є “бокалом без ніжки”. Найменування *faceted glass* “склянка з гранями” протиставлене звичайній прямій склянці. Зазначимо також археологічний тип кераміки в південній Англії *grape cup*, який отримав назву через глиняні кульки на боках, що були стилізованим зображенням винограду (Kipfer, 2007, p. 133). Частина як ознака актуалізується і в назвах *pedestal beaker* “чашка із великою ніжкою”; *knight jug* “середньовічний глек із барельєфним зображенням лицарів”; *parrot beak jug* “глек, прикрашений зображенням птаха з великим дзьобом” (Kipfer, 2007, p. 235, p. 167, p. 234).

В українській мові модель “частина – ціле” актуалізується в номінаціях *плетеник* (Lingvo), *поплетник* (Lingvo), *плетянка* (Lingvo) “обплетений бутель”, які мотивовані плетінням як частиною об’єкта. Серед інших найменувань зазначимо *гранчак* “склянка із боковими гранями” (пор. англ. *faceted glass*) (Lingvo); *носатка* “посудина з довгим

носіком, що формою нагадує чайник” (Lingvo); *стовбун* “високий горщик із прямими вінцями” (Lingvo); *черепок* “невеликий, старий, надбитий, низької якості горщик, чашка, миска” (Lingvo); *щербан* “горщик із дефектом” (Lingvo); *щербинча* “горщик із пощербленими краями” (Lingvo); *крапельниця* “пляшечка з пристосуванням у шийці для відрахування крапель” (Lingvo). Назва *ушат* “великий цебер з двома вушками” (пор. *ушата корзина* “корзина з двома вушками”) (Lingvo) корелює з англ. *lug*. Опозицією до посуду з вушками в народній свідомості є посуд без ручки. Свідченням цього є номінації *ладишка*, *гладька*. Етимологічний аналіз зазначених назв доводить їх походження від праслов’янського **laty* “глиняний” чи як контамінацію слів “глек” і “гладкий” (Lingvo). Носіями мови такий референт категоризується як “глек без ручки” (Lingvo). Відсутність вушка як диференційна ознака, на нашу думку, дозволяє говорити про належність такого називання до мотиваційної моделі “частина (її відсутність) – ціле”.

Список використаних джерел:

1. Липс, Ю. (2001). *Происхождение вещей. Из истории культуры человечества*. Смоленск: Русич.
2. *АВВУ Lingvo 12: электронный словарь*. (2006).
3. Kipfer, B.A. (2007). *Dictionary of artifacts*. Oxford: Blackwell Publishing.
4. Wright, J. (1898 – 1905). *The English Dialect Dictionary*. London: Published by Henry Frowde.

УДК 81’37:159.93-115

Kharlay O., Assistant Professor
Community College of Qatar (Doha, Qatar)

ОНОМАСІОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ БАХУВРИХІ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ

Сучасні ономасіологічні дослідження визначаються двонаправленістю аналізу номінативної підсистеми мови, спрямованого встановити мовні та позамовні чинники номінації. Намагаючись пояснити зв’язок між номінативною структурою мовної одиниці, її значенням і концептом, з одного боку, та відображеними в них властивостями об’єктів дійсності, з іншого, ономасіологія розглядає будь-який об’єкт лексичної номінації крізь призму ономасіологічної структури слова, в якому одні властивості об’єкта втілені у формі

мовного знака, інші, навпаки, складають семантичний зміст цього знака.

Зважаючи на концептуальну опосередкованість зв'язку значення й позначення слова, закономірним і зрозумілим стає той факт, що вирішення проблем, які ставить перед собою ономазіологія, потребує оновленого осмислення лексичної номінації. Постає необхідність залучення способів і методик, спрямованих на аналіз знакового закріплення не лише відношень між предметами та явищами матеріального світу, а й ставлення людини до цього світу, визначаючи тим самим пріоритетність людського фактору у мовознавстві. Відбувається становлення лінгвістики антропоцентричної, в якій мова мислиться як система, що складає конститутивну властивість людини й тісно пов'язана з мисленням і культурно-практичною діяльністю людини, її особистістю та знаннями про світ (Харитончик, 1992, с. 98).

З позицій когнітивної лінгвістики ономазіологічні дослідження мовних одиниць виходять на новий рівень – концептуальний – з метою пошуку тих загальних концептів, які підведені під один знак і являють буття цього знака як маркера певної когнітивної структури (Кубрякова, 1988, с. 145). При цьому необхідним стає розкриття не лише особливостей організації структур знань, об'єктивованих і збережених у мовній формі, а й специфіки смислового наповнення, яке зумовлює природу такого упорядкування.

Метою нашої розвідки є встановлення ономазіологічних особливостей бахуврихі в українській та англійській мовах, розкриття зв'язку номінативної структури складних слів обраних мов із відповідним значенням і концептом. Аналіз передбачає проведення зіставного аналізу бахуврихі на основі встановлення відповідності структур репрезентації знань, об'єктивованих в ономазіологічній структурі складного утворення.

В аспекті словникової еквівалентності селекція мотиваторів в ономазіологічних структурах слів зіставляваних мов, засвідчує повну, часткову відповідність та повну невідповідність мотивуючих баз еквівалентів. Разом з тим, існує певна кількість одиниць, які становлять пласт безеквівалентної лексики, що формують так звані ономазіологічні лакуни – “відсутність номінативних засобів найменування об'єкта” (Селиванова, 2000, с. 215).

Повністю відповідні за ономазіологічною структурою бахуврихі в зіставляваних мовах визначаються через повну ідентифікацію її компонентів та семантичну тотожність ономазіологічних ознак, пор.: *blackshirt* vs. *чорносороочечник*, *чорносотенець* vs. *Black-Hundreder*,

білокрилий vs. *white-winged* тощо. Характерною рисою зіставлюваних композитів є те, що в основній масі їхні ономасіологічні структури висвічують позиції партитива, пор.: *red-eyed* “having red eyes” vs. *червоноокий* “який має червоні очі”, *біловолосий* “який має світле волосся” vs. *white-haired* “having white hair or covered with white hair”. бахуврихі цього типу описують зовнішні ознаки рослин, пор.: *red-grained* vs. *червонозерний*, тварин, пор.: *red-tailed (red-tailed hawk)* vs. *червонохвостий*, людей, пор.: *redskin* vs. *червоношкірий*; б) запозичення та інтернаціоналізми, пор.: англ. *brownshirt*, нім. *Braunhemd* та укр. *коричневосорочечник*.

Частково відповідні за ономасіологічною структурою бахуврихі в зіставлюваних мовах визначаються через: а) нетотожність ономасіологічної ознаки при збігові з іншою у парах “композита – дериват”, пор.: *purplefish* vs. *багрянкa*; “композита – композита”, пор.: *orange-root* vs. *жовтокорінь (канадський)*, *жовторотий* vs. *yellow-beaked*; “композита – словосполучення”, пор.: *black-beetle* vs. *чорний тарган*; б) відмінність номінативного статусу еквівалентних найменувань, пор.: *red-blooded* vs. *повнокровний*; в) інверсію ономасіологічних ознак, пор.: *snow-white* vs. *білосніжний*.

Повна когнітивно-ономасіологічна невідповідність визначається через розбіжність всіх ономасіологічних ознак із: а) мотиваторами зіставлюваних композит, пор.: *blacksnake* vs. *полоз-уда*, *whitlow* vs. *нігтьоїда*, *червонодеревець* vs. *cabinetmaker*; б) дериватами, пор.: *blackberry* vs. *ожина*, *brown-nose* vs. *підлиза*, *біложаровий* vs. *incandescent*; в) компонентами еквівалентного словосполучення, пор.: *yellow-boy* vs. *золота монета*, *whitebeak* vs. *горобина арія*, *чорнобровці* vs. *French merigold*. Значну кількість становлять бахуврихі, ономасіологічні ознаки яких при повній невідповідності компонентам словосполучення не виказують жодних семантичних відношень, пор.: *greenshank* vs. *великий улт*, *redtop* vs. *біла мітлиця*, *redwing* vs. *дрізд білобровий*. Вибір мотиватора у цьому випадку є результатом відмінних пізнавальних позицій номінатора щодо позначуваного об’єкта, виокремлення таких його властивостей, що є характерними для менталітету, поведінки, культурологічного оточення тощо представників певного мовного колективу. Еквівалентність у цьому випадку утримується за рахунок міжетнічно опосередкованих зв’язків і характеризується як спільне інтернаціональне усвідомлення певного факту, становлячи своєрідний маргінальний етноконцепт, що при спільній позиції відображає особливості ментального та міжкультурного розмежування, пор.: *red-bait* “амер. переслідувати

прогресивні елементи” (для американців такими “елементами” у першу чергу були комуністи, “червона чума”, для нас (у певну епоху) вони – “прогресивні”, пор.: *Бережіть, бережіть і гордіться найменням суворим своїм, найменням червоногвардійця і прапором бойовим!*).

Найчисленнішою є група бахуврихі, які не мають відповідника в іншій мові і складають пласт безеквівалентної лексики. Велику кількість безеквівалентної лексики можна пояснити фактом експансії англійської мови на територію не тільки європейського ареалу, а й далеко за його межі. Обслуговуючи велику кількість націй, англійська мова, безперечно, відображає територіальні, культурні, ментальні та інші особливості мовних колективів, які виявляють мають мало спільного з українськими. Зіставний аналіз дає змогу виокремити ці особливості через безеквівалентну лексику. Безеквівалентність виявляє особливості:

а) вибору ознаки об’єкта / явища номінації. Вибір мотиватора у цьому випадку цілком залежить від тієї пізнавальної позиції, яку номінатор займає у процесі номінації, керуючись притаманним для певного мовного колективу менталітетом, темпераментом, особливостями проживання тощо, інакше кажучи, відповідно до визначених онтологічних, аксіологічних, прагматичних або модальних “координат”, пор.: *blacktracker* “an aborigine employed to help police in the backcountry find fugitives and lost people”, *green-headed* “marked by or based on inexperience”, *white-list* “to include on a white list”, *білозір* “постійний епітет назв білозорих, яснооких людей, тварин, птахів, а також місяця”, *чорнобривець* “чобіт, що має кольорову халяву і чорний передок”;

б) історичних подій та реалій, напр.: *black-hander* “a member of a black hand society”, *bluecoat* “a soldier esp. of the U.S. during the Civil War”, *білопідкладочник* “студент аристократичного походження, що зневажливо ставиться до рядового студентства і був ворожий революційному рухові”, *синьоблузник* “У Радянському Союзі в 20–30-х роках ХХ ст. – робітник, що носив синю блузу і був членом культбригади”;

в) реалій, що відображають суспільний, економічний, політичний тощо уклад певного мовного колективу, напр.: *gray-market* “a market using irregular channels of trade or undercover methods not actually or explicitly illegal and chiefly in scarce materials at excessive prices”, *brown-bag* “to have a meal in the middle of the day esp. with other people, to which you take your own food”;

г) реалій природного оточення, характерних для певного регіону, напр.: *blackbutt* “any of several Australian timber trees of the genus *Eucalyptus pilularis*”, *whitetop* “a grass of northwestern No. America that is an important source of food for wild birds”, *чорнотрон* (мисливське) “осінній холодний період до випадання снігу”.

Проведений зіставний аналіз бахуврихі в англійській та українській мовах засвідчує неоднорідність відповідників. Найбільш характерною є часткова відповідність, яка виявляє вибір суміжних мотиваторів. Повна відповідність, що є найменш численною, підкреслює факт належності англійської та української мов до мовних груп, що входять до спільного лінгвокультурного ареалу. Сам же характер відповідності зумовлений як процесами міжмовних контактів, так і актуалізацією спільної пізнавально-номінативної позиції щодо певних реалій об’єктивного світу.

Список використаних джерел:

1. Кубрякова, Е.С. (1988). Роль словообразования в формировании языковой картины мира. Отв. ред. Б.А. Серебренников, *Роль человеческого фактора в языке: Язык и картина мира*, (с. 141-172). Москва: Наука.
2. Селиванова, Е.А. (2000). *Когнитивная ономаσιология*. Киев: Фитосоциоцентр.
3. Харитончик, З.А. (1992). Способы концептуальной организации знаний в лексике языка. Отв. ред. Е.С. Кубрякова, *Язык и структуры представления знаний*, (с. 98-123). Москва: ИНИОН Российской Академии наук.

UDC 81’37:159.93-115

*Bauzer A., Étudiante en master
Langues, littératures et civilisations étrangères
Université Bordeaux Montaigne (Bordeaux, France)*

**THE EPIDIGMATIC SEMANTIC DIMENSION:
A CROSS-LINGUISTIC PERSPECTIVE**

The epidigmatic semantic dimension encodes information on the semantic associations of situation participants (a case of semantic derivation). The studies of semantic derivation aim at describing the types of semantic shifts that represent “variation of meaning of a given word, be it synchronic or diachronic, i.e., the relation between two different meanings of a polysemous word or the relation between two meanings of a word in the course of semantic evolution” (Zalizniak, 2008, p. 217). We

claim that semantic associations are realized within converse, actantial and categorical types of semantic shifts.

A *converse* type of derivation makes use of a “shift in focusing” strategy – displacement of focus of attention from one participant onto another in the way of a diathetic shift that promotes one participant in ranking and demotes the other. Confer the way the situation of “identification vs. manifestation of perceptual quality” is represented in English and German: Eng. *I smell the flowers* vs. *The flowers smell good*; Ger. *Ich rieche die Blumen* vs. *Die Blumen riechen gut*; Fr. *Je sens les fleurs* vs. *Les fleurs sentent bon*. The utterances demonstrate the redistribution of the focus of attention on situation participants in the way of promoting one and demoting the other. In Polish and Ukrainian, the situation conceptualization makes use of different lexicalizations (designations), cf.: Ukr. *Нюхаю квіти* vs. *Квіти гарно пахнуть*; Pol. *Wącham kwiaty* vs. *Kwiaty pięknie pachną*.

An *actantial* type of derivation is reduced to transformations in structure, type or reference of situation participants. Such transformations may provide for: (a) increase or decrease in number of obligatory participants relative to a source situation, cf. the case of “external cause participant” omission: Eng. *The thunder frightened me* vs. *I got frightened*; Ger. *Der Donner erschreckte mich* vs. *Ich habe mich erschrocken*; Pol. *Grzmot przestraszył mnie* vs. *Ja się przestraszyłem*; Ukr. *Грім перелякав мене* vs. *Я перелякався*; Fr. *Le tonnerre m'a fait peur* vs. *J'ai eu peur*; (b) change of the participant's type, cf. the case of an “imaginary perception” situation, based on the transformation Percept → Imaginary Percept: Ukr. *Я почув скрипіння підлоги* vs. *Мені почулося скрипіння підлоги*. As we see, in Ukrainian the situation of “imaginary perception” is realized by means of case relations, namely by the dative form *мені почулося*, whereas in English, German, French and Polish the situation is usually represented by means of the modal predicate construction with a propositional actant, cf.: Eng. *It seems that I heard the floor creaking*; Ger. *Es scheint, daß ich hörte den Boden knarren*; Fr. *J'ai cru entendre le sol craquer*; Pol. *Wydaje mi się, że słyszałem skrzypienie podłogi*. Besides, in English the situation may be represented by a perception verb, used in the form of the Present Continuous Tense, cf.: *I am hearing his voice in my head*; (c) change of the participant's referential characteristics, cf. the cases of reflexive and reciprocal co-references in the contrasted languages. For example, the German reflexive verb *sich sehen*, the French *se voir*, and the Polish *widzieć się* admit both reflexive and reciprocal co-references, cf.: Ger. (1) *Ich habe mich im Spiegel gesehen* (reflexive co-reference); (2) *Wir sehen*

uns *bald* (reciprocal co-reference); Pol. (1) *Widzieć się w lustrze, szybie, wodzie* (reflexive co-reference); (2) *Nie widzieli się w ciemnościach* (reciprocal co-reference); Fr. *Je me suis vu dans un miroir* (reflexive co-reference) vs. *Nous ne nous sommes pas vus depuis des lustres* (reciprocal co-reference). In English and Ukrainian, the co-references make use of different language forms (dimensions), cf.: Eng. (1) *I saw myself reflected in a mirror*; (2) *We have not seen each other for ages*; (3) *When shall we see again?* (see “to meet one another”); Ukr. (1) *Бачимося з ним щодня* (бачитися “зустрічатися, бувати разом де-небудь”); (2) *Я бачив себе в дзеркалі*.

A *categorical* type of derivation is reduced to the extension of situation concept in the way of specification of the participant’s taxonomic class. It, in its turn, may stipulate changes either in a taxonomic category or in a thematic class of a verb, cf.: (a) *Snow covered the fields* (event or happening) vs. *Farmers covered potatoes* (action); (b) *Didn’t you hear the doorbell?* (perception) vs. *I heard the news on the radio* (information). In cross-linguistic perspective, the categorical shift reveals similarities and differences in extension of concept of situation in the way of projection mapping from one conceptual domain onto another. One of the cases is the word *soft* that reveals the extension of concept of “tactile situation” towards the situation of “visual perception”. In English, Polish and German, the semantic derivation applies to the evaluative strategy, based on the conceptualization of some gradual attribute of a perceptual object, cf.: Eng. *soft* “gentle, gradual”: *a soft slope, ascent, etc.*; Fr. *douce* “qui ne présente aucun caractère excessif”: *une pente douce*; Pol. *miękki* “o kształtach: łagodnie zaokrąglony”: *miękkie fałdy*. The German equivalent exploits perceptual strategies of conceptualization, reducing it to the situation of “contrast perception”, cf.: *weich* “durch das Fehlen von scharfen Konturen, Kontrasten, von Spitzen, Ecken, Kanten gekennzeichnet”: (a) *weiche Linien*; (b) *weiche Körperformen*. The extension of the Ukrainian equivalent *м’який* “який має невиразні, розпливчасті риси, межі чогось” also makes use of perceptual strategies, which, however, are reduced to the situation of “vague perception”. The “softness” is conceptualized in the aspect of indistinctly seen or perceived outlines of an object, cf.: *М’які обриси зелених гаїв*.

In the aspect of cross-linguistic comparison, the epideigmatic semantic dimension reveals similarities and differences in the way a human being conceptualizes the reality. The dimension encodes information on semantic associations (derivational strategies) of situation participants. It has been established that languages without case relations or those with a

minimized nomenclature typologically tend towards the epidigmatic dimension. The languages with a developed system of case relations are typologically oriented on the other types of dimensions – sentential and constructional. Revealing the priorities of situational and communicative strategies of a designator, such languages focus on the nature of relationships and positional activities of participants.

References:

1. Zalizniak, Anna A. (2008). A catalogue of semantic shifts. Towards a typology of semantic derivation. In M. Vanhove (Ed.), *From polysemy to semantic change. Towards a typology of lexical semantic association* (pp. 217–232). Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins Publ. <https://doi.org/10.1075/slcs.106.10zal>

УДК 81’37

Юрченко Н.С., аспірантка

*Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова
(Київ, Україна)*

СПІВВІДНОШЕННЯ ПІДХОДІВ ДО ПОНЯТТЯ СЕМАНТИЧНОЇ СТРУКТУРИ СЛОВА

На сьогодні в лінгвістичній науці все глибшим стає інтерес науковців до досліджень семантичних структур слів. Безсумнівно лексико-семантичний рівень мови вважається найбільш чутливим до усіх змін у суспільстві та мовній свідомості мовців. В процесі історичного розвитку мов слова набувають нових значень. Це спричиняє виникнення більшої кількості смислових сторін, які історично закріплюються у свідомості народу у зв’язку зі співвідношенням слів з певними явищами.

Важливе значення вивчення семантичної структури багатозначного слова викликає стійкий інтерес у науковців різних лінгвістичних напрямів та зумовлює актуальність нашого дослідження. Метою даної роботи є вивчення різних поглядів українських науковців на питання вивчення семантичної структури слова.

Проблемою вивчення семантичної структури слова на всіх рівнях мови займаються вчені в різних лінгвістичних напрямках, результатом роботи яких є багато фундаментальних досліджень таких мовознавців, як О.О. Потєбня, Л.О. Булаховський, Л.А. Лисиченко, О.О. Тараненко, М.П. Кочерган, В.О. Звєгінцев, О.О. Селіванова та ін.

У вчених сформувались кілька точок зору відносно питання значення слова. Частина науковці відстоюють думку, що всі значення слова, як лексичної одиниці, є рівноправними – Е.В. Шнадер, В.А. Звєгінцев; але деякі вчені наполягають на існуванні строго організованих ієрархічних зв'язків – В.В. Левицький, Д.М. Шмельов, О.Д. Огуй.

Слово не можна визначити лише як назву предмета. Воно є вираженням значення або навіть цілої системи значень. В певному конкретному значенні слова може бути узагальнення та об'єднання розуміння суспільством різних предметів та явищ. Крім того, слово не має стійкої обмеженої смислової сутності, а постійно перебуває в процесі формування. Так виникають нові поняття чи розуміння предметів та явищ, що знаходять відображення в смисловій структурі слова. Вони накопичують пережитий суспільний досвід, вантаж закріплених знань та передають його наступним поколінням.

У своїй книзі “Семасіологія” В.В.Левицький вказує, що “значення слова трактується як структура, що складається з кількох ієрархічно пов'язаних між собою субструктур, як багатошаровий комплекс, контитуентами якого є семантика, прагматика, синтактика” (Левицький, 2006, с. 69).

Аналізуючи погляди вчених на семантичну структуру слова О.О. Селіванова визначає, що вона складається з денотата (відповідник значення позначеного), сигніфікат (понятійний зміст мовного знака) та конотата (додатковий компонент значення лексичної одиниці, що доповнює її предметно-логічний зміст суб'єктивними оцінками) (Селіванова, 2008, с. 86).

Українська дослідниця Ж.П.Соколовська займаючись вивченням семантичної структури слова зауважила, що “особливість семантичної структури полягає в тому, що у ній немає чітких, визначених меж однієї лексико-семантичної групи від іншої; одного поля від іншого, одного класу від іншого; однієї семми від іншої в структурі лексеми” (Соколовська, 1979, с. 120).

Описуючи структурну організацію семантичних одиниць Г.В.Межжеріна виокремлює кілька трактувань дослідників стосовно семантичної структури слова: як набір семантичних ознак, як набір семантичних компонентів, як набір лексико-семантичних варіантів. Сама вона схиляється до думки, що при встановленні лексичного значення необхідно враховувати всі семантичні ознаки (Межжеріна, 2002).

О.Д.Огуй присвятив кілька наукових праць вивченню полісемантів та їх семантичних структур. Він вказує, що “значення полісемантичного слова становлять цілісні динамічні феномени, які можна репрезентувати як епідигматичну реалізацію синтагматичних та парадигматичних відношень у динамічній сітці відношень мовної діяльності” (Огуй, 2003, с. 44). Варто відмітити, що для цього важливим є вивчення діакронії формування багатозначності слова. Вчений досить детально розглядав проблему експериментального встановлення семантичної системи слова через сприйняття мовцями і прийшов до висновків, що ієрархія значень є досить рухливою.

Семантична структура слова виражає взаємовідносини між різними семантичними елементами даного слова як складного цілого, адже семантичний зміст слова не може бути незалежним. Значення слова зумовлене різними відношеннями, які складаються у процесі протиставлень його іншим словам у тому ж полі. Тому системний підхід до вивчення даного питання передбачає розгляд семантики слова з урахуванням зв'язків з іншими словами усередині семантичного поля. Тому під семантичною структурою слова розуміється саме фрагмент структури семантичного поля.

Отже, можемо підкреслити, що думки вчених стосовно поняття семантичної структури слова різняться. Спільні вони в тому, що семантична структура слова виражає взаємовідносини між різними семантичними елементами даного слова як складного цілого. Однієї з головних характеристик все ж є різні значення багатозначних слів, зв'язки і взаємини між ними.

Список використаних джерел:

1. Levytskyi, V.V. (2006). *Semasiologia*. Vinnytsa: Nova Knyha.
2. Mezhezherina, H.V. (2002). Strukturna orhanizatsiia semantychnykh odynyts (pole –leksyko-semantychna hrupa – slovo). *Aktualni problemy ukraïnskoi linhvistyky: teoriia i praktyka*. 5, 114-126. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/apyl_2002_5_13
3. Ohui, O.D. (2003). Problemy postmodernistskoho modeliuвання znachennia ta polisemii (pliuralistychni systemno-kvanytatyvni aspekty poshukiv u hermanistytsi). *Movoznavstvo*, 1, 42-54.
4. Selivanova, O.O. (2008). Suchasna linhvistyka: napriamy ta problemy. Retrieved from <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001849>
5. Sokolovskaia, Zh.P. (1979). *Systema v leksycheskoi semantike (analiz semantycheskoi struktury slova)*. Kyjiv: Vyshcha shkola.

УДК 81'37:159.93-115

Бобешко М.О., магістрантка
Рівненський державний гуманітарний університет
(Рівне, Україна)

СЕМАНТИЧНА ДЕРИВАЦІЯ ПРЕДИКАТИВ *KNOW* / ЗНАТИ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Семантична деривація є одним із аспектів, який виявляє динамічний потенціал семантики лексичної одиниці, розкриває механізми і стратегії розширення концепту ситуації – лексичного відображення (в певній мові) фрагмента дійсності (Мельчук, 1999).

Як теоретичний конструкт (модель) семантична деривація покликана відобразити специфіку природи людського знання, закономірності пізнавальної діяльності людини, особливості її мисленневих стратегій. Як динамічне явище семантична деривація осмислюється в аспекті моделей семантичних змін, які відтворюють стратегії семантичного розвитку мовної одиниці в діахронічному та синхронічному аспектах (Lewandowka-Tomaszczyk, 1985).

Метою нашого дослідження є аналіз лексичної одиниці “*know/знати*” в українській та англійській мові.

Отже, згідно з визначенням тлумачного словника української мови, слово “знати” має такі значення: 1. Мати якісь дані, відомості про кого-, що-небудь. 2. Мати певні чи спеціальні знання в якійсь галузі, бути обізнаним із чим-небудь, розбиратися в чомусь. 3. Бути знайомим з ким-небудь. 4. Розуміти, усвідомлювати що-небудь. 5. Визнавати кого-, що-небудь, рахуватися з кимось, чимось (у заперечних реч.). 6. Зазнавати чогось на своєму віку, переживати, відчувати що-небудь. 7. Видно, помітно (у знач. присудк. сл., розм.). 8. Уживається для зосередження уваги співрозмовника на чому-небудь. 9. Уживається для вираження припущення, ймовірності чого-небудь; напевне, мабуть.

Згідно з “Oxford Dictionary”, слово “*know*” має такі значення: 1. a): 1. to perceive directly: have direct cognition of, 2. to have understanding of, 3. to recognize the nature of, b): 1. to recognize as being the same as something previously, 2. to be acquainted or familiar with, 3. to have experience of; 2. a) to be aware of the truth or factuality of : be convinced or certain of; b) to have a practical understanding of

Відзначаємо збіги всіх значень, окрім таких:

• в англійській мові: Визнавати кого-, що-небудь, рахуватися з кимось, чимось. (у заперечних реч.); Зазнавати чогось на своєму віку, переживати, відчувати що-небудь; Видно, помітно; Уживається для зосередження уваги співрозмовника на чому-небудь; Уживається для вираження припущення, ймовірності чого-небудь; напевне, мабуть.

• в українській мові: to recognize as being the same as something previously.

Порівнюючи семантичний розвиток названих слів, можна дійти висновку, що кожне значення багатозначної лексеми має певний набір семантичних елементів, які, з одного боку, дозволяють об'єднати всі значення в одній лексемі, а з іншого – протиставити їх як окремі лексико-семантичні варіанти. Частина семантичних дериватів у процесі творення набуває нової синтаксичної валентності, інші дієслівні деривати зберігають синтаксичну валентність первинного значення. В обох випадках від базового значення виокремились значення, які, в свою чергу, породили свої аспекти значення, хоча і неоднорідно. Можна підсумувати, що похідні значення лексичної одиниці “знати / know” в українській та англійській мовах є різними, хоча і головне, первинне значення збігається, а отже семантична деривація не є однаковою.

Список використаних джерел:

1. Академічний тлумачний словник української мови. (1978). Web site: <http://sum.in.ua/s/svitlo>.
2. Мельчук, И.А. (1999). *Опыт теории лингвистических моделей “Смысл ↔ Текст”*. М. : Языки русской культуры.
3. Lewandowka-Tomaszczyk, B. (1985). On semantic change in a dynamic model of language. *Historical Semantics: Historical Word-Formation* / Ed. by J. Fisiak. Berlin: Mouton de Gruyter.
4. *Oxford English Dictionary* (2017). Oxford University Press. Web site: <http://www.oed.com>.

УДК 81'37:159.93-115

Буткевич Д.С., магістрантка
Рівненський державний гуманітарний університет
(Рівне, Україна)

СЕМАНТИЧНА ДЕРИВАЦІЯ ПРЕДИКАТІВ (на матеріалі номінацій “glauben / вірити”)

Семантична деривація відіграє значну роль у створенні і реалізації мовної картини світу – вона відбиває народні стереотипи, які

усвідомлені етносом і забезпечують функціонування на рівні несвідомого колективного уявлення. “Семантична деривація – складний багатогранний процес породження нових значень слів, який призводить до перебудови їх семантичної структури і впливає в цілому на всю лексико-семантичну систему мови” (Бевз, 2001), де центральне місце займає предикат, що є досить цікавою для дослідження у плані семантичної деривації, адже мотивація значення такої лексики у різних мовах може бути різною.

Метою нашого дослідження є, власне, аналіз предикатів “*virum/glauben*” в українській та в німецькій мовах. Однак, безпосереднім аналізом лексичних одиниць варто також взяти до уваги, що семантика предикатів полягає в тому, що вони виражають комунікативну спрямованість висловлення, називають сам акт мовлення чи звернення до кого-небудь з метою домогтися чогось або спонукати когось виконати певну дію (Валігура, 2006).

Отже, згідно з визначенням тлумачного словника української мови (1978), слово “вірити” має такі значення: 1. Бути впевненим, переконаним у чому-небудь. 1а. Бути впевненим у кому-небудь, вважати когось гідним довір’я. 2. Приймати щось за правду. 3. Мати довір’я до когось. 4. Бути релігійним; вірувати. 5. Вставне слово, що вживається для більшого переконання того, до кого звернена мова.

Згідно з Duden Wörterbuch (2019), слово “glauben” має такі значення: 1. Für möglich und wahrscheinlich halten, annehmen; meinen. 1a. Fälschlich glauben, für jemanden oder etwas halten; wähnen. 2. Für wahr, richtig, glaubwürdig halten; gefühlsmäßig von der Richtigkeit. 2a. Jemandem, einer Sache vertrauen, sich auf jemanden, etwas verlassen. 3. Vom Glauben erfüllt sein, gläubig sein. 3a. In seinem Glauben von der Existenz einer Person oder Sache überzeugt sein, etwas für wahr, wirklich halten.

Ми бачимо збіги всіх значень, окрім таких:

- у німецькій мові:
 - Вставне слово, що вживається для більшого переконання того, до кого звернена мова.
 - Приймати щось за правду.
- в українській мові:
 - Fälschlich glauben, für jemanden oder etwas halten; wähnen.
 - Für möglich und wahrscheinlich halten, annehmen; meinen.
 - Gefühlsmäßig von der Richtigkeit.

Порівнюючи стратегії семантичної деривації, можна дійти висновку, що основне значення частково збігається в зіставлюваних мовах. Похідні значення виявляють часткову невідповідність, зумовлену чинником певного контексту. Можна стверджувати, що похідні значення предикатів “вірити / glauben” в українській та німецькій мовах реалізують змішаний тип багатозначності.

Список використаних джерел:

1. *Академічний тлумачний словник української*. (1978). Дата звернення 15 жовтня 2019 р. з <http://sum.in.ua/s/svitlo>.
2. Бевз, Т. (2001). *Загальні закономірності семантичної деривації (на матеріалі неологізмів педагогічної галузі)*. Наукові записки. Кіровоград: Випуск 35.
3. Валігура, Г. (2006). *Семантико-синтаксична структура речень з іллокутивним предикатами*. Наукові записки. Чернівці: Науковий вісник. Випуск 475-477.
4. *Duden Wörterbuch*. (2019). Дата звернення 15 жовтня 2019 р. з <https://www.duden.de/>

УДК 81’37:159.93-115

Воронкевич Ю.Ю., магістрантка
Рівненський державний гуманітарний університет
(Рівне, Україна)

**СЕМАНТИЧНА ДЕРИВАЦІЯ ПРЕДИКАТІВ
ВВАЖАТИ/CONSIDER В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ
МОВАХ**

У період всеосяжної глобалізації лексична система кожної з мов безперервно збагачується та видозмінюється. Наше прагнення до світової інтеграції веде до постійного збагачення словникового складу сучасних мов та безсумнівного впливу на їхній розвиток.

Метою цього дослідження є комплексний аналіз семантичних явищ в парі дієслів, що семантично пов’язані між собою основним значенням.

Семантична деривація – складний процес утворення нових значень слів, що призводить до переформування структури в їх семантиці і впливу на всю лексико-семантичну систему мови. Семантична деривація відіграє не малу у формуванні та змінах у мовній картині світу, відображаючи колективні стереотипи, які усвідомлюються етносом й існують на рівні колективного несвідомого (Тропіна, 2004).

Вивчення семантичної структури слова, її обсягу, особливостей і значеннєвих зрушень має величезне теоретичне і практичне значення. Зростання активності лексико-семантичного способу номінації в новітню добу в багатьох мовах світу сприяло підвищенню інтересу науковців до цієї проблеми.

Академічний тлумачний словник української мови (Словник української мови, 2010) дає такі значення слова “ВВАЖАТИ”: “мати якусь думку; думати, гадати”: *Вона [мама] уважала, що мені треба вийти на свіже повітря.* 2. “визнавати якимось, прирівнювати до когось, чого-небудь, давати якусь оцінку”: *Дійшло до того, що ніхто вже Вареника не вважав і за чоловіка, а так-таки за самісінького куцога.* 3. “спостерігати, уважно дивитися з якоюсь метою або обирати що-небудь предметом своєї уваги”: *Він [Олекса] догадався, що се його власні сини, вернув до них і велів їм іти під ліс і уважати, щоб товариші несподівано не надійшли.* 4. “зважати на когось, що-небудь, надавати значення чомусь, рахуватися з ким-, чим-небудь”: *Не вважай на врожай, а жито сій, – то хліб буде.* 5. У значенні вставного слова (вважай, уважайте) – уживається у значенні, близькому до слів “можна сказати, мабуть”: – *Що то значить. – Батьківщина!.. Доки маєш її, ти багатий, ти й дужий, ти й усім потрібний, Романе... А не дай би бог її втратив, отоді вже, уважай, нема в тебе нічого.*

Оксфордський словник (Oxford English Dictionary, 1989) дає такі тлумачення для “CONSIDER”: 1. “обдумувати щось дуже ретельно, особливо при прийнятті рішення”: *I'd like some time to consider.* У такому значенні можливі конструкції: *a carefully considered response, consider something, consider doing something, consider how/what, etc.* 2. “визнавати когось або щось, давати комусь або чомусь оцінку”: *He considers himself an expert on the subject.* У такому значенні можливі конструкції: *consider somebody / something (as) something, consider somebody / something + adj., consider somebody / something to do something, etc.* 3. “брати до уваги щось, особливо почуття інших людей, зважати на щось при прийнятті рішень”: *You should consider other people before you act.* 4. (літ. знач.) “дивитися уважно на когось чи щось”: *He stood there, considering the painting.*

Оскільки англійська та українська є віддалено спорідненими мовами, то можна говорити про міжмовний аналіз семантичної деривації лексики, котрий ґрунтуватиметься на зіставному підході, який матиме на меті встановлення збігів та розбіжностей, котрі, у свою чергу, встановлять стратегії семантичних переходів між лексичними значеннями.

Також варто відзначити, що встановлення збігів та розбіжностей неможливе без бази певних припущень: концепт ситуації, у форматі якого семантика лексики кодує інформацію про пізнання світу людиною; концепт ситуація як відображення лексикою певного фрагмента дійсності; існують подібності та розбіжності в такому процесі концептуалізації певної ситуації, тощо (Деменчук, 2016).

Тому, виходячи з вище вказаних положень, можна зробити висновок, що у предикатів ВВАЖАТИ / CONSIDER в українській та англійських мовах є низка як відповідностей, так і розбіжностей. Очевидно, що спільним є основний концепт ситуації цих предикатів – це виконання активної ментальної дії, а саме обдумування, процес прийняття якогось рішення.

Для пояснення наступних відповідностей між значеннями предикатів вважаємо за потрібне розглянути інший ракурс погляду на концепт ситуації, що називається зміною профілю ситуації (Деменчук, 2016). Зокрема, змінюючи вектор дії предиката на результат, у цій парі відзначаємо ще одну відповідність лексико-семантичних варіантів. Спільним лексичним відображенням є результат вже описаного мисленнєвого процесу та вираження свого ставлення та оцінки когось / чогось. Також у контексті таких змін варто зазначити збіг у зміні зовнішнього профілю відповідників, що зумовив виникнення таких значень як “обдумувати” та “брати до уваги когось, чийсь думки”. Доказом зовнішньої зміни профілю ситуації є останнє та не менш важливе значення, що виражається вже не лише в мисленнєвому процесі, а й в синтезі його із зоровим спостереженням, реалізованим через семантичний компонент “спостерігати за кимось / чимось”.

Розбіжністю у значення є функціонування слова “вважати” в українській мові як вставного слова. Цю видозміну значення вважаємо невмотивованою та зумовленою особливостями структури української мови.

Отже, зміна профілю ситуації призвела до розширення значення предикатів. Таким чином, поповнення сучасного словника відбувається шляхом семантичної деривації, наслідком якої є розширення площини функціонування слова, в яких воно використовується, за рахунок зміни профілю ситуації, її зовнішнього чи внутрішнього. Цей процес є одним із способів збагачення словникового складу мови.

Список використаних джерел:

1. Деменчук, О.В. (2016). Типи і стратегії семантичної деривації лексики в аспекті міжмовних досліджень. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*, 14, 40-51.

2. Словник української мови (СУМ-11). (2010). *Національна академія наук України*: <http://sum.in.ua/>.
3. Тропіна, Н.П. (2004) Семантична деривація в сучасній російській мові. *Автореф. дис. д-ра філол. наук*. Київ: Ін-т мовознав. ім. О.О. Потебні.
4. *Oxford English Dictionary*. (1989). Oxford: Clarendon Press <https://www.oed.com/>.

УДК 81'37:159.93-115

Лех С.З., магістрантка
Рівненський державний гуманітарний університет
(Рівне, Україна)

СЕМАНТИЧНА ДЕРИВАЦІЯ ПРЕДИКАТІВ *SUPPOSER* / ПРИПУСКАТИ В ФРАНЦУЗЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Лексична система кожної мови безперервно зростає та змінюється внаслідок формування глобального інформаційного простору, суспільних та економічних процесів, спрямованих на світову інтеграцію, постійно збагачуючи словниковий склад сучасних мов та впливаючи на їхній розвиток.

Вивчення семантичної структури слова, її обсягу, особливостей і значеннєвих зрушень має величезне теоретичне і практичне значення. Зростання активності лексико-семантичного способу номінації в новітню добу в багатьох мовах світу сприяло підвищенню інтересу науковців до цієї проблеми. Семантична деривація – складний багатогранний процес породження нових значень слів, який призводить до перебудови їх семантичної структури і впливає в цілому на всю лексико-семантичну систему мови. Семантичній деривації відведена значна роль у формуванні й зміні мовної картини світу – вона відбиває колективні стереотипи, які усвідомлені етносом і існують на рівні колективного несвідомого.

Семантичний словотвір інколи зводять до розширення первинного значення слова, до збагачення структури вже наявних у мові лексем. В. Горпинич вважає таке розуміння хибним, тому що воно підміняє поняття словотворення поняттям полісемії (розширення або збагачення семантики слова – це розвиток полісемії, а семантичне словотворення – це розпад полісемії).

Метою нашого дослідження є, аналіз лексичної одиниці *supposer* / *припускати* в українській та французькій мовах. Однак, безпосереднім аналізом лексичних одиниць варто також взяти до уваги визначення

явища семантичної деривації. Згідно з визначенням Є.С. Астапкіної, семантична деривація – це розвиток у наявних слів нових значень, тобто зміна змісту без зміни форми самого знаку (Астапкина, 2014, с. 21).

Отже, згідно з визначенням академічного тлумачного словника української мови, слово *припускати* має такі значення: 1. Вважати за можливе, ймовірно що-небудь. *Тільки короткозорі можуть припускати, що всі чари жінки – у зовнішній красі чи модному платті*; 2. Не перешкоджати здійсненню чого-небудь, перев. небажаного; примирятись з чим-небудь; допускати. *В цих питаннях він лишався послідовним і не припускав суперечливих висловлювань*; 3. Впускати кого-небудь кудись, дозволяти кому-небудь увійти кудись, підійти до кого-, чого-небудь; допускати. *Не любить невістка свекруху. Гиркає на неї. До столу не припускає*; 4. Включати в себе що-небудь. *Сценічна мова, як і мова художньої літератури, правильна, жива, сучасна, хоч і припускає в художніх цілях архаїчні діалекти, характерні для певних образів*.

Згідно з “La Rousse dictionnaire de la langue française”, слово *supposer* має такі значення: 1. Admettre quelque chose comme hypothèse, comme prémisse d’un raisonnement, d’une démonstration: *Supposons un changement de situation*; 2. Croire, juger probable, vraisemblable que: *Je suppose que tout va bien*; 3. Croire quelqu’un, quelque chose, les estimer tels ou les donner comme tels: *Vous supposez le problème résolu*; 4. Avoir quelque chose pour corollaire, l’impliquer nécessairement comme condition: *Ces droits supposent des devoirs*.

Отже, ми бачимо збіги усіх значень предикатів *supposer / припускати* в французькій та українській мовах. Таким чином, поповнення сучасного словника відбувається шляхом семантичної деривації, наслідком якої є розщеплення багатозначного слова. Цей процес є одним із способів збагачення словникового складу мови.

Список використаних джерел:

1. Астапкина, Е.С. (2014). Закономерности семантической деривации температурных прилагательных в сопоставительном аспекте (на материале русского, белорусского, английского и немецкого языков). *Карповские научные чтения*. А.И. Головня (отв. ред.). Минск: Белорусский Дом печати, 8, 2, 21-25.

УДК 81'37:159.93-115

Паюк В.Л., магістрант

*Рівненський державний гуманітарний університет
(Рівне, Україна)*

СЕМАНТИЧНА ДЕРИВАЦІЯ ПРЕДИКАТІВ UNDERSTAND/РОЗУМІТИ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Дослідження та зіставлення відповідників семантичних полів є релевантним з точки зору як мовознавства, так і перекладознавства. Зіставлення значень слів допомагає, зокрема, розкрити аспекти словотвору в зіставляваних мовах, забезпечує здобуття навичок, необхідних перекладачеві при підборі потрібних слів із необхідними значеннями тощо. З іншого боку, вивчення семантичної деривації, зокрема предикатів також потребує детального вивчення через те, що, як стверджує Єгоренкова (1996) “загальноновизнана семантична типологія предикатів до нашого часу не вироблена».

“Академічний тлумачний словник української мови” подає такі значення предиката “розуміти”: 1. Сприймати, осягати розумом; сприймати інформацію, передану жестами, знаками і т. ін.; осягати, схоплювати розумом, усвідомлювати ідею, зміст, значення чого-небудь написаного, прочитаного, сказаного і т. ін.; сприймати, схоплювати зміст висловленого нерідною мовою; сприймати, усвідомлювати зміст, значення чого-небудь висловленого, написаного, створеного кимсь; правильно сприймати людину, поділяючи її світогляд, вчинки, настрої, почуття і т. ін. 2. Проїматися свідомістю, бути свідомим чого-небудь, ясно, чітко усвідомлювати щось. 3. Сприймати не розумом, а інтуїцією, чуттям; відчувати; сприймати відчуттям, інстинктивно мову, бажання, накази людини (про тварину). 4. Пізнавати закономірності, проникати в суть якого-небудь явища, процесу; знаходити пояснення, причину чого-небудь; робити припущення, здогадуватися про що-небудь; осмислюючи, визнавати, приймати що-небудь. 5. Оцінюючи, визначати, кваліфікувати певним чином що-небудь. 6. Мати відомості, знання про кого-, що-небудь; добре розбиратися в чому-небудь, бути добре обізнаним у чомусь; розуміти [таємну] мову (розмову і т. ін.) чого – уміти пізнавати зміст якого-небудь явища за його зовнішніми ознаками, проявами, слідами і т. ін. 7. Уживається для зосередження уваги співрозмовника на чому-небудь (Академічний тлумачний словник української мови).

Англійський відповідник “understand” має такі значення: 1. to know the meaning of something that someone says; 2. to know why or how something happens or works; 3. to know how someone feels or why someone behaves in a particular way; 4. to know or realize something because you have been told it; 5. used when making certain that someone knows what you mean and will do as you want; 6. to know the meaning of something, or to know how a person feels and why the person behaves in a particular way; 7. to believe something is true because you have been told something that causes you to think it (The Oxford English Dictionary).

В англійській мові відсутні значення: 1. Проїматися свідомістю, бути свідомим чого-небудь, ясно, чітко усвідомлювати щось. 2. Оцінюючи, визначати, кваліфікувати певним чином що-небудь. 3. Уживається для зосередження уваги співрозмовника на чому-небудь.

Навпаки, значення, що не знайшли збігу в українській мові – це: 1. used when making certain that someone knows what you mean and will do as you want; 2. to believe something is true because you have been told something that causes you to think it.

Насамкінець, варто сказати, що предикати *understand* / *розуміти* виявляють ознаки мішаного типу полісемії. Похідні значення названих предикатів в англійській та українській мовах є різними, хоча і спостерігається збіг на рівні головного значення.

Список використаних джерел:

1. *The Oxford English Dictionary*. Дата звернення: 6 жовтня 2019 року з <https://web.archive.org/web/20181021034131/http://www.nbu.gov.ua/node/929>
2. *Академічний тлумачний словник української мови*. Дата звернення 6 жовтня 2019 року з <http://sum.in.ua/s/rozumity>
3. Егоренкова, Н.А. (1996). *Семантическая типология предикатов при выражении ситуации причинной обусловленности в русском языке*. Санкт-Петербург: СПбГУ

УДК 81’37:159.93-115

Хороша О.М., магістрантка
Рівненський державний гуманітарний університет
(Рівне, Україна)

СЕМАНТИЧНА ДЕРИВАЦІЯ ПРЕДИКАТИВ
***IMAGINE* / *УЯВЛЯТИ* В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ**
МОВАХ

Серед аспектів дослідження лінгвістичних явищ, які стосуються лексико-семантичного рівня реалізації мовної системи, постають

питання, пов'язані з вивченням явищ семантичної деривації. Це складний багатогранний процес породження нових значень слів, який призводить до перебудови їх семантичної структури і впливає в цілому на всю лексико-семантичну систему мови. Семантичній деривації відведена значна роль у формуванні й зміні мовної картини світу – вона відбиває колективні стереотипи, які усвідомлені етносом і існують на рівні колективного несвідомого (Тропіна, 2004).

Мета нашого дослідження – аналіз лексичних одиниць *imagine/уявляти* в українській та англійській мовах. А саме, визначення явища семантичної деривації предикатів. За словами Т. Бевз, це відповідає принципів економії, який спонукає мову уникати інтенсивного приросту одиниць плану вираження і спрямовує номінативну діяльність у русло вторинної номінації, до семантичної трансформації наявних у мові номінативних засобів (Бевз, 2001).

Тлумачний словник української мови дає такі значення предиката *уявляти*: 1. Викликати у своїх думках, своїй свідомості який-небудь образ, картину, дію і т. ін. 2. Розуміти, усвідомлювати, знати. 3. Уживається в значенні вставного слова для загострення уваги на чому-небудь, зацікавлення чим-небудь; уяви (уявіть) собі – вставне слово, словосполучення, що вживається для загострення уваги на чому-небудь, зацікавлення чим-небудь, більшого переконання в чомусь. 4. З'являтися, виходити, ставати видимим (про зір).

Англійський відповідник *imagine* має такі значення: 1. to form a picture in your mind of what something might be like; 2. to believe something that is not true; 3. to think that something is probably true; 4. to form an idea in your mind of what somebody / something might be like; to consider something as a future possibility; to think what a situation will be like in the future, especially a situation that you intend to work toward.

Спільною ознакою зіставляваних лексем є той факт, що продуктивним засобом для утворення предикатів є зміна у семантичній структурі слів, яка відбувається у ході історичного розвитку та мовних контактів. Таким чином, зміни у семантичній структурі слова відіграють продуктивну роль у становленні лексичного складу, що відкриває подальші перспективи для досліджень окремих лексико-семантичних груп. У всіх випадках значення слів збігаються, крім: в українській мові – вживається в значенні вставного слова для загострення уваги на чому-небудь, зацікавлення чим-небудь (тільки 2 особа однини та множини); уяви (уявіть) собі – вставне слово, словосполучення, що вживається для загострення уваги на чому-небудь, зацікавлення чим-небудь, більшого переконання в чомусь;

з’являтися, виходити, ставати видним (про зір). В англійській мові – to believe something that is not true; to think that something is probably true; to think what a situation will be like in the future, especially a situation that you intend to work toward.

Як можемо відзначити, найбільший обсяг поняття “уявляти” реалізується в англійській мові у порівнянні з українською. Окрім цього, в обох зіставлюваних мовах значення слова *уявляти* отримують завдяки асоціаціям про наближене майбутнє чи подію, об’єктами навколишнього середовища. Як відомо, сутність іменованого виявляється в контексті. Різні способи творення полісемантики досліджуваних слів в англійській та українській мовах зумовлює висновок про походження та виокремлення різних значень предикатів *imagine/уявляти*.

Проблема аналізу предикатів у семантико-синтаксичній структурі речення залишається актуальною й перспективною. Таким чином, можна зробити висновок, що похідні значення предикатів *imagine/уявляти* в українській та англійській мовах відрізняються. Можна ствердити, що у даному випадку полісемантика не є однаковою.

Список використаних джерел:

1. Oxford English Dictionary. (2017). *Oxford University Press*. Режим доступу до ресурсу: <http://www.oed.com>.
2. Академічний тлумачний словник української мови. (1978). Режим доступу до ресурсу: <http://sum.in.ua/s/svitlo>.
3. Бевз, Т. (2001). Загальні закономірності семантичної деривації. *Філологічні науки (мовознавство)*. Вип. 35. Кіровоград : РВЦ КДПУ ім. В.Винниченка, 3-7.
4. Тропіна, Н.П. (2004). Семантична деривація в сучасній російській мові. *НАН України. Ін-т мовознав. ім. О.О. Потебні*, 36.

УДК 81’37:159.93-115

Ясінська Т.А., магістрантка
Рівненський державний гуманітарний університет
(Рівне, Україна)

СЕМАНТИЧНА ДЕРИВАЦІЯ ПРЕДИКАТИВ *FÜHNLEN/ВІДЧУВАТИ* В НІМЕЦЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Сьогодні активно проводяться дослідження у сфері когнітивної лінгвістики, де ключовим поняттям є концепт. У лінгвістичній дослідницькій практиці той чи інший тип концепту визначається на

основі аналізу словникових дефініцій, а потім за характером сем, експлікованих у словниковому визначенні, робиться висновок про різницю між концептами, позначеними конкретними мовними одиницями (Жеребило, 2010).

Говорячи про внутрішню форму слова, ми вже торкаємося процесів номінації – комплексу лінгвістичних проблем, пов'язаних з найменуванням. Внутрішня форма – це ознака, що послужила поштовхом для створення назви (імені), нового лексичного значення, первинна номінація (Балли, 1955).

Дослідники лексичної семантики, які використовують метод словникових дефініцій, звертають увагу на те, що: а) словникові дефініції не будуються за семним принципом, вони часто тавтологічні; б) компоненти словникових дефініцій потребують інтерпретації власне як семи, їм необхідно надати семного вигляду; в) у лексикографічному значенні фіксуються переважно ядерні семи, при тому не всі, а периферійні зазвичай не фіксуються зовсім. Це ж стосується конотативних і функціональних сем; г) словникові дефініції взаємодоповнюють одна одну (Гаспаров, 1996).

Метою нашого дослідження є, власне, аналіз лексичних одиниць *fühlen/відчувати* в українській і німецькій мовах. Однак, безпосереднім аналізом лексичних одиниць варто також взяти до уваги визначення явища семантичної деривації. Семантична деривація – це розвиток у наявних слів нових значить, тобто зміна змісту без зміни форми самого знаку.

Отже, згідно з визначенням тлумачного словника української мови, слово *відчувати* має такі значення: 1. Сприймати органами чуття. *Кожен раз, коли сокира рубнула по виноградному корені або тріснула галузка, Замфір відчував біль у голові та серці.* 2. Переживати якесь почуття. *Чим глибше в степ, – хмурнішають криничани, гостріше відчувають свою бездомність.* 3. Сприймати інтуїцією, чуттям що-небудь. [Острожин:] *Літератор наших часів мусить відчувати на собі всі підвищення і пониження температури громадського організму.* 4. Розуміти, усвідомлювати що-небудь. *Вони обоє відчували однаково, що Семениха не втерпить та й стане йому дорікати.*

Німецький відповідник *fühlen* має такі значення: 1. mit dem Tastsinn, den Nerven wahrnehmen; körperlich spüren: *einen Schmerz, die Wärme der Sonne fühlen*; tastend prüfen, feststellen: *[jemandem] den Puls fühlen*; 2. seelisch empfinden: *etwas instinktiv fühlen*; 3. tastend nach etwas suchen: *er fühlte sofort, ob seine Briefftasche noch vorhanden sei*; 4.

von seinem körperlichen oder seelischen Zustand, von seiner Lage, Situation: *wie fühlen Sie sich?*; sich in seinem Gefühl für etwas halten: *sich schuldig, betrogen fühlen*.

Розглянувши всі значення робимо підсумок, що в обох мовах всі значення збігаються, крім таких: в українській мові: *tastend prüfen, feststellen*; в німецькій мові: розуміти, усвідомлювати що-небудь.

Отже, первинне значення лексичних одиниць *відчувати/fühlen* в обох мовах є однаковим. Похідні значення є теж схожими в українській і німецькій мовах, однак знаходимо по одному випадку, де багатозначність в обох мовах відрізняється.

Список використаних джерел:

1. Балли, Ш. (1955). *Общая лингвистика и вопросы французского языка*. Москва: Изд-во иностранной литературы.
2. Гаспаров, Б. (1996). *Язык, память, образ. Лингвистика языкового существования*. Москва: Новое литературное обозрение.
3. Жеребило, Т. (2010). *Словарь лингвистических терминов*. Назрань: Пилигрим.
4. *Академічний тлумачний словник української мови*. (2018). Дата звернення: 15 жовтня 2019 р. з <http://sum.in.ua/s/vidchuvaty>.
5. *Duden Wörterbuch*. (2018). Дата звернення: 15 жовтня 2019 р. з <https://www.duden.de/rechtschreibung/fuehlen>

ФОНЕТИЧНА, ЛЕКСИЧНА І ГРАМАТИЧНА СЕМАНТИКА

УДК 81'373.43

Вокальчук Г.М., д-р філол. наук

Рівненський державний гуманітарний університет (Рівне, Україна)

Вокальчук Є.Л., канд. пед. наук

*Рівненський економіко-гуманітарний коледж Національного
університету водного господарства та природокористування
(Рівне, Україна)*

НЕОЛОГІЧНІ ЕКСПЕРИМЕНТИ ПЕТРА ВЕЛЕСИКА

У збагаченні сучасного українського поетичного словника значну роль відіграє словотворчість письменників Рівненщини, з-поміж яких – лауреат регіональної літературної премії ім. В. Поліщука, обласної премії ім. Г. Чубая Рівненського обласного об'єднання Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Т. Шевченка, міської літературної премії імені У. Самчука Петро Велесик. Словотворчі експерименти письменника вже обиралися об'єктом мовознавчих студій (праці Г. М. Вокальчук, В. В. Максимчука, О. Г. Радько та ін.), однак усебічного вивчення багатой авторської неології поета ще не здійснено.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю комплексного аналізу краєзнавчого історико-літературного матеріалу, зокрема мовотворчості письменників Рівненщини, їхнього внеску в збагачення українського поетичного словника ХХ–ХХІ сторіч.

Наукова новизна праці зумовлена тим, що вона є однією з перших спроб комплексного дослідження лексичних новотворів представника сучасного історико-літературного контексту Рівненщини, творчість якого суттєво вплинула на збагачення українського поетичного лексикону, з'ясування особливостей авторської вербалізації фрагментів довкілля, актуальних для мовців певного геополітичного регіону. Продовжено спроби здійснення лексикографічного опису авторських неологізмів письменника.

Мета праці полягає в лексико-семантичному, дериваційному і статистичному аналізі авторських інновацій, засвідчених у поезії П. Велесика.

Джерельною базою дослідження слугували поетичні тексти П. Велесика, опубліковані у збірках “Політ стрижа” (2014 р.), “Рорухо”

(2017 р.), а також у рукописах поетичних збірок “Діоди” та “Знак перестороги” (2018 р.).

Фактичний матеріал дослідження – 225 новотворів, виявлених у поезії П. Велесика. Із них майже 70 представлено в “Словнику авторських лексичних новотворів Петра Велесика”, який уклав В. В. Максимчук (Максимчук, 2014). Після публікації цього словника з нових збірок поезій автора методом суцільного відбору виявлено й лексикографічно описано понад 150 інновацій.

З-поміж новотворів П. Велесика суттєво переважають іменникові (120 одиниць), що становлять 53,3 % від загальної кількості інновацій. Значно меншою кількістю (майже удвічі) представлені прикметникові інновації (28,4 %). Менш продуктивним виявилось творення дієслівних та прислівникових номінацій, які становлять відповідно 13,3 % та 5 % у загальному масиві авторських неологізмів. Не випадково, що П. Велесик активно експериментував у царині іменникового словотвору. У національній мові лексико-граматичний клас іменників також є найчисленнішим.

У лексиконі письменника зустрічаємо інновації різного ступеня новизни й формальної оригінальності. Більшість інновацій поет утворив морфологічним способом, наприклад, основоскладанням: *златолист*; словоскладанням: *білка-веселунка*, *вовчисько-зловісник*, *куниця-хижомрійниця*, *щем-жаль*, *пролог-епілог*, *травинка-струна*, *хата-писанка*, *циганка-осінь* (деякі інновації поет утворює поєднанням антонімічних понять, що значно посилює експресивність і самого нового слова, і контексту: *Як дуже просто: зжали, повезли / Без всяких там прологів-епілогів*).

Частина неологізмів утворена за допомогою суфіксації: *радоцинка*, *доцинка*, *муркотно* та ін.

Майстерне й водночас сміливе володіння арсеналом словотворчих засобів, тонке мовне чуття засвідчують оригінальні найменування на кшталт *рорухо* – утворено внаслідок поєднання частин слів іншомовного походження, що позначають поетичні жанри: *ронделі* + *рубаї* + *хоку*. Неологізм *мацанат* виник унаслідок аглютинації першої частини дієслова *мацати* та кінцевої частини слова *меценат*. Поза сумнівом, такі новотвори активізують увагу читача і вдумливе сприйняття ним поетичного контексту загалом.

Зрідка поет утворює семантичні неологізми – слова, у яких нове значення передано наявною в мові формою, як-от: *бурштинка* у вірші П. Велесика має значення ‘невелика частина бурштину’, тоді як загальноприйняте значення слова – ‘мешканка міста Бурштин Івано-Франківської області’.

Іноді П. Велесик із метою розв’язання певних версифікаційних завдань зумисно видозмінює загальноживані слова, створюючи таким чином авторські модифікації узуальних лексем. Так, інновація *далінь* ужита замість нормативних слів *далина*, *даль*, а замість унормованого іменника *нескінченність* поет використав модифікацію *нескінчення*, що зумовлено необхідністю дотримання ритміки вірша. Замість загальноживаних іменників *білчєня*, *кавунєць* автор ужив оригінальні форми множини цих слів: *білчата*, *кавунята*. Нормативний присвійний прикметник *Каїновий* П. Велесик замінив іншою формою: *...Давно розкусили / Ми каїнську ласку*.

Деколи автор створює слово тієї самої частини мови, того самого граматичного роду, але з дещо відмінною звуковою формою. Так, замість загальномовного іменника *тиша* П. Велесик у процесі пошуку відповідної рими до словоформи *дзвениш* використовує інновацію *тиш*, а для збереження ритміки вірша використовує новотвір *зай* замість унормованих *зайчик*, *засєць*.

Однією з найбільших за кількістю авторських інновацій є тематична група (далі ТГ) назв представників тваринного світу. У межах ТГ авторських назв представників фауни виокремлюються такі лексико-граматичні групи: назви тварин – *білча*, *білка-веселунка*, *зай*, *зайчик-лякливчик*, *вовчисько-зловісник*, *козєня-стрибунєць*, *кінь-тудяга*, *гривасті* (субстантивований прикметник на позначення коней), *Віл-Тур*, *лось-довіряка*, *лось-грізноходець*, *олєнь-блукалець*, *сарна-звабливиця*, *міні-зебра*, *пєс-прибулець*, *куниця-хижомрійниця*, *киска-підступниця*; назви птахів – *диво-соловей*, *маєстро-соловей*, *довіряка-горобєць*, *пташа-пискля*, *гиля-гусоньки*, *полісян-журавель*, *сова-вередуха*, *зозуля-невдаха*.

Оригінальні назви поет уживає для створення образів диких і свійських тварин, більшість із яких проживає на території Рівненщини. Майже всі інновації автор створив згідно з законами українського словотвору. У поодиноких випадках новотвір сконструйовано від назви екзотичної тварини, не характерної для українського тваринного світу, напр: *Сумніви*, *неначє кавунята*, / *Гєть як міні-зебри зі спини*. Іноді П. Велесик створює назви представників тваринного світу зі значенням збірності, напр.: *звірня*, *сорочня*.

З-поміж новотворів поета зафіксовано також оригінальні найменування зі значенням частини тіла тварини чи птаха, як-от: *ріжок-антена*, *антена-ріг* (у равлика), *крильця-лезо*, *хвіст-ятаган*.

У поетичному словнику П. Велесика є й інші вагомні щодо кількості ТГ інновацій. Це – назви осіб: *бункєрник*, *самокрадець*, *мацанат* (від

мацати + меценат), владця, блукальниця, довіряка, крикун-малятко, стрілець-посіпака, подруженька-білявка, полонянка-українка, прокуратор-супостат, злодюга-крук, зівака-кат, чужинець-заброда, син-сміливець; назви частин тіла особи: кривулька-нога, блукальниця-рука; назви рослин і їх частин: двоколос, кавуня, ясен-сновида, травинка-струна, струни-віти, бинт-кора, златолист; назви явищ природи: дощинка, сніжинка-роса, сніг-пороша; назви водойм і понять, пов'язаних із водою: животі'к (у значенні “струмок / джерело”), срібново'ди, студиця-водиця; назви психічних понять (почуттів, емоцій, станів): радощинка, душа-лілея, щем-жаль, байдужість-повія.

Одиничними прикладами представлено такі ТГ інновацій: назви відрізків часу: циганка-осінь, вечір-шевчик; назви елементів ландшафту: гай-гайочок; назви космічних об'єктів – місяць-калач, схід-сонце; назви просторових понять – далінь; назви абстрактних понять: доля-фатум.

Творчість П. Велесика є цінним матеріалом для різнопланових досліджень – літературознавчих, історико-культурних, краєзнавчих і мовознавчих, зокрема неологічних і лексикографічних. Поетові вдалося створити оригінальні авторські неологізми як особливі мовно-естетичні й культурологічні знаки, що віддзеркалюють світобачення та світовідчуття українців загалом і мешканців рівненського Полісся зокрема.

Список використаних джерел:

1. Максимчук, В.В. (2014). Словник авторських лексичних новотворів Петра Велесика. *Велесик П.Я. Творча лабораторія журналіста*. Рівне: ПП Лапсюк В.А., 213-220.

УДК 811.161.2'282.2

Бісовецька Л.А., канд. філол. наук
Рівненський державний гуманітарний університет
(Рівне, Україна)

СЕМАНТИКА СУБСТАНТИВНИХ ПРЕФІКСІВ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Семантика – це змістовий бік мовних одиниць, їхнє значення. Кожна з мовних одиниць, за винятком фонем, має власну семантику; найбільш елементарною є семантика морфем, вона усвідомлюється в складі слів, які їх містять (суфіксальний морф *-іст* означає ‘людина,

належна до чого-небудь’ або ‘людина за родом діяльності’: *ате-їст*, *піан-їст* тощо). Кореневі та афіксальні морфеми в семантичному плані відрізняються: кореневі морфеми є основними виразниками лексичних значень, а афіксальні морфеми виражають дериваційні (словотвірні) й граматичні значення.

Семантична функція афіксів – це функція, яку виконують афікси з дериваційним значенням. Напр., префікс *пра-* зі значенням давності, суфікс *-ій* зі значенням особи за родом діяльності (*пра-історія*, *вод-ій*). Семантичну функцію афікси виконують при зміні значення похідного порівняно з твірним (Пономаренко, 2017, с. 20).

Префікс – це афіксальна морфема, розташована в препозиції щодо кореня або іншого префікса, що приєднується до всього слова і виражає елемент лексичного значення або елемент граматичного значення в поєднанні з елементом лексичного.

Префікси найчастіше виражають елементи лексичного значення слова; зберігають певну семантичну автономність у структурі слова; за фонемним складом бувають монофонемні й поліфонемні префікси (від 2 до 6 фонем): *с-хопити*, *при-ріст*, *архі-важливий*; бувають відкритими і закритими: *без-барвний*, *пере-крити*; мало підлягають варіюванню, що пояснюється їхньою відносною самостійністю в слові. За походженням префікси поділяються на питоми українські та запозичені: *під-лити*; *контр-адмірал* (Пономаренко, 2017, с. 28). Префікси можуть бути моносемічними й полісемічними, можуть перебувати в синонімічних (*супер-лаконізм* – *ультра-лаконізм*), антонімічних (*За-карпаття* – *При-карпаття*) та омонімічних відношеннях (*про-зелень* – *про-ректор*).

Відомо, що префікси виникли на базі прийменників і часток. Чим молодший префікс, тим виразніший зв'язок його з прийменником (*досвіт* – *до світу*, *закордон* – *за кордоном*, *переддень* – *перед днем*). Лише найдавніші префікси втратили повністю зв'язок своєї семантики із службовими словами (*убогий*), інші його зберігають.

Усі префікси за характером функції поділяються на три типи: 1) найдавніші іменні: *па-*, *пра-*, *су-*, *у-*; 2) спільні для іменників і прикметників: *не-*, *недо-*, *без-*, *між-*; 3) спільні для іменників і дієслів: *до-*, *за-*, *на-*, *над-*, *о-*, *од-*, *про-*, *пре-*, *раз-*, *пере-*, *при-*, *під-*.

Найдавніші іменні префікси *ка-*, *па-*, *пра-*, *су-*, *у-*: 1) виникли в праслов'янський (ранній) період; усі інші виникли пізніше – у конкретних слов'янських мовах, у тому числі і в українській; 2) мали певну продуктивність; 3) були наголошені; 4) найдавніші іменні префікси впродовж своєї історії втрачали продуктивність, витіснялися новішими (*із-*, *под-*, *от-*, *прі-*); 5) найбільше залишилося слів з

префіксами *су-*, *па-*, хоча їх семантика й зазнала найсуттєвіших змін (Горпинич, 1999, с. 44).

Префікс *па-* має значення: 1) схожий на предмет, названий коренем: *пагорб* ‘схожий на горб, але похилий’, *паділ* ‘невелика долина’, *пазелень* ‘молода зелень’; 2) вторинний стосовно предмета, названого коренем: *парій* ‘друге покоління рою бджіл в одне літо’, *памолодь*, *павітер* ‘слабкий вітер’. Точніше його значення можна визначити як неповний вияв змісту, вказаного коренем: *пагін*, *пагорок*, *падчерка*, *паморозь*, *парость*, *пасинок*, *паводок* і под. У багатьох словах префікс *па-* можна виділити лише етимологічно: *павук*, *палуба*, *пам’ять*, *пасіка*.

Префікс *пра-* має значення: 1) ступінь давньої спорідненості: *прабаба*, *прадід*, *пращур*, *правнук*; 2) давність, споконвічність: *прабатьківщина*, *прамова*, *праліс*; 3) первісний, першозапочаткований, первинний: *праобраз* ‘первинний носій ідей, закладених в образі’. Може редуплікуватися: *прапрадід*, *праправнук*.

Префікс *су-* має значення: 1) неповний вияв змісту, названого коренем: *супісок*, *суглинок*, *сукровиця*; 2) зближення, близькість, поруч, разом: *сусід*, *сузір’я*, *сукупність*. У багатьох словах на *су-* відбулося спрощення і префікс виділяється лише етимологічно: *сумнів*, *суглоб*, *суперник*, *супостат*, *сусід* тощо.

Іменникові префікси сучасної української мови поділяються на власні (питомі) і запозичені. Переважна більшість питомих префіксів співвідносна з прийменниками або з частками (пор. префікси *с-*, *не-*).

Питомі префікси: *без-* (*безнадія*), *від-* (*відбудова*), *до-* (*досвіт*), *за-* (*закордон*), *над-* (*надбудова*), *пере-* (*перехід*), *перед-* (*переддень*), *під-* (*підгрупа*), *по-* (*повія*), *при-* (*призвук*), *при-* (*прилісок*), *спів-* (*співавтор*), *пре-* (*Пречиста*), *не-* (*небіж*, *небога*). Запозичені: *ана-* (гр.) – ‘рух угору, підсилення, повтор’: *анастрофа*, *анафаза*; *екто-* (гр.) – ‘поза’, ‘зовні’: *ектогенез*, *ектодерма*, *ектопаразит*; *ім-*, *ін-* (лат.): *іммігрант*, *інваріант*; *інтер-* (лат.) – ‘між’: *інтервал*, *інтервалюта*; *ко-*, *ком-* (лат.): *кооптація*, *компатріот*; *кон-* (лат.) – ‘сумісність’: *контекст*; *про-* (лат.) – ‘для’, ‘замість’: *прогімназія*, *проконсул*.

До продуктивних запозичених префіксів належать: *анти-* – протилежний значенню кореня (*антитеза*, *антивірус*, *антициклон*), *архі-* – ‘старший’ (*архієпископ*, *архітектор*), високий ступінь якості, названої коренем (*архімільйонер*, *архіреакціонер*), *де-*, *дез-* (*декомпресія*, *дезінформація*) протилежне тому, що назване коренем; *віце-* у назвах осіб, які мають високі пости, чини, – ‘другий’ (*віцепрезидент*, *віцеадмірал*), *дис-* ‘відсутність’ або ‘протилежність’ (*дисгармонія*, *диспропорція*), *екс-* – ‘колишній’ (*ексголова*,

експрезидент, ексчемпіон), екстра- – ‘виняткове’ (екстраклас, екстрамода), *контр-* – ‘протилежне’, ‘зустрічне’ (*контратака, контрнаступ*), ‘другий’, ‘нижчий’ (*контрадмірал*); *обер-* – ‘старший’ (*оберофіцер, оберкондуктор, оберпрокурор*), *прото-* – ‘старший’ (*протопін, протодиякон*), ‘первинний’ (*протоісторія*); *ре-* – ‘повторність’ (*реампутація, реанімація*), ‘протилежність’ (*реевакуація*), *суб-* – ‘підпорядкованість’ (*суборенда, субінспектор, субморф*), ‘неповнота’ (*субпродукти*), ‘близькість’ (*субарктика, субтропіки*), ‘нижче’ (*субтитр*), *супер-* – ‘вищий’, ‘кращий’ (*суперарбітр, суперклас, суперобкладинка*), *ультра-* – ‘дуже високий ступінь’ (*ультразвук, ультрамікроскоп, ультрамода*), *унтер-* – ‘нижчий’ (унтерофіцер).

У новотворенні кін. ХХ – поч. ХХІ ст. виявляють активність префікси, що передають значення найвищого ступеня інтенсивності: префікс відприйменникового походження *над-* і запозичені форманти *супер-, гіпер-, архі-, ультра-*. Іменний префікс *над-* утворює терміни і в поєднанні з іменниковими основами: *надмолекула* (фізика), *надхолод* (кріогеніка), *надцивілізація* (біоенергетика).

Префікси й основи в активних словотвірних процесах слугують для формування прагматично-оцінних значень, спеціалізації та деталізації семантики, розширюють і поглиблюють категорійний номінативний простір (Кислюк, 2018). Серед іменникових префіксів високу активність демонструють запозичені *супер-, анти-* й питомий префікс-заперечна частка *не-*. Такі новотвори є переважно конотативно маркованими, оскільки префікси передають найвищий ступінь вияву властивості чи ознаки з оцінним компонентом (*супермозок, суперпатріот*) або заперечення, несприйняття об’єкта позначення (*антилобіст, антипатріот, антирейтинг; непам’ять, непопса*).

Список використаних джерел:

1. Віняр, Г. М. (2006). Основні тенденції розвитку іменної префіксації в українській мові кінця ХХ століття. Актуальні проблеми філології і методики викладання мов : зб. наук. праць. Вип. 4. Кривий Ріг, 6–24.
2. Горпинич, В. О. (1999). Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфонологія: Навч. посіб. Київ: Вища школа, 207.
3. Кислюк, Л. П. (2018). Словотвірна номінація в сучасній українській мові: система – узус – ідіолект. Автореф. дис. ... докт. філол. наук. Київ, 39.
4. Пономаренко, С. (2017). Сучасна українська мова: Морфеміка. Дериватологія. Морфонологія. Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 300.
5. Словотворчість незалежної України. 1991–2011: Словник / Укладач А. Нелюба. (2012). Харків: Харківське історико-філологічне товариство, 608.

УДК 378.147:005.336.2 – 057.875

Костолович Т.В., канд. пед. наук
Рівненський державний гуманітарний університет
(Рівне, Україна)

ФОРМУВАННЯ АКЦЕНТУАЦІЙНИХ НОРМ У НАВЧАННІ УСНОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У мовленні учнів початкових класів наявні відхилення від сучасних акцентуаційних норм, які пов'язані з низьким рівнем їх знань або відбивають регіональні особливості вимови.

Вирішення проблеми формування акцентуаційних умінь та навичок у межах орфоепічного матеріалу було предметом дослідження учених-педагогів і вчителів на всіх етапах розвитку школи. Необхідність активізації роботи формування акцентуаційних умінь та навичок підкреслювали Р. Аванесов, С. Бернштейн, Ф. Буслаєв, Г. Винокур, Д. Ушаков, К. Ушинський, Л. Щерба та інші дослідники. Питаннями методики навчання орфоепічних навичок, в тому числі і акцентуаційних займався багато лінгводидактів (І. Баранников, Н. Бакеева, Б. Гулакян, А. Текучов, Г. Фірсов).

Формуванню акцентуаційних умінь і навичок сприяє виявлення ефективних методів і прийомів навчання. Правильне наголошення визначається комунікативною функцією. Від акцентуаційної грамотності, як відомо, залежить не тільки естетична сторона мовлення, але і його семантика, бо відхилення від норм наголошення спричиняє нерозуміння мовлення, викликає порушення процесу усного обміну думками (Дудик, 2003, с. 19).

У доборі методів та прийомів для формування умінь та навичок у школярів треба виходити із специфіки навчання норм наголошення, що при навчанні закріплюють набуті знання. Праці сучасної методики навчання української мови нараховують декілька видів класифікацій методів (П. Афанасьєв, О. Біляєв, В. Капінос, М. Львов, Н. Поздняков, М. Таранов, А. Текучов, Л. Федоренко). Найбільш поширеною з позиції розуміння формування умінь і навичок в національній школі слід уважати класифікацію методів за способом взаємодії вчителя і учнів на уроці, виділену О. Біляєвим (Методика, 2011, с. 64), а також інтерактивні методи. В основі вирішення методичного завдання навчання вимови лежить домінуюча ідея свідомого засвоєння нових артикуляційних рухів, способу сполучення звуків,

ритмікоінформаційного оформлення слова, речення, тексту, сформульована Л. Щербою (Методика, 2011, с. 103). До методів, що навчають правильній вимові, належать такі: імітація, демонстрація і пояснення артикуляції. Учені стверджують, що формування мовленнєвих навичок неможливе без звукового словесного наслідування. Здатність учнів до словесного наслідування використовується у школі. Імітація визначається як мовна робота, що складається з наслідування мовлення вчителя, як негайне механічне відтворення в усному мовленні або на письмі почутих або прочитаних мовних одиниць, або відрізків мовлення (Методика, 2011, с. 119). Для відпрацювання фонетико-орфоепічних навичок необхідно використовувати демонстрацію і пояснення артикуляції (М. Гетьманський, Т. Карапетян, Т. Сутоцька, Л. Фурсова). Для правильної артикуляції звуків необхідно навчити учнів: 1) відчувати роботу органів мовлення й аналізувати роботу органів вимови, контролювати її при утворенні звуків; 2) на слух розрізняти складний звук; 3) порівнювати і знаходити різницю між звуками, що вивчаються; 4) помічати різницю артикуляції у звуковому оточенні (Методика, 2011). Вищезазначені умови є актуальними для методики навчання правильній вимові та наголошенню на уроках української мови. У ході формування акцентологічних умінь та навичок (як і інших орфоепічних) може використовуватися відкрите і скрите порівняння. Відкрите, вважають методисти, найбільш доречно на етапі демонстрації матеріалу, виявлення артикуляції звуків, скрите – у процесі тренувальних робіт. Порівняння “нормативне – ненормативне” допомагає практично оволодіти окремими елементами звукової системи української мови. Таке порівняння особливо необхідне в умовах українсько-російської двомовності при відпрацюванні акцентологічних норм слів, що мають просторічний варіант. Наприклад:

Вимовляй правильно

Піду́
Зроблю́
Візьму́
Кажу́
Лише́
Собі́
Тобі́

Так неможна

Піду
Зроблю
Візьму
Кажу
Лише
Собі
Тобі

Порівняння реалізується в таких діях (Мовчун, 1999):

- слухове сприйняття вимовної одиниці, що відповідає нормам української літературної мови;
- вимова;
- слухове сприйняття ідентичної нелітературної норми, обмеження її на основі аналізу від взірця-норми;
- залучення зразка у тренуванні;
- прослуховування;
- виділення ненормативної вимови у мовленні учнів класу.

Акцентуаційні норми є складними для засвоєння, а відтак досить важливою ланкою у вивченні мови. На думку сучасних методистів, ці норми набуваються в процесі мовленнєвої діяльності. Отже, дотримання норм наголошування й вимови є одним із неабияких показників культури усного мовлення. На думку науковців, культура мови (мовлення) пов'язана, з одного боку, із правильністю мови, відповідністю її орфоепічним, акцентуаційним, граматичним, лексичним, словотвірним нормам, а з іншого – із мовною майстерністю використовувати ці мовні форми.

Список використаних джерел:

1. Дудик, П. (2003). Наголошування слів і культура мовлення. *Дивослово*, 4, 19-25.
2. *Методика навчання української мови в початковій школі*. (2011). М.С. Вашуленко (ред.). Київ: Літера ЛТД.
3. Мовчун, Л. (1999). Норма і відхилення: мовні помилки-штампи. *Початкова школа*, 1, 27-29.

УДК 808.2(56)

Чеберяк А.М., канд. філол. наук
Рівненський державний гуманітарний університет
(Рівне, Україна)

СЕМАНТИКО-ГРАМАТИЧНА СУТНІСТЬ ПАРЦЕЛЯЦІЇ ЯК ЯВИЩА ЕКСПРЕСИВНОГО СИНТАКСИСУ

У внутрішньореченневих синтаксичних інноваціях особливе місце належить членуванню єдиного цілого на окремі компоненти з метою актуалізації останніх та надання їм інформативної значущості. У цьому процесі особливо слід виділити парцеляцію.

Дослідники по-різному підходять до визначення сутності парцеляції, хоча багато хто єдиний в тому, що це явище необхідно

відносити до рівня мовлення, вважаючи парцеляцію особливим способом реалізації структурної моделі речення.

Під парцеляцією розуміємо один з експресивних синтаксичних прийомів, що полягає у навмисному розчленуванні єдиної синтаксичної моделі речення на інтонаційно відокремлені відрізки з метою актуалізації найважливішої частини висловлення. Парцеляція обумовлена вихідним комунікативним завданням мовного повідомлення.

Парцельованою конструкцією визнаємо ту, в якій: а) члени конкретного простого або частини складного (складносурядного, складнопідрядного) речення відокремлені один від одного розділовою паузою, а на письмі – крапкою, знаком питання або окличним знаком, тобто знаком кінця речення; б) при розчленуванні компоненти зберігають між собою семантичну і граматичну залежність (парцелят синсемантичний і залежний); в) при трансформації парцельованої конструкції члени речення або частини складного речення, відокремлені вказаними розділовими знаками, без зміни значення включаються в попередню (базову) частину, з якої вони відокремилися, як новий член речення або позиційно представлений; порядок слів при цьому може бути дещо змінений.

Порівняння двох варіантів однієї синтаксичної одиниці – парцельованої і не парцельованої – приводить до висновку про особливі комунікативні можливості парцеляції: *I'll stay. On the sofa (D.Francis) - I'll stay on the sofa; And stop that. Immediately (A. Christie) - And stop that immediately.*

В результаті розчленування інтонації утворюється парцельована конструкція з двокомпонентною структурою. Вона складається з базової частини і парцелята – частини, що виокремилася з базової. Базова частина – закрита структура, вона завжди одна. Парцелят – структура відкрита в тому розумінні, що відокремлюватися можуть декілька структурних одиниць залежно від необхідного для передачі об'єму інформації: *I want to get hold of enough money to go to Athens. To visit some relatives. And to see Parthenon (R.White).* Між відокремленими частинами і базовою частиною зберігаються ті ж самі семантико-синтаксичні відношення і форми зв'язку, що і між відповідними частинами непарцельованої структури. Базова частина утримує парцелят в залежності, незважаючи на те, що він відокремлений, визначає його форму. В парцельованій конструкції парцелят повністю залежить від базової частини і без неї немислимий. Наявність тісного граматичного зв'язку між парцелятом і базовою частиною дозволяє

кваліфікувати парцельовану конструкцію як єдине ціле у мові, але розчленоване у мовленні.

Щодо синтаксичного статусу парцелята, то в існуючій науковій літературі він визначається по-різному. Парцелят вважають залежним членом попереднього простого речення або частиною складного. Деякі дослідники розглядають парцеляти як різновид приєднувальних конструкцій, зважаючи на схожість їх структур, інтонації і експресивності або навіть як самостійні синтаксичні одиниці.

Позиція цих авторів видається нам недостатньо переконливою, оскільки парцельована конструкція є двочленною моделлю, другий компонент якої, незважаючи на інтонаційне відокремлення, залишається завжди залежним від першого.

До основних формальних ознак речення синтаксисти відносять перш за все предикативність, пов'язану з нею об'єктивну модальність, автономне оформлення інтонації. З цієї точки зору парцеляту хоча і властиво оформлення інтонації “від крапки до крапки”, тим не менш парцелят не має такої важливої ознаки речення як предикативність; а якщо навіть і має у тому випадку, коли відокремлює частини складносурядного або складнопідрядного речення, то є комунікативно недостатнім поза зв'язком з базовою частиною. Парцелят синсемантичний, у відриві від смислових зв'язків попереднього висловлення не має самостійного значення і, отже, вживатися як окрема синтаксична одиниця, яка дорівнює реченню, не може. Таким чином, до парцеляту можна застосувати тільки одну з ознак речення – самостійне оформлення інтонації, тобто незалежність інтонації від базової частини. Парцелят – яскравий приклад синтаксичного компоненту, у якого не співпадають ознаки граничних сигналів і автосемантиї.

В поліпредикативних структурах розчленування відбувається по лінії зв'язку предикативних частин складної конструкції, тому відокремлена предикативна частина, тобто парцелят, містить у собі предикативність і формально дорівнює реченню. Проте, як і предикативні частини складного речення, парцелят в поліпредикативній структурі не визнається самостійною одиницею і без опори (формальної і смислової) на базову частину функціонувати не може. Парцелят – це навмисно відокремлений відрізок єдиної (цілісної) синтаксичної структури з метою надання висловленню експресивності.

Отже, завдяки уявній комунікативній самостійності в умовах контексту парцеляти зближує з реченням те, що вони інтонаційно автономні, можуть поширюватися членами речення, ускладнюватися

однорідними, відокремленими членами речення, вставними словами і реченнями, можуть бути частиною складного речення. Відрізняються ж вони тим, що самостійно не можуть виконувати комунікативну функцію і єдиною можливістю її виконати стає поєднання частин всієї парцельованої конструкції і взаємозв'язок її компонентів.

Таким чином, аналіз парцелятів дозволяє стверджувати наступне:

- парцелят належить до тих одиниць, які не відповідають змістовній і формальній структурі граматичного речення, хоча він і вимовляється з автономною інтонацією, властивою окремому реченню;
- не виражаючи предикації, парцелят поза парцельованою конструкцією не може позначати такий складний денотат як ситуація, що є характерним для речення;
- в парцеляті немає поєднання структурно-синтаксичної ознаки речення з комунікативною, отже, і за цими параметрами парцелят не є реченням; він синсемантичний, залежний від базової частини як синтаксично, так і семантично, так і комунікативно;
- парцеляція – це приклад неспівпадання меж структурно-синтаксичної одиниці (речення) та функціональної одиниці (висловлення).

Список використаних джерел:

1. Каркошко, О.П. (2011). *Парцелляция: структура, семантика, функция (на материале русского и немецкого языков)*. (автореф. дис. канд. фил. наук). Майкоп.
2. Цумарев, А. Э. (2003). *Парцелляция в современной газетной речи*. (автореф. дис. канд. фил. наук). Москва.
3. Пинегина, Я. Н. (2005). *Парцеллированные конструкции и их коммуникативно-прагматические функции в современных медиа-текстах*. (автореф. дис. канд. фил. наук). Ростов-на-Дону.

УДК 811.112.2'366.58

Кушнірчук О.О., старш. викладач
ДВНЗ “Ужгородський національний університет”
(Ужгород, Україна)

MODALE BEDEUTUNGEN VON “LASSEN” IN DER DEUTSCHEN GEGENWARTSSPRACHE

Einer der wichtigsten und spezifischen Bereiche im deutschen Sprachsystem ist der verbale, in dem das Verb lassen mit seinen Gebrauchseigenheiten auch einen besonderen Platz besitzt. Damit wird die

Wahl des Forschungsthemas motiviert. Das objektwertige Verb lassen verdient in der gegenwärtigen deutschen Sprache eine besondere Beachtung. Diesem Verb sind im Deutschen mehrere Funktionen eigen. In der Grammatik der deutschen Sprache wird darauf hingewiesen, dass lassen als Vollverb und ähnlich wie ein Modalverb mit einem zweiten Verb im Infinitiv verwendet werden kann. Das begründet die Aktualität einer solchen Untersuchung.

Das Ziel des vorliegenden Beitrags ist die semantischen Besonderheiten des Verbs lassen und seine modalen Bedeutungen in der gegenwärtigen deutschen Sprache anhand des modernen literarischen Textes, der “Sämtlichen Erzählungen” von I. Bachmann zu verfolgen. Der Analyse unterliegen 335 Gebrauchsfälle des Verbs lassen.

Zum Objekt der Untersuchung wurde das deutsche Verb lassen. Der Gegenstand der linguistischen Erforschung sind die Bedeutung des Verbs lassen in seiner modalen Funktion.

Die Grammatiker unterscheiden den Gebrauch von lassen als Vollverb in der Bedeutung “zurücklassen” und von lassen als modalverbähnlichem Verb mit den modalen Bedeutungen 1) “veranlassen, verlangen, befehlen, erwarten, dafür sorgen, dass (von j-m) etwas getan wird” und “zulassen, erlauben, dulden, hinnehmen, dass (von jmd.) etwas getan wird” (Schmidt, 1977, S. 107).

Das Verb lassen kann mit den Verben der Ruhelage eine Übertragung der Bedeutung erfahren. Es bezeichnet dann “etwas vergessen” (Paul, 1996, S. 108).

Die durchgeführte Analyse des Gebrauchs von Verb lassen in der modalen Bedeutung in den “Sämtlichen Erzählungen” von I. Bachmann erlaubt uns zu bestätigen, dass das Verb lassen als mehrfunktionales Verb mit seinen gebrauchsbzw. funktionsbedingten Bedeutungen, z. B.:

Heuschreckenschwärme sind über die Felder gefallen und haben die Fraßspur gelassen. – ohne Infinitiv gebraucht in der Bedeutung “zurücklassen”;

...sagte nun der Mann in einem Hochdeutsch, das den Arzt erschauern ließ. – mit dem Infinitiv gebraucht in der Bedeutung “veranlassen, bewirken”;

Und noch eines, da geht noch allerhand hervor, wovon Sie sich nichts träumen lassen. – das reflexive Verb in der Bedeutung “zulassen”.

In der gegenwärtigen deutschen Sprache funktioniert eine ganze Reihe der Verben, die von lassen stammen. Das sind die Ableitungen mit verschiedenen Präfixen, wie z. B.:

Heute würden wir es verstehen, aber aufrichtig zulassen, ich weiß noch immer nicht.

und die zusammengesetzten Verben, z. B.:

Sie dürfen bei Alarm die Hefte liegen lassen und in den Bunker gehen.

Die angeführten Beispiele erlauben uns folgende Funktionen des Verbs lassen in den “Sämtlichen Erzählungen” von I. Bachmann bestimmen:

1) lassen als Vollverb, z. B.:

Nur eine Delle hat sie in meinem weichen kalt und heißen Gehirn gelassen, das sich auf mittlere Temperaturen so schlecht vorsteht.

2) lassen als modalverbähnliches Verb mit einem zweiten Verb im Infinitiv, z. B.:

Elisabeth, die Robert einmal nach Paris kommen ließ, als er noch aufs Gymnasium ging,...

3) lassen als reflexives Verb, z. B.:

Sie ließ sich von ihm umarmen und fand sich schon wieder allein...

Sich lassen wird seinerseits in folgenden zwei Funktionen gebraucht:

1) als modalverbähnliches Verb, z. B.:

Sie stiegen aus, sie zahlte, ließ sich aber gerne von Philippe die Koffer hinauftragen.

2) als Passiversatzform, z. B.:

Beweisen lässt sich also nichts, aber da ist vielleicht etwas, was euch zu Hilfe kommt.

Die Analyse zeugt davon, dass die modalen Bedeutungen von lassen ein häufiger Gebrauchsfall im Deutschen sind. Die Beispiele dieser Art bilden den Anteil von 109 (37%) Belegen. Die Konstruktion accusativus cum infinitivo verleiht der Aussage einen modalen Charakter und bringt solche modalen Bedeutungen zum Ausdruck:

• “zulassen, erlauben, dulden”, z. B.:

...und war eine Weile ruhig auf der Brücke und ging weiter und ein wenig auf der anderen Seite der Themse auf und ab, die sie alles sehen ließ, wie früher einmal.

• “veranlassen, u. z. j-n zu einer Handlung veranlassen, bewirken”, z. B.:

..., dass er einen Schnaps trinken oder zumindest einen Kaffee wollte, aber sie lagen dann nebeneinander, und sie ließ ihn wieder reden.

• “veranlassen, das etwas geschieht (dafür sorgen, dass...)”, z. B.:

Jetzt habe ich doch tatsächlich vergessen, dir mein Buch mitzubringen. Ein phänomenaler Erfolg. Ich lasse es dir schicken.

• “einen Auftrag geben”, z. B.:

Sie fahren in die Stadt, wenn Sie etwas brauchen, und lassen den Wagen warten...

- “eine freundliche Aufforderung”, z. B.:

Drum lasst uns euch noch einmal Gutes nachsagen, damit nicht so geschieden wird.

Die am häufigsten gebrauchte modale Bedeutung von lassen in Verbindung mit einem Infinitiv ist “j-n zu einer Handlung veranlassen” – 72 (66%).

Die modale Bedeutung “zulassen, erlauben, dulden“ mit 23 (21%) Belegen ist die zweithäufige im modernen Deutschen.

Der Gebrauch von lassen + Infinitiv in den modalen Bedeutungen “veranlassen, dass etwas geschieht” mit 4 (3,7%) Beispielen, “einen Auftrag geben” mit 4 (3,7%) Belegen und “eine freundliche Aufforderung” mit 6 (5,5%) Gebrauchsfällen ist nicht besonders typisch für das Gegenwartsdeutsch.

Das reflexive Verb sich lassen kommt in den analysierten literarischen Texten auch als modalverbähnliches Verb vor, z. B.:

Sie ließ sich ohne Widerstand küssen.

Als reflexives modalverbähnliches Verb wird lassen in den folgenden modalen Bedeutungen gebraucht:

- “veranlassen”, z. B.:

...und sie hat schon ihre eigene Meinung über alles, und die lässt sie sich nicht abkaufen, nur manchmal ist ihr eine Weile, ...

- “zulassen”, z. B.:

Es lässt sich nichts mehr über sie sagen, als hätte sie weder Eigenschaften noch Merkmale.

In manchen Gebrauchsfällen kann die Bedeutung von lassen nicht eindeutig festgestellt werden kann, weil einige Bedeutungsvarianten zugleich als richtig betrachtet werden können. Das zeugt von der semantischen Vielseitigkeit des Verbs lassen. Auch einige Bedeutungsformulierungen stehen sehr nah zu einander, dass kaum eine scharfe Grenze sich festlegen lässt.

Literaturverzeichnis:

1. Schmidt, W. (1977). *Grundlagen der deutschen Grammatik*. Berlin: Volk und Wissen Volkseigener Verlag. 332 S.
2. Paul, H. (1996). *Deutsche Grammatik*. Tübingen: Verlag von Max Niemeyer. 416 S.

УДК 811.111'37'06:008

Маланюк М.С., старш. викладач
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
(Львів, Україна)

ТОПОНІМИ КАНАДИ УКРАЇНСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ

Топоніми українського походження в Канаді досліджували лінгвіст Я. Рудницький (Rudnyskuj, 1952; Rudnyskuj, 1958). Саме вони стверджують, ніби загально визнаною є думка, що українська еміграція до Канади розпочалась у 1891 році. І першим топонімом цього часу є ойконім “Хортиця” в Манітобі.

Українські назви цікаві для нас насамперед із погляду на вклад українців у культурну скарбницю Нового Світу. Вони приваблюють своєю структурою, змістом і традицією, відображають миролюбність українців. Це такі назви як: “Згода”, “Слава”, “Вільна”; засвідчують історичне минуле українського народу на його європейській батьківщині “Ольга”, “Хмельницький”, “Мазепа”, “Петлюра”.

Мозаїка географічних назв українського походження в Канаді надзвичайно різнобарвна, повчальна і цікава для всіх науковця-географа, історика, етнографа, мовознавця і для кожної людини, яка цікавиться минулим України.

Згадані вище класифікації топонімів, запропоновані Армстронгом та Рудницьким, не можуть вичерпно характеризувати українські топоніми. З історичної класифікації Армстронга ми можемо лише дізнатися, в який період розвитку країни з'явився той чи інший топонім, а з мовознавчої класифікації Рудницького – з якої мови прийшло слово, що лягло в основу топоніму.

Що стосується саме українських топонімів, то серед них ми можемо відрізнити такі основні категорії назв

1. Переміщені назви, як називають самі канадські українці, – назви, перенесені з Старого Краю: *Україна (в Манітобі), Дніпро (в Саскачевані), Галич (в Манітобі), Новий Київ (в Альті)*.

2. Перенесені з назв осіб, а саме:

а) з імен святих :*Ольга (в Манітобі), Св. Михайло (в Альті)*;

б) з імен визначних діячів, поетів, героїв: *Куліш (в Манітобі), Шевченко (в Манітобі), Мазепа (в Альті), Петлюра (в Манітобі)*;

в) з імен перших поселенців, листонош, і взагалі визначних громадян даної місцевості: *Василь (в Альті), Клечковський (в Саскачевані), Шандро (в Альті)*.

3. Новоутворення – назви, що їх створено на канадському терені

а) на зразок відповідних у Старому Краю: *Зелена (в Манітобі), Долина (в Манітобі), Гори (в Саскачевані)*;

б) без відповідників у старокраєвій топоніміці: *Згода (в Манітобі), Вільна (в Альті)*;

в) штучні назви, комбіновані з частин слів: *Кридор (в Саскачевані), Мелеб (в Манітобі), Мирнам (в Альті)*.

Загалом, у 1951 році в Канаді нараховувалось 180 канадійсько-українських назв пошт, станцій, місцевостей, площ. Наведемо деякі з них.

- *Броди (Brody)* – містечко в Альті. Назвали його так переселенці з Галичини, власне, з Львівської області де й сьогодні є місто Броди.

- *Буковина (Bukowina)* – назва оселі в Саскачевані, перенесена з України, звідки прийшли перші поселенці в дану околицю.

- *Галицьке озеро (Galician Lake)* – назва озера на північ від Французького озера (French Lake), у Саскачевані. Назва пов'язана з Галичиною.

- *Галич (Halicz)* – 1. Пошта й оселя в Манітобі. Назва площі й церкви в Альберті. Назва цвинтаря в м. Стінен, в Саскачевані. Ця назва перенесена з Галичини переселенцями, що в такий спосіб зберегли пам'ять про рідну місцевість.

- *Гонта (Gonta)* – назва школи в Манітобі. Назва трансформована з імені Івана Гонти, провідника гайдамаків, повстання 1768 року.

- *Дніпро (Dnieper)* – назва оселі, школи та площі в окрузі Йорктон, в Саскачевані.

Тобто, проаналізувавши канадські назви українського походження, ми можемо сказати, що вони утворенні або на честь видатних людей української історії, або на спомин про місцевість, залишену на батьківщині. І є лише кілька новоутворень українського походження, які не мають нічого спільного ні з історією, ні з територією України.

Загалом, характеризуючи топоніми у провінціях Канади, ми простежили певні закономірності. По-перше, зважаючи на те, що Канада належить до країн Нового Світу, нам стає зрозумілим, чому тут так багато назв “переселених” з інших країн, і здебільшого з Європи. По-друге, люди які сюди переселялись, довго зберігали пам'ять про

батьківщину і її історію, тому карта Канади вкрита іменами різних вельмож, державних діячів, королів і полководців. По-третє, на карті залишилось багато антропотопонімів, утворених від імені святих, що відображає вірування прибульців. І по-четверте, на території Канади збереглись дуже гарні описові назви індіанського походження, які відображають велич духу і уяви автохтонного населення Північної Америки.

Список використаних джерел

1. Rudnyskij, J. (1958). *Studies in onomastics*. Winnipeg
2. Rudnyskij, J. (1952). *Toponymic neologisms in Canada*. Winnipeg.

УДК 81'23

Литвин К.І., аспірантка
Рівненський державний гуманітарний університет
(Рівне, Україна)

ШЕВЧЕНКОВИЙ НОВОТВІР *СНІГОКВІТ*: ОСОБЛИВОСТІ СЕМАНТИКИ ІЗ ПСИХОЛІНГВІСТИЧНОГО ПОГЛЯДУ

Лексичну інновацію не можна різнобічно вивчити за допомогою лише мовознавчих засобів, потрібно застосовувати методи психології, психолінгвістики, інших дисциплін. Психолінгвістичний експеримент давно визнаний як загальноприйнятий спосіб добування і перевірки нових теоретичних знань у лінгвістиці, він одержав утілення в різних методиках і прийомах.

У наш час актуальним є дослідження авторських неологізмів з погляду психолінгвістики, що дає змогу встановити, якої реакції на свій новотвір (свідомо чи підсвідомо) очікував автор.

Незважаючи на численну кількість праць, присвячених дослідженню мовної особистості Тараса Шевченка, творчість поета крізь призму психолінгвістики представлена не досить широко та потребує докладного вивчення.

Асоціативний експеримент вперше широко описаний А. Тумбом і К. Марбе у 1901 році і являє собою прийом, спрямований на вияв асоціацій, які склалися в індивіда у його попередньому досвіді. Розрізняють три види асоціативного експерименту: вільний, цілеспрямований, ланцюжковий (Денисевич, 2011).

У дослідженні застосовано вільний асоціативний експеримент, який реалізувався у формі анонімного письмового опитування. Для цього інформантам пропонували 45 новотворів Тараса Шевченка різного ступеня okazіональності, до яких слід було швидко, не замислюючись, дібрати асоціації.

В експерименті брали участь респонденти віком від 15 до 60 років, що дає змогу отримати відомості про структуру асоціативних полів, яка в перспективі наступних кількох десятиліть залишатиметься відносно стійкою. Безумовно, такі чинники, як вік, професія, освіта, характер тощо, накладають певний відбиток на свідомість, тому відповіді учасників експерименту мали значні розбіжності, які залежали від їхньої мовної картини світу.

Нашим завданням було визначити тип і частоту реакцій, які виникають на okazіональну флоролексему *сніжоквіт* (зафіксовано всього 139 реакцій).

Снігоцвітом Тарас Шевченко називає квітку лілею. У “Словнику лексичних новотворів Т. Шевченка” зафіксовано три варіанти цієї лексичної одиниці: *Лілея-снігоцвіт*, *Сніжоквіт*, *Снігоцвіт* (Єрмоленко, 2016). Імовірно, така кількість варіантів лексеми пов’язана з пошуками автором нових форм і способів вираження емоцій, називання предметів.

Лілія – рослина, красу якої оспівують та порівнюють з людською красою в різних книгах Святого Письма. З ліліями пов’язані численні народні міфи, перекази й легенди, вербалізовані й трансформовані в художній літературі. Так, В. В. Жайворонок (2006) зазначає, що лілія часто вживається в авторських поетичних текстах із символічним значенням – лілея передусім є символом жіночої краси, дівочої чистоти, чарів, цноти, а також вишуканості й багатства.

Оскільки єдиної універсальної класифікації словесних асоціацій на даному етапі розвитку психолінгвістики не існує, то, враховуючи попередній досвід, зокрема класифікації, розроблені Д. І. Тереховою (2000) та Л. В. Кушмар (2011), і специфіку досліджуваного експерименту, усі реакції асоціативних полів, отримані нами під час проведення ВАЕ, ми поділили на такі типи:

I. Синтагматичні реакції – реакції, які утворюють зі словом-стимулом словосполучення:

1) синтагматичні реакції, які містять у собі оцінку і разом зі стимулом утворюють підрядне словосполучення. Наприклад: СНІГОКВІТ – білий 6, білосніжний 4, ранній 3, кришталевий 1, квітуча 1, біленька 1 тощо;

2) синтагматичні синтаксичні реакції. Наприклад: СНІГОКВІТ – *квітне на снігу 1, квітне взимку 1, сніжить 1.*

II. Парадигматичні – асоціації, що належать до одного граматичного класу зі стимулом і відрізняються від нього не більше, ніж за однією семантичною ознакою: СНІГОКВІТ – *квітка 12, квіти 10, пролісок 8, перші квіти 6, проліски 4, снігова квітка 4, квіти у/в снігу 3, іній 3, білі квіти 3 та ін.*

III. Тематичні – реакції, які складають або в результаті граматичної заміни можуть скласти зі стимулом словосполучення, а також ті, що можуть бути використані в рамках тематично обмеженого контексту (речення). Такі реакції належать до лексики одного семантичного поля, які застосовуються при побудові текстів на тему, що характеризує це поле: СНІГОКВІТ – *весна 16, зима 13, березень 5, заметіль 5, тепла зима 2, зима-весна 1, хороша погода 1, тепло 1, холод і тепло 1, холодно і тепло 1, галявина 1 тощо.*

IV. Фонетичні – реакції, в яких є співзвучність зі стимулом: СНІГОКВІТ – *цвіт 2, сніголіп 1, сніги на квіті 1.*

V. Словотвірні реакції мають один корінь зі стимулом або утворюють нове слово. Серед них виділяють два підтипи:

1) реакції, що мають один корінь зі стимулом: СНІГОКВІТ – *підсніжник 83, сніг 15, квітка 12, підсніжники 10, квіти 10, сніговик 4, сніжинки 4 та ін.;*

2) реакції, що є складними словами, а частиною їхнього кореня є корінь слова-стимулу: СНІГОКВІТ – *снігопад 17, білоквіт 1 (оказіональне словотворення).*

Окремо виділимо групу метафоричних реакцій, в основі яких – перенесення назви з одного предмета на інший на основі подібності: СНІГОКВІТ – *квітне сніг 1, дощ з квіток 1, “квіт снігу” 1, “сніг квітне” 1.*

VI. Ремінісцентними реакціями є загальновідомі вислови і цитати: СНІГОКВІТ – *“буду сіять квітки на морозі” 1.* Очевидно, така реакція свідчить про філологічну освіту респондента, оскільки він навів цитату із поезії Лесі Українки “*Contra spem spero!*”

VII. Реакції, що називають **власні назви:** СНІГОКВІТ – *Масляна 1.*

VIII. Емоційно-оцінні реакції – це реакції, які містять позитивну та негативну оцінку слів-стимулів. Серед проаналізованих реакцій виокремлено лише слова позитивного реагування: СНІГОКВІТ – *щось красиве 1, диво 1, краса незвичайна 1, краса під холодом 1.*

Услід за О. Денисевич (2011), до емоційно-оцінних реакцій зараховуємо **реакції-пропуски (27)** та реакції **із незрозумілою нам**

мотивацією: СНІГОКВІТ – сани 2, пішохід 1, машина 1, той, який розцвітає в проблемах 1. Зазначені реакції можуть виражати незнання опитуваним слова-стимулу, ускладненість асоціювання на слово або просто мовчання.

Отже, отримані результати експерименту дозволяють зробити висновок, що Тарас Шевченко створив досить вдалий новотвір і за допомогою різноманітних мовознавчих та літературознавчих прийомів намагався донести до читача “первісне” значення інновації, але не завжди авторське розуміння слова збігалося з думкою реципієнтів, що свідчить про те, що саме контекст художнього твору є визначальним засобом для з’ясування значення новотвору. Разом з тим відзначаємо і лексичні інновації – реакції на запропоноване слово-стимул.

Таким чином, вільний асоціативний експеримент дав змогу встановити, наскільки прозорим для реципієнта є значення Шевченкового новотвору, і показав у цілому адекватне сприймання реципієнтами АЛН без контекстуального оточення.

Список використаних джерел:

1. Денисевич, О. (2011). Вільний асоціативний експеримент як засіб дослідження особливостей формування мовної картини світу. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/psling_2011_7_15
2. Жайворонок, В. (2006). *Знаки української етнокультури: Словник-довідник*. Київ: Довіра, 338.
3. Єрмоленко, С. Я., ред. (2016). *Територія мови Тараса Шевченка: колект. моногр.* Київ, 348.
4. Кушмар, Л. В. (2011). *Лексика економічної сфери в мовній картині світу українців*. (Дис. ... канд. філол. наук). Луганськ, 348.
5. Терехова, Д. І. (2000). Типологія вербальних асоціацій у вільному асоціативному експерименті. *Наукові записки КДПУ ім. В. Винниченка*, XXVI, 236–246.

УДК 81’373.612.2

Аладько О.Д., магістр

Університет Марії Кюрі-Склодовської (Люблін, Польща)

МЕТОНІМІЧНІ МОДЕЛІ НОМІНАЦІЇ ОДЯГУ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

За характером мотиваційної ознаки виокремлюються кваліфікативні та релятивні номінації (Гак, 1977). *Кваліфікативні* номінації характеризують предмет одягу за його власною ознакою

(форма, колір, матеріал, розмір тощо); *релятивні* – через зв’язки предмету із іншими об’єктами (просторові відносини, приналежність, функцію і т. п.).

Основою пропонованої класифікації є поділ на метонімічні та метафоричні моделі із зазначенням характеру ознаки (кваліфікативна / релятивна). Релятивними є усі метафоричні моделі, оскільки вони співвідносять предмет одягу з об’єктом іншої сфери (людина, тварина, рослина, артефакт), а також частина метонімічних, суміжність яких пов’язана із взаємодією з людиною.

Будь-який предмет одягу, як і будь-який інший артефакт, є зробленим з певного матеріалу, назва якого стає джерелом метонімічного зрушення. Продуктивність моделі **“матеріал – одяг з такого матеріалу”** ілюструється наступними прикладами: *jeans* (Lingvo); *clout* “a garment” (from *clout* “a cloth”) (Wright, v. 1, p. 662); *cord* “corduroy clothes” (Wright, v. 1, p. 730); *camlet* “a cloak or other garment” (from *camlet* “woolen material”) (Wright, v. 1, p. 499); *banian* “a flannel jacket” (from Indian material) (Wright, v. 1, p. 154); *baiklet* “an under-waistcoat” (from *baiklet* “linen material”) (Wright, v. 1, p. 132); *beaver* “a hat” (Wright, v. 1, p. 212); *barracan* “clothes made of such material” (Wright, v. 1, p. 171); *twillly* “woolen dress of such material” (Wright, v. 6, p. 284); *laner-gown* “a garment made of wool” (Wright, v. 3, p. 518); *linen* “underclothes” (Wright, v. 3, p. 612).

Однією з якісних характеристик будь-якого артефакту є його розмір, що реалізується в моделі **“розмір – одяг такого розміру”**: *shorts* (from *short*) (Lingvo); *shirt*, *skirt* (both from Old English *short*) (Lingvo); *blousy* “summer wear” (smaller than regular *blouse*) (Wright, v. 1, p. 307); *big-coat*, *great-coat* (Wright, v. 1, p. 261); *petticoat* (Wright, t. 1, c. 742); *halfboots* (Wright, v. 1, p. 344); *long-hat* (Wright, v. 3, p. 646).

Параметр форми є невід’ємною складовою частиною тлумачення лексичної одиниці, що підтверджується існуванням моделі **“форма – одяг такої форми”**: *T-shirt* (resembles letter “T”) (Lingvo); *tights* (from *tight*) (Lingvo); *top-hat* (Wright, v. 1, p. 212); *wide-coat* (Wright, v. 6, p. 486).

Ще однієї атрибутивною характеристикою об’єкта є його колір, який стає ознакою номінації в метонімічній моделі **“колір – одяг такого кольору”**: *black* “mourning clothes” (Wright, v. 1, p. 279); *bangy* “brown trousers” (from *bangy* “brown”) (Wright, v. 1, p. 154); *white* “white clothes” (Wright, v. 6, p. 475).

Модель **“спосіб носіння”** проявляється у найменуваннях *tie* (from *to tie*) (Lingvo); *slipper* (from *to slip*) (Lingvo); *pullover* (from *to pull over*) (Lingvo); *sleeve* (from *to slip*) (Lingvo).

Якість розуміється як власна властивість предмета, на відміну від оцінки, яка розглядається в релятивних найменуваннях. Прикладами моделі “**якість – одяг такої якості**” є – *thick* “a suit of clothes made of strong thick cloth” (Wright, v. 6, p. 88); *harden-gown* (Wright, v. 3, p. 65).

Одяг може зношуватись, ставати непридатним до використання, що викликає потребу належним чином позначати подібні предмети одягу в межах моделі “**стан – одяг у такому стані**”: *trog* “old clothes” (Wright, v. 6, p. 242); *upplings* “new or repaired clothes” (Wright, v. 6, p. 327); *trollock* “an old garment” (Wright, v. 6, p. 243).

Класичним проявом метонімії є модель “**частина – ціле**”: *bellaces* “boots” (from *bellaces* “the tongues of boots” (Wright, v. 1, p. 235); *button-clothes* “a boy’s suit with buttons” (Wright, v. 1, p. 467); *bang-down* “a coat with square tails” (Wright, v. 1, p. 151); *button-stockings* “leggings” (Wright, v. 1, p. 467); *linder* “undershirt” (from *lined*) (Wright, v. 3, p. 611); *halfendeal* “a garment composed of two different materials” (Wright, v. 3, p. 30).

Результати аналізу підсумовані в таблиці.

Таблиця 1. Кваліфікативні метонімічні моделі номінації одягу

Метонімічна модель	Приклад
“матеріал – одяг з такого матеріалу”	<i>jeans</i>
“розмір – одяг такого розміру”	<i>shorts</i>
“колір – одяг такого кольору”	<i>black</i>
“форма – одяг такої форми”	<i>T-shirt</i>
“спосіб носіння”	<i>tie</i>
“якість – одяг такої якості”	<i>harden-gown</i>
“стан – одяг у такому стані”	<i>trog</i>
“частина – ціле”	<i>button-clothes</i>

Релятивні моделі реалізуються та обґрунтовуються шляхом встановлення відносин між певними об’єктами. Провідною в даному сенсі можемо вважати модель “**власник – одяг, що йому належить**”: *jacket* (from proper name *Jacques/James*) (Lingvo); *cardigan* (named after James Thomas Brudenell, Earl of *Cardigan*) (Lingvo); *bairn-clothes* (from *bairn* “a child”), *baby-linen* (Wright, v. 1, p. 34); *caroline-hat* (from the name *Caroline*) (Wright, v. 1, p. 524); *jack-boot* (Wright, v. 3, p. 336); *bishop* “a pinafore” (Wright, v. 1, p. 274); *having* “dress, garment” (from *to have*) (Wright, v. 3, p. 95); *jock* “a jacket” (from *jockey*) (Wright, v. 3, p. 372).

Місце носіння виступає мотиваційною ознакою моделі “**місце носіння одягу – одяг**” у номінаціях: *cap* (from Latin *caput* “head”) (Lingvo); *collar* (from Latin *collum* “neck”) (Lingvo); *underskirt* (Lingvo); *waistcoat* (Lingvo); *ancljack* “a heavy shoe tied round the ancle” (Wright, v. 3, p. 10); *ancl-belt* “a shoe for children” (Wright, v. 1, p. 53); *ancllet* “a short stocking” (Wright, v. 1, p. 53); *hand-gloves, hand-shoes* (Wright, т. 3, с. 43); *undercoat* (Wright, v. 6, p. 306); *inside-coat* “an undercoat” (Wright, v. 3, p. 325).

Модель “**оцінка – одяг, що оцінюється таким чином**” виражає суб’єктивне ставлення людини до певного предмета. Така оцінка стає мотиваційною основою назв *becomes* “one’s best clothes” (Wright, v. 1, p. 214); *better* “clothes finer than ordinary” (Wright, v. 1, p. 251); *brow* “fine clothes” (from *brow* “handsome, pleasing”) (Wright, v. 1, p. 385); *broad-best* “best suit of clothes” (Wright, v. 1, p. 408); *cassen-clothes* “worn-out clothes” (from *cast off*) (Wright, v. 1, p. 532); *cock’s clothes* “best Sunday clothes” (Wright, v. 1, p. 680); *tagney-clothes* “best Sunday clothes” (from *tagney* “fine”) (Wright, v. 6, p. 8).

Модель “**місце виробництва – одяг, що був зроблений там**” реалізована в назвах *jersey* (from *Jersey island*) (Lingvo); *boughten* “bought clothes, in distinction to home-made” (Wright, v. 1, p. 356); *Highland dress* (Wright, v. 1, p. 411); *hamburgh* “a large scarf” (Wright, v. 3, p. 38).

Модель “**призначення – одяг, що використовується за таким призначенням**”: *wearing-clothes* (Wright, v. 6, p. 413); *wedding-clothes* (Wright, v. 6, p. 417); *sweater* (from *sweat*) (Lingvo); *shoe* (from Old English *scōh* “container”) (Lingvo); *bedgown, nightdress* (Wright, v. 1, p. 217); *browsing-gloves, trimming-gloves* “gloves used in trimming hedges” (Wright, v. 1, p. 418); *hedgingmittens* (Wright, v. 3, p. 128); *underground clothes* “a miner’s working clothes” (Wright, v. 6, p. 388); *threshing-coat* “a working coat” (Wright, v. 6, p. 111); *owl-catchers* “gloves of stout leather” (Wright, v. 6, p. 114); *killing* “clothes worn by a butcher” (Wright, v. 3, p. 436).

Структура релятивних метонімічних моделей відображена у таблиці.

Таблиця 2. Релятивні метонімічні моделі номінації одягу

Метонімічна модель	Приклади
“власник – одяг, що йому належить”	<i>cardigan</i>
“місце носіння одягу – одяг”	<i>underskirt</i>
“оцінка – одяг”	<i>becomes</i>
“місце виробництва – одяг”	<i>jersey</i>
“призначення – одяг”	<i>wedding-clothes</i>

Список використаних джерел:

1. Гак, В.Г. (1977). *Сопоставительная лексикология*. М.: Международные отношения.
2. *АВВУ Lingvo 12: електронний словарь*. (2006).
3. Wright, J. (1898–1905). *The English Dialect Dictionary*. London: Published by Henry Frowde.

УДК 811.162.2’373

Гаврилюк О.Є., студентка

*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
(Львів, Україна)*

**ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ
ТЕАТРАЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ**

Людина відображає в мові навколишню об’єктивну дійсність, фіксує знання, закріплює досягнення культури, науки і техніки. Звернення до вивчення саме театральних термінологічних одиниць зумовлене тим, що театральна сфера є всеохопною галуззю людського знання і її значущість важко переоцінити. Сучасний театр чинить потужний психологічний вплив на людину, на формування її смаків, світогляду. Стрімке поширення театального мистецтва, його глобальний характер сприяли появі театальної термінології, яка знайшла своє специфічне вербальне і поняттєве відображення у національних мовах країн, що користуються досягненнями театальної сфери. У зв’язку з цим важливим видається дослідження особливостей походження, формування та розвитку театральних термінів, які являють собою величезний масив словникового складу, що використовується не лише у сфері театальної термінології, але і в загальноживаній лексиці, а також у термінологіях суміжних галузей, для прикладу, кінематографа. Але проблема аналізу театальної термінології все ж таки існує (Миронова, 2006). На жаль, не так багато словників присвячено театральній сфері.

Театральна терміносистема має досить чіткі межі, систему загальних понять, що відносяться до театру і театальної діяльності. Логіко-лінгвістичною ознакою театальної терміносистеми служить її зв’язність – змістовномовна і формально-мовна, іншими словами лінгвістична зв’язність. Одним з наочних засобів реалізації такого зв’язку є утворення термінів – похідних і складних слів, з урахуванням вихідних кореневих слів театр – театральний - театрал – театрознавець.

Лексико-семантичний аналіз театральної лексики проводиться за структурною моделлю театральної лексики, виявляються словотворчі особливості формування театральних термінів, визначаються семантичні відносини, описується генетична характеристика термінів дібраних методом суцільної вибірки (Bowman, 1991).

Відомо, що є наступні типи однослівних театральних термінів:

1) терміни – прості: *claque, gang, event, duo, droll, cast, audition*

2) терміни – складні слова: *cloakroom, melodramatist, tightrope, footlights, backscreen, showbill;*

3) терміни – складені слова: *feed-line, wig-maker, picture-theatre, gala-night, ante-room, back-chat;*

4) терміни – абрєвіатури: *MC (Master of Ceremonies), SRO (Standing Room Only), SM (Stage Manager), RADA (The Royal Academy of Dramatic Art).*

Аналіз семантичних зв'язків показав, що синонімія, антонімія і омонімія широко представлені в театральній терміносистемі. Причину використання синонімії деякі дослідники (Арнольд, 1966) бачать в її специфічному характері, відмінному від науково-технічної термінології.

Синоніми в мові театрознавців використовуються для 1) більш точного вираження думки, 2) вираження емоційного забарвлення, 3) як засіб уникнення повторів; 4) як спосіб зв'язку сусідніх речень у тексті. Наприклад, *cat-and-mouse dialogue, cut-and-parry dialogue, shchomythia.*

Антонімія в театральній термінології виступає як одні з регулярних принципів найменування театральних понять з протилежним змістом. Чудовим прикладом є *quick curtain - slow curtain.*

Виявлено, що запозичення в досліджуваній терміносфері здійснюється за допомогою транслітерації (*stereotype, casting*), буквального перекладу (*theatrical sign, laboratory-theatre, black comedy*), суфіксації (*scenography*), словоскладання (*theatre-goer*).

Важливою характеристикою і відмінною рисою театральної лексики є наявність термінів-метафор, що володіють колоритністю та індивідуальністю (*театр світу, living newspaper*). Особливо розглядається процес “калькування” як окремий термінотворчий прийом, виявлено такі типи “кальки”: словотворчий, семантичний та сумісний. Для прикладу, *black comedy* (“чорна” комедія), яка належить до семантичного типу, означає сучасний тип комедії, об'єктом жартів в якому стають аномальні явища, підсвідомі страхи, інстинкти і т.д.

Таким чином, можна зробити висновок, термінологія театру є частиною загальної терміносистеми англійської мови, яка, фактично, не дуже швидко розвивається на даний момент. Театральна лексика в англійській мові формує розгалужену терміносистему, що об'єднує спеціальні терміни, які називають поняття театру і театральної діяльності. Лексико-семантичний аналіз театральної лексики аналізує структурну модель театральної лексики, визначає семантичні відносини, описує генетичну характеристику термінів.

Співвідношення зовнішніх і внутрішніх факторів формування англійської театральної термінології на етапі її становлення слід розглядати як відносини необхідності і можливості.

Список використаних джерел

1. Bowman, W. P., Ball, R. H. (1995). *Theatre Language. A Dictionary of Terms in English of the Drama and Stage from Medieval to Modern Times*. N. Y.: Theater Artbooks.
2. Миронова, М. Р. (2006). *Словотвірна термінологія лексики* // Актуальні проблеми сучасного мовознавства та літературознавства, матер. КубГУ.
3. Арнольд, І. В. (1966). *Семантична структура слова в сучасній англійській мові та методика її дослідження (на матеріалі іменника)*. Л.: Просвітлення.

УДК 373.3.016:811.161.2(07)

Данильчук А.А., студентка
Рівненський державний гуманітарний університет
(Рівне, Україна)

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНО-МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА ПРИКЛАДІ ВИВЧЕННЯ ТЕМИ “ІМЕННИК”

Актуальним у сучасній методичній літературі є дослідження традиційних та інноваційних методів навчання української мови. Зокрема ми зосередились на методиці опрацювання теми “Іменник” у початковій школі. Досі виникають питання, на які мовознавча наука ще не дала остаточної відповіді. До них, зокрема, належить і природа лінгвістичної категорії роду, числа і відмінка іменників, яку й сьогодні трактують по-різному.

Мета дослідження – аналіз процесу формування комунікативно-мовленнєвої компетенції у дітей молодшого шкільного віку на уроках української мови на прикладі вивчення теми “Іменник”.

З огляду на це **об’єктом дослідження** виступає процес вивчення іменника в початкових класах.

Предмет дослідження – методичне забезпечення вивчення іменника у початкових класах.

Проблема вивчення іменника в початковій школі привертала увагу багатьох дослідників. **Джерельною базою** обрано дослідження М.А. Білецької, М.С. Вашуленка, Г.І. Борець, О.Н. Хорошковської, а також таких видатних педагогів, як Сухомлинський В.О., Макаренко А.С., Ян Амос Коменський, С.Ф. Русова, Богоявленський Д.М. та багато інших.

Результат проведеного дослідження. Проаналізувавши праці, ми визначили, що граматичні й лексичні ознаки іменника досить складні, а тому його вивчення вимагає поступового накопичення матеріалу про іменник як частину мови. Процес вивчення іменника дітьми має бути цілеспрямованим. Щодо форми іменника у початкових класах, то вони подаються в елементарному вигляді і розподілені за класами. Система роботи над вивченням теми “Іменник” має бути цілеспрямованим процесом, який передбачає певну послідовність ознайомлення учнів із смисловим значенням і граматичними ознаками цієї частини мови, а також поступове ускладнення вправ, спрямованих на формування навичок точного вживання іменників у мовленні і правильне їх написання (Хоменко, 2009, с. 14).

Процес засвоєння учнями іменника як частини мови здійснюється в трьох аспектах; значення та функція іменника; словозміна; особливості словотворення. Урахування цих аспектів забезпечує орфографічну грамотність, що є важливою складовою комунікативної компетентності учнів. Також ми з’ясували, що в результаті опанування лінгвістичних відомостей учні мають змогу засвоїти такі найважливіші правописні норми: написання відмінкових закінчень іменників, уживання великої літери у власних назвах, написання прізвищ та чоловічих і жіночих імен по батькові, написання складних іменників тощо (Бурдаківська, Галицька, 2011, с. 125).

У процесі вивчення іменника в початкових класах ми виокремили такі завдання:

- 1) формування граматичного поняття про іменник;
- 2) розвиток навичок правопису відмінкових закінчень іменників;

3) збагачення словника учнів іменниками і розвиток навичок точного використання їх у мовленні.

Вище згадані завдання розв’язуються не ізольовано, а у взаємозв’язку. Лексичні і граматичні ознаки іменника досить складні, а тому вивчення цієї частини мови вимагає поступового накопичення конкретного матеріалу для узагальнення знань про іменник як частину мови.

Визначили, що учням початкових класів для засвоєння поняття “іменник” необхідна система вправ, які виконуються на всіх уроках, передбачених програмою для вивчення цієї теми. Важливо, щоб завдання вимагали від учнів активності в пошуковій діяльності і спрямовували їх на усвідомлення ролі іменників у мовленні (Вашуленко, 2010, с. 198).

Таким чином, у результаті проведеного дослідження з теми “Формування комунікативно-мовленнєвої компетенції у дітей молодшого шкільного віку на уроках української мови на прикладі вивчення теми “Іменник”, ми дізнались, що ознайомлення молодших школярів з іменником як найбільш уживаним лексико-граматичним класом слів передбачає:

по-перше, формування граматичного поняття про іменник;

по-друге, формування навичок правопису відмінкових закінчень іменників;

по-третє, збагачення словника учнів новими іменниками і розвиток навичок точного використання їх у мові.

Відповідно до порядку вивчення іменника у початковій школі, ці завдання розв’язуються не ізольовано, а поступово і у взаємозв’язку.

Отже, перспективою наших подальших досліджень є теоретичне обґрунтування вивчення теми “Іменник” у початковій школі, а також розробка тренувальних вправ та дидактичних ігор, які необхідно застосовувати під час роботи з учнями у процесі опанування окресленої теми.

Наявність значної кількості науково-методичної літератури з вивчення іменника в початковій школі підтверджує важливість та актуальність цієї проблеми, але не вичерпує усіх аспектів її дослідження.

Список використаних джерел:

1. Бурдаківська, Н.М. Галицька, М.М. (2011). Візуальне мистецтво на уроках рідної Мови в процесі вивчення граматичних категорій іменника. *Педагогічна освіта: теорія і практика*, 7, 125.

2. Вашуленко, М.С. (2010). *Методика навчання української мови в початковій школі*. Київ: Літера ЛТД, 198.
3. Хоменко, (2009) В. Загальне поняття про іменник. *Початкова освіта*, 47, 14.

УДК 821.111(73)

Ivantsova M.O., student
Lviv State University of Life Safety (Lviv, Ukraine)

DIFFUSED ENGLISH ADVERBS OF TIME

Modern descriptive linguistics has always been conscious of the fact that grammatical systems are subject to fuzziness, but there are now signs in present-day linguistics that increasing numbers of linguists are reluctant to be bullied by the categories, especially in formal linguistic theory (Quirk, Greenbaum, Leech, 1995). Vague language is widely used in both spoken and written English and it is also a very important language variable (Raffman, 1994). The process of language use is active, during which speakers and hearers constantly have to make choice out of variables. The subject of our research is the diffused adverbs of time in English, its groups, subgroups, main features and characteristics.

Adverbs of time in modern English can be subdivided into four groups: adverbs of time – position, adverbs of time-duration, adverbs of time-frequency, and time-relationship.

Diffused Adverbs of Time – Position. Temporal relations are especially dependent for their expression upon figurative extension of locative items such as in and at. As with space, several subroles can be distinguished, some of them closely analogous to those of space.

First, there is time seen as a fixed position on a temporal scale: time as stasis – the time when an action took place or the time to which a state applies.

Time-position adjuncts can be divided into two sets, largely determined by

two modes of orientation:

- (a) those denoting a point or period of time, especially ‘before’;
(b) those which in addition imply attention to another period of time, especially ‘after’.

Common adverbs realizing adjuncts in these two groups include:

Group (a): *again* [‘on a subsequent occasion’], *early* [‘at an early time’], *late* [‘at a late time’], *now* [‘at this time’], *sometime* [‘at an unspecified time’],

nowadays [‘at the present time’], *presently* [‘at the present time’], *simultaneously* [‘at the same time’], *immediately, instantly, then* [‘at that time’]; *today, tomorrow, tonight, yesterday.*

Group (b) : *afterwards, before, earlier* [‘before’], *eventually* [‘in the end’], *finally* [‘in the end’], *first* [‘before all else’, ‘before that’, ‘at first’], *formerly, initially* [‘in the beginning’, ‘at first’], *last* [‘after all else’, ‘in the end’], *lately* [‘a short time ago’], *later* [‘afterwards’], *momentarily* [‘in a moment’], *next* [‘after that’], *once* [‘at some time in the past’], *originally* [‘in the beginning’, ‘at first’], *previously* [‘before’], *presently* [‘soon’], *recently* [‘a short time ago’], *shortly* [‘soon’], *since* [‘after that’], *soon, subsequently, then* [‘after that’].

There is a difference in the use of **once** according as the meaning is [I] ‘on one single occasion’ or ‘at a certain but unspecified time in the past’. Thus: *I once visited this city. He once told me where to go.*

If the reference is future, *sometime* is used instead of *once*: *I’ll buy a fur hat sometime. I’ll visit this city (again) sometime.*

The prepositional-phrase variant, *at some time*, is less vague and suggests a particular occasion; here *some ‘time* (two words) is a noun phrase, in contrast to the adverb ‘*sometime (at ‘sometime)* which is written and accented as a single word.

Presently is synonymous with *soon, in a short time* where there is a modal auxiliary or (for some) when the verb is in the past: *They will presently call on him.* [= ‘in a short time from now’]. *They presently called on him.* [= ‘in a short time from then’].

Some find the latter use of *presently* unacceptable. On the other hand, when the verb is in the present, it is synonymous with *at present*.

After, before, and since are prepositions and conjunctions as well as adverbs. When used as adverbs, they could be regarded as prepositions in abbreviated prepositional phrases, though as an adverb is not as common as its synonym *afterwards*, which cannot function as a preposition.

Diffused Adverbs of Time – Duration. Since time is conceived as being linear and unidimensional, the analogy of spatial direction makes little impact on the conceptualization of time. But the concept of measure is as important to the consideration of time as it is to space, and temporal measure is seen as duration. Linking duration to specific positions on the linear time scale, we have the concept of span, itself subdivided to correspond to the only rudimentary analogue to spatial direction that is conceptualized with respect to time, the forward span [‘until, up to a specified point of time’: cf spatial ‘goal’] and the backward span [‘since, from a specified point of time’: cf spatial ‘source’].

Forward span extends from the point of time to which the speaker and hearer are oriented, forward to some point which is ‘future’ in relation to the orientation point.

For example: *next week, following, till, until.*

To this group of adverbs – duration belong such adverbs which denote endlessness: *eternity, infinity, perpetual, interminable, long-time, everlasting.*

The converse of this, backward span, indicates the stretch of time back from the speaker-hearer orientation point. For example: *since, that time, before, at the best of times, one time and another.*

Here the reference of the adverbial may extend both into the past and into the future from the time point of utterance; equally, it may refer to a three-week period at some unspecified time in the future, just as in the following example it can refer to an unspecified period in the past: *I stayed (for) three weeks. She’s promised to finish the painting in time but she can’t say when. Against the clock I had to work against time to get the thing finished...*

Diffused Adverbs of Time – Frequency. The number of times that something happens within a particular period of time or within a particular group of people – is frequency. Again, we may be concerned not with numerical indications of frequency but with more general or impressionistic frequency.

Indefinite frequency is commonly realized by clauses introduced by *when (ever)*:

They come here when (eve) they feel like it. “Should I come over around six?” “Whenever”.

Diffused adverbs, which define frequency, are subdivided into four groups: usual occurrence, continuous frequency, high frequency, low frequency.

To the first group, usual occurrence, belong such diffused adverbs as *commonly, customarily, generally, habitually, invariably, normally, ordinarily, usually etc.*

The second group of adverbs, continuous/continual/universal frequency forms the next adverbs: *always, constantly, continually, continuously, incessantly, permanently and perpetually.*

To the third group high frequency belong such adverbs as: *frequently, often; regularly, repeatedly.*

The fourth group of diffused adverb, which denote low frequency consist of the next words: *infrequently, irregularly, (very) little, occasionally, periodically [‘from time to time’], rarely, seldom, never.*

Adverbs of indefinite frequency in the first group denote usual occurrence. They differ from those of (especially) the second group in that they can precede the clausal negative, in which case they express that it is normal for something *not* to occur:

Diffused Adverbs of Time –Relationship. Both being considered in an utterance are realized by forms that serve more than one function. In consequence, most of them have already been considered under other headings. There are three chief subclasses:

Group (a): Many of these denote temporal sequence and are also used for time position: *Afterwards, before, eventually, finally, later, next, originally, previously, subsequently, then.*

Group (b): Many of these imply something of the concessive relation: *(even) by that time, (even) before that time, (even) up to that time.*

Group (c): Here the tendency is to compare one time with another: *again, once more, afresh.*

In this thesis we analyzed adverbs of diffused meaning in modern English. The objects of our analysis were diffused adverbs of Time and Place. Consequently we pointed out four subclasses of diffused adverbs of Time, such as Position, Duration, Frequency and Relationship; and three subclasses of diffused adverbs of Place: Position, Direction and Distance.

The phenomenon of vagueness in language is still actual and there are a lot perspective direction of its investigation.

References:

1. Quirk, R., Greenbaum, S. & Leech, G., (1995). *A Comprehensive Grammar of the English Language*. New York.
2. Raffman, D. (1994). *Vagueness without paradox*. Philosophical Review.

СЕМАНТИКА І ПРАГМАТИКА МОВНИХ ОДИНИЦЬ

УДК 372.461:801.82

Сіранчук Н.М., д-р пед. наук
Рівненський державний гуманітарний університет
(Рівне, Україна)

МОДЕЛІ ПОРОДЖЕННЯ МОВЛЕННЕВОГО ВИСЛОВЛЮВАННЯ ТА ЇХНІЙ ЛЕКСИЧНИЙ АСПЕКТ

Робота над еталонами лексичного рівня – це робота над значенням слова, над його вживанням відповідно до норм мови. Це робота над реченнями, як можливість реалізації одного і того самого смислу різними граматичними формами. Навчання вибору слів в залежності: а) від смислу, б) від наявних в мові для реалізації цього смислу граматичних конструкцій.

Особливо активно в експериментальному навчанні використовується модель М. Жинкіна, згідно з якою в основі механізму породження мовлення лежить задум, пов'язаний з “предметно-схемним кодом”, який не пов'язаний із словами, але може бути розкритий в мовленнєве повідомлення. “Смисл і значення (у цьому М. Жинкін наслідує Р. Фреге) на цьому рівні не розрізняються і розуміються: смисл – як спосіб назвати денотат, значення – сам денотат, предмет дійсності... Розведення смислу та значення... відбувається в завершеному тексті, де вже знайдені і відібрані їх звукові послідовності. Щодо процесу розкриття задуму в тексті, то відбір конкретних слів здійснюється на рівні їх значень, тобто денотатів” (Красиков, 1990, с. 12). “Підтема визначається як деяке інформаційне утворення, що обмежує зміст певними рамками, в межах яких може бути продовжений смисловий ряд” (Жинкин, 1970). М. Жинкін вважає, що лексика первинна по відношенню до граматики (Жинкин, 1970), тоді як І. Зимня (Зимня, 2001) виділяє одночасність процесів смислоутворення та формоутворення. Як би там не було, очевидним є те, що необхідно сконцентрувати роботу на смислоутворення – з одного боку, і на формоутворення (реалізації смислу за допомогою лексико-граматичних одиниць – слів, словосполучень, речень, тексту) – з іншого.

“В процесі відбору здійснюється контроль за надходженням в інтелект тільки осмислених поєднань слів” (Новиков, 1983), або

смислових рядів. Вони “розташовані, ймовірно, в багатовимірному просторі та йдуть не тільки лінійно в одному напрямі, але й від кожного члена пари може бути початий новий бічний ряд, так що від його пар відійдуть нові парні ряди” (Жинкин, 1970).

“Одні і ті ж слова, що входять в різні ряди, можуть мати різні значення. Переходи між рядами дискретні, і тому при відборі всього повинна бути якась закономірність переходу від одного ряду до іншого або продовження цих рядів. Після того, як необхідні елементи відібрані і між ними встановлений смисловий зв’язок, здійснюється граматичне синтаксування” (Новиков, 1983, с. 49).

Основою процесу, що породжує висловлювання, за М. Жинкіним, є слово, воно зберігається в пам’яті в зредукованому вигляді, неповній формі у вигляді фонемної решітки, над якою надбудовується морфемна решітка. Повне слово формується тільки в процесі складання повідомлення в результаті застосування того чи іншого синтаксичного правила, яке з’являється відразу, як деяка закінчена схема поєднання слів (Новиков, 1983, с. 48).

Механізм випереджуючого синтезу (за М. Жинкіним) відіграє велику роль у процесі породження мовлення, він покладений в основу побудови, наприклад, методичної теорії формування синтаксичної будови мовлення учнів. Цей процес відіграє важливу роль і при формуванні лексичної компетентності молодшого школяра. “В результаті утримування в оперативній пам’яті одних елементів і попередження інших з’являється можливість одночасного синтезу послідовності повних слів. При цьому такий сполучний синтетичний зв’язок не залежить ні від звукової характеристики слів, ні від їх значення, тобто він формальний, а тому дозволяє використовувати будь-які слова” (Новиков, 1983, с. 48).

Цей рівень формальних граматичних схем, коли відомо, для якого конкретного слова (слів) потрібна дана схема, настає після відбору конкретного слова (фонемні, морфемні решітки), до відбору конкретного слова відбувається смисловий етап породження ... (Красиков, 1990, с. 13).

М. Жинкін розрізняє довільне і мимовільне управління процесом породження. Мимовільне управління – це автоматизовані операції типу вимовляння звуку, з’єднання звуків, зв’язок слів в реченні. Довільне управління – це складання програми висловлювання (задум), що передуює смислового етапу породження (Жинкин, 1970).

У всіх описаних нами моделях присутня одна і та сама сходинка: після смислового етапу йде відбір лексичних одиниць. В узагальненій

моделі І. Зимньої (Зимняя, 2001) виділені три основні рівні: спонукальний, формувальний та реалізуючий. Перший рівень – мотиваційний, другий – формування думки за допомогою мови, де розрізняють дві фази, що одночасно відбуваються: смислоутворювальна і що формує (інакше – формоутворювальна, або граматикування) – фаза внутрішнього програмування (за О. Леонтьєвим). Третій рівень – що реалізує – це власне лексичне наповнення граматичної схеми.

У психофізіологічній моделі Т. Ушакової (Ушакова, 1979) виділяються три рівні мовленнєвих механізмів. Один з них, другий, – рівень “вербальних тенет”, в якому об’єднуються базові елементи за допомогою нервових зв’язків, що відображає реальну картину використання мовлення. Найтісніше пов’язані функціональні структури, відповідними близькими за значенням та звучанням словами. Сюди також включаються (зв’язок слова з сенсорним образом) минулі враження, досвід людини (Ушакова, 1979). Ідея про обов’язкове існування в лексиконі людини, як мінімум, пар слів (синонім-паронім) вже виникала в науці (Красиков, 1990, с. 15). Для нас ця думка є важливою, оскільки робить методично закономірною і виправданою спеціальну роботу над синонімами і паронімами в аспекті розвитку мовленнєвих механізмів – в цілому, і формування лексичної компетентності дитини – зокрема.

Той факт, що в основі мовної здібності лежить семантичний компонент, по-перше, визначив семантичний принцип як один із найважливіших у побудові методики формування лексичної компетентності молодших школярів. По-друге, зумовив виділення найбільш значущого напрямку в методиці формування лексичної компетентності в початковій школі – роботу над словом в єдності його значення (лексичного та граматичного), форми та функції. Вказівка Л. Виготського на особливу роль значення слова у формуванні мислення учнів підтвердила нашу думку про те, що головною проблемою формування лексичного запасу і граматичної будови мовлення молодших школярів є проблема створення методики роботи над значенням слова, з огляду на закономірності засвоєння рідної мови. У цьому випадку ми поділяємо лексикоцентричну позицію в психолінгвістичній теорії М. Жинкіна та його моделі породження мовлення.

Ми виходимо з того, що мовна здібність як ієрархічно організована система елементів і правил їх функціонального використання розвивається в ході навчання мови. Її компоненти – фонетичний, лексичний, граматичний – відповідають певним рівням мови, але не

тотожні їм. Формування компонентів мовної здібності у процесі розвитку лексичної компетентності доцільно будувати на основі навчання номінативним і комунікативним одиницям мови – слово, словосполучення, речення та текст – за умови провідної ролі слова та тексту. Це відповідає прийнятому в лінгвістиці функціональному підходу до вивчення одиниць мови. Інтеграційною категорією, що об’єднує вивчення названих одиниць, є, відповідно до структури мовної здібності, семантика вказаних одиниць мови.

Список використаних джерел:

1. Жинкин, Н.И. (1970). Грамматика и смысл: (Разбор случая семантической афазии у ребенка). *Язык и человек*. Москва: Изд-во МГУ, 63-85.
2. Зимняя, И.А. (2001). *Лингвopsихология речевой деятельности*. Москва: Московский психолого-социальный институт, Воронеж: НПО “МОДЭК”, 432.
3. Красиков, Ю.В. (1990). Алгоритмы порождения речи. Орджоникидзе: Ир, 240.
4. Новиков, А.И. (1983). *Семантика текста и ее формализация*. Москва: Наука, 216.
5. Ушакова, Т.Н. (1979). Функциональные структуры второй сигнальной системы. *Психофизиологические механизмы внутренней речи*. Москва: Наука, 248.

УДК 811.112.2’373.23

Головчак Н.І., канд. філол. наук
ДВНЗ “Ужгородський національний університет”
(Ужгород, Україна)

PEJORATIVE BEDEUTUNG DER EIGENNAMEN

Das Wort “schimpfen” bezeichnet eine Beleidigung, “jemanden mit einem kränkenden Namen nennen” (Wahrig, 1999, S. 1080). Der Terminus “Schimpfwort” wird von O. Havryliv sind Schimpfwörter pejorative Lexeme, die im Rahmen der Beschimpfung mit dem Ziel verwendet werden den Adressaten zu beleidigen (Havryliv, 2006, S. 16).

Das Ziel des vorliegenden Beitrags ist die deutschen Schimpfwörter, die von den Eigennamen geleitet sind, in Anbetracht auf ihre wortbildende Struktur und deren Semantik zu analysieren. Als Forschungsobjekt treten die Eigennamen, die in der modernen deutschen Sprache mit der pejorativen Bedeutung, also, als Schimpfwörter gebraucht werden. Zum Forschungsgegenstand wurden strukturelle und semantische Analyse der Schimpfwörter dieser Art.

Das Schimpfwort bleibt ein linguistisch äußerst interessantes Phänomen, was die Aktualität solcher linguistischen Erforschung begründet.

Ein Schimpfwort oder Scheltwort ist ein Wort, das eine Person (seltener ein Objekt) mit einer (stark) abwertenden Bedeutung (Pejorativ) besetzt und sie auf diese Weise beleidigt oder herabsetzt (Akkan, 1994, S. 21).

Die Schimpfwörter weisen mannigfaltige Bedeutungsfärbungen auf. Viele Wörter haben bloß mehr oder weniger herabsetzende oder erniedrigende Bedeutung. Den anderen ist deshalb ein tadelnder Nebensinn eigen oder sie werden in vorwurfsvollem Ton gebraucht, manche haben einen ironischen oder verächtlichen Beigeschmack usw. (Keifer, 1993, S. 167). Persönliche Schimpfwörter sind Wörter oder Lautgebilde, die Menschen gegenüber gebraucht werden. Sie lassen sich in zwei Gruppen einteilen: 1) die pejorative Bedeutung beruht auf einem Vergleich mit Personen, Tieren oder Dingen, deren Namen als Schimpfwörter gebraucht werden, werden solche Schimpfwörter metaphorisch genannt; 2) die formalen Schimpfwörter (Kiener, 1993, S. 107).

In der deutschen Gegenwartssprache werden die Eigennamen nicht selten als Schimpfwörter gebraucht. Das ist eigentlich eine alte sprachliche Tradition. Als Schimpfwörter gebraucht man vor allem Kose- und Kurzformen. Viele von diesen rufen Schimpfassoziationen auf. Z.B. *Heini* oder *Uschi*, *Willi* und *Käthe* werden mit negativen Eigenschaften verknüpft, wovon die Ausdrücke “*Lass mich durch, Du Heini!*” oder “*was willst Du von mir, Du Uschi?*” zeugen. Als Schimpfwörter werden vor allem die alten deutschen Vornamen gebraucht. Das sind die ländlichen oder bildungsfernen Namen.

Im Rahmen dieses Beitrags werden 200 Schimpfwörter analysiert, denen zu Grunde 55 persönliche Eigennamen liegen. Das sind 34 männliche und 21 weibliche Vornamen. Von 34 männlichen Vornamen stammen 131 Schimpfwörter, von 21 weiblichen Vornamen sind 69 Schimpfwörter gebildet.

Die durchgeführte Analyse hat erwiesen, dass solche Vornamen, die im deutschsprachigen Raum sehr verbreitet sind, dienen als eine reiche Quelle für die Bildung der Schimpfwörter. Zu den Schimpfwörtern sind vor allem alte deutsche traditionelle Vornamen, wie *Heinrich*, *Johann*, *Jakob*, *Friedrich*, *Peter* geworden. Was die anderssprachigen Eigennamen angeht, sind solche Vornamen im Bereich der Bildung von den Schimpfwörtern unproduktiv.

Wie die statistische Analyse gezeigt hat, ist das häufigste Schimpfwort von den männlichen Vornamen *Johann* – 24 (18%) aller Belege dieser Art. Das sind: *dummer Jahn, Faselhans, Grußhans, Hahnelampel (Hahmpampel) Hannemann, Hannes, Hans, Iwan, Janhagel, Knapphans, Liederjan, Lotterjan, Mutterhansel, Pimpelhans, Plapperhans, Prahlhans, Prozeßhansl, Schani, Schinderhannes, Schmallhans, Schmutzian, Sekkirhansel, Stotterhanes, Streithansel*. Diese Tatsache lässt sich damit begründen, dass dieser Name im Mittelalter sehr beliebt und somit auch verbreitet war.

Relativ häufig werden die Schimpfwörter von den Männernamen *Friedrich* – 11 (8,5%), *Heinrich* – 14 (10,5%), *Peter* – 12 (9%) und *Michael* – 9 (7%) gebildet. Diese Namen sind in ganz Deutschland verbreitet und deswegen bieten reichlich Material für die metaphorischen Übertragungen. Weniger produktiv bei der Bildung der Schimpfwörter sind die männlichen Vornamen *August* – 4 (3%), *Jakob* – 5 (3,7%), *Joseph* – 5 (3,7%), *Kasper* – 3 (2,2%), *Kurt* – 3 (2,2%), *Ludwig* – 4 (3%), *Matthias* – 4 (3%), *Nikolaus* – 6 (4,5%), *Philipp* – 4 (3%).

Unproduktiv bei der Bildung der Schimpfwörter sind die männlichen Vornamen *Antonius, Bacchus, Bartholomäus, Blasius, Christian, Damian, Eustachius, Gregor, Isaak, Klaus, Lorenz, Leopold, Moritz, Rupprecht, Sebastian, Thomas, William*. Das sind die Vornamen, die auf dem deutschen Boden selten vorkommen, was ihre Unproduktivität in diesem Bereich begründet.

Was die Schimpfwörter von den Frauennamen angeht, ist der Vorname *Elisabeth* ein Favorit mit 28 (39,5%) Belegen, was durch seine große Verbreitung in ganz Deutschland zu erklären ist. Relativ häufig werden zu den Schimpfwörtern die weiblichen Vornamen *Katharina* – 7 (10%), *Mathilde* – 6 (8,5%), *Ursula* – 6 (8,5%). Selten kommen als Schimpfwörter die Frauennamen *Augustine, Christine, Friederike, Margarethe, Maria, Mechthild*. Die Einzelbelege sind von den weiblichen Vornamen *Dulzinea, Eva, Hulda, Julia, Karoline, Lilith*. Diese Vornamen, wie auch im Fall mit den Männernamen, sind meist nicht deutscher Herkunft.

Die Schimpfwörter von den Eigennamen drücken verschiedene abwertende und spöttische Bedeutungen aus. Sie bezeichnen: 1) eine ungeschickte, unfähige Person, z. B. *Johann, Waldheini* u. a.; 2) eine lächerliche, komische Person, z. B. *Futzi, Jule*; 3) eine gutmütige, einfältige Person, z. B. *Michel, Heinrich, Jockel, Hiesel, Karline, Seppel* u. a.; 4) eine blöde, dumme Person, z. B. *dummer August, Else, Minna* u. a.; 5) eine

wunderliche, beschränkte Person, z. B. *Karline, Uschel* u. a.; 6) eine hässliche, unsympathische Person, z. B. *Else*, u. a.; 7) einen Verführer, einen Gecker, z. B. *feiner Max, Lilith* u. a.; 8) eine liederliche, schmutzige Person, z. B. *Schmutzian, Lausewenzel* u. a.; 9) eine eigensinnige, trotzige Person, z. B. *Nickel* u. a.

Auf Grund der strukturellen Analyse wurde herausgestellt, dass die Eigennamen zu den Schimpfwörtern häufiger in der Kurz- oder Koseformen wurden. Z. B.: *Heinz, Heini* → *Heinrich, Hans* → *Johann, Nickel* → *Nikolaus, Lenz* → *Lorenz, Stina, Stine* → *Augustina, Gori, Gore* → *Georg* u. a.

Die Schimpfwörter von den Eigennamen weisen die folgenden strukturellen Besonderheiten auf:

1) die Mehrheit dieser Lexeme sind Wurzelwörter – 101 (50,6%). Z. B. *Maria, Max, Kurt, Hiesel (Matthias), Michel (Michael), Lippel (Philipp)*;

2) die zweitgrößte Gruppe bilden die Zusammensetzungen – 89 (45%). Z. B.: *Dreckpeter, Pumpelnickel, Lausewenzel, Quatschmichel* u. a.

3) zur kleinsten Gruppe zählen die Wortverbindungen mit einem Adjektiv – 9 (4,4%) aller Belege. Z. B.: *billiger Jakob, der letzte Leo, langer Lulatsch, langweiliger Peter* u. a.

Die durchgeführte sprachliche Analyse hat erwiesen, dass im modernen Deutschen die Eigennamen oft mit der pejorativen Bedeutung gebraucht werden. Das sind die traditionellen deutschen Männer- und Frauennamen in den Kurz- oder Koseformen. Die Eigennamen als Schimpfnamen bezeichnen die äußere oder innere Charakteristik einer Person.

Список використаних джерел:

1. Wahrig, G. (1999). *Deutsches Wörterbuch*. Gütersloh: Bertelsmann Lexikonverlag. 1986 S.
2. Havryliv, O. (2006). *Pejorative Lexik, Untersuchungen zu ihren semantischen und kommunikativ-pragmatischen Aspekt am Beispiel moderner deutschsprachiger besonders österreichischer Literatur*. Frankfurt am Main: Peter Lange Verlag. 237 S.
3. Akkan, S. (1994). *Schimpfen im Alltag. Überlegungen zu einem vernachlässigten Sprechakt*. Tübingen: Metzler-Verlag. 166 S.
4. Keifer, H. (1993). *Gibt's ihm! Schimpfwörter gegen Männer*. Frankfurt am Main: Peter Lange Verlag. 172 S.

УДК 811.111'373:391

Zabolotna T., Ph.D. (Philology)

*SHEE “Pereyaslav-Khmelnytskyi Hryhoriy Skovoroda
State Pedagogical University”
(Pereyaslav-Khmelnytskyi, Ukraine)*

NOMINATIVE PROCESS OF FASHIONSPEAK

The aim of research is to make insight into the problem of nominative process of fashionspeak. On the first point, we began with a critical review of the literature in the field of communicative linguistics. The analysis of the latest publications shows us that the study of a communicative structure of fashionspeak does not seem to be new or unusual in linguistics. Different elements of fashionspeak have different communicative charge, so the choice of the order of elements is very important for communication. The notions *style*, *dress* and *clothes* are central semantic components of the notion ‘*fashion*’ and have the most frequent use in fashion definitions.

In the 21st century the fashionspeak becomes the subject of research interest of V. Dmutryk, V. Zirka, G. Kovalenko, N. Khrystych, V. Manakin, Van T. Leeuwen, T. Levitt, R. Rubinstein, T. Short, T. Vasques, and others.

As N. Khrystych (Христич, 2019, p. 127) notes, “... for the description of a girl, the adjectives such *feminine*, *womanly*, *ladylike* are used. In combination with nouns, they become characterological epithets that express the inner beauty of a woman”.

In addition, the communicative investigations prove to be the reflection of the speaker’s communicative strategy. The speaker builds up the fashionspeak message in which each element has its certain function. The nominative function is the most important (*a feminine style* not *a tomboy style*; *Hugo Boss* not *Cacharel*, etc.). Moreover, the fashionspeak phenomenon in communicative paradigm is an interactive interpersonal communication requiring linguistic and cultural skills. Thus, fashionspeak is an important part of public verbal communication for conveying semantic components of *style*, *dress* and *clothes*. Virtual communication reflects communicative culture as a new type of culture, creating a lot of kind of subculture (hippi, panky, emo, etc.) as an intersection of conceptual worlds, conceptual spheres, reality and virtuality.

The dress code is not static, and as society and social interests change, so do trends and styles. Fashion is a system of signs, whose meanings and significations are constantly shifting and changing depending on the time,

place, and culture. Clothes and accessories are viewed as carrying non-verbal messages about social status, age, sex, interests, occupation, cultural and political preferences of their owner (*doctor's white lab coats, the black and white dress of a nun*). In high fashion the meanings ascribed to clothes are verbalized by means of the collection and brand names (*Gucci, Dior, Versace*). Basic fashion trends of the 20th century as well as the dress codes that developed by the end of the 20th century – the beginning of the 21st century are semantic by nature.

Cognitive reception of the fashion world shows the links between cognition and language. We confirm that cognitive reception reflects the interaction of cognitive and emotional processes that intersect with other expressive means. Fashionspeak correlates with fashion creativity and fashion vocabulary. The greatest challenge seems to be established whether there are any cultural (social, economic, political, religious) conditions that may influence on the relevant changes in conceptualizing and whether it is possible to point to any laws or regularities that would govern these changes.

As we have seen, semantic properties of contextual synonyms are closely linked to their pragmatic properties. As a result there are a lot of synonyms in fashionspeak which appeared from different social roles. For example, the synonyms of ‘girl’ (*cleaning lady, char lady, dinner lady, tea lady, sales lady, basket lady*). Consequently, we can say of styles (*cleaning lady style, char lady style, dinner lady style, tea lady style, sales lady style, basket lady style*).

Objects of fashion have semantic nature that is reflected in language. Fashion color palette has the most extended semantics. Firstly, we claim that colors may stimulate creativity and cause irritation and color coding facilitates perception. Otherwise, the consumers may be exposed to calming colors at the time they need to be active, or to the colors promoting thinking when they are expected to use their imagination. The best known colors have the following properties.

The vocabulary of *red* is transmitted by a long range of synonyms: *scarlet, carmine, ruby, crimson, rusty red, cardinal red, chili red, fire brick, madder, redwood*, etc. *Green* is a symbol of consensus with nature and other humans preferred by quiet, sincere people of traditional views. *Blue* is a cold, refreshing color. It facilitates cognitive processes. The people who like this color are hardworking but do not have enough imagination. They are exceptionally just, dutiful, and faithful. *Black*, which is usually associated with the mysterious and unknown, is favoured by people with original thinking while *red* symbolizes health, energy, and sometimes aggression, white stands for youth, cleanliness, and idealism.

The nomination of color in the fashion context occurs by means of suffixation, associative nomination, word-combination, adjective meaning extension. To describe color the elements *-hued, -toned, -tinted, -coloured, -colour, -tone* in combination with the colour-adjectives are often used. Colour adjectives in fashion texts are modified according to the seasons of the year, to colour warmth, depth, saturation, transparency, homogeneity, iridescence (*neon blue, lagoon blue, fluorescent, rapture rose*), as well as colour compatibility, emotional impact on the viewer, associative and metaphoric description of the colour (*black – without hope, gloomy; white – benevolent or without malicious intent; blue – depressed, moody, unhappy*).

This research provides the idea the new words can be formed by prefixing and suffixing, compounding, conversion, different shortening (teleskopisms, blending, abbreviations, acronyms, reverse) as well as semantic derivation, contamination, semantic extension and borrowing.

On the whole, we divide the ways of word formation in 2 large groups: 1) productive word-formation (suffixation and prefixation, conversion, compounding) and 2) non-productive word-formation (borrowings, abbreviation).

We may summarize that all shortened words function in the language as other ordinary words do, thus taking on specific grammatical inflections. All of them can be divided according to the traditional division: graphical abbreviations, lexical shortenings, blending and splinters. In our opinion, they are the most original source for completing the lexical composition of occasional English, because it successfully combines phonetic, lexical-grammatical and stylistic aspects of language. Lexical units of the French origin gradually yield to the ones of the English origin in the sphere of fashion.

In social network we find the most popular neologisms of fashionspeak such as *blogger, influencer, avatar* and the occasionalisms (*pinteresting, vlog, glamazon*). The occasional words are used only in the certain context and mean ‘to serve the occasion’. In future these occasionalisms may become neologisms.

We advocate the further research on study the mutual influence of world languages in the sphere of fashion, on the peculiarities of assimilation of borrowed lexical units, derivatives, compound words, abbreviation, acronyms, neologisms, occasionalisms, etc., as well as on further research on stylistic, semiotic, rhetoric. We presume the semantic analysis of the specific vocabulary in the structure of fashion discourse as it needs the study of terminological units in general, and their variety – fashionspeak.

References:

1. Христич, Н.С. (2019). Semiotics of feminine fashionspeak. *Теоретична і дидактична філологія*. Переяслав-Хмельницький: ФОП Домбровська В.М., 27, 125-133.
2. Parker, E. (2014). *Semiotic in Fashion*. London: Routledge.
5. Kiener, F. (1993). *Das Wort als Waffe. Zur Psychologie der verbalen Aggression*. Göttingen: Vandenhoeck & Rupprecht. 273 S.

УДК 811.161.2'42'373.612.2:165.164

Іванченко М. Ю., канд. філол. наук
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
(Львів, Україна)

НАЦІОНАЛЬНА СПЕЦИФІКА МЕТАФОРИЧНОЇ АКТУАЛІЗАЦІЇ ЗРАДИ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Комунікативна особистість як об'єкт лінгвістичного дослідження – це зображення передавача культурних і мовних, комунікативних та діяльнісних цінностей, знань, налаштувань та поведінкових реакцій. Особливе місце в мовній структурі особистості займають цінності – найбільш фундаментальні описи культури, вищі орієнтири поведінки. Геерартес Д. вважає, що згадані явища виникають не лише на знаннях та інформаційній основі, але й на життєвому досвіді людини, вони особисто визначають ставлення до навколишнього світу (Geeraerts, 2017, с. 120). Цінності складають основу оцінки, тобто ті уподобання, які особистість виявляє, коли характеризує події, якість чи предмети. Таке сприйняття навколишньої дійсності через призму певних норм і системи цінностей властиво кожній людині. Оцінка є невід'ємною та важливою складовою кожної окремої мовної картини світу як певної соціальної групи зокрема, так і представника всієї нації. Усі навколишні світові події та факти сприймаються суб'єктом як позитивні, нейтральні чи негативні залежно від особистих переконань та встановлених суспільних норм.

Категорія зради зазвичай згадується у випадку невідповідності результату очікуваному, порушенню гармонії, дисонансу у відносинах будь-якого рівня. Сучасне явище, яке є актуальним ще з біблійних часів, на жаль, не втрачає своєї актуальності і сьогодні.

Дослідження семантичної структури зради показала, що вона складається з таких сем: державна, політична зрада, доносити, ошукувати, шахраювати, розкривати секрет, свідчити неправдиво (обманювати), хитрити, обмовляти, зраджувати любовні стосунки,

спокушати, маніпулювати, зраджувати (порушувати закон, недотримувати обіцянки) і т. ін. Кожна група визначається низкою семантично пов'язаних лексичних одиниць, які є мовним вираженням досліджуваної концепції.

Робота структур мозку людини полягає у постійному зіставленні та загальних рисах пошуку, на перший погляд, абсолютно протилежних сутностей. Такі метафоричні побудови дозволяють переосмислити погляд на відомі об'єкти, які оцінюються за допомогою інших об'єктів (Guigo, 2017). Метафора змушує нас бачити одне, а не інше, яке в їхньому прямому значенні виступає як допоміжні структури, як ключ до розуміння.

Метафора є антропометричною за своєю природою (Kecskes, 2014), оскільки ґрунтується на асоціативних зв'язках людського досвіду. Такі асоціативні зв'язки є етноспецифічними, і, таким чином, метафора являє собою певну природно-ціннісну систему. Тому характер сприйняття певної мовної спільноти можна виявити за допомогою механізмів метафоризації (Lakoff, Johnson, 2003). Асоціації, у свою чергу, базуються на суб'єктивному досвіді, який збігається з досвідом культури, до якого належить індивід (Khabirova, 2018).

Усі інвентаризовані метафори ми розділили на смислові блоки відповідно до актуалізованого явища: “Шахрайство, обман”, “Зрада відносин”, “Зрадити себе”.

Національна специфіка зради як позамовного явища вивчається шляхом аналізу відповідних лексичних одиниць, фразеологізмів, метафор, стійких виразів та тестових текстів. Аналіз показав, що зрада в свідомості англійської мови актуалізується за допомогою дієслів, що містять у своїй семантичній структурі семи “to send a beep” – to squeal, to cackle; “to move in space” – to lead; “to remove, to leave” – to throw, to drop, to kick, to blow, to wipe; “to put something over something” – to pull, to draw; “to leave” – to leak, to rat; іменники – “somatisms” – eye, face, hair, beard; “flora, fauna” – region, cat, dog, fish, rat, supple-jack; “geographical objects” – hill, river, path, clay; “artifacts” – hood, clog, sleeve, wax, wool, net, window; прикметники з семантикою “masking” – khaki; “imperfect” – dirty; with the help of adverbs – out, away.

В результаті нашого дослідження нам вдалося встановити, що етнокультурна специфіка ставлення до зради, обману, полягає в тому, що для англомовних осіб це насамперед усвідомлення того, що суб'єкт зради є особою, що мислить себе як хитрішу та розумнішу за інших. Звідси пріоритетні цінності – бути чесними, порядними, поважати чужі

інтереси. Таким чином, носії англійської мови засуджують хитрість, замовчування правди, жагу фінансового збагачення.

Аналіз метафор, які актуалізують зраду як розкриття таємниці, показав, що пріоритетом для англійців є дотримання конфіденційності чужого особистого життя, здатність зберігати таємниці. Обговорення проблем інших людей, інформування уряду про когось, щось різко критикується.

У людських стосунках на різних рівнях англійці найбільше цінують вірність, відданість, надійність, повагу, толерантність. Засуджується непорушність, підлість, презирство, нечесність.

В аналізованих прикладах простежуються риси особистості, її характеристики та особливості, які особливо цінують носії англійської мови. Це небагатослівність, щирість, внутрішня витривалість, самоконтроль, робота над собою, постійне самовдосконалення.

Список використаних джерел:

1. Geeraerts, D. (2017). *Conceptual Structure and Conceptual Variation*. Shanghai: Shanghai Foreign Language Education Press.
2. Gyuro, M. (2017). Humor and Metaphors in Medical Language. *Discourse and Interaction*, 10, 47-60. Retrieved from: <https://katedry.ped.muni.cz/anglictina>
3. Kecskes, I. (2014). Language, Culture, and Context. *The Routledge Handbook of Language and Culture*. Retrieved from: <https://www.routledgehandbooks.com>
4. Khabirova, E. (2018). Metaphorical terms in the context of linguistic research articles. *XLinguae. European Scientific Language Journal*, 11, 499-507. Retrieved from: <http://www.xlinguae.eu/>
5. Lakoff, G., Johnson, M. (2003). *Metaphors We Live By*. Chicago, IL: University of Chicago Press.

УДК 81'373.7:811.112.2

Орел І.І., канд. філол. наук
Рівненський державний гуманітарний університет
(Рівне, Україна)

ФУНКЦІЇ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З ФОЛЬКЛОРНИМ КОМПОНЕНТОМ У ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ТЕКСТАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЖАНРУ

Комунікативне завдання авторів публіцистичних текстів (крім інформування) – переконання читачів у правильності трактування викладених фактів, подій; у безпомилковості їхньої оцінки автором. Публіцистичні тексти будуються із урахуванням бажаної інтенції, що має суб'єктивний авторський характер. Тому кожен публіцистичний

текст володіє цілою групою текстоутворювальних категорій інтенціонального (прагматичного) характеру, які дають можливість (і передбачають вибір засобів) вирішувати стратегічне завдання публіцистики – інформувати, здійснювати вплив на читача.

Метою пропонованої розвідки є виявлення ролі ФО із фольклорним компонентом (далі – ФОФК) у публіцистичному текстотворенні.

У ході нашого дослідження, проведеного на матеріалі журналу “Der Spiegel”, газет “Süddeutsche Zeitung”, “Frankfurter allgemeine Zeitung”, виявлено, що публіцистичні тексти сучасної німецької мови – це поєднання функціональних різновидів, зокрема офіційно-ділового, наукового, розмовного, художнього. З науковим і офіційно-діловим стилями публіцистичні тексти пов’язує логічна послідовність у викладенні фактів, розгорнуті висловлювання (Гальперин, 1977, с. 406). Мовні засоби офіційно-ділового і наукового стилів забезпечують публіцистичним текстам високий ступінь інформативності. Спорідненість публіцистичного стилю з художнім зумовлена застосуванням образних, емоційних засобів мови та вияв індивідуально-авторського у викладенні змісту (Гальперин, 1977, с. 406). Завдяки використанню мовних засобів розмовного і художнього стилів публіцистичні тексти зрозумілі широкому загалу. Виклад матеріалу відбувається доступно, незважаючи на те, що наповнюваність текстів спеціалізованою лексикою і термінами залишається високою. Цього вимагає тип тексту, у назві жанру якого визначається пресупозиція і закладається прагматична мета (Гальперин, 1977, с. 30).

Публіцистичні жанри поділяють на інформаційні, аналітичні, художньо-публіцистичні (Брандес, 1990, с. 152). До інформаційних відносять репортаж, інтерв’ю, замітку / повідомлення (Гальперин, 1977, с. 31), некролог тощо.

Інформаційні жанри характеризуються об’єктивністю у викладенні фактів, інформації. Композиційно-мовленнева форма, яку використовують у інформаційних жанрах, – це констатуюче повідомлення, що оперує стандартною структурою речень-констативів, ускладнюється уточнювальними зворотами, підрядними означальними й додатковими реченнями. Використання великої кількості поширених речень пов’язують із вживанням словосполучень, які номінують логіко-фактологічні поняття (Брандес, 1990, с. 153). Тому мова інформаційних жанрів публіцистичного стилю переважно суха, без значної кількості образних, емотивно забарвлених мовних засобів.

У результаті дослідження текстів інформаційного жанру нами було виявлено 352 ФОФК, які виконують певні функції. Розглянемо ФОФК у інформаційній замітці рубрики “Спорт”: *“Die Liga der außergewöhnlichen Gentleman Formel1 **Kein gutes Haar**. Sogar an Ex-Weltmeister Jacques Villeneuve **lässt** Montoya **kein gutes Haar**. Der Kanadier sei nicht mehr motiviert gewesen und habe daher keinen Platz in der Formel 1 verdient... Eigentlich spricht alles mal wieder für “Schumi“, der ohne Druck ins Auto steigen kann und niemandem etwas beweisen muss. Der Weltmeister hat keine Gegner mehr, er steht nach sechs WM-Titeln über den Dingen und fährt in einer eigenen Liga. In der Liga der außergewöhnlichen Gentleman.”* (SZ, 5.03.2004).

У підзаголовку і тексті замітки використано ФОФК *“kein gutes Haar an jdm. / etw. lassen”* – (розм.) *гостро критикувати*; (досл.) *не залишити жодної доброї волосини на комусь*. ФОФК у тексті використовується узуально, знаходиться у сильній позиції – на початку тексту, у контексті реалізує ФЗ, сформоване фольклорною пресупозицією. Факт відсутності волосся мав негативну конотацію (Гаврись, 1971, с. 115).

Різнопланове функціонування ФОФК у тексті можливе, на нашу думку, завдяки акумулятивному характеру її ФЗ. Семантика фраземи зберігає і передає НКІ, пов’язану з традиціями покарання у середньовічній Німеччині (**акумулятивну функцію**). Використання фольклорного образу (*без волосся*), пов’язаного з віруваннями (*волосся – ознака честі*), і суспільними традиціями (*винних обстригали налісо, позначаючи нечесних / непорядних людей*) забезпечує імпліцитне виявлення відповідної оцінки. Підзаголовок (*Kein gutes Haar*) акцентує увагу читача на негативній оцінці повідомлення, а ФОФК на початку тексту (*an Ex-Weltmeister Jacques Villeneuve lässt Montoya kein gutes Haar*) підтверджує її (**аксіологічна функція**). Фольклорний образ людини без волосся активізує емотивно забарвлений “конкретний образ” (Брандес, 1990, с. 229) (*хтось без волосся = без честі*), який сприймається уявою (**образно-зображувальна функція**). ФОФК представляє факт гострої критики, виконуючи **репрезентативну функцію**. Фольклорний образ (*kein gutes Haar – жодної доброї волосини*) відображає відношення автора до інформації за допомогою саме заперечення “kein”, виражає його почуття (**емоційно-експресивна функція**). Автор прагне створити негативне ставлення читачів до інформації, активуючи фольклорний образ. Саме він є засобом переконання щодо негативного ставлення / негативної оцінки. ФК, як довід, пов’язаний з традиціями, забезпечує виконання

аргументативної функції ФОФК, переконуючи читачів у правильності авторської позиції.

У тексті практично відсутня негативно забарвлена лексика, яка могла б підсилювати пейоративне відношення до інформації, створене образом ФОФК. Вважаємо, що фольклорний образ виконує **естетичну функцію**, оскільки спрямований саме на негативну оцінку повідомлення про поразку екс-чемпіона. Засобами ФК автор впливає на читача з метою створення у нього певних думок, оцінок інформації (**апелятивна функція**). Негативна оцінка непорядної людини, виражена фольклорним образом, підтверджується контекстом (*Der Kanadier sei nicht mehr motiviert gewesen und habe daher keinen Platz in der Formel 1 verdient.*). Денотативне неузгодження ФОФК і лексичного оточення тексту (когерентність) створює некореляційний контекст, що увиразнює фольклорний образ. Це формує умови для втілення детермінації тексту засобами ФК (**стилістична функція**). ФОФК взаємодіє з текстом на мовному і позамовному рівнях, реалізуючи національно-культурний образ людини без волосся (**етнокультурна функція**). Етнокультурний образ інформує про результат спортивних подій і вказує на їх оцінку, виявляє авторське ставлення до повідомлення тощо. У процесі функціонування фольклорного образу отримуємо різнопланову інформацію, виражену ФОФК. Здатність лаконічно повідомляти і одночасно виражати оцінку, емотивність свідчить про **компресивність** семантики ФОФК.

ФОФК у замітці виконує прагматичні функції, реалізуючи обов'язкові категорії тексту (**текстотвірна функція**). Категоріями **членування** є тема і рема (відоме і нове) (Валгина, 2003). Тему анонсує заголовок і підзаголовок (ФОФК). Початок тексту розшифровує зміст теми, використовуючи також ФОФК із підзаголовка. Тема вимагає розвитку – повного розкриття, пояснення причин “*гострої критики*”. Це відбувається у подальшому змісті тексту – ремі: “*Der Kanadier sei nicht mehr motiviert gewesen; keinen Platz in der Formel 1 verdient*”. Тема зумовила рему. Взаємозв'язок теми і реми забезпечує **зв'язність** тексту, у результаті – його **цілісність** (Гальперин, 1977). Зв'язність перебуває у тісній єдності з **інформативністю**. Ядро змістової інформації формує ФОФК, яка повідомляє про реальні факти (знаходяться у темі).
Конотативний аспект

Отже, ФОФК як мовні знаки використовують у публіцистичних текстах інформаційних жанрів (близько 352 ФОФК), незважаючи на те, що мова інформаційних жанрів публіцистичного стилю переважно нейтральна, оперує логіко-фактологічними поняттями. ФОФК

використовують свій семантичний потенціал. У результаті дослідження виявлено такі функції ФОФК у текстах інформаційних жанрів: інформативну, аксіологічну, емоційно-експресивну, репрезентативну, естетичну, апелятивну, образно-зображувальну, стилістичну, текстотвірну, етнокультурну, компресивну, акумулятивну, аргументативну функції. ФОФК у текстах інформаційних жанрів реалізують цілісне ФЗ завдяки ФК. (Не виявлено влонтативної, ієологічної, номінативної, храктеризуючої, ідентифікуючої, функції комічного.)

Список використаних джерел:

1. Брандес, М. П. (1990). *Стилистика немецкого языка (для институтов и факультетов иностранных языков) [учебник]*. Москва: Высшая школа.
2. Валгина, Н. С. (2003). *Теория текста: [учеб. пособие]*. Москва: Логос. – Режим доступу: <http://evartist.narod.ru/text14/01.htm>
3. Гаврись, В. І. (1971). *Сталі сполучення слів у сучасній німецькій мові (походження та вживання)*. Київ: Радянська школа.
4. Гальперин, И. Р. (1977). Грамматические категории текста (опыт обобщения). *Русская литература и фольклор. Серия: “Литературы и языки”, 36, 6*. Москва. 522-532.

УДК 81’246.3.367.323.371]39

Павловська Л.О., канд. філол. наук
Рівненський державний гуманітарний університет
(Рівне, Україна)

**ОСОБЛИВОСТІ ПРАГМАТИКИ ВЕРБАЛЬНИХ ФОРМУЛ
ПОБАЖАНЬ У РІЗНОСТРУКТУРНИХ МОВАХ**

Обрядові вербальні знаки, які відбивають особливості мовної категоризації досвіду певного етносу, його когнітивні, аксіологічні категорії, особливості “первісного міфологічного мислення” і прояву “вербальної магії” завжди викликали інтерес науковців.

Здійснений ґрунтовний аналіз комунікативної спрямованості, структури і семантики різних фольклорних форм у східно- та південнослов’янській традиціях дозволяє стверджувати, що останні становлять певний фольклорний мікротекст, внутрішньо організовану цілісність, до складу якої входять різноманітні мовленнєві жанри: повідомлення, ствердження, прохання, накази, вимоги, побажання, запрошення, погрози, застереження, лайки, прокляття тощо

(Виноградова, 2004, с. 425). Комунікативно-функціональний і прагмасемантичний ракурс вивчення побажань представлений в слов'янському, зокрема і польському мовознавстві, де ці формули розглядаються як елементи народної словесної магії, як емотивно-адресативні формули конфліктної інтеракції, що реалізуються на тлі прізвиськ, образливих і лайливих висловлювань (комунікативна поведінка людини, символічні дії, різні елементи і прояви негативної магійної практики у фольклорному тексті, негативні магійні акти).

Побажання як уламки давнього магійного ритуалу надзвичайно консервативні з погляду структури і являють собою набір майже нерухомих формул і мотивів. Вони є різновидом комунікативних актів. Це факти ритуалізованого спілкування адресанта з адресатом через посередництво тексту. Текст виступає у такому розумінні не як повідомлення, а як спосіб його реалізації, як передумова правильного декодування адресатом інтенції адресанта-мовця. Процес його декодування і дешифрування є складною системою взаємодій: він втрачає однократний і кінцевий характер і наближається до семіотичного спілкування однієї особистості з іншою автономною особистістю через текст.

Метою даної розвідки є виявлення комунікативно-прагматичних та лінгвокультурних характеристик побажань у різноструктурних мовах та прагматично-рольових відносин між комунікантами.

Об'єктом аналізу дослідження є вербальні формули побажань, які маніфестують універсально-поняттєвий зміст оптативності поза сферою певного обряду і не обумовлені дискурсивною прескрипцією.

Зовнішню семантичну конфігурацію побажального контексту можна подати у формі набору елементарних смислових передумов (пресупозицій), типових для побажань аналізованого типу. Пресупозицію розумітимемо як імпліцитний компонент змістової структури побажального висловлювання, що виступає у якості передумови розуміння (Сусов, 2009) і, відповідно, дешифрування змісту висловлювання адресатом. У аналізі орієнтуватимемося на прагматичну пресупозицію, що обумовлюється комунікативним контекстом і задається адресантом.

Виходячи із специфіки призначення вербальних формул побажань, є підстави говорити про добрий намір (благопобажання) та злий намір (злопобажання) як компонент змісту висловлювання, який з огляду на ритуально-магійний характер мовних одиниць цього типу має бути істинним. Цьому сприятиме віра у магійну силу слова: *“бажаючи добра (зла), я переконаний, що шляхом промовляння змісту*

побажання можу посприяти досягненню бажаного доброго (злого) результату”. Таку пресупозицію можна вважати прагматичною: мовець (адресант) вважає істинність свого висловлювання потенційно відомою і адресатові (ЛЭС, 1990). Здійснивши висловлювання питомо магічної, а для сучасного адресанта клішованої благопобажальної чи злопобажальної формули, адресант надає вислову цілеспрямованості, перетворюючи його на ілокутивний акт, під яким розуміють вираження комунікативної мети у ході промовляння певного вислову.

Мова має цілий арсенал мовних засобів вираження бажання, і будь-який мовленнєвий акт-побажання містить, як мінімум, дві пропозиції: першу – *я хочу* (*я бажаю* у значенні: “я хочу”, а не “я висловлюю побажання”) – це показник загального оптативного значення; другу – пропозицію, що відображає бажане (небажане) щодо адресата: (1) *я хочу* + (2) *тобі добре*; (1) *я хочу* + (2) *тобі погано*. Таким чином, мовленнєвий акт побажання, зорієнтований від 1 особи однини теперішнього часу, яка здійснює акт вербального побажання (1), і пропозиції (2), фіксує бажаний стан речей щодо адресата (чес. *Kež bys stále žil tak šťastně*: (1) я хочу + (2) щоб ти завжди був щасливим => тобі добре => ти зазнав конструкції; укр. англ. *A death without a priest to him in a town without a clergyman*: (1) я хочу + (2) щоб ти прийняв смерть без священика у місті без священнослужителя => тобі погано => ти був вилучений із “своїх”; укр. *Бодай ти галушку не проковтнув, щоб ти вареником подавився*: (1) я хочу + (2) щоб ти не міг ковтати => тобі погано => ти зазнав деструкції; бол. *Да оглушее и сос две те уши*: (1) я бажаю + (2) щоб ти оглох на обидва вуха => тобі погано => ти зазнав деструкції.

Головним аргументом на користь ілокутивного акту побажання є наявність специфічного ілокутивного дієслова, оскільки саме дієслово експлікує ілокутивне значення висловлювання, називає ту дію, на відміну власне говоріння, котру ми здійснюємо посередництвом висловлювання, точніше, його магічної сили. Що ж до вербальних формул побажань, то ілокутивним дієсловом для цього типу мовленнєвих актів виступає дієслово *бажаю* у 1 особі однини теперішнього часу дійсного способу, як того вимагає теорія мовленнєвих актів. Це дієслово вживається перформативно, оскільки його форма у 1 особі теперішнього часу є за семантикою рівнозначною здійсненню дії, вираженої цим дієсловом. У контексті побажань-експресивів дієслово *бажаю* є еквівалентом дії, вчинку. Мовленнєвий акт, що містить перформативне дієслово, стверджує дію одночасно із утворенням дії суб'єкта: англ. *May the curse of curses in sorrow prostrate you now* (Power

Р, 1974, с. 131), укр. *Рости велика, а не будь дика, Щоб тебе пекло та варило, Щоб ти не знав ні вдень, ні вночі покою* (Номис, 1993, с. 192), болг. *Да те носят у носило, да би те понесли* (Осинин, 1963, с. 574), *Да те понесат къде църквата* (Осинин, 1963, с. 574), ч. *Nech tě tři sta katův vezme* (Haller, 1983, с. 310), *Čert by tě trestal* (Haller, 1963, с. 310), *Jdi ke všem kozlům* (Haller, 1963, с. 311), *Necht' je havranův stryc*. Варто відмітити, що дієслівні форми кореспондують із часовою площиною “тепер” – вони “підлаштовуються” під вербалізований факт здійснення у теперішньому часі.

Як зазначає Н. Гуйванюк, перформативними можуть бути і висловлювання безособові та неозначено-особові: укр. *А сховали би ти в німе дерево, Бодай тебе волами возили, а граблями волочили* (Номис, 1993, с. 195), болг. *Ала да те ланне* (Осинин, 1963, с. 566), *Ала да те духне, та да те отнесе, Да му исаанат раците и нозите* (Осинин, 1963, с. 572), *Да те запуши да даде господ* (Осинин, 1963, с. 574).

Додамо, що ця частина пропозиції (1) (*я*) бажая у аналізованих побажаннях практично завжди виражається імпліцитним перформативом. Лише в окремих благопобажаннях перформатив (*я*) бажая є експлікованим: англ. *I pray for sorrow on the house*, ч. *Přeji ti všichni nejlepší, Přeji ti štěstí, zdarů, úspěchů, Přeji ti pevné zdraví*. У інших випадках він лише мається на увазі: англ. *To wish one all the luck in the world*, *Будь здоровий (здоров)* (Білоноженко, 1999): [*я бажая*], щоб ти був здоровий, болг. *От здраве да се не отръвеш* (Осинин, 1963, с. 565): [*я бажая*], щоб тебе від здоров'я не можна було відірвати.

Перлокутивний ефект побажань має свою специфіку: побажання як слова-дії включаються у ланцюг інших, не мовленневих дій, що складають зміст побажань; вони культурно обумовлені і, таким чином, не передбачають будь-яких інших ефектів, окрім ефекту емоційного впливу. Їхня перлокутивність обов'язково містить компонент, який можна представити у формулі: *ти знаєш + я симпатизую (не симпатизую) тобі (схвалюю (не схвалюю) тебе; люблю (ненавиджу) тебе за певний вчинок, дію, поведінку тощо) => відчуй на собі силу впливу мого доброго (злого) побажання*.

Отже, прагматичне значення вербальних формул побажань є сукупністю усталених значень лексико-граматичних утворень та загальної ситуації комунікації, яку стимульовано збудником певного емоційного стану адресанта (з урахуванням ілокутивної мети та психологічного стану адресанта і адресата побажання).

Список використаних джерел:

1. Виноградова, Л. Н. (2004) Вербальные компоненты обрядового комплекса (влияние фольклорного текста на структуру, семантику и терминологию обряда). *Язык культуры. Семантика и грамматика. К 80-летию со дня рождения академика Никиты Ильича Толстого (1923–1996)*, 217–236.
2. Осинин, Д. (Ред.) (1963) *Българско народно творчество*. София: Български писател.
3. Номис, М. (Ред.) (1993). *Українські приказки, прислів'я і таке інше*. Київ: Либідь.
4. Haller, J. (Zpr.). (1983). *Český slovník věcný a synonymický*. Praha : SPN.
5. Power, P. C. (1974). *The book of Irish Curses*. Octavo Press: Springfield, Illinois.

УДК 811.111'373

Пальчевська О.С., канд. філол. наук
Львівський державний університету безпеки життєдіяльності
(Львів, Україна)

**ОСОБЛИВОСТІ СЕМАНТИКИ КУЛІНАРОНІМІВ
В НАРОДНІЙ МОВІ ХІХ СТ.**

В. Гумбольдт одним з перших в мовознавстві зробив спроби вирішення проблеми взаємодії мови і культури. Учений поставив питання: чи можемо ми говорити про універсальну картину світу або чи кожна нація сприймає дійсність і втілює результати даного сприйняття в мові по-різному? За словами В. Гумбольдта, “відштовхуючись від будь-якої мови, можна робити висновок про національний характер” (Humboldt 1985, p. 234).

Культурний компонент слова в конкретній мові можна виявити в словникових дефініціях або безпосередньо в текстах, в яких зіставлені різні синхронні зрізи історії розвитку даного соціуму, що традиційні стереотипи мислення у стосунку певних подій, мовна поведінка представників різних соціальних груп і т. п.

Лексика на позначення страв і напоїв є невідкладним складником мовної картини людства. Дослідження етнокультурно маркованої лексики є пріоритетним для сучасних лінгвістів як в Україні так і закордоном.

Такі назви складають окремий пласт лексики, частина якої є міжнародною або позначає реалії відомі у різних країнах інші ж номінації використовуються для омовлення автентичних напоїв та продуктів харчування.

Наведемо деякі приклади дібрані із діалектних, регіональних, етимологічних словників та етнографічних матеріалів української,

англійської, французької та польської мов другої половини ХІХ ст. поч. ХХ ст. Пропонуємо розглянути способи етнокультурної мотивації номінацій народної мови.

Назви напоїв та продуктів харчування вербалізуються за:

Продуктом з якого виготовлені

Номінація *тернівка*, ж. “наливка виготовлена з ягід терну. бот. те саме, що *тернослив*” – назва алкогольного напою, яка походить від інгредієнту з якого виготовляється. Наприклад: “*Була і вишнівка, і тернівка, і булівка*” (Кв.-Осн.) у порівнянні: “*Він вибрав кілька пригорців самих достиглих веприн, великих, як терносливи*” (Фр.).

Номінація *mazzard* “буквально мазард” – бренді, напій з малих чорних вишень.

Лексема *plum* “буквально слива” також пишемо *plumb* напій зроблений зі слив, також може бути вид вина – назва походить від основного інгредієнту.

За способом приготування

Напій *тертуха*, -и, ж., діал. “напій із суниць, розтертих із цукром і змішаних з горілкою” (ВТССУМ, с. 1446).

Лексема *brée* – “буквально брі” також пишеться *brew*, *brie*. Лікер, сік, в якому все було просочене або кип’ячене; бульйон, суп, соус.

За смаковими якостями

Назва напою *медок* “Сорт столового виноградного французького вина”.

Слово *slock* омовлює алкогольний напій після якогось в горлі стає сухо. Перше значення лексеми – гасити пожежу.

Розглянемо назву *klunk* “вид лікеру”. Лексема має буквально значення – ковтнути одним ковтком. Номінація *booze* “буквально випивка” використовується для позначення міцних напоїв.

Лексема *dram* “буквально крапля; вид віскі” позначає стакан віскі з перцем. Наприклад: “*If the child was taken to a neighbour’s house at a distance. . . the person first met received bread and cheese and a dram, Gregor Flk-Lore*” (1881).

За зовнішнім виглядом

Лексему *бурда* “каламутний напій; погане пиво; несмачна рідка їжа” запозичено з татарської мови, очевидно, через російське посередництво; тат. *бурда* “каламутний напій, суміш різних рідин” є суфіксальним утворенням від основи тюрк. *bor-/bur-* “вертати, крутити”. Номінація *воронець* “напій з горілки з медом” характеризує щось як неясне. Наприклад: “*Він як той воронець*”.

За способом подачі та споживання

Назва напою *наливка* “Солодкий спиртний напій, настояний на ягодах або фруктах характеризує смак напою і вказує на те, що він солодкий”. Наприклад: “*Не я її з ума звожу, зведе її темна нічка, солодкий мед, наливочка*” (Грінч.).

Назви ритуального призначення

Номінація *bridal* буквально “весільний” напій, який куштують гості, напій котрий наливають наречена і наречений.

Номен *bridie* позначає пиріжок, невеликий пиріг з соусом в ньому, розміром з блюдце.

Їжа є невід’ємною складовою людського буття, проте характерною та специфічною для окремої національної спільноти. Життєвий устрій будь-якої нації відбивається в її кухні. Природні, соціальні та економічні умови життя кожної нації також впливають на те, чим харчуються люди. Досліджувана нами сфера “Гастрономія” є однією з найпріоритетніших національно-специфічних сфер.

Список використаних джерел:

1. Humboldt, W. von (1985). Language and philosophy of culture. Moscow.

УДК 811.111’373:32-055.2

Khrystych N., Ph.D. (Pedagogy)

*SHEE “Pereyaslav-Khmelnytskyi Hryhoriy Skovoroda
State Pedagogical University”
(Pereyaslav-Khmelnytskyi, Ukraine)*

LEXICAL ANALYSIS OF IDIOLECTS OF FEMALE POLITICIANS

Nowadays linguistic research occupies a prominent place in the system of general political research as a politician must be an excellent orator. In the 20th century, politics takes place among the objects of linguistic studies, which leads to the formation in modern linguistics of the newest direction – political linguistics (M. Vasilieva, T. Vashchuk, M. Didenko, L. Nagorna, D. Johnson, R. Otieno, and others). They are interested in the study of verbal means of communication associated with the social and political life of society.

The relevance of this investigation is also connected to the fact that problem of idiolect remains still actual. The gender differentiation of

idiolect became possible when women became active participants in the political process. Despite the fact that the speech of the representatives of the ‘fair sex’ is characterized by expressiveness and inconsistency, their idiolect tends to ‘masculinity’, which is a characteristic feature of the political process. The names of prominent women-speakers (Indira Gandhi (India), Margaret Thatcher (Great Britain) came into history. The speeches of some modern female politicians (Condoleezza Rice (the USA), Madeleine Albright (the USA), Christine Lagarde (France), Angela Merkel (Germany) fascinate millions of people in the whole world.

Lexical analysis **aims** to identify idiolects of female politicians.

Lexicon is a most effective means of linguistic influence. Basic vocabulary is the basis for constructing another type of lexical formations (neologisms, occasionalisms, professionalisms, phraseologisms, terminology, etc.). Communicative semantics emanates from the communicative purposes of the whole statement. Thus its data are hierarchically higher than the data of the standard vocabulary semantics that they are subordinated to.

We divided the lexicon of Madeleine Albright’s (Albright, 2010), Hillary Clinton’s (Clinton, 2017) and Theresa May’s political speeches (May, 2018) into the major groups:

- 1) political terms;
- 2) social terms;
- 3) economic terms.

We should note that political discourse analysis has shown a large number of political vocabulary with suffix *-ment*. E.g.: *government, argument, entitlement, movement, departments* etc. E.g.: (1) *Read a summary of the **government’s** new measures to help support and strengthen families* (Albright, 2010). (1) *Today I want to explain why families matter so much and I want to talk about my **commitment** as Prime Minister to do everything we can to support family life in Britain today* (May, 2018). (3) *Of course I know the **arguments** that will be put* (May, 2018). (4) *And freedom of **movement** itself is not absolute* (Political Speeches by Women, 2018). (5) *There are Accident and Emergency **departments** under serious pressure* (May, 2018).

Let us analyze other **political terms**:

Madeleine Albright: (1) *Women have made great progress in **obtaining legal recognition of their rights*** (Albright, 2010).

Hillary Clinton: (1) *And therefore, it must be woven throughout our **foreign policy** with the resources, staffing, accountability and attention needed to back up that **commitment*** (Clinton, 2017).

Theresa May: (1) *I That would be **an act of calamitous** self-harm for the countries of Europe* (May, 2018).

Social terms describe the social life by using the words such as *peace, security, rights, standard, freedoms, the way of life, etc.*

Madeleine Albright: (1) *Appalling abuses are still being committed against women. And these include: **domestic violence, dowry murders, coerced abortions, honored crimes, and the killing of infants simply because their born female*** (Albright, 2010).

Hillary Clinton: (1) *About a decade earlier, there had been a landmark resolution passed in the UN Security Council affirming women’s crucial roles in **peace and security*** (Clinton, 2017). (2) *I believe even more fiercely today – that advancing the **rights** and ...* (Clinton, 2017). (3) *We wanted to set a **standard**, and I’m proud of it because I do see it as strategic and necessary* (Clinton, 2017).

Theresa May: (1) *(Because when the EU’s leaders say they believe the four **freedoms** of the Single Market are indivisible, we respect that position* (May, 2018). (2) *... as those created by the European Union sit very uneasily in relation to our political history and **way of life*** (May, 2018).

In the process of analysis of political and social terms one should take into account their semantics because the words such as *peace, security self-determination, standard, freedom, human rights, lifestyle, the way of life, activities, and many others* differ in different country of the world.

The result of the analysis of political speeches by M. Albright, H. Clinton and T. May proved that they use many words referring to social and political life.

The female speakers also use economic terms such as *business, company, tax, industry, inflation, investor, market, trade, economics, unemployment, etc.*

Madeleine Albright: (1) *This experience has been validated in the life of communities on every continent, and yet women remain in many parts of the globe an undervalued and underutilized **human resource**, as the President has just said* (Albright, 2010).

Hillary Clinton: (1) *... that advancing the rights and full participation of women and girls is the great, unfinished **business** of the 21st century* (Clinton, 2017). (2) *Yes, the work will require difficult decisions, transitional justice and **economic viability*** (Clinton, 2017).

Theresa May: (1) *I have described today is **the economically rational thing** that both Britain and the EU should aim for* (May, 2018). (2) *Free **trade** between Britain and the European Union means more **trade**,*

and more **trade** means more **jobs** and more **wealth creation** (May, 2018). And we would have the freedom to set **the competitive tax rates** and embrace the policies that would attract **the world's best companies** and **biggest investors** to Britain (May, 2018).

The female politicians use the words with ‘vague semantics’ (*some, somebody, anyone, anybody, most, more, all, every*). E.g.: (1) **Some say**, all this is cultural and there's nothing anybody can do about it (May, 2018). (2) **Some people** disagree with the whole concept of a net migration target, because they say you can be blown off course by the numbers emigrating each year (May, 2018). (3) We should celebrate it. We should never allow **anyone** to demonise it (Political Speeches by Women, 2018). (4) And **any politician** who does not have a serious plan for welfare and education, has no sensible long-term plan for controlling immigration (Political Speeches by Women, 2018). (5) Because the problem hasn't just been a simplistic one of **too many** people coming here it's also been **too many British people** untrained and **too many British people** without the incentive to work because they can get a better income living on benefits (May, 2018). (6) ... and yet women remain in **many parts** of the globe an undervalued and underutilized human resource, as the President has just said (Albright, 2010).

Lexical analysis was made in order to investigate the words or the groups of words and define their meanings in the context. We can conclude that almost every lexicon has its own idiosyncratic and inflexible format and structure. On the other hand, the analysis of female speech clearly indicates that it is possible to make abstractions from the concrete vocabulary of a speaker and to define their idiolect.

References:

1. Albright, M. (2010). White House Address Commemorating International Women's Day (Mars 08, 2010). Retrieved from : <http://www.americanrhetoric.com/speeches/madeleinealbrightinternationalwomensdayspeech.htm>
2. Clinton, H. (2017). Georgetown Speech on Women's Role in Peace and Politics (Mars 31, 2017). Retrieved from : <http://time.com/4721094/hillary-clinton-georgetown-transcript/>
3. May, T. (2018). Brexit speech in full (Feb 03, 2018). Retrieved from : <https://static.rasset.ie/documents/news/theresa-may-speech.pdf>
4. Political Speeches by Women (2018). Retrieved from : <http://www.cfdw.org.uk/inourownwords/political-speeches-by-women>

УДК 81'373.46:338.48=161.2=162

Губич П.В., викладач

*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
(Львів, Україна)*

СЕМАНТИЧНЕ СЛОВОТВОРЕННЯ ПОЖЕЖНИХ ТЕРМІНІВ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ

Як відомо, не всі явища та властивості об'єктивної дійсності можна зображати лише простими (непохідними) лексичними одиницями. Тому для збереження семантичного зв'язку між термінами, що означають однорідні поняття, важливими є утворення похідних термінів зі спільним коренем метафори. Таким чином, лексичною “сировиною” для таких похідних термінів служать внутрішні ресурси мови, куди може входити як корінна лексика, так і повністю засвоєні запозичені елементи. За рахунок внутрішніх ресурсів мови науково-технічні терміни створюються, як правило, п'ятьма основними способами: 1. Надання наявним словам нових значень; 2. Модифікація (побудова похідних термінів за допомогою деривативних афіксів); 3. Складання основ терміноелементів; 4. Утворення термінологічних словосполучень; 5. Утворення абревіатур.

А. Міщенко подає наступну класифікацію:

1. термінологізація лексичного складу мови,
2. транстермінологізація термінів,
3. ретротермінологізація термінів,
4. деривація,
5. композиція,
6. контамінація,
7. терміносполучання,
8. скорочення слів,
9. запозичення (Міщенко, 2013).

Відмінність поглядів лінгвістів і термінознавців на термінотвірні засоби пояснюється, на нашу думку, наявністю в кожній національній мові і навіть у кожній терміносистемі в межах однієї національної мови своїх відмінних термінотвірних ознак.

Розвиток різних галузей науки й техніки супроводжується появою значної кількості нових понять, що потребують номінацій. Унаслідок цього розвивається й модифікується система знань, переосмислюється мовний матеріал, який трансформується й інтегрується для подальшого використання засобів номінації. Загальновідомо, що метафора – це

універсальний інструмент мислення, який передбачає пізнання одного об'єкта через порівняння, зіставлення з іншим і є одним зі способів репрезентування знання в мовній формі.

Поділяємо думку, що семантичний спосіб утворення термінів найчастіше базується на метафоричних перенесеннях (Кочан, 2010).

Однослівних термінів, які утворилися шляхом метафоризації, у досліджуваній сфері виявлено небагато:

- *amfibia* (всюдихід)
- *butla* (балон)
- *żyła* (сполучення водою)
- *okno* (протипожежне вікно)

Найчастіше зустрічаємо метафоризовані терміни у складі термінологічних словосполучень.

Стверджуємо, що підставою для метафоризації термінів пожежної сфери є подібність об'єкта номінації за зовнішнім виглядом.

У дослідженні англійських термінів пожежної сфери, виявлено, що перехід загальноновживаних слів у термін за подібністю форми, розміру, розташування частин тощо відбувся у таких прикладах:

У польській мові від лексеми *Ogień* “вогонь” утворюються метафоричні вирази *ściana ognia*, *stup ognia*. Номінація *Ściana ogniowa* (zwana też ogniomurem) має значення “ściana o wzmocnionej, niepalnej konstrukcji wznoszona między budynkami w zabudowie zwartej, wystająca wysoko ponad dach, mająca zapobiegać szybkiemu rozprzestrzenianiu się ognia, pożaru na inne budynki”. Брандмауер, укр. Негоримур (від нім. *Brandmauer*, буквально “стіна від пожежі”) – глуха вогнестійка, зазвичай мурована, стіна, що поділяє будівлю по вертикалі на дві самостійні частини. Споруджується брандмауер, задля перешкоджання поширенню пожежі з однієї частини будинку на іншу. Брандмауер повинен мати самостійний фундамент і підніматися над дахом на висоту, яка залежить від вогнестійкості покрівлі. Термін *stup ognia* стовп вогню утворено за зовнішньою подібністю хвилі вогню, який розповсюджується.

Іншими прикладами метафоричного перенесення за подібністю в польській мові вважаємо терміни:

- *woda stojąca* стояча вода
- *woda bieżąca* протічна вода
- *Źródło, źródło wydzielenia gazu* джерело газу
- *Źródło, źródło promieniowania* джерело випромінення
- *Źródło, źródło pożaru* джерело пожежі

Таким чином, можна зробити висновок, що семантичне

перетворення вживаних слів, пристосування їх для вживання як нових – одиниць номінації спеціальної сфери мови здавна відоме термінознавству і зберігає в сучасному термінотворенні досить важливу роль як постійне і неминуче джерело поповнення термінологічної лексики. Це пов'язано, імовірно, не в останню чергу, з тими характерними рисами, якими володіють утворені за допомогою цього способу терміни. До таких рис належать однозначність, короткість, точність, простота, дохідливість, легкість запам'ятовування і тісний зв'язок з рідною мовою. Як правило, ці терміни адекватно показують фізичну сутність або технічну ідею термінованого поняття.

Список використаних джерел:

1. Кочан, І. М. (2010). *Мовна норма і термін* // Дослідження з лексикології і граматики української мови. Дніпропетровськ: Літограф. Вип. 9.
2. Міщенко, А. Л. (2013). *Лінгвістика фахових мов та сучасна модель науково-технічного перекладу (на прикладі німецькомовної фахової комунікації)*: [монографія]. В.: Нова книга.

УДК 811.161.2'42(07)

Тупальська Г.О., викладач
Рівненський державний гуманітарний університет
(Рівне, Україна)

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ІДЕЇ ВИЗНАЧЕННЯ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ПРИРОДИ, СТИЛЬОВОЇ СПЕЦИФІКИ ПЕРИФРАЗ

Актуальність дослідження. Для досягнення високих результатів в тій чи іншій галузі в умовах інформаційного перевантаження виникає необхідність створення умов для ефективної міжособистісної взаємодії. У цьому плані завдання розвитку комунікативної компетенції учнів в межах освоєння змісту середньої загальної освіти стає особливо актуальним.

Вченими доведено, що вищим ступенем оволодіння мовою є здатність до перифразування (Ю.Д. Апресян, А.К. Жовківський, І.А. Мельчук і ін.). Уміння вибирати необхідні мовні засоби формується в процесі вивчення курсу української мови в школі, і тому проблеми навчання творення висловлювання, перифразування та інтерпретації вихідного тексту з'являються на сучасному етапі в центрі уваги вчених-методистів та вчителів-практиків.

Мета дослідження полягає у дослідженні ідей визначення природи та стильової специфіки перифрази у наукових працях.

Об’єктом є процес дослідження поняття перифрази та перифразування у науковій та методичній літературі

Предмет дослідження – наукові розвідки щодо трактування перифрази і навчання перифразування в умовах середньої освіти як засобу розвитку комунікативної компетенції учнів.

Джерельною базою концептуальних ідей щодо визначення лінгвістичної природи, стильової специфіки перифраз висвітлено у працях О.Потебні, Л.Булаховського, М. Бакіної, І.Гальперина, А. Григор’євої, І.Кобилянського, М.Коломієць, О. Копусь, О. Макарової, О.Мінакової, Г. Моложай, О. Петришиної, Є.Регушевського, Н.Сологуб, В. Уткіної, Л. Шубіної та ін.

Результат проведеного дослідження. У науковій літературі немає єдиної думки про те, предметом якої галузі мовознавчої науки є перифрази. Так, М. Коломієць розглядає явище перифрази в лексикології, М. Шанський, О.Юрченко – у фразеології, Г. Удовиченко, І.Кобилянський – у синтаксисі. Недостатня чіткість у трактуванні сутності перифрастичних одиниць зумовлена тим, що деякі мовознавці не диференціюють у процесі аналізу поняття “перифрастичної мови” і “перифраза”, тобто не проводять межу між здатністю мови виражати те саме чи схоже значення різними засобами, з одного боку, і конкретними мовними одиницями, що функціонують у текстах і мають відповідну логіко-психологічну основу, образну семантику і відповідну структуру (Зайцева, 2010, с. 79).

Теоретичні узагальнення мовознавчих розвідок про перифразу дають змогу визначити два напрямки вивчення цього явища, що формуються відповідно до трактування перифрази як стилістичної фігури (стилістичний напрям) чи як мовної одиниці (ономасіологічний напрям). Представники цих напрямків сходяться в міркуваннях про категорійні ознаки перифрази, як-от: описовість (перифраза завжди є аналітичним неоднослівним виразом), співвіднесеність з іншим словом або виразом, що є звичайною, традиційною назвою предмета, явища, об’єкта (крила авіації – авіація, чорне золото – вугілля), вказівка на існування характерної риси певного предмета, явища (Великий Кобзар – Тарас Шевченко). Мовознавці по-різному трактують статус перифрастичних одиниць. На стилістичному аспекті перифраз наголошує Ю.Бельчиков: “Перифрази – стилістичний прийом, що полягає у непрямому, описовому позначенні дійсності (переважно емоційно-експресивного, оцінного характеру)” (Ганич, 1985, с. 371).

Н. Сологуб вважає явище перифрастичної номінації одним із видів вторинної номінації, що дозволяє вивчати це явище в ономасіологічному аспекті.

Н.Базарська та інші лінгвісти під перифразуванням розуміють дворівневий процес первинної і вторинної об'єктивізації денотата.

Спробу дати визначення перифрази у семантичному аспекті зробили автори “Словника лінгвістичних термінів”: “Перифраз – описовий зворот мови, або стилістична фігура, троп, за допомогою якого передається зміст іншого слова чи виразу, шляхом підкреслення якоїсь особливості, якості, істотних у певному контексті чи ситуації” (Ганич, 1985, с. 185). О. Копусь вважає, що специфіка перифраз пов'язана з їх семантичними особливостями. Дослідниця зазначає, що передусім потрібно розглянути механізми утворення перифраз і значення, якого вони набувають у результаті цього процесу (Копусь, 2001, с. 52).

О.Копусь перифрази трактує як абсолютні синоніми. Однак абсолютні синоніми є явищем мови, вони виникають випадково і не мають конотативний та денотативних відмінностей.

Дослідники наголошують на зв'язку перифрази з іншими тропами: “Будучи особливим видом тропа, суттєвими ознаками якого є описовість та інакомовлення, поєднані з конотативним компонентом, в основі якого лежить перенесення значення, перифраза може виникати на базі інших тропів” (Зайцева, 2010, с. 501).

О. Галич висловлює думку, що перифраза – це “заміна прямого найменування предмета непрямим його означенням, даним у формі описового словесного зворота, що вказує на предмет, виділяючи його побічні ознаки” (Галич, 2001, с. 218).

Перифраза слугує яскравим стилістичним засобом увиразнення дійсності. Це засвідчує мовотворчість сучасних українських прозаїків – авторів малої прози.

Текстам малої прози сучасних письменників властиві перифрази-штампи зі стертою образною семантикою та перифрази-експресиви, які не тільки виконують текстотвірну роль, а й надають тексту емоційно-експресивного забарвлення. Перифразами-експресивами є, як правило, оказіональні перифрази. Вони пов'язані з певним історичним періодом і подіями, які з ним пов'язані. Асоціативні зв'язки між явищами та поняттями відзначаються актуальністю і мають соціальний характер. Стилістичні функції перифрастичних одиниць у малій художній прозі розглядаємо з погляду реалізації в текстах авторської позиції відповідно до конкретного стилістичного завдання, а також з погляду отриманого стилістичного ефекту.

Отже, наукові дослідження перифрази та перефразування є неперервними, оскільки в умовах сучасності випускник середньої загальноосвітньої школи повинен вміти зрозуміло, логічно і точно викладати свою точку зору, використовувати адекватні мовні засоби, а вивчення предметної галузі “Філологія” має розвивати в особистості “здатність вільно спілкуватися на різні теми в різноманітних мовленнєвих ситуаціях”.

Список використаних джерел:

1. Галич, О. А. (2001). *Теорія літератури*. Київ: Либідь.
2. Ганич, Д. І. (1985). *Словник лінгвістичних термінів*. Київ.
3. Зайцева, В. (2010). Перифрастичні одиниці та метонімічні перенесення в газетному тексті. *Дослідження з лексикології і граматики української мови*, 9, 78-88.
4. Євсєєва, Г. П. (2000). Перифраза в системі номінативних одиниць мови. *Дослідження з лексичної граматики української мови*. Дніпропетровськ: Навчальна книга, 2, 42-48.
5. Копусь, О. (2001). Проблема визначення статусу перифраза у мовознавстві (на матеріалі роману “Собор” О. Гончара). *Лінгвістичні дослідження*. Харків: ХДПУ, 7, 51-55.

УДК 81'22+811.111

Когаєвська Ю.Р., магістрантка
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
(Вінниця, Україна)

**ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ АНГЛОМОВНОЇ МІЖКУЛЬТУРНОЇ
КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ
НА СТАРШОМУ ЕТАПІ НАВЧАННЯ**

Культура мови – поняття не тільки лінгвістичне й психологічне, а й етичне, і це найкраще виявляється у мовленнєвому етикеті. Це складна система мовних знаків, що спирається на моральні правила й вимоги і вказує на ставлення як до інших людей, так і до себе (Андреева 2008, с. 365).

Семантика комунікативної компетентності є розділом мовознавства, що вивчає план змісту мови, значення та смисл її одиниць умові й мовленні. Становлення цієї науки відбувається у ХІХ ст. У 1825 р. німецький лінгвіст Х. Райзіг у своїх лекціях у Галле запропонував назвати науку про значення семасіологією

(від гр. *semasia* – значення). У 1839 р. його учень Ф. Хаазе опублікував ці лекції і таким чином термін “семасіологія” увійшов до наукового вжитку мовознавчих студій. Лінгвісти пропонували й інші позначення цієї галузі: сематологія (С. Коллін) й семологія (А. Норен). Термін “семантика” уведений пізніше, у 1883 р. французьким дослідником М. Бреалем. Дещо раніше, у 1878 році, він ужив цей термін у приватному листі до А. де Губернатиса (Вторникова, 2011, с. 89).

Кажуть, що природа дала людині два вуха й один язик, тим самим визначивши, що треба більше слухати, аніж говорити. Слухати – це означає адекватно сприймати повідомлення, аналізувати стан співрозмовника та причини, чому він так каже.

Чому ми не вміємо часом вислухати і зрозуміти партнера по спілкуванню? Тому що наша увага не стабільна, вона коливається. Так звані думи спотворюють зміст повідомлень. Наш емоційний стан також відволікає увагу від того, про що говорить співрозмовник, і ми відключаємося. Зафіксовано навіть феномен “перцептивного перекручення”. Виявилося, що люди здатні змінювати або ж узагалі не сприймати ту інформацію, яка їм видається небезпечною, тривожить, викликає почуття невпевненості, не відповідає уявленню про себе чи про ту картину світу, яка для них є надійною. Якщо людина не хоче, то може не чути критику на свою адресу або не запам’ятати чиєсь прохання, виконати яке важко. За дослідженнями вчених лише 10% людей вміють по-справжньому слухати інших. Аналітики з Гарвардського університету вивчали здатність людей слухати інших. Згідно з отриманими ними даними, відразу після завершення розмови середньостатистичний респондент пам’ятав лише 50% з того, що сказав його співрозмовник (хоч він був упевнений у тому, що слухав дуже уважно). Через вісім годин після розмови людина забувала третину прослуханої інформації. Через два місяці в пам’яті залишилося лише 23% з того, що було прослухано. Буває так, що і менеджер, якого переслідує власна думка, глибоко не вникає в аргументи іншого (підлеглого, клієнта, партнера по бізнесу), і як результат – ображена людина і не вирішена справа (Петровская, 2009, с. 217).

Спеціалісти наголошують на тому, що активному слуханню слід вчитися так само, як вчать писати та читати. Американський психолог І. Атватер дає поради щодо ефективного слухання співрозмовника, серед них такі (Виготський, 2006, с. 77):

- покажіть співрозмовнику своїми діями, що вам цікаво його слухати;
- дайте йому час, щоб він повністю зміг висловити свою думку;

- під час говоріння співрозмовника, кивком голови чи іншим жестом (можна і словом) покажіть свою зацікавленість у тому, що він говорить;
- намагайтеся зрозуміти справжній підтекст сказаного;
- повторіть основні думки, висловлені співрозмовником, для того щоб показати, що ви його правильно зрозуміли;
- не робіть поспішних висновків (Бех, 2012, с. 66).

Отже, семіотична комунікативна компетентність являє собою структурний феномен, що містить як складові цінності, мотиви, установки, так і соціально-психологічні стереотипи, знання, уміння й навички.

Список використаних джерел:

1. Андреева, Г.М. (2008). *Социальная психология*. М.: Аспект Пресс, 2008.
2. Бех, І.Д. (2012). *Особистісно зорієнтоване виховання*. К.: УЗМН.
3. Виготський, Л.С. (2006). Проблеми розвитку психіки. М.: Педагогіка.
4. Вторникова, Ю.С. (2011). Комунікативна компетентність у структурі ключових компетентностей громадян Європи. *Витоки педагогічної майстерності*, 88-90.
5. Петровская, Л.А. (2009). *Компетентность в общении*. М.: МГУ.

УДК 811.111’373.46:616.9

Буць М.П., студентка

*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
(Львів, Україна)*

СТРУКТУРНІ ПАРАМЕТРИ АНГЛІЙСЬКИХ АРХІТЕКТУРНИХ ТЕРМІНІВ

Сучасний етап розвитку лінгвістики спрямований на розгляд мовних одиниць у комунікативно-прагматичному аспекті та характеризується пріоритетністю вивчення мовлення та мовленнєвої діяльності людини. Проблема оптимізації, нормативності та задіяння результатів термінологічної діяльності в прагматичному аспекті є актуальною й потребує уваги до вирішення нових задач та виявлення нових напрямів роботи.

У різноманітних галузях людської діяльності одним з ключових питань є встановлення єдиної понятійної бази та відповідної їй спеціальної предметної термінології. Протягом останніх десятиліть у роботах провідних вітчизняних та зарубіжних вчених обговорюється питання, що тісно пов’язані з такими проблемами як статус терміна,

його місце в системі мови, системність термінології, особливості формування терміносистем різних мов а інше (Єнікеєва, 1999, с. 15). Ці питання, а також питання про складання, типологію та класифікацію галузевих термінологічних терміносистем є одним із актуальних в сучасному прикладному мовознавстві.

Архітектурна лексика складає самостійний сегмент у науковій картині світогляду людей, носіїв мови, і тому цікавить як лінгвістів, так і не спеціалістів філологічної сфери. Архітектурна лексика відображає одну з найбільш стародавніх областей знань, що становлять невід’ємну частину людського досвіду. Протягом всієї історії розвитку архітектурної лексики найменування архітектурних споруд безпосередньо пов’язані з пам’ятниками людської цивілізації.

Термінознавство налічує багато різних класифікацій термінів: за діапазоном застосування, за ознакою, за структурою за будовою тощо. Термінотворення в основному здійснюється тими самими способами словотворення, що обслуговують мову в цілому: морфологічним, синтаксичним і семантичним (Боярова, 2006, с. 190). Термінознавці відзначають зростаючу роль міжваріантних термінологічних новоутворень у сучасній англійській мові у зв’язку з її перетворенням на міжнародну мову професійного спілкування.

В ході нашого дослідження ми виявили різні типи утворення англійських архітектурних термінів. Ми визначили, що 46 % становлять однокомпонентні терміни, переважна більшість з яких є іменники (76%): *temple* – храм, *shrine* – каплиця, *corbel* – консоль, *gable* – фронтон, *bower* – дача, *котедж*, *альтанка*, *pier* – бик (мосту), *стояк*, *стовп*, *drum* – подушка капітелі, *стрижень* колони, *циліндричний блок*, *dripstone* – слезник, *corrosion* – корозія, *gryphon* – грифон, *herma* – герма, *fort* – форт, *forum* – форум, *fronton* – фронтон, *merlon* – мерлон, *cross* – хрест etc.

Більшість термінів утворюється морфологічним способом, який базується на афіксації, тобто деривації за допомогою афіксальних морфем: префіксів, суфіксів, префіксів і суфіксів одночасно, флексій .

Чисельними є архітектурні терміни-іменники утворенні за допомогою приєднання до основи суфіксів:

-us [s] для іменників в однині: *abacus* (абакус), *acanthus* – акант, *аканф*; *circus* – цирк;

-um [m], для іменників в однині: *compluvium* – комплювий.

Іменники з конкретним предметним значенням утворюються за допомогою суфіксів -ing, -ment: *abutment* – п’ята, *ornament* – орнамент, *pediment* – фронтон; суфікс -ing використовується для утворення

наступних термінів: *crossing* – середхрестя, *paneling* – філенка, *roofing* – покриття.

Іменники з абстрактним значенням утворюються за допомогою суфіксів, які виражають властивості і якості: *carving* – різьба, *plasticity* - пластичність;

Суфікс - (t)ion використовується досить активно у творенні архітектурної термінології: *composition* – композиція, *activation* – активація.

Для науково-технічної термінології характерне використання ряду суфіксів і префіксів, малопродуктивних, непродуктивних і зовсім відсутніх в загальнонародному мовленні. Так, у системі термінотворення англійської мови широко застосовуються такі малопродуктивні суфікси:

-ment (*apartments* – апартаменти; *treatment, filament*);

-ance,-ence (*inductance, divergence*);

-ity (*antiquity* - античність).

-ism (*constructivism* – конструктивізм)

Дво- та багатокomпонентні терміни являють собою складні конструкції, до складу яких входять різні частини мови, включаючи навіть артикли.

Вибірка показала, що англійські багатокomпонентні архітектурні терміни утворені за наступними моделями: **Noun+adj** – *ancient architecture* – антична архітектура, *architectural décor* – архітектурний декор, *architectural order* – архітектурний ордер, *architectural ornament* - архітектурний орнамент, *arch keystone* – замковий камінь, *composite order* – комозитний ордер, *domical vault* – купольний свод, *framed structure* – фахверк, *groined vault* – зімкнений купол, *memorial structure* – меморіальна будова.

Noun+noun – *amphitheatre* – амфітеатр, *ante-room* – вестибюль, *approach ramp* – анпарель, *arch wall* – підпружна арка, *bas-relief* – барельєф, *bath-house* – баня, *bay-window* – еркер, *cover plate* – налічник, *сума reversa* – каблучок, *entrance hall* – вестибюль, *hood roof* – шатровий дах, *landscape architecture* – садово-паркова архітектура, *town hall* – ратуша, *water drain* – злив води.

Adj+noun+noun – *ancient Russian architecture* – стародавня російська архітектура, *decorative composition of arms* – арматура.

Noun+noun+noun – *dog-tooth course* – поребрик, *fire-proof wall* – брандмауер.

Noun+adj+noun – *mud-walled dwelling* – мазанка.

Noun+prep+noun – *object under control* - підконтрольний об'єкт.

Проведений аналіз дозволяє підтвердити існуючі уявлення про закономірності формування нових терміносистем, зокрема те, що в цьому процесі взаємодіють принаймні два активних фактора: практична необхідність номінації нових об'єктів, суб'єктів, явищ і процесів, що становлять зміст цієї діяльності, і загальні принципи і механізми словотворення.

Список використаних джерел:

1. Боярова, Л. Г. (2006). Українська термінологія і мовна політика (20-ті рр. ХХ ст. – поч. ХХІ ст.). *Збірник наукових праць Науково-дослідного інституту українознавства, 10*, 187-195.
2. Єнікеєва, С. М. (1999). *Формування та функціонування нових словотворчих елементів англійської мови*. (Автореф. дис...канд. філол. наук.). Запоріжжя.

УДК : 811.111'373.46:616.9

Матвієва С.Ю., студентка

*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
(Львів, Україна)*

ПЕРЕДУМОВИ УТВОРЕННЯ АНГЛІЙСЬКИХ НЕОЛОГІЗМІВ СФЕРИ ІНТЕРНЕТ КОМУНІКАЦІЙ

Наше життя крокує з мовою, і ми повинні рухатися з нею, вибираючи нові слова для вираження думок та ідей, та залишити після себе думки та факти, які актуальні на сучасному етапі розвитку суспільства. Найважливішими та “найхарактернішими ознаками будь-якої мови та її словникового запасу є змінність та розвиток” (Гармаш, 2005, с. 8).

Розвиток мовного фонду залежить від багатьох факторів: соціального та культурного процесу, економічного, технологічного та наукового прогресу та інших. Але нині найбільший вплив на створення нових лексичних значень та форм має технологічний та науковий розвиток.

З кінця ХХ століття основними сферами лексичного зростання є політика, засоби масової інформації та інтернет (Зацний, 2007, с. 49), оскільки інноваційний мовний процес найбільш активно проходить у тих сферах, на які впливають макросоціальні фактори. Інформаційна революція на початку ХХІ століття вимагає модернізації існуючих наукових термінів та створення нових лексичних одиниць, щоб позначити реальність сучасного життя. Цей процес пов'язаний із

глобальною комп'ютеризацією. Як результат, ми можемо спостерігати збагачення словосполучення багатьох мов. Але найбільше це стосується англійської мови. Швидкий розвиток комп'ютерної термінологічної системи та впровадження комп'ютерів у всі сфери життя обумовлює перехід комп'ютерної мови на загальнолюдську літературну мову. Професійне спілкування через електронні списки розсилки вважається міцною усталеною практикою у багатьох організаціях по всьому світу. Багато академічних установ розробили власні системи електронної пошти для національних та міжнародних комунікацій. І така форма професійної взаємодії стала дуже важливою в цих установах.

Ми зосереджуємо свою увагу на нових словах, придуманих для нових понять, пов'язаних з відкриттями, технологіями та новими термінами. Це дослідження демонструє, що неологізми є багатим ресурсом для розуміння не тільки того, як наша культура змінюється, але і того як ми реагуємо на ці зміни. Ми повинні знаходити відмінності в кількості, видах і складності неологізмів, порівнюючи їх технологічне та соціолінгвістичне поле. Збагачення англійської лексики протягом перших років нової доби, як і в останні десятиліття, здійснюється майже винятково завдяки власним мовним ресурсам через словотворення та зміну значення існуючих одиниць формотворення. Існує багато книг і статей, які стосуються таких явищ. Чимало вчених вивчають процес збагачення англійської лексики, серед них – Ю.О. Жлуктенко, В.І. Заботкіна, Ю.А. Закній, М.М. Полюжин, Н.Г. Олексенко, А.Е. Левицький, С. Морт, Н.Т. Мостовий, Г. Ейто, Р. Фішер та багато інших.

Неологізми – основна рушійна сила розвитку словникового запасу. Багато англійських неологізмів стали міжнародними, і їхня кількість постійно зростає. Неологізм трактується як нове слово або значення вже існуючого слова, або запозичення, яке зберігає певну свіжість і створене з емоційно-стилістичною метою. Аналіз показує, що наше суспільство швидко комп'ютеризується, оскільки велика кількість нових слів належить до сфери комп'ютерних технологій. Тим не менш, більшість неологізмів належать до сфери загального користування, що означає, що ними користуються всі носії мови. Це демонструє те, що більшість нових слів – це не плоди фантазії певного автора, журналіста чи вченого, а загальний процес притаманний усьому населенню.

Мова Інтернету, яка обслуговує безліч різних сфер діяльності людей, привертає увагу в аспекті викриття основних структурно-семантичних описів словника та фразеології. Зростання кількості лексичних та фразеологічних одиниць, пов'язаних з Інтернетом,

пояснює інтерес до цієї сфери як до одного з основних джерел збагачення словникового запасу. За даними Інтернету, формування неологізмів визначається кількістю людей, які складають групу, здатністю інших впливати на цю групу, соціологією групи та її інтелектуальним рівнем.

Аналіз особливостей словотворчості розглянутих неологізмів показав, що дві третини (64%) утворились шляхом словотворення. Ці способи представлені суфіксальним, префіксальним словотворенням, словоскладанням та аббревіатурами. Результати аналізу показують, що семантичне розширення спостерігається у 18% усіх неологізмів; запозичення представлені лише 3%; продуктивні способи словотворення представлені конверсією та префіксацією – 15%. Протягом останніх років значно активізувався процес появи неологізмів.

Особливістю комп'ютерної термінології є те, що вони постійно втрачають свій спеціалізований характер функціонування і стають здобутком загальної літературної мови, яка пов'язана з усіма сферами життя і широко використовується носіями мови.

Список використаних джерел:

1. Гармаш, О. Л. (2005). *Система словотвору англійської мови та інноваційні процеси*. (Автореф. дис...канд. філол. наук.). Запоріжжя.
2. Зацний, Ю. А. (2007). *Сучасний англomовний світ і збагачення словникового складу*. Львів: ПАІС.

УДК 821.111(73)

Могілевська М.А., студентка
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
(Львів, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ СЛЕНГУ ПІДЛІТКІВ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ ДЖ. СЕЛІНДЖЕРА “ЛОВЕЦЬ У ЖИТТІ”)

Жаргон шкіл та університетів, а також молодіжна культура другої половини ХХ століття є невичерпними джерелами сленгу. Настільки широка популярність сленгу в молодіжному середовищі пояснюється декількома причинами. По-перше, підлітки завжди намагаються позначити свою незалежність, і вільне поводження з мовою, нехтування граматичними і фонетичними нормами допомагає їм відчувати себе самостійними і дорослими. По-друге, вживання в мові слів, зрозумілих

лише певному колу, дає ілюзію причетності до великої змови проти світу дорослих, приналежності до якогось колу обраних, реалізуючи тим самим властиві юнацтву бунтарські пориви (Беляєва, Хомяков, 1985, с. 67). Для підлітка, світ поділений на два ворогуючі табори дорослих і дітей, і молодіжний сленг виступає з одного боку паролем, який відкриває двері до своїх, і з іншого боку, шифром, незрозумілим противнику (Partridge, 1984, p. 21). Таке ігрове сприйняття дійсності підводить нас до третьої причини поширеності сленгу серед молоді. Підлітку дуже нудно говорити стандартною мовою, мовна діяльність для нього – така ж гра. Тому велика частина сленгу є використання більш енергійних і забавних слів замість загальноприйнятих (Магомедова, 2006, с. 34). Дух протиріччя і юнацький максималізм викликає до життя молодіжний сленг, а бажання ідентифікувати себе з певною групою, прибитися до зграї, забезпечує його широку популярність.

У досліджуваному романі можна виділити дві соціальні групи: підлітки, в основному учні старших класів американських шкіл, та їхні викладачі, представники світу дорослих, з якими найчастіше контактує герой книги та його однолітки. Вивчивши особливості мовної поведінки цих соціальних груп, можна зрозуміти, як діє сленг в ролі маркера соціального статусу.

Головний герой роману Дж. Селінджера “Ловець у житті”. Холден Колфілд вчиться в старших класах американської школи-інтернат і є типовим представником своєї соціальної групи стосовно своїх мовних уподобань.

Художня манера Дж. Селінджера визначається тим, що він пише про підлітка, і не просто про підлітка, а про американського підлітка кінця сорокових – початку п'ятдесятих років, виховувалася в благополучній умові заможної родини. Книга написана від імені цього підлітка. Стилю мовлення Холдена, який, на перший погляд, здається індивідуальним та універсальним, властива та універсальність, яка дає нам уявлення про мовленнєву характеристику всього покоління. Весь текст книги витриманий в єдиній мовній манері, яка, перш за все, характеризується невимушеною розмовністю.

Така розмовність стилю персонажа досягається різними прийомами, і основний з них – вживання коллокаційних виразів та сленгізмів.

Холден Колфілд у своїй промові постійно вживає паразитичні слова або словосполучення на кшталт *and all* – і все таке інше. Наприклад: *how my parents were occupied and all, they're nice and all, he's my brother and all* і ін. Іноді замість *and all* Холден вдається до еквівалентним за своїм загальним значенням, але більш емоційно-

оцінним словосполученням типу *and stuff* і *and crap*, які, згідно з стилістичною стратифікацією англійської лексики, відносяться до сленгізмів. Наприклад: *goddam chekups and stuff, tickets and stuff, while I was putting on my galoshes and crap; starches and crap; all that crap*.

Крім того, Холден також часто вимовляє слова типу *or something, or anything* – або що-небудь таке, або що-небудь на зразок: *my whole goddam autobiography and anything, you were supposed to commit suicide or something* і т.д. Більш емоційний варіант цього словосполучення виступає в таких прикладах як *he was supposed to be a playwright or some godawful thing*, де емоційність посилюється завдяки вживанню сленгізмів *godawful*.

Сленгізація мови Холдена відбувається на всіх мовних рівнях, починаючи з фонетичного. Це виражається в так званих сленгових відхиленнях від норми: 1. Втрата кінцевого *g* у герундія та тривалої форми дієслова – *callin* ‘, *comin*’, *hurtin* ‘, *roughin*’. 2. Уникнення ненаголошеного *them* - *cut'em, for'em, got'em, tell'em*.

Мова підлітка рясніє сленговими виразами. Для передачі поняття “тріпатися, базікати” автор вкладає в уста Холдена цілий ряд синонімів: *shoot the bull, chew the rag, chew the fat, shoot the crap, shoot the breeze*. Замість слова *ring / call* Холден вживає сленгізм *give somebody a buzz*, замість прислівники *almost* – його сленговий еквівалент *damn near*. Наприклад: *damn near sent a telegram, I damn near got my coat back, I damn near broke my knee, She was damn near yelling at me*.

Вульгаризми надають мові Холдена достовірність і роблять її більш емоційною. Серед вульгаризмів/сленгізмів найчастіше зустрічаються іменники *ass* і *bastard*: *freezing my ass of, a nice old guy that did not know his ass from his elbow, lovely my ass, strange my ass*.

Оскільки головний герой роману школяр, лівова частка сленгізмів відноситься до сфери освіти. Школа, в якій навчається Холден – *Pencey Preparatory School* – отримує назву *Pency Prep*, що нагадує про існування в США цілого пласта сленгу, мови “*preppies*”. Про своє академічне невдаччя Холден також говорить за допомогою сленгізмів: *flunk the subject, get the ax*.

Значна частина сленгізмів, що вживаються Холденом і його однолітками, позначає зовнішній вигляд людини і його особистісні характеристики: *hot-shot guy, phony slob, holler, snotty, crumb-bum*. Ці слова носять яскраво виражений оціночний характер, причому оцінка завжди негативна. Примітно, що відмічені сленгізми персонажі роману вживали тільки в відсутність тієї особи, яка ними характеризувалася. Тобто, носії мови сприймають ці слова як образливі і неприпустимі, згідно з правилами мовної коректності.

Крім того, сленгізми вживаються романі і для характеристики психо-емоційного стану людини, передачі модальності висловлювання: *give somebody a feel, I'm not kidding, dopy, big bang, pretty run-down* та іншими сленгізмами рясніють також діалоги персонажів, що надає їхній мові емоційності, виразності: *cut it out, keep your yap shut*. Такі висловлювання також не відрізняються коректністю і є неприпустимими для вихованої людини, що, однак, не означає відсутності манер у мовця, а свідчать про навмисну грубуватість і навіть вульгарність в поведінці підлітків, особливо юнаків, яка вважається свого роду шиком у їхньому середовищі. Найпоширенішими сленгізмами є ті, що позначають гроші та інтимні відносини. Не виявилась винятком в цьому плані і мова Холдена, який позначав гроші словом *dough*.

Таким чином, індикаторна функція сленгу полягає в наступному: сленгізми дозволяють визначити приналежність комуніканта до певної соціальної групи, яка характеризується загальними віковими, гендерними та професійними якостями. Індикаторна функція сленгу дає комуніканта можливість самому асоціювати себе з тією чи іншою соціальною групою і допомагає йому розпізнати інших членів цієї ж групи. Виконуючи роль індикатора соціального статусу комуніканта, сленгізми також чітко маркують ситуацію спілкування, оскільки допустимі тільки в неформальній обстановці.

Список використаних джерел:

1. Беляева, Т.М. & Хомяков, В.А. (1985). *Нестандартная лексика английского языка*. Л.: ЛГУ.
2. Магомедова, А.Н. (2006). *Просторечная лексика английского языка: Учебное пособие по спецкурсу для студентов старших курсов языковых вузов*. Махачкала: ДГУ.
3. Partridge, E. (1984). *Slang Today and Yesterday*. New York: The Macmillan.

УДК : 811.111'373.46:616.9

Степанишин Р.В., студентка
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
(Львів, Україна)

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ПАРАМЕТРИ АНГЛОМОВНОЇ ТЕРМІНОСИСТЕМИ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА

Євроінтеграційні процеси зумовлюють потребу мовознавчого дослідження професійної лексики (фахових мов), основу якої становить галузева термінологія. Терміни акумулюють зміст понять і передають

їхню сутність, тому є основою понятійного апарату наукового мовлення, а також невід’ємним інструментом професійного спілкування (Єнікеєва, 1999, с. 15). Термінологія має концептуальний характер і відображає світоглядну концепцію науки.

Дослідження фахових мов і галузевих термінологій як підсистем національної мови зумовлює потребу постійного впорядкування відповідних терміносистем, без понятійного апарату яких жодна наука не може існувати і розвиватися.

Термінологія лісового господарства є ефективним комунікаційним інструментом у лісовій галузі у вирішенні питань функціонування соціуму на засадах сталого розвитку, збереження природи та довкілля для майбутніх поколінь (Боярова, 2006, с. 190). Англomовна термінологія лісового господарства використовується як у нормативно-законодавчій сфері, діловій документації, так і у сфері обміну досвідом фахівців лісового сектору та в освітніх програмах стажування студентів і викладачів України за кордоном.

На підставі комплексного аналізу структурних і семантичних параметрів одиниць англomовної терміносистеми лісового господарства можемо дійти таких висновків:

1. Аналіз історичного аспекту і джерел формування англomовних лісівничих термінів дав змогу вповні представити періоди розвитку англomовної термінології лісового господарства з такими етапами: *доіндустріальний* (до середини XVIII ст.), *індустріальний* (від середини XVIII до 60-х років XX ст.) та *екотехнічний* (з 60-х років XX ст.). Перші спеціалізовані назви доіндустріального періоду можемо вважати прототермінами. Для індустріального періоду характерне заснування перших лісівничих шкіл у Німеччині та Франції, а згодом в Англії та на Американському континенті, що заклало основи сучасної англomовної лісівничої термінології. В екотехнічний період терміносистема лісового господарства зазнає змін на вимогу уніфікації, стандартизації та кодифікації.

2. Констатовано, що англomовна термінологія лісового господарства є однією з множини термінологій фахових мов, які сукупно входять до національної мови у складі лексики наукового стилю. Встановлено, що до досліджуваної терміносистеми належать вузькогалузеві терміни, які формують її основу (лісознавчо-лісівнича специфіка, лісокористування, економіко-правові дисципліни лісового сектору), а також міжгалузеві – терміни суміжних галузей (біологія, біохімія, географія, геодезія, екологія, охорона довкілля, сільське господарство тощо) і загальнонаукові. У фаховій мові виокремлюємо:

професіоналізми (неунормовані фахові одиниці, номенклатурні знаки обладнання) та жаргонізми. Назви рослин і тварин формують особливі таксономічні підсистеми у межах досліджуваної терміносистеми.

3. Визначено класифікаційні ознаки досліджуваної терміносистеми, що сформувалася на основі комплексної лісогосподарської науки та галузевого виробництва і за формальними характеристиками належить до мега-терміносистем. Її термінологію розглядаємо як первинну з підсистемами лісознавчо-лісівничих термінів і лісокористування. Вона формує вторинні термінології – садово-паркового мистецтва та ландшафтного дизайну. Окреслено дванадцять основних тематичних груп термінів. У межах тематичних груп виокремлено лексико-семантичні підгрупи.

4. Проаналізовано словотвірні засоби формування термінів. Префікси: *a-lad-, de-, in-, non-, re-, un-, under-* головно модифікують лексичне значення одиниць, вказуючи на негативні чи повторювані ознаки. Суфікси *-er / -or* надають смислових ознак і характеризують осіб за родом занять, механізми і пристрої, фахові поняття чи об'єкти. Перенос значень у номінаціях з живих істот на назви неживих об'єктів пояснює тенденцію в технічному поступі та заміни ручної праці механізованою. Конверсивні моделі ($N \rightarrow V$, $V \rightarrow N$) є засобом утворення нових лексичних одиниць в англійській терміносистемі лісового господарства.

5. З'ясовано структурні характеристики досліджуваної терміносистеми. За формальною структурою термінологічні одиниці поділяють на: однослівні (монолексемні, композити), багатослівні (термінологічні словосполучення) та скорочення (аббревіатури, телескопійні одиниці, моделі-слова). Формування термінологічних словосполучень реалізується за найпродуктивнішими моделями (іменник+іменник і прикметник+іменник). Структурні моделі (дво- і тричленні) мають вужчий обсяг змістового навантаження порівняно з монолексемними. На морфологічному рівні за частиномовним критерієм терміни представлені переважно іменниками, менше – прикметниками і дієсловами.

Список використаних джерел:

1. Боярова, Л. Г. (2006). Українська термінологія і мовна політика (20-ті рр. ХХ ст. – поч. ХХІ ст.). *Збірник наукових праць Науково-дослідного інституту українознавства*, 10, 187-195.
2. Єнікеева, С. М. (1999). *Формування та функціонування нових словотвірних елементів англійської мови*. (Автореф. дис...канд. філол. наук.). Запоріжжя.

УДК 81-115'373.46

Худз'як С.М., студентка
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
(Львів, Україна)

ПОХОДЖЕННЯ ТА СЕМАНТИКА ЛЕКСИКИ ФІТОНІМІВ

У наукових студіях все частіше українські мовознавці приділяють велику увагу питанням, що стосуються становлення й розвитку етномаркованої лексики. Однією з актуальних проблем є з'ясування ролі семантики і лексикології у формуванні номінацій народної ботаніки.

Народні рослини використовуються тисячоліттями багатьма населеннями світу. Дослідження лексики народної ботаніки є дуже важливим і актуальним для сучасного світу, адже кожна рослина, яка носить народну назву відображає свою особливу репутацію і характеристику. Номінації народної ботаніки ми можемо часто зустріти в повсякденному житті, особливо, коли йдеться про лікування чи профілактику певного захворювання. Саме тому таким важливим є вивчення і дослідження лексики ботанічної народної номенклатури.

Ботанічна лексика, що належить до найбагатших тематичних груп будь-якої мови, становить значний інтерес для науки. Ця лексика неодноразово привертала увагу дослідників-мовознавців. Монографія І.В. Сабадоша (Сабадош, 2014. с. 600), яка нещодавно побачила світ, – результат клопіткої багаторічної праці вченого. Її автор першим розпочав досліджувати історію української ботанічної лексики ХІХ – початку ХХ ст. На цю тему мовознавець опублікував майже два десятки статей. Рецензована праця є продовженням монографії вченого “Формування української ботанічної номенклатури”. Новизна дослідження в тому, що це перший повний системний опис ботанічної лексики українських говорів на тлі такої самої лексики в інших слов'янських мов.

Слід зазначити, що ботанічна лексика, яка є об'єктом нашого дослідження, багато в чому відрізняється від інших систем, тому що будь-яка рослина має наукову, літературну й народну назву. Номінації дібрані шляхом суцільної вибірки із словника рослинного фольклору Дональда Вотса (Watts, 2008).

Номінації фітонімів різноманітні за структурою, походженням і способами творення. За структурними моделями їх поділяють на:

- однокомпонентні номінації: **Archangel** – Рослина, що цвіте на Архангела Михайла, 8 травня. Згідно з Гріммом, назва дана тому, що його ефективність проти епідемічних захворювань, таких як холера і чума, виявив ангел уві сні. **Cancer** – Червону конюшину індійці використовували для лікування та профілактики раку молочної залози, через що і в народі стали її називати “рак”. **Dandruff** – З цієї квітки виготовляють хороший лосьйон для позбавлення від лупи і який допомагає запобігти облісінню. **Mumps** – Сильний чай з кориці (Сіннатон), прийнятий на початку хвороби “свинка”, буде, як стверджується, зменшувати перебіг хвороби і запобігати ускладненню.

- двокомпонентні номінації: найчастіше це словосполучення іменник + іменник, або прикметник + іменник: **Goose-Grass** – Цей бур’ян вважається чудовою їжею для гусенят, які його дуже люблять. **Kidney Complaints** – Кореневий чай з петрушки (Parsley) все ще призначають при захворюваннях нирок. **Bear’s ears** – Поширена назва для родини примул (Auricula). Через форму листа, що нагадує ведмедяче вухо виникла ця назва. **Madagascar Periwinkle** – Це важлива рослина, яка використовувалася в дослідженні раку, зокрема, лейкемії у дітей.

- трикомпонентні конструкції, до складу яких можуть входити прийменники: прикметник + прикметник + іменник, прикметник + іменник + іменник, іменник + прикметник + іменник та інші.

- багатоконпонентні аналітичні номінації, що мають чотири і більше компонентів: **Snake’s head lily** – Зміїна голова, назва походить з форми квіткових бутонів. **Lily-of-the-valley** – Квіти пов’язані з Британією, коли церкви під час шлюбу були прикрашені ними. **Son-before-the-father** – Це ім’я, дане всім рослинам, які цвітуть до появи листя. **Nettle-leaved bellflower** – Використовується для лікування болю у горлі і тонзиліту.

Отже, у нашому дослідженні лексики народних фітонімів велику частку становлять двокомпонентні структури, що доводить – народ найчастіше утворює назву рослини з двох зв’язних між собою компонентів. Кожна рослина має свою індивідуальну семантичну характеристику, яку народ пов’язував з властивостями рослини.

Список використаних джерел:

1. Сабадош, І. В. (2014). *Історія української ботанічної лексики (XIX - початок XX ст.) : монографія*. - Ужгород : Ужгородський національний університет.
2. Watts, D. (2008). *Dictionary of Plant Lore*. By BA MIL. Bath, United Kingdom.

УДК 811.162.2'373

Чучвич О.В., студент

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
(Львів, Україна)

ЯВИЩЕ ПОЛІСЕМІЇ В АСТРОНОМІЧНІЙ ТА ПРАВООХОРОННІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ

Літературна мова містить множинні підмови, що задовольняють потреби спілкування людей у різних сферах. Однією з подібних підмов представляється **наукова мова**, найбільшу частину складає термінологія. **Наукова термінологія** – створена людською ідеєю, національної відповідно до власних витоків і форми, інтернаціональної за поширенням. Професійна взаємодія не можлива без термінології.

Термін (від латин. terminus – межа, кінець) – це слово або поєднання слів, що позначає поняття певної галузі знання чи діяльності людини. Для прикладу, термінами економіки є подібні найменування: *видатки, авіста, бруто-прибуток, господарський механізм, міжнародний поділ праці, повна сатисфакція боргових зобов'язань*.

Багатозначність термінів вважають одним із найголовніших недоліків термінології, оскільки в межах конкретної терміносистеми спеціальна номінація має відповідати критерію однозначності, що є найважливішою особливістю терміна. Однак із розвитком науки й техніки, появою нових понять виникають нові номінації, а наявні набувають нових значень, породжуючи багатозначність навіть у межах однієї терміносистеми. “Полісемія в термінології на відміну від загальномовної полісемії виникає лише як категоріальна: семантична структура слова наче розщеплюється на окремі аналогічні частини, на ознаки, які належать одночасно декільком категоріям” (Краснопольська, 2014).

Основою для розвитку багатозначності є рухомість мовної одиниці, внаслідок чого вона набуває нового змісту на основі подібності (метафора) або часової і просторової суміжності (метонімія, синекдоха) з іншими поняттями.

За словами Д. С. Лотте, “явище полісемії в термінології спричиняє неточність, тому особливу увагу треба звертати на усунення всіх багатозначних термінів або залишати біля терміна лише одне значення”. Однак будь-яка терміносистема не може уникнути впливу

загальнономовних універсалій. М. П. Годована зазначає: “Полісемія термінів – це природний вияв законів розвитку лексики. З нею можна боротися, її можна обмежувати, але вона все одно буде проникати в термінологію як складову частину лексики загальнолітературної мови” (Галкина, 2005).

Явище багатозначності відбиває процес пізнання об’єктивної дійсності, яка постійно змінюється, тому є закономірним явищем у терміносистемі, що розвивається. Усі значення в багатозначному слові перебувають у певних зв’язках, де кожне значення полісемічного слова обов’язково пов’язане з його первинним значенням, оскільки розвинулося внаслідок певної подібності позначуваних понять.

Астрономія

Здебільшого астрономічні терміни є словами однозначними, позбавленими стилістичного забарвлення, і зберігають однозначність як у межах астрономічної терміносистеми, так і загалом у мові. Водночас аналізованій терміносистемі властива багатозначність, зумовлена ексталингвальними та інтерлінгвальними чинниками. Зафіксовано полісемічні терміни-слова та терміни-словосполучення.

В українській астрономічній термінології можна виділити такі види полісемії:

1) **зовнішньосистемна полісемія** (термін астрономії – загальноповживане слово): *затемнення* (астр.) – явище, де ясне всесвітнє тіло стає для нас на певний час невидне через те, що ховається за інше всесвітнє тіло, або входить у його тінь, *затемнення* (заг.) – дія і стан за значенням затемнити; *календар* (астр.) – система літочислення, що за основу має астрономічні явища, зміну дня й ночі, доби року, *календар* (заг.) – показник всіх днів на рік, свят, видатних подій та різних відомостей; *кульмінація* (астр.) – найвище становище світила над обрієм, *кульмінація* (заг.) – найвища точка, вершок, шпиль; *секунда* (астр.) – триста шістдесятя частина градуса, *секунда* (заг.) – шістдесятя частина хвилини.

2) **міжсистемна полісемія** (термін астрономії – термін інших галузей знань): *аберація* (астр.) – таке явище, коли спостережникові здається, що зірки не в тому місці, де вони справді є, *аберація* (фіз.) – відхил від фокуса проміння, що виходять з одного пункту; *азимут* (астр.) – кут, який замикає полуденник якоїсь зірки з полудневим колом даного місця, *азимут* (військ.) – кут, який утворюється заданим напрямом руху й напрямом на північ; *бігун* (астр.) – точка на небозводі, куди пе-реходить вісь Землі, продовжена до безконечності, *бігун* (геогр.) – точка на поверхні Землі, через яку переходить вісь Землі; *висота*

(астр.) – кут від горизонтальної площини до світила, яке спостерігають, *висота* (матем.) – віддаль вершка трикутника від основи; *ельонгація* (астр.) – максимальне кутове віддалення планети від Сонця, *ельонгація* (фіз.) – найбільше віддалення маятника від того місця, де він буває в стані спокою; *кратер* (астр.) – частина місячного ландшафту, що своєю формою нагадує кратер земного вулкана, *кратер* (геол.) – гирло вулкана.

Ці приклади засвідчують зв'язок астрономічної термінології зі спеціальною лексикою інших терміносистем української мови, не перешкоджаючи розумінню значень термінів у конкретній науковій галузі.

Правоохоронна діяльність

Проведений аналіз вибірки англійських термінів правоохоронної діяльності дозволяє говорити про наявність полісемії в даній термінології. Як приклад можна розглянути англійське слово *officer*. Воно є багатозначним, відповідно, перекладається як:

1. чиновник, посадова особа, службовець;
2. офіцер, pl. офіцерський склад;
3. поліцейський;
4. капітан на торговому судні.

У поєднанні *officer of the court* - судовий пристав, судовий виконавець;

- *officers of the state* - вищі чиновники держави;
- *officer of health* - санітарний інспектор;
- *returning officer* - голова виборчої комісії (в Англії);
- *officer of the day* - черговий офіцер;
- *billeting officer* - квартир'єри;
- *first officer* - старший помічник.

Необхідно відзначити, що даний термін використовується в різних сферах діяльності людини, але при цьому має свої певні відтінки значень. Найчастіше його використовують в термінології правоохоронної діяльності в значенні офіцер правозастосування або командний склад (pl). Наприклад: *Thus in a modern democratic society the law enforcement officers are strictly to observe the principles of legality and protect the rights and interests of citizens.*

Таким чином, в сучасному демократичному суспільстві офіцери правозастосування повинні строго дотримуватися принципів законності і захищати права і інтереси громадян (Соловей, 2004, с. 100). *The great benefit from a college education of police officers is training future police workers to think.* Велика користь від навчання командного складу

в коледжі – це навчити майбутніх співробітників поліції думати (Соловей, 2004, с. 164).

Отже, багатозначність в терміносистемі є природним мовним явищем, для якого характерна наявність в одному слові кількох пов'язаних між собою значень, що сформувалися в процесі розвитку первинного значення. Полісемію спостерігаємо між технічними термінами та загальноживаними словами, а також зафіксовано приклади внутрішньосистемної багатозначності.

Список використаних джерел:

1. Галкина, Е. Н. (2005). *Перевод аббревиатур и акронимов на русский язык*. М.: [б. и.].
2. Краснопольська, Н. Л. (2014). *Джерела та етапи формування української термінології менеджменту : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01*. Київ: НАНУ, Ін-т укр. мови.
3. Соловей, С. С. (2004). *Учебник английского языка для профессионалов правоприменительной деятельности*. Москва: Образование.

СЕМАНТИКА ТЕКСТУ І ДИСКУРСУ

УДК 811.111'42 (043.3)

Бабелюк О.А., д-р філол. наук
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
(Львів, Україна)

РИЗОМА ЯК НЕЛІНІЙНИЙ ПРИНЦИП ПОБУДОВИ ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОГО ТЕКСТУ

Загальновідомим є той факт, що ключовим поняттям філософії постмодерну є поняття ризома (Гром'як, Ковалів, 1997), яке в найбільш загальному значенні може інтерпретуватися як модель постмодерністської побудови, позбавлена централізації, симетрії та впорядкованості.

У вузькому розумінні поняття ризома означає певний спосіб організації будь-чого. До слова, цей термін, запозичений з ботаніки, його було введено в 1976 році французькими філософами Ж. Дельозом та Ф. Гваттарі у спільній праці “Rhizome” – в контексті розробки теоретичних основ постмодернізму.

У постмодерністській поетиці ризома (фр. rhizome – кореневище) – це поняття, що позначає принципово позаструктурний та нелінійний спосіб організації цілісності, який залишає відкритою можливість для іманентної автохтонної рухомості та, відповідно, реалізації її внутрішнього креативного потенціалу самоконфігурування (*Всемирная энциклопедия: Философия XX век* 2002, с. 646]. Тобто зазначене поняття виражає характерну для філософії постмодерну настанову на відмову від традиційних уявлень про структуру як семантично центровану та стабільно визначену та відмову від неї загалом.

Як зазначають теоретики постмодернізму (Денисова, 1995) ризома – радикальна альтернатива замкненим та статично лінійним структурам, які передбачають жорстку центровану орієнтацію. Саме ризоматичні структури семантично ототожнюються Ж. Дельозом та Ф. Гваттарі з фундаментальною для класичної європейської культури метафорою “кореня”. Корінь стає символом глибини, лінійного розгортання процесуальності та сенсу. Ризому ж, навпаки, інтерпретуємо не як лінійний “стрижень”, а як цілковито відмінну від коренів “бульбу” або “цибулину” – “подібно потенційній безкінечності,

що має в собі “скриту стеблину”, яка здатна розвиватися куди завгодно та приймати будь-які конфігурації” (Делез, Гваттари).

В постмодерністській поетиці художній текст вважають гетерогенним, оскільки він має безліч “коренів” та “кодів” (художніх, філософських, соціологічних, культурологічних та ін.) (Барт, 2001) і невичерпну кількість варіантів прочитання.

Крім того, постмодерністський текст загалом, і художній у тому числі може бути рівноцінно вписаним у будь-яку культурну парадигму і жодній з них не належати цілком. Тому впевнено можна говорити, що ризома – це втілення художнього плюралізму. Тут усе межує одне з одним, переплітаючись в дивацькій суміші. Формула структури: ТАК-НІ; ризоми: І ТАК, І НІ, І ЩЕ ЩОСЬ.

Відповідно до двох типів організації постмодерністських текстів – лінійного та нелінійного – Ж. Дельоз та Ф. Гваттари розрізняють два типи культур: “деревну” культуру та “культуру кореневища” (Делез, 1995).

Перший тип культури співвідноситься з класичними взірцями та давньогрецькою теорією наслідування. Емблемою такого мистецтва вважають дерево як модель чи образ світу, а втіленням “деревного” світу є книга, завдяки якій світовий хаос перевертається в естетичний космос.

На думку вчених, “деревний” тип культури немає жодних перспектив розвитку, на противагу “культури кореневища”, культури сучасності та майбутнього, втіленням якої є, за твердженням вчених, мистецтво постмодернізму.

“Якщо світ – хаос, то книга стає не космосом, а хаосмосом, не деревом, але кореневищем. Книга-кореневище реалізує принципово новий тип естетичних зв'язків. Всі її точки будуть зв'язані між собою, але зв'язки ці безструктурні, множинні, заплутані, вони постійно обриваються” (Делез, Гваттари). З боку географіки втіленням безпорядку кореневища в архітектурі є Амстердам з його каналами, з боку символіки – лабіринт.

Отже, ризома є своєрідною емблематичною фігурою ери постмодернізму, наскрізним символом доби, оригінальною моделлю побудови сучасних постмодерністських текстів.

Список використаних джерел:

1. Барт, Р. (2001). *S/Z*. Москва: Эдиториал УРСС.
2. *Всемирная энциклопедия: Философия XX век.* (2002). Москва: АСТ, Мн.: Харвест, Современный литератор.

3. Делез, Ж. (1995). *Логика смысла*. Москва: Академия.
4. Делез, Ж., Гваттари, Ф. *Капитализм и шизофрения: Анти-Эдип*. Retrieved from: www.philosophy.ru
5. Денисова, Т. (1995). Феномен постмодернізму: контури й орієнтири. *Слово і час*, 2, 18-27.
6. Гром'як, Р., Ковалів, Ю. та ін. (1997). *Літературознавчий словник-довідник*. Київ: ВЦ “Академія”.

УДК 811.111'42

Кучма Т.В., канд. філол. наук
Рівненський державний гуманітарний університет
(Рівне, Україна)

СЕМАНТИКА “БЕЗЗМІСТОВНИХ” ТЕКСТІВ

Мовна гра, за О. П. Сквородниковим (Сквородников, 2010, с. 54), – творче, нестандартне (неканонічне) використання будь-яких мовних одиниць та / або категорій для створення влучних висловлювань, в тому числі – комічного характеру, яке характеризується відхиленням від мовної / мовленнєвої, в тому числі, стилістичної, логічної норми». В той же час, мовна гра є естетично мотивованою та використовується свідомо в межах ідіостиля автора.

Універсальним механізмом побудови мовної гри є порушення мовної норми з боку одного з комунікантів та прагнення комунікантів з іншого боку відновити або хоча б наблизитися до стану симетричності та стабільності мовленнєвого акту, що має певні відхилення, які виникли за рахунок зсуву статичного положення мовної системи в процесі отримання нової інформації (Пешкова, 2016, с. 78).

Одним із проявів мовної гри є заум (зарозуміла мова) – специфічний різновид індивідуальної словотворчості, що вбирає в себе слова і словотворчі звороти, які характеризуються ослабленістю або й повною відсутністю предметних значень, буквально – мова, що лежить за межами раціонального розуміння (узвичаєних її норм), безпредметна мова. Механізм зарозумілої мови дозволяє автору наділяти значенням відсутні в мові звукові комплекси і словесні комбінації, а читачеві – це (або якесь інше) значення з них виділяти. Однак досягнути чіткого формулювання смислів, закладених у вирази зарозумілої мови дуже важко, а часто і зовсім неможливо, і тому (на думку багатьох авторів, які зверталися до цього прийому) у сприйнятті зарозумілого тексту емоційно-інтуїтивне начало домінує над

раціональним. Тому зарозуміла мова визначається американським філологом Джеральдом Янечком як мова з невизначеними значеннями.

Дж. Янечек (Янечек, 1993, с. 22) виділяє 4 види зарозумілої мови в залежності від рівня мовної структури, на якому відбувається відмова від мовної норми:

– фонетична: поєднання букв не складаються в пізнавані морфеми;

– морфологічна: чинні в мові морфеми (корені і афікси) поєднуються таким чином, що значення отриманого слова залишається в значній мірі невизначеним;

– синтаксична: при вживанні нормальних, “словникових” слів в граматично правильних формах вони не складаються в граматично нормальну пропозицію, характер відносин між словами залишається в тій чи іншій мірі невизначеним;

– супрасинтаксична: при формальній, граматичній правильності конструкцій, складених зі звичайних слів, високий ступінь невизначеності виникає на рівні референції – простіше кажучи, залишається принципово неясним, про що йде мова.

Розглянемо випадки, коли фраза складається із штучно створених, тобто не існуючих у певній мові слів: у ній представлені лише граматичні відношення (тобто зберігається синтаксис і морфологія), при тому що слова як такі позбавлені будь-якого (лексичного) значення. Будучи граматично правильними, ці фрази є семантично аномальними. Такі фрази були запропоновані логіками і лінгвістами. Так, Р. Карнап придумав фразу *Piroten karulieren elatisch* (в англійській версії *Pirots karulize elastically*), Ч. Фрис – фразу *The vary koobs dasaked the citar molently*, Л. В. Щерба – *Глокая куздра штеко будланула бокра и курдючит бокрѐнка*. Л. В. Щербі і Ч. Фрису ці фрази служили перш за все для демонстрації можливостей формального граматичного аналізу, що ніяк не залежить від розуміння (Успенский, 2007, с.182). Найбільш відомою є перша (вона ж й остання) строфа балади “Jabberwocky” з повісті-казки “Аліса у Задзеркаллі” Льюїса Керрола: *‘Twas brillig, and the slithy toves / Did gyre and gimble in the wabe; / All mimsy were the borogoves, / And the mome raths outgrabe.*

Існує декілька перекладів українською мовою цього вірша: “Курзу-Верзу” переклад Миколи Лукаша (1975 р.), “Бурмоковт” Тетяни Тарабукіної (2008 р.), “Жербельковт” Сергія Ковальчука (2010 р.), “Тварюкан” Миколи Фернандеса-Червяка (2013 р.). У 2005 році у журналі “Всесвіт” були опубліковані переклади випускниць

перекладацького відділення Києво-Могилянської академії: “Бормоглуп” Марії Коливай (2004 р.), “Бурмозвій” Інни Коваль (2004 р.), “Жабохряк” Галини Висоцької (2005 р.).

Усі перекладачі намагалися створити тексти, які були б найбільш схожим до англійської версії. Розглянемо переклад Тетяни Тарабукіної: *Варчилось... Хлив'язкі тхурки / Викрули, свербчись навкрузі, / Жасумновілі худоки / Гривіли зехряки в чузі* (Аліса в Зазеркальє).

При уважному прочитанні цей текст виявляється не таким беззмістовним, яким він може видатися на перший погляд: можливим є зрозуміти, хоча б приблизно, про що тут йдеться. У носія англійської мови перша строфа може викликати певні асоціації. Зокрема слово *brillig* асоціюється з *brilliant* ‘яскравий’, і тоді перше речення може розумітися як ‘було яскраво’ чи ‘світало’; або це слово може асоціюватися з *to broil* ‘смажити(ся) на вогні, на сонці’, і в такому випадку це речення означає ‘було жарко’. Обидва значення не супречать одне одному і зливаються в один образ.

Слово *slithy* асоціюється перш за все з дієсловом *to slither* ‘зісковзувати’ і прикметником *slithery* ‘слизький’.

Автором вірша у тексті повісті-казки “Аліса у Задзеркаллі” є Шалам-Балам (Humpty Dumpty). Перекладачка подає такі тлумачення першої строфи від імені Шалама-Балама: “варчилось” – це о четвертій годині, коли вже час варити вечерю; “хлив'язкі” – це хлипки та в'язкі. “Хлипки” означає те ж саме, що і “кволі”; “тхурки” – щось схоже на тхорів, схоже на ящірок, схоже на штопорів»; “викрули” – вихрити та кружляти викрутами; “свербчись” – так, як свердлять та буравлять діри; “навкруза” – “трава під сонячним годинником”, “зветься навкруза, тому що йде далеко направо... далеко наліво...та далеко назад; “жасумновілі” – жалюгідні та сумні; “худоки” – худі занедбані птахи, пера яких стирчать у всі боки так, що вони інколи схожі на живі швабри; “гривіли” – це щось між грюкати, ревти та гриміти, та, може, ще й чхати; “зехряки” – “це такі зелені свині”; “в чузі” – думаю, це скорочене від “в чужині” – розумієш, вони загубили свій шлях (Аліса в Зазеркальє).

Перша (вона ж й остання) строфа вірша представлена як імітація обрамлення англосаксонської балади. Пояснення Шалама-Балама нарочито комічні і сприймаються як пародія на фонетичні асоціації. Художній ефект подібного тексту значною мірою і полягає у зіткненні знайомого і незрозумілого. Але хоча слова є невідомими читачу, загальний контекст, в межах якого може бути осмислена фраза, є зрозумілим.

Список використаних джерел:

1. Алиса в Зазеркалье. Бармаглот. Відновлено з: <http://www.kursivom.ru/алиса-в-зазеркалье-1-7-бармаглот-jabberwocky-перев/>
2. Пешкова, О.Г. (2016). *Мовна гра та умови її реалізації в науковому дискурсі*. Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна. Іноземна філологія, 84, 77-83.
3. Сковородников, А.П. (2010). *Об определении понятия “языковая игра”. Игра как прием текстопорождения*. Красноярск: Сибир. федерал. ун-т, 50-62.
4. Успенский, Б.А. (2007). *Язык и коммуникативное пространство*. Москва: РГГУ.
5. Янечек, Дж. (1993). Современная заумь. *Кредо*. Тамбов, 3-4 (Поэтика русского авангарда), 22-24.

УДК 81'42

Левковець Н.П., старш. викладач
Національний транспортний університет (Київ, Україна)

СЕМАНТИКА ТЕКСТУ

Дослідження семантики тексту передбачає аналіз усіх його складових (від слова до надфразної єдності), а також його змістового співвідношення з твором, який ним репрезентується.

Аналіз тексту – надзвичайно складна, але цікава робота, і підходити до неї варто з усіх можливих боків: розглядаючи текст спочатку як одне ціле, а далі – на рівні абзаців, речень і навіть слів, звернувши увагу окремо на його зміст, структуру, стиль, грамотність написання та оформлення, значення та вплив на аудиторію, символізм, інформаційність тощо (Енциклопедія українознавства, 1955-2003). Проаналізувати текст, отже дати йому певну характеристику, та ще розглянути в кількох різних аспектах.

Семантика мови (давніше семасіологія) – розділ мовознавства, пов'язаний з лексикологією; вивчає значення слів і їх складових частин, словосполук і фразеологізмів. Термін походить від грец. (семантікос), “значимий”, утвореного з (семаіно) – “значити, вказувати” та також від (сема) – “знак”, “позначка”, “символ” (Новиков, 1983).

Походить від семантики пов'язаної з визначенням символізму знаків (символи, зображення, ієрогліфи, клинописні знаки, кодові знаки та символні зображення в астрономії, правилах дорожнього руху, значки в інтернеті).

Саме слово “аспект”, згідно з визначенням в енциклопедії, означає точку зору, з якої сприймається чи оцінюється те або те явище, предмет,

подія. Це та перспектива, в якій виступає явище, сторона предмета, що його вивчає певна наука (Енциклопедія українознавства, 1955-2003).

Дослідження тексту в будь-якому його аспекті є не що інше, як дослідження його з погляду науки, що детально вивчає певний зріз тексту.

Аспектом вивчення тексту може бути його будова, структура, композиція, зміст, значення та вплив на формування думки, на реакцію суспільства загалом і кожної окремої людини.

Першими з аспектів вивчення тексту ще в III ст. до н. е. в Стародавній Греції сформувався три науки: логіка, риторика і поетика. Кожна з цих наук розглядала певні види текстів, залежно від їхньої орієнтації на тип адресата й мети впливу – навчальної (логіка), впливу на настанови та переконання (риторика), прагнення досягти катарсису (поетика). Прикметно, що граматики як наука, котра так само зорієнтована на текст, сформувалася пізніше. Це пояснюється тим, що граматики розглядала текст поза комунікативним актом, аналізуючи сталі ознаки, властиві текстові на рівні речення за певних ситуацій.

Текст крізь призму проблем смислу, значення і тлумачення знаків і знакових виразів, окреслених предметною та понятійною сферами, вивчає інший розділ мовознавства – семантика (від гр. *semantikos* – означальний).

Під час дослідження питань, пов'язаних із семантикою тексту, з його розумінням, ми маємо справу з двома видами взаємопов'язаних об'єктів, а саме:

а) індивідуальна проекція, що віддзеркалює зміст, смисл відповідного тексту в індивідуальній свідомості при зустрічі читача зі знаковою продукцією;

б) семантичне поле тексту як потенційна величина, що її отримали в результаті сукупного врахування всіх можливих проекцій читачів відповідного мовного колективу в певний час.

З одного боку, поле тексту – величина потенційна, але з іншого – вона має реальність для індивідуальної свідомості, адже реципієнт може не тільки будувати власну проекцію, що утворилася зненацька, під впливом певної домінанти смислу, а й “відтворити” кілька можливих проекцій того самого тексту під час виділення інших домінант, наприклад, при коректурі змісту в результаті обговорення з іншими читачами тощо. Поле тексту значно ширше, ніж поле індивідуальної проекції, його структурна організація співвідносна,

оскільки в обох випадках можна виділити ядро та периферію, бо і те, і те – схема.

Семантика тексту тісно пов'язана і з семантикою твору – в основному через їхній спільний зміст. За співвідношенням “твір – текст – зміст” виділяють такі типи вербальних творів:

1. Мовний твір має один-єдиний текст з одним-єдиним змістом (заява, діловий лист, повідомлення про події тощо).

2. Мовний твір складається з одного тексту, в який вставлено фрагмент з іншого мовного твору (або навіть цілий твір), що стає частиною тексту основного мовного твору, але й далі, що виділяється з нього (цитати, пряма мова).

3. Текст розповіді й, передусім, текст художньої прози з прямою мовою, з непозначеною прямою мовою, якої багато в публіцистиці, набуває іншого характеру, якщо сигнали, котрі вказують на належність окремих частин тексту до різних суб'єктів, стають незрозумілими або двозначними. Такий мовний твір наближається до однорідного мовного твору.

4. Діалогічний твір мовлення також вважається складеним із одного тексту, хоча, звісно, неоднорідним на мовні твори двох або кількох активних учасників діалогу.

5. Наявні й інші мовні твори зі складною текстовою структурою. Газетна стаття може бути прочитана двома способами: або повністю, або легко і швидко – тільки шапки, заголовки і врізи. Це випадок єдиного тексту, який допускає конденсацію в значно коротший текст. Найяскравіше це проявляється у розлогіх заголовках, що переказують основний зміст матеріалу.

6. Мовні твори, що містять два (чи більше) тексти зі співвіднесенням: або основний текст, або допоміжний текст із примітками, розташованими як виноски внизу сторінки, який долучається до основного тексту, а показником зв'язності виступають номери виносок.

7. Існують ще й мовні твори, в яких два тексти або більше ніби переплітаються (Новиков, 1983).

Текст є взірцем складної мовної форми, складного семіотичного простору, що спонукають до творчого процесу його розуміння, його сприйняття, його інтерпретації, його домислювання та до когнітивної діяльності, яка пов'язана з осмисленням людського досвіду, зосередженого в концептах та матеріалізованого, перш за все, на лексичному рівні. Концепти, безпосередньо пов'язані зі збереженням та

осмисленням різноманітної інформації, складають основу змістової структури тексту та пізнання навколишньої дійсності.

Список використаних джерел:

1. *Енциклопедія українознавства: Словникова частина* (1955-2003). Гол. ред. проф., д-р Володимир Кубійович. Париж; Нью-Йорк: Молоде життя; Львів; Київ: Глобус.
2. Новиков, А.И. (1983). *Семантика текста и ее формализация*. М.: Наука.

УДК 81'42

Гороховцева Є.В., викладач
Національний технічний університет
“Харківський політехнічний інститут” (Харків, Україна)

**ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНІВ
“ДИСКУРС” ТА “ТЕКСТ”**

Філологія як наука гуманітарна, на відміну від точних наук, допускає множинність визначень того самого поняття. Це, зокрема, стосується термінів текст і дискурс, для яких дослідники пропонують усе нові визначення. За всього різноманіття визначень у сучасній лінгвістиці вирізняється три основні підходи до вирішення термінологічної проблеми: ототожнення понять текст і дискурс, повне розмежування понять за характеристикою статика об'єкта (текст)/динаміка комунікації (дискурс) і залучення тексту до поняття дискурсу. У сучасній лінгвістиці використовують обидва терміни, що спричинило ряд активних дискусій із проблем тексту та дискурсу. Ці дискусії стимулюються прагненням дати вичерпне визначення поняттям, розмежувавши чи ототожнивши їх, а також чітко їх охарактеризувавши.

Одним з дискусійних питань є визначення дискурсу, вивченню якого присвячено безліч досліджень, де автори неоднозначно трактують це поняття. Голландський дослідник Т.А. ван Дейк вважав (1986), що поняття дискурсу так само розпливчате, як поняття мови, суспільства, ідеології. Але під дискурсом треба мати на увазі іменний когнітивний процес, пов'язаний з реальним творенням мови, створенням мовного твору, текст є кінцевим результатом процесу мовної діяльності, що виливається в певну закінчену (і зафіксовану) форму (Колісник, 2010).

У структурі дискурсу виділяють три компоненти:

- 1) когнітивна модель змісту, тобто узагальнена модель референтної ситуації;
- 2) демонстрація знань про соціальний контекст, з урахуванням специфіки якого здійснюється соціальна взаємодія за допомогою текстів;
- 3) лінгвістичні знання про організацію дискурсу на макрорівні, тобто нарративних схемах побудови тексту, і на мікрорівні, під яким мають на увазі семантико-синтаксичні знання.

Щодо визначення терміну “текст”, на сьогодні текст як об’єкт вивчення приваблює спеціалістів різних галузей знань та, в першу чергу, лінгвістів, які зосереджують свою увагу на функціонально-комунікативних якостях мови.

Поняття “текст” ще не отримало єдиного та чіткого визначення, тому ще надто важко звести це поняття до категорій мовного плану через його багатоаспектність. Текст визначається як інформаційний простір, як мовний твір, як знакова послідовність і таке інше. У філології під текстом розуміється послідовність вербальних знаків. Якщо розглядати текст у системі узагальнених функціональних категорій, він класифікується як найвища комунікативна одиниця (Гальперин, 2007). Із позицій структурно-семантичного підходу текст виступає як упорядкована структурнозмістова єдність, що об’єднана різними типами лексичного, логічного, лексико-граматичного зв’язку. З позицій комунікативного напрямку текст характеризується як деяка система комунікативних елементів, функційно (тобто для конкретних цілей) об’єднаних загальною концепцією або комунікативною інтенцією в єдину замкнуту ієрархічну структуру. З урахуванням параметрів комунікативної ситуації: адресат, адресант, код, повідомлення, обставини, будь-який текст – це смислове ціле, таке, що є організованою єдністю складових його елементів; повідомлення автора (адресанта) читачеві (адресатові) (Колісник, 2010).

Дискурс – складне комунікативне явище, яке охоплює й соціальний контекст, що створює уявлення як про учасників комунікації, так і про процеси творення й сприйняття повідомлення. У широкому смислі слова дискурс є складною єдністю мовної форми, значення й дії, що можна охарактеризувати за допомогою розуміння комунікативної події чи комунікативного акту. Перевага такого розуміння полягає в тому, що дискурс не обмежується рамками конкретного мовного висловлювання, а саме межами тексту. Дискурс –

це зв’язний текст у сукупності з екстралінгвальними, прагматичними, соціокультурними й іншими чинниками (Арутюнова, 1990).

Текст – це мова, яку розглядають як цілеспрямовану соціальну дію, як компонент, що бере участь у взаємодії людей і механізмів їх свідомості (когнітивних процесах). Дискурс містить паралінгвістичний супровід мови (міміку, жести). Під текстом розуміють переважно абстрактну, формальну конструкцію, під дискурсом – різні види її актуалізації, які розглядають під кутом зору ментальних процесів і у зв’язку з позалінгвальними факторами (Колісник, 2010).

Список використаних джерел:

1. Арутюнова, Н. Д. (1990). *Лингвистический энциклопедический словарь*. Відновлено з <http://www.rusnauka.com/>
2. Гальперин, И. Р. (2007). *Текст как объект лингвистического исследования*. Відновлено з <https://studopedia.info/>
3. Дейк, Т. А. ван. (1989). *Язык. Познание. Коммуникация*. Відновлено з <https://docplayer.ru/>
4. Колісник, Ю. (2010). Текст і дискурс: проблеми дефініцій. *Вісник національного університету “Львівська політехніка”*, 111-114. Retrieved from: <http://tc.terminology.lp.edu.ua/>

УДК 81’42

Артемова Ю.І., аспірантка
Рівненський державний гуманітарний університет
(Рівне, Україна)

**СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОЇ
ПАРАДИГМИ КОНЦЕПТУ *ВЕСІЛЛЯ* В РОМАНІ У. САМЧУКА
“МАРІЯ”**

Мовознавці сьогодні активно виявляють інтерес до питань лінгвокультурологічного аналізу та інтерпретації художнього тексту, який є продуктом творчої діяльності людини. Письменник як сформована мовна особистість і представник окремої лінгвокультури відтворює в художніх текстах відповідні мовні одиниці – лінгвокультуреми, які “відображають культурний досвід і ціннісні орієнтири національного суспільства” (Здіховська, 2014, с. 63). Найважливішою ознакою лінгвокультурум є нагромадження, збереження і відтворення елементів культурної інформації. Метою нашої розвідки є опис лінгвокультурум із семантичним наповненням

“весілля” та їх лінгвоконцептосфери, що відображає особливості національного способу життя, обрядових дій української національної культури, звичаїв, традицій початку ХХ сторіччя, художньо інтерпретованих Уласом Самчуком у тексті роману “Марія”.

Панорамну картину життя українського селянства початку ХХ сторіччя письменник відтворює, майстерно вплітаючи описи традиційних українських звичаїв та обрядів із використанням відповідних лінгвокультурем. Простежується і суто авторська мовна картина світу, адже “суб’єктивізм у відображенні реальності полягає у створенні письменником незвичних лінгвістичних образів, що відображають глибинні об’єктивні асоціативні зв’язки в навколишній дійсності” (Здиховська, 2014, с. 38).

Одним із найважливіших для української етнокультури є обряд одруження, назва якого найчастіше вербалізується лінгвокультурою “весілля”, яка, в свою чергу, є і широким лінгвокультурним концептом, що “об’єднує лінгвокультурами у лексико-семантичні ряди з урахуванням національних особливостей” (Мацько, 2014, с. 41). За словником В. В. Жайворонка, весілля – “обряд одруження, а також святкування з цієї нагоди за звичаєм; найрадісніший найвеселіший час у житті людини, звідси й назва” (Жайворонок, 2006, с. 78). Лінгвокультурами, що входять до семантичного поля концепту “весілля” можна поділити на такі тематичні групи: етапи обряду, учасники, атрибути, обрядодії, одяг, їжа, обрядові мовленнєві формули і пісні. До першої групи відносимо представлені в тексті лінгвокультурами: **сватання (свататися), заручини, оглядини, шлюб, вінчатися (стояти під вінцем), перепій, вдягати тура**: “Говорять, що до неї Гнат Кухарчук збирається **свататись**” (Самчук, 2009, с. 33). Лінгвокультура **шлюб** у дискурсі роману в більшості випадків має семантику “**вінчання**” – одруження за церковним обрядом, що походить від сталого сполучення **вступати в (брати) шлюб**: “До шлюбу ще окремо ідуть”; “А від шлюбу їхали вже разом на Гнатовій підводі” (Самчук, 2009, с. 52). Простежується й вживання цієї лінгвокультури в ширшому значенні, синонімічному до понять “одруження”, “весілля”: “**Шлюбу нема, родин нема, мерлин нема**” (Самчук, 2009, с. 147). Додаткового семантичного навантаження набуває компонент **шлюб** у сполученні із лінгвокультурою **благословення (благословляти)**, як “дуже старий звичай, що виражається через “висловлення блага (добра)” чи “благе (добре) словлення”” (Жайворонок, 2006, с. 41). За українською традицією, згідно з християнським обрядом молодих благословляють на шлюб батьки (хрещені батьки), тримаючи в руках ікони (інколи хліб); так

лінгвокультурема на позначення обрядодії **благословляти на шлюб** несе релігійну конотацію: **“Бракує Матері Божої, тієї, якою благословляли їх на шлюб”** (Самчук, 2009, с. 83). У лінгвокультурем **вінчатися** і **стояти під вінцем** спільна семантика, однак останню автор використовує у творі задля підкреслення локативної функції: **“Хомиха божилася, що Марія ледь стояла під вінцем, такий уже в неї живіт, але це не так важно”** (Самчук, 2009, с. 89). Наступна лінгвокультурема, що називає окремих етап весілля – **перепій** – обов’язковий елемент традиційного українського весілля, коли до молодих по черзі підходять гості, вітають та вручають подарунки і випивають з ними по чарці горілки: **“Коли дійшло до перепюю, Мартин підкреслено кинув на таріль золотий п’ятикарбованець...”** (Самчук, 2009, с. 89).

До наступної тематичної групи відносимо наявні в тексті роману лінгвокультурми на позначення учасників весільного обряду: **молодий, молода, сват, сваха, дружко, дружка, світилки, бояри, придани, посажена мати, посажений батько, хресні батьки, свекруха, перепинщики**. Використання автором стількох тематичних лінгвокультурем пояснюється етимологією традиційного весілля східних слов’ян, як давнього обряду, що походить ще із князівських часів, і є так званою драмою в багатьох актах з великою кількістю дійових осіб, кожен з яких виконував свою обрядову роль: **“Збиралися молодиці, і цілими ночами йшли наради, кого за першу сваху, кого за другу, хто буде дружком, хто піде в придани”** (Самчук, 2009, с. 50).

Семантику атрибутів весільного обряду несуть лінгвокультуреми: **коровай, рушник, сніп жита, хліб і сіль, образи, придане**. Із кожним весільним атрибутом в романі за традицією виконується відповідна обов’язкова обрядодія: **“Спекли коровай. Дівчата обсіли роєм стола, виспівують та вбирають різку”** (Самчук, 2009, с. 50); **“Кілька разів дорогою перепиняли їх снопом жита, хлібом та сіллю. Гнат брав на віз снопа і частував горілкою перепинщиків”** (Самчук, 2009, с. 50). Більшість із цих лінгвокультурем мають глибоке символічне навантаження. Окрім вищевказаних, віднаходимо й інші лінгвокультуреми на позначення обрядодій: **плести вінок, зачесати косу, розплітати косу, сидіти на скрині, садовити на подушку, зчепити на голові руки, обсипати зерном, вдягати тура**. Яскраву міфопоетичну семантику несе лінгвокультурема **вдягати тура**, адже своїм походженням сягає в давнину і співвідноситься з дохристиянськими віруваннями слов’ян, де тур – вимерлий дикий бик, образ якого зустрічається в українському фольклорі і є символом

великої сили, незалежності. Здавна вважалося, що “лови на тура були небезпечні; оскільки ж лови символізували сватання, то тур (туриця) широко вживані у весільній обрядовості” (Жайворонок, 2006, с. 609): “Опісля вели молоду до комори, **вдягали тура**, вводили до хати, **дурили молодого**” (Самчук, 2009, с. 54).

Лінгвокультуреми, що позначають весільний одяг (**вельон, хустка, коралі, чоботи**) відповідно також супроводжуються певними обрядовими діями, а також сталими традиційними мовленнєвими формулами і піснями: “**Розпліталничка плаче, розплітатися не хоче**», – співають дружки. *Дівчатонька, голубоньки!.. Розплітайте її, одягайте її*” (Самчук, 2009, с. 54); “*Робиться зовсім тихо, і, піднявши високо повні груди, Марія сильним, дзвінким голосом починає: **Ото тії чоботи, що зять дав, А за тії чоботи дочку взяв... Чоботи, чоботи ви мої, Наробили клопоту ви мені...***” (Самчук, 2009, с. 55). До мовленнєвих формул відносимо й такі: “**Благословіте, тату, благословіте, мамо! Раз, другий і третій! – Хай вас, дітоньки, Бог благословить, раз, другий і третій!**” (Самчук, 2009, с. 52). З особливим стилістичним увиразненням, автор використовує в тексті лінгвокультуреми на позначення весільної їжі й напоїв зі зменшено-пестливими суфіксами, цим самим надаючи їм позитивного емоційного забарвлення: “*Але на заручинах, коли приїхав сам Мартин, коли на стіл поставили і **слив’яночки, і вишнівочки, та коли варенички** підсмажені подали, та **ковбаска** запахла, о, тоді Одарка іншої заспівала*” (Самчук, 2009, с. 49).

Представлені у творі лінгвокультуреми, що входять до лінгвокультурного концепту “весілля” мають в основі спільне семантичне навантаження: “радість”, “достаток”, “щастя”, “багатство” із вираженою позитивною конотацією. Органічно вписуючи в текст твору вище названі одиниці, письменнику вдається передати весь колорит традиційного українського весілля. Окрім цього, перелічені лінгвокультуреми мають значні експресивні можливості, несуть додаткову інформацію, яка сприяє реалізації творчого задуму. Стилiстично виправданим є використаний письменником контраст, що в підсумку приводить до дуалістичної єдності двох одвічних протилежностей “життя і смерть”. З однієї сторони – бучне, багате, “сите” весілля як символ тяглості традицій, ментальної єдності, а з іншої – голод, відчай, бідність та страх, що приходить разом із “новою владою”, яка несе ідею відсутності будь-яких моральних цінностей: “*Соціалізм несе нам нове життя. Жінка не буде більше рабинею чоловіка. З ким захоче, з тим буде спати. **Вінчатися не потрібно.***”

Все-то забобони, видумані попами... Любва всяка і тому подобне не існує. Є тільки задоволення полових потреб...” (Самчук, 2009, с. 146).

Список використаних джерел:

1. Жайворонок, В. В. (2006). Знаки української етнокультури. *Словник-довідник*. Київ: Довіра.
2. Здіховська, Т. В. (2014). *Фразеологія прозових творів Уласа Самчука та Богдана Лепкого* (монографія). Луцьк: Вежа-Друк.
3. Мацько, Л. І. (2014). Лінгвокультурема “весілля” з погляду вивчення історії українського етносу (на матеріалі праць Павла Чубинського). *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 10 Проблеми граматики і лексикології української мови*, 11, 40-43.
4. Мацько, Л. (2011). Лінгвокультурологічний аналіз художнього тексту. *Культура слова*, 75, 56-66.
5. Самчук, У. (2009). *Марія. Хроніка одного життя*. Київ.

УДК 811.112:81'42

Обіденко А.В., магістрантка

*Черкаський національний університет імені Б. Хмельницького
(Черкаси, Україна)*

СЕМАНТИКА ЕВФЕМІЗМІВ У НІМЕЦЬКОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Дискурс – це складне комунікативне інтерактивне явище, мовний потік, який володіє різними формами реалізації (усною, писемною, паралінгвальною), охоплює соціальний, культурний, психологічний, політичний, прагматико-ситуативний та інші контексти, а також ментальні особливості комунікантів, залежить від значної кількості обставин – знань про світ, суджень, думок, переконань і конкретних цілей суб'єкта мовлення, тобто має не лише лінгвістичну, а й екстралінгвістичну структури і передбачає наміри адресанта певним чином впливати на моделі суб'єктивного досвіду людини, її внутрішню репрезентацію світу, переконання і поведінку (Почепцов, 2001, с. 385).

Політичний дискурс передбачає певні стратегії і тактики. Політики зазвичай змушені вдаватись до вживання лексичних одиниць, які завуальовують негативні суспільні явища, прикрашають реальність, спотворюють важливу інформацію, приховують методи нечесної політичної гри, за допомогою яких політичний діяч може втриматись на політичній сцені і здобути прихильність адресата. Тому

політики часто використовують у своїх промовах прийоми евфемізації (Бацевич, 2004, с. 143).

Евфемізм – термін грецького походження й означає слово або вислів, що заміняє інше, незручне для даної ситуації (грубе, непристойне). Предметно-логічний зміст евфемізму таке ж, що й у слові, яке він замінює. Відмінності між евфемізмом та словом, яке він замінює, полягає у тому, що основне значення предмета або явища викликає загальне уявлення, пов'язане з поняттям, що виражається, а при використанні евфемізму на перший план висуваються уявлення, пов'язані з другорядними ознаками позначуваного. Цим досягається пониження експресії вираження (Дубинець, 2012, с. 225).

Саме політичний дискурс, найбільш придатний для того, щоб прикрашати дійсність і приховувати справжній стан справ. У наш час мова політики використовується не тільки як інструмент формування і вираження думки, але і як спосіб її приховування. Наприклад: *bürokratische Placebos, Eiserner Vorhang, der Dollar wurde schwach, Schönheitsfehler von Steinmeier* (Постатнік, 2015, с. 14).

Евфемізми мають значний маніпулятивний потенціал, який зумовлений такими факторами:

– евфемізми приховують справжню сутність явища за рахунок створення нейтральної чи позитивної конотації;

– реципієнт зазвичай не встигає виділити евфемізми з контексту та осмислити їх, оскільки інформаційний потік під час промов політиків ускладнює та призупиняє його об'єктивну оцінку;

– для того, щоб присвоїти слову статус евфемізму, необхідно зрозуміти, який саме референт прихований за цим словом;

– незначна частина реципієнтів знайома з явищем евфемії (філологи, журналісти) (Постатнік, 2015, с. 14-15).

Політичні евфемізми часто утворюються в результаті трансномінацій суспільно-політичної лексики, наприклад: *Abbau von Bürokratie zu Entlassung von Angestellten; Befreiung zu Unterwerfung; Betriebsoptimierung zu massenhafte Entlassungen; böhmische Dörfer zu Unverständliches* (Дубинець, 2012, с. 225).

Вони виникають також на основі метафори, яка базується на подібності зовнішнього образу, властивості, функції тощо. Наприклад замість *töten* вживається евфемізм *liquidieren*.

Одним із найпродуктивніших способів творення політичних евфемізмів є перифраз. Наприклад: *Superwaffe* замість – *Atomwaffe (Mit Indien, Pakistan und Israel sind inzwischen drei Newcomer im Besitz der Superwaffe)*.

Дослідники відмічають, що евфемізмам у політичному дискурсі притаманна поліфункціональність. Залежно від сфери застосування, особливостей комунікативної ситуації, мотиваційних вчинків та прагматичних цілей мовця евфемізм може виконувати одну або декілька функцій одночасно (Москвин, 2001, с. 65).

Отже, специфіка політичного дискурсу зумовлює тенденцію до вживання оказіональних, тобто некодифікованих, евфемічних утворень, які широко представлені в політичному дискурсі.

Список використаних джерел:

1. Бацевич, Ф. (2004). *Основи комунікативної лінгвістики*. Київ: Академія.
2. Дубинець, З. О. (2012). Евфемізація як процес творення коректної лексики в сучасній пресі. *Український смисл*. 1(5), 225–232.
3. Москвин, В.П. (2001). Эвфемизмы: системные связи, функции и способы образования. *Вопросы языкознания*. 3(9), 58 – 70.
4. Постатнік, М. М. (Ред.). (2015). *Евфемізми, причини їх виникнення, особливості вживання та перекладу (на матеріалі німецької мови)*, Матеріали науково-теоретичної конференції викладачів, аспірантів, співробітників та студентів гуманітарного факультету. Суми: СумДУ.
5. Почепцов, Г. (2001). *Теория коммуникации*. Москва. Рефл-бук.

УДК 81'25'373.47=161.2

Ткачук Т.В., магістрантка

*Рівненський державний гуманітарний університет
(Рівне, Україна)*

ФУНКЦІЇ ЕКСПРЕСИВНОГО СИНТАКСИСУ В ОПОВІДАННІ АРТУРА КОНАНА ДОЙЛЯ “ПІСТРЯВА СТРІЧКА”

У кожному художньому творі важливим є синтаксична організація тексту, адже синтаксичні стилістичні засоби та прийоми створюють особливу не нейтральну форму викладу. “Пістрява стрічка” Артура Конана Дойля є яскравим прикладом використання експресивного синтаксису, в цьому детективі синтаксична організація тексту є одним із невід’ємних складників як загальномовної, так і індивідуально-авторської виразності. Розглянемо приклади експресивного синтаксису в даному творі:

Різновидом неповних речень є еліптичні речення – це структури, в яких неназваний член не визначається з контексту та обстановки мовлення, а зумовлюється структурою та семантикою.

Еліптичні речення сприяють стисненню тексту та уникненню надмірної інформації:

‘Never,’ said I;

“Always”;

“By no means”;

“Certainly”.

До того ж еліпс сприяє реалістичному відтворенню невимушеної бесіди:

“Perfectly so”;

“Exactly so”;

“So it appears”.

Номінативні речення – це такі односкладні речення, що стверджують наявність, існування якихось предметів, явищ, станів дійсності. У номінативних реченнях цю функцію виконує іменник – він одночасно і називає предмет мовлення і репрезентує предикативну семантику:

“It is fear, Mr. Holmes. It is terror”.

Безсполучникове речення – таке речення, у якому окремі прості речення об’єднуються в одне граматичне і смислове ціле не сполучниками чи сполучними словами, а лише за допомогою інтонації. Такі речення створюють ефект компактності думок та передачі внутрішнього стану героїв. Читач самостійно виділяє моменти наголосу:

“Sir, I can stand this strain no longer; I shall go mad if it continues”;

“I will do nothing of the kind. My stepdaughter has been here. I have traced her. What has she been saying to you?”.

Ще одним авторським прийомом експресивного синтаксису є вживання непоширених речень. Це речення без другорядних членів:

“My friend smiled”;

“It appears”;

“I had”;

“I nodded again”.

Повтор утворюється спеціальним нагромадженням певних мовних елементів у одному висловлюванні (Синиця, 1994). Повтори в лінгвістиці – це не лише стилістичний засіб, але й необхідна умова зв’язності тексту та наголошення певного слова:

“As to reward, my profession is its own reward; but you are at liberty to defray whatever expenses I may be put to, at the time which suits you best”.

“There it is, where the lady is walking”. “And the lady, I fancy, is Miss Stoner,” observed Holmes, shading his eyes.

Полісиндетон підкреслює уявлення про однозначність описуваних подій або про тісний зв'язок між ними. В наступному прикладі ми можемо прослідкувати послідовність подій:

“You must confine yourself to your room, on pretence of a headache, when your stepfather comes back. Then when you hear him retire for the night, you must open the shutters of your window, undo the hasp, put your lamp there as a signal to us, and then withdraw quietly with everything which you are likely to want into the room which you used to occupy”.

Багатосполучниковий зв'язок у тесті ми можемо спостерігати за допомогою сполучника *and*:

“My sister and I, you will recollect, were twins, and you know how subtle are the links which bind two souls which are so closely allied. It was a wild night. The wind was howling outside, and the rain was beating and splashing against the windows”.

Паралельні конструкції – стилістичний прийом, в основі якого – подібність або ідентичність синтаксичної структури двох або більше речень. Паралелізм може включати і лексичні повтори. Такі конструкції підкреслюють логічність, виразність та емоційність висловлювання, наприклад:

“*It is not cold* which makes me shiver,” said the woman in a low voice, changing her seat as requested. “What, then?” “*It is fear*, Mr. Holmes. *It is terror*.”

Видокремлені члени речення конкретизують зміст попереднього члена:

“We had, however, an aunt, my mother’s maiden sister, Miss Honoria Westphail, who lives near Harrow, and we were occasionally allowed to pay short visits at this lady’s house”.

У тексті багато питальних речень, які використовуються для того, щоби поставити певне питання. Наведемо деякі приклади з них:

“Was your sister dressed?”;

“How about poison?”;

“But what will you do?”;

“You saw the ventilator, too?”.

Отже, високопродуктивне використання експресивних конструкцій у творі “Пістрява стрічка” дає авторові змогу створити певний стилістичний ефект і викликати відповідну реакцію у читача – емоційність, напружене очікування, переживання тощо. Найчастіше автор у досліджуваному творі використовує потенціал питальних речень, номінативних речень, видокремлюваних членів речення, багатосполучникового зв'язку.

Список використаних джерел:

1. Doyle, A.C. (1892). *The Adventures of Sherlock Holmes*. London, England: George Newnes Ltd. Retrieved from: <https://etc.usf.edu/lit2go/32/the-adventures-of-sherlock-holmes/>
2. Синиця, І. (1994). Лексичний повтор як засіб реалізації семантичної зв'язності тексту. *Мовознавство*, (6), 56-60.
3. Торосян, О. М. (2015). Експресивний синтаксис сучасної англійської прози (на матеріалі роману Джона Гріна “Помилки наших зірок”). *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Сер. : Філологічні науки (мовознавство)*, (4), 161-166.

УДК 81'42

Никонюк А.С., студентка
LCC International University (Klaipeda, Lithuania)

**ЕПІТЕТИ В РОМАНІ О. УАЙЛЬДА
“ПОРТРЕТ ДОРІАНА ГРЕЯ”**

В англомовній довідковій літературі епітет визначається як “any item that characterizes a noun and is regularly associated with it” (Crystal, 2005, p. 451). За своєю суттю епітет є образним означенням, влучною характеристикою особи, предмета або явища, яка підкреслює їх суттєву ознаку, дає ідейно-емоційну оцінку.

Широке використання епітетів є ознакою творчого стилю О. Уайльда. Його авторські епітети використовуються навіть в якості ілюстративного матеріалу в підручниках з лексикології англійської мови.

До мовних епітетів ми відносимо такі, що використовуються у готовому вигляді, існують в мовній свідомості, є постійними, сталими. Серед проаналізованих епітетів мовними можемо вважати наступні: *honey-sweet and honey-coloured blossoms* (Wilde, p. 2); *fantastic shadows of birds* (Wilde, p. 2); *tremulous branches* (Wilde, p. 2); *monotonous insistence* (Wilde, p. 2); *gracious and comely form* (Wilde, p. 3); *coal-black hair* (Wilde, p. 4); *pink-petalled daisy* (Wilde, p. 9); *a most truculent and red-faced old gentleman* (Wilde, p. 12); *pointed beard* (Wilde, p. 15); *a tasselled cane* (Wilde, p. 15); *turbid Nile* (Wilde, p. 17); *a broken heart* (Wilde, p. 19); *a strange pleasure* (Wilde, p. 19); *wild struggle* (Wilde, p. 20); *fascinating things* (Wilde, p. 21); *perfectly charming* (Wilde, p. 24); *a wilful, petulant manner* (Wilde, p. 24); *wonderfully handsome* (Wilde, p. 25); *the red petals of her lips* (Wilde, p. 93).

Мовленнєві або okazіональні епітети є авторськими, створеними письменником спеціально для конкретної ситуації. Вони часто базуються на неочікуваних асоціаціях. З часом вдалі мовленнєві епітети можуть перетворюватися на мовні, стаючи постійними. Нами виявлено тридцять один епітет, які можуть вважатись мовленнєвими: *rich odour* (Wilde, p. 2); *heavy scent* (Wilde, p. 2); *more delicate perfume of the pink-flowering thorn* (Wilde, p. 2); *a beauty so flame-like* (Wilde, p. 2); *pallid jade-faced painters* (Wilde, p. 2); *the sullen murmur of the bees* (Wilde, p. 2); *the black-crocketed spires of the early June hollyhocks* (Wilde, p. 2); *extraordinary personal beauty* (Wilde, p. 3); *thin blue wreaths of smoke* (Wilde, p. 4); *rugged face* (Wilde, p. 4); *little golden white-feathered disk* (Wilde, p. 9); *heavy lilac blooms* (Wilde, p. 9); *huge overdressed dowagers* (Wilde, p. 10); *a curious instinct of terror* (Wilde, p. 10); *the hollowed turquoise of the summer sky* (Wilde, p. 14); *glossy white silk* (Wilde, p. 14); *crowned with heavy lotus-blossoms, he has sat* (Wilde, p. 17); *water's silver* (Wilde, p. 17); *the wonder of his own beauty* (Wilde, p. 17); *prying eyes* (Wilde, p. 19); *horribly thoughtless* (Wilde, p. 20); *perfectly cold and indifferent* (Wilde, p. 20); *chirruping sparrows* (Wilde, p. 21); *loathsome red dew* (Wilde, p. 230); *a strange lurid fragment* (Wilde, p. 119); *quivering, ardent sunlight* (Wilde, p. 99); *terribly oppressive* (Wilde, p. 85); *a dead secret* (Wilde, p. 80); *apricot-coloured light* (Wilde, p. 50); *cinnamon sleeves* (Wilde, p. 79); *rose-colored joy* (Wilde, p. 80).

Серед проаналізованих нами епітетів виявлені шість моделей. Модель прикметник + іменник представлена вісімнадцятьма епітетами, в межах цієї ж моделі ми розглядаємо і випадки, коли іменник означається двома прикметниками: *rich odour* (Wilde, p. 2); *heavy scent* (Wilde, p. 2); *honey-sweet and honey-coloured blossoms* (Wilde, p. 2); *tremulous branches* (Wilde, p. 2); *monotonous insistence* (Wilde, p. 2); *extraordinary personal beauty* (Wilde, p. 3); *coal-black hair* (Wilde, p. 4); *glossy white silk* (Wilde, p. 14); *turbid Nile* (Wilde, p. 17); *a strange pleasure* (Wilde, p. 19); *wild struggle* (Wilde, p. 20); *a wilful, petulant manner* (Wilde, p. 24); *loathsome red dew* (Wilde, p. 230); *a strange lurid fragment* (Wilde, p. 119); *quivering, ardent sunlight* (Wilde, p. 99); *a dead secret* (Wilde, p. 80); *apricot-coloured light* (Wilde, p. 50); *rose-colored joy* (Wilde, p. 80).

Модель дієприкметник + іменник налічує дев'ять епітетів (серед проаналізованих): *rugged face* (Wilde, p. 4); *pink-petalled daisy* (Wilde, p. 9); *huge overdressed dowagers* (Wilde, p. 10); *pointed beard* (Wilde, p. 15); *a tasselled cane* (Wilde, p. 15); *prying eyes* (Wilde, p. 19); *a broken heart* (Wilde, p. 19); *chirruping sparrows* (Wilde, p. 21); *fascinating things* (Wilde, p. 21).

Модель іменник + іменник є найменш численною, в неї входять лише два епітети: *water's silver* (Wilde, p. 17); *cinnamon sleeves* (Wilde, p. 79).

Модель of-phrase включає наступні епітети: *fantastic shadows of birds* (Wilde, p. 2); *the sullen murmur of the bees* (Wilde, p. 2); *a curious instinct of terror* (Wilde, p. 10); *the hollowed turquoise of the summer sky* (Wilde, p. 14); *the wonder of his own beauty* (Wilde, p. 17); *the red petals of her lips* (Wilde, p. 93).

Фразові епітети є досить характерними для стилю О. Уайльда, нами виявлено десять таких епітетів: *more delicate perfume of the pink-flowering thorn* (Wilde, p. 2); *a beauty so flame-like* (Wilde, p. 2); *pallid jade-faced painters* (Wilde, p. 2); *the black-crocketed spires of the early June hollyhocks* (Wilde, p. 2); *thin blue wreaths of smoke* (Wilde, p. 4); *gracious and comely form* (Wilde, p. 3); *little golden white-feathered disk* (Wilde, p. 9); *heavy lilac blooms* (Wilde, p. 9); *a most truculent and red-faced old gentleman* (Wilde, p. 12); *crowned with heavy lotus-blossoms, he has sat* (Wilde, p. 17).

Модель прислівник + прикметник представлена наступними епітетами: *horribly thoughtless* (Wilde, p. 20); *perfectly cold and indifferent* (Wilde, p. 20); *perfectly charming* (Wilde, p. 24); *wonderfully handsome* (Wilde, p. 25); *terribly oppressive* (Wilde, p. 85).

Список використаних джерел:

1. Crystal, D. (2005). *The Cambridge Encyclopedia of the English Language*. Cambridge: CUP.
2. Wilde, O. *The picture of Dorian Gray*. Available at: http://www.planetpdf.com/planetpdf/pdfs/free_ebooks/The_Picture_of_Dorian_Gray_NT.pdf

УДК 821.111(73)

Saganovsjka D.A., student
Lviv State University of Life Safety (Lviv, Ukraine)

GENRE AND STYLISTIC FEATURES OF V. WOOLF'S NOVEL "TO THE LIGHTHOUSE"

One of the most prominent literary figures of the twentieth century, V. Woolf is widely admired for her technical innovations in the novel, most notably her development of stream-of-consciousness narrative. She is one of the most extraordinary and influential female writers throughout history.

Virginia Woolf's eccentric style is what causes her writings to be distinct from other authors of her time. The unique characteristics of her works such as the structure, characterization, themes, etc. are difficult to imitate and cause a strong impression in her literary pieces. “Virginia Woolf's works are strongly idiosyncratic, strange, a surprise to the new reader” (Goldman, 1998, p. 110). Due to the level of peculiarity in Woolf's works, many consider her writings to be ‘difficult’ texts. This assumption is misleading; all literature must be approached with an open mind and careful deliberation.

The uniqueness of Woolf's writings can be seen when evaluating the characters in her literary pieces. “We have found that Virginia Woolf is concerned with an unconscious level of experience in her characters” (Guiguet, 1995, p. 123). In other words, the characters in Woolf's stories are not always traditional or logical in the way they behave. She uses an untraditional method of writing, in which the characters' thoughts and speech often contradict their feelings. Despite her tumultuous childhood, she was an original thinker and a revolutionary writer, specifically the way she described depth of characters in her novels. Her novels are distinctively modern and express characters in a way no other writer had done before. One reason it is easy to acknowledge the importance of Virginia Woolf is because she wrote prolifically.

Virginia Woolf looked to the future in writing novels. Although she was an admirer of many authors of the time, she found their work to be lacking in depth of character. “Virginia Woolf understood that new writers, such as D.H Lawrence, E.M. Foster, and James Joyce, were doing this work helping in the evolution of the modern novel. Their novels were new, and different from anything that had gone before. At the same time, she did not think that they had found the future form yet” (Gualtieri, 2000, p. 5). Woolf found their work necessary, but experimental in utilizing unconventional plot, exposition, or symbolism in literature. Woolf looked for a better way of creating her characters' inner experiences and wanted to bring their personal mental and emotional experiences to the surface.

Woolf's masterpiece, *To the Lighthouse* was published in 1927 during one of most astonishing and impressive periods of achievement and development in English literary history. Indeed, not since the heyday of English Romanticism in the early nineteenth century, have so many enduring and groundbreaking masterworks been produced. One of the most important works of art of the twentieth century, *To the Lighthouse* is a profound, stirring, and ambitious novel written by an artist at the height of her extraordinary powers. Like all great works of art, *To the Lighthouse*

is rich with meaning and implication. The novel demonstrates Woolf's concentration on an “unconscious level” of mental experience of the characters.

To the Lighthouse has sustained critical predominance in Woolf's canon since its publication in 1927. It is widely considered her most successful use of stream-of-consciousness narrative, nonlinear plot, and interior monologue, crisply identifying characters without the formal structure of chronological time and omniscient narration, as well as her most perfectly realized fictional reflection on mortality, subjectivity, and the passage of time. The novel is often described as an elegy to Woolf's mother, and as such it is thought to be a complex and poetic character study, incorporating all facets of personality, including emotions dark and hopeless.

One does not have to read very much of *To the Lighthouse* before one realizes that Woolf has chosen here a very particular style, a way of telling the story which exerts a strange and compelling effect upon the reader. In *To the Lighthouse* Woolf uses her unique style to make her works influential by including different types of speeches, careful attention to detail, and varied sentence length.

It is a work that details the apparently trivial with such acute perception that the tiniest observation, the smallest social nicety, is given full weight because of its effect on the narrator and – because we are so much closer to the characters – its effect on us. The story is told from different perspectives by different characters, but the movement between these narrators is implicit rather than explicit; the language and the ideas move between them seamlessly; and each person expresses the layers and digressions of thought and imagination as they explain what they see or are thinking. These elusive shifts in people's relationships with themselves, with each other and the world are told in prose of mesmeric accuracy and fluidity.

The style is almost like liquid; it is shifting, prismatic, allusive yet with perfect poise and direction, so that ideas and images can move between narrators. She created a new tradition, one with aims as grand as the old one she respected so much, but a new way of addressing them. Hers was an original voice, pained but exquisite, and as complex as the sea.

In *To the Lighthouse* V. Woolf rises such problems, still actual nowadays, as the transience of life and work, the subjective nature of reality, art as a means of preservation, time, the subversion of female gender roles.

In order to represent abstract ideas and concepts of the novel the author uses the next symbols: the Lighthouse, Lily's painting, Mrs. Ramsay's shawl, Mrs. Ramsay's knitting, the Ramsays' house, the window, the sea, the Boar's skull, the fruit basket, the hen in Mr. Bankes's memory.

V. Woolf uses different lexico-stylistic devices in revealing the main ideas of the novel, such as metaphor, simile, hyperbole, personification, repetition, epithets. The author widely uses parallelisms. Quite often V. Woolf creates such juxtaposition as people::nature, people::house, life::house, sea::feelings.

In *To the Lighthouse* (1927) V. Woolf sought to come to terms with her parents' stifling Victorian marriage and events of her own childhood, as well as to explore such feminist issues as the necessity, or even desirability, of marriage for women and the difficulties for women in pursuing a career in the arts. A striking mix of autobiographical elements, philosophical questions, and social concerns, *To the Lighthouse* is generally considered to be Woolf's greatest fictional achievement.

References:

1. Goldman, J. (1998). *The Feminist Aesthetics of Virginia Woolf: Modernism, Post-Impressionism and the Politics of the Visual*. Cambridge, U.K., New York, NY: Cambridge.
2. Gualtieri, E. (2000). *Virginia Woolf's Essays: Sketching the Past*. New York: St. Martin's.
3. Guiguet, J. (1995). *Virginia Woolf and her Works*. London: Hogart.

УДК 821.161.2

Тригубенко Л.В., студентка

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
(Львів, Україна)

ЖАНРОВІ ОСОБЛИВОСТІ КАЗКИ-ФЕНТЕЗІ

Для дослідника казки-фентезі одним з найважливіших питань стає неоднозначність у виборі цільової аудиторії. Література, наприклад, Дж. Роулінг містить широкий і різноманітний спектр текстів з різними адресатами, формами, жанрами, ступенями мовної та естетичної перетворюваності та функціями. Матеріал дитячої літератури включає цілий ряд джерел: фольклору (народні казки та легенди), книги, призначені спочатку для дорослих, а потім адаптовані

для дітей, а також матеріали, написані спеціально для них. “Her addressees are from children to the youth” (O’Sullivan, 2010, p. 1)

Р. Ойттінен вважає, що дитяча література – це “The literature aimed at children or the literature adults read to their children aloud” (Oittinen, 2000, p. 4, 61). Термін “дитяча література” позначається як “твори, спеціально призначені для дитячого читання, і є придатними для нього, хоча вони і призначалися спочатку для дорослих” (СЛТ, 1925, с. 169). Дж. Роулінг писала роман для широкого кола читачів, тому якщо спочатку перші частини твору були розраховані на дитячу аудиторію, то по закінченні 3-4 книг авторка звернула увагу на необхідність зацікавити і дорослого читача. Таким чином, неможливо однозначно стверджувати, що термін “дитяча література” застосовується лише до певної вікової групи. Дитяча література і, зокрема, романи в жанрі казка-фентезі, на нашу думку, дають можливість вивчити літературу для дітей як прикордонний феномен, оскільки сам жанр фентезі сприяє розширенню кола потенційних читачів.

Історичне коріння сучасної дитячої літератури лежить в створених століття тому казках. Фольклорні казки – найстаріший вид оповідань в Європі. Різку межу між окремими видами казок провести неможливо. Всі елементи, які притаманні одному виду, можуть проникати в інший. Все залежить від переважання одного з елементів над іншими. С. Аро зазначає, що “найважливіші види казок – це байки, народні легенди, божественні казки або міфи, гумористичні казки” (Цит. по: Кайрала 2013, р. 8). Коріння казок йде в ті часи, коли люди створювали розповіді про різні події, які містили також оповідання про те, чого не було в дійсності. Віра в невидимі сили і істоти – загальна для всіх культур. Ця віра створила міфи про народження космосу, про місце і долю людини в світі. У казках і в фентезі існують спільні з міфами елементи. “Many researchers think the origins of fairy-tales are myths” (Propp, 1984, p. 78).

С. Аро також додає, що “фантастичні елементи і різні чудеса – загальні для міфів і казок” (Цит. по: Кайрала, 2013, с. 8). Однак між казками і фентезійним простором твору існують і значні відмінності.

Як відзначають Й. Сінісало і С. Вінкер-Пієфо, “по-перше, казка – завжди алегорія. Характер казки такий, що її важко прив’язати до конкретного часу. У казкових персонажів немає “обличчя” – це типажі з епітетами, наприклад, “зла цариця” або “горда принцеса”. Якщо у них є ім’я, воно просто існує з добавкою епітета: Червона Шапочка або Білосніжка. По-друге, в фентезі у персонажів і місць є імена, є походження та історія. По-третє, у фольклорі та фольклорних казок

немає автора. Для жанру фентезі наявність автора є невід’ємною частиною художнього твору. В такому жанрі є авторське право, якого у фольклорних казках немає” (Цит. по: Кайрала, 2013, с. 8). Всі ці ознаки дозволяють однозначно стверджувати, що серія романів про Гаррі Поттера є жанром фентезі: у роману є автор, у головного героя Гаррі Поттера є історія, розповідь відбувається в конкретному місці і часі. Більшість визначень фентезійної літератури вказують на протиставлення реального вигаданому і також вказують на конфлікт між реальним і нереальним, неможливим або вторинним світом. Цей конфлікт – основа всього жанру. Англійський термін *fantasy literature* увійшов в моду, коли в 1954–1955 рр. було опубліковано твір Дж. Р.Р. Толкієна “Володар кілець”. “Термін поширився спочатку тільки в англійському світі, хоча коротка форма фантазія / фентезі вживалася і в інших країнах. Вінкер-Пьєфо відзначав, що слово в інших мовах залишилося англіцизмом” (Цит. по: Кайрала, 2013, с. 9). Основоположником фентезійної літератури можна вважати професора філології Дж. Р.Р. Толкієна, який першим позначив конфлікт реального світу людей з чарівними істотами, використавши в трилогії вигаданих персонажів, наприклад, орків (*orcs*) або хоббітів (*hobbits*), казкові місця – царство темного володаря Мордор (*Mordor*).

Таким чином, вигаданий світ, який має невластиві нашому світу властивості, наявність магії, чарівних істот і предметів, а також повна свобода автора в їх створенні можуть створювати певні труднощі для перекладача літератури даного жанру. Перекладаючи, наприклад, історичну літературу, перекладач може звернутися до знайомих йому назв і явищ. При перекладі літератури фентезі ця можливість є недоступною. Вважаємо, що проблема перекладу тексту художнього твору в рамках міжкультурної адаптації вимагає додаткового розгляду.

Список використаних джерел:

1. Кайрала, Я. (2013). *Специфика перевода окказионализмов в детской фэнтезийной литературе*. Тампере: Институт современных языков.
2. *Словарь литературных терминов*. [Электронный ресурс]. URL: <http://feb-web.ru/feb/slt/abc/> (дата обращения: 12.01.2019).
3. O’Sullivan, E. (2010). *Historical Dictionary of Childrens Literature*. United Kingdom: Scarecrow Press.
4. Oittinen, R. (2000). *Translating for Children*. NY: Garland Publishing.
5. Propp, V. (1984). *Theory and History of Folklore*. United Kingdom: Manchester University Press.

СЕМАНТИКА І ПЕРЕКЛАД

УДК 81'255.4

Славова Л.Л., д-р філол. наук
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
(Київ, Україна)

ВІДТВОРЕННЯ КУЛЬТУРНО СПЕЦИФІЧНИХ ЕЛЕМЕНТІВ У ПЕРЕКЛАДІ

Самобутність кожної мови втілюється в її лексичному складі, який відображає світосприйняття етносу, специфіку його культури. Актуальність перекладознавчої розвідки зумовлена необхідністю вирішення проблеми відтворення культурно специфічних елементів у мові перекладу. Культурна специфіка охоплює артефакти, соціальні інституції, вербальну та невербальну поведінку мовців; зірки шоу-бізнесу, історичні та політичні ідеї (Schwarz, 2002); топоніми, види транспорту, їжа та напої, релігійні обряди (Erindola, 2006, с. 50). Те, що є зрозумілим представникам вихідної культури, здебільшого є невідомим або малознайомим для представників цільової культури. Завдання перекладача полягає у тому, щоб максимально наблизити ці елементи, реалії для адекватної рецепції. Аргументи на користь одомашнення знаходимо, зокрема у працях Ю. Найди, а очуження – Л. Венуті. Основна ідея Ю. Найди полягає в необхідності суттєвої культурної адаптації тексту при перекладі, а саме цільовий текст не повинен містити чужих етнокультурних образів, порівнянь (Nida, 2001). На думку, Л. Венуті, очуження є засобом стримання етноцентричного насильства перекладу (Venuti, 1995, с.20).

Основні стратегії, до яких вдаються перекладачі, це одомашнення і очуження, при цьому намагаючись зберегти прагматичний ефект на цільову аудиторію. Слід зазначити, що зазначені стратегії, як правило, співіснують у рамках однієї мовної тканини тексту. У будь-якому разі при відтворенні культурно специфічних елементів необхідно дотримуватись стилістичних норм та когерентності перекладу.

Стратегія одомашнення є доречною, коли необхідно відтворити ідіоматичні вирази, фразеологічні одиниці, трансформовані фразеологічні одиниці:

... *he disappeared like a steam from a tea kettle* – ... *він зник наче роса на сонці*; ... *she's running the show* – ... *всім править вона* (The man from U.N.C.L.E., 2015).

Відтворюючи назви страв, напоїв, перекладачі використовують, як стратегію очуження, так і одомашнення:

очуження: *We don't pay you enough to be able to put truffles in your risotto, Solo.* – *Ми не платимо Вам стільки, щоб пхати трюфелі в ризотто, Соло* (The man from U.N.C.L.E., 2015).

одомашнення: *It's dangerous to set down a monk – brewed Belgian wheat beer when the party is down to three Beast Lites and a bottle of Pucker.* – *Краще дивіться уважно, куди Ви ставите своє бельгійське нефільтроване. Тому що тут лишилось три банки лагера та пляшка шмурдюка* (Gone Girl, 2014).

У випадку з назвами напоїв перекладач застосовує генералізацію, замінюючи невідомі види пива на достатньо знані для цільового реципієнта.

Для відтворення власних назв та імен здебільшого використовують стратегію очуження, але при цьому, навіть малознайомі реалії у певному контексті інтерпретуються реципієнтом належним чином:

- <i>Rehearsals.</i>	<i>Репетиції.</i>
- <i>What?</i>	<i>Що?</i>
- <i>Godspell!</i>	<i>Госпел</i> (Gone Girl, 2014).

They are Punch and Judy! That old puppet show? – *Тож, ляльки Джуді та Панч* (Gone Girl, 2014).

Таким чином, відтворюючи культурно специфічні елементи, перекладачі намагаються відтворити їх у перекладах за допомогою стратегії одомашнення тільки у тих випадках, коли збереження вихідної одиниці спричинило б повне або часткове нерозуміння з боку цільової аудиторії. При відтворенні власних назв домінує стратегія очуження.

Список використаних джерел:

1. Epindola, E. (2006). Two facets in the subtitling process: foreignization and / or domestication procedures in unequal cultural encounters. *Fragmentos*, 30, 44-66.
2. Nida, E. (2001). *Language and culture-contexts in translation*. Shanghai: Shanghai Foreign Language Education Press.
3. Schwarz, B. (2002). Translation in a Confined Space. *Translation Journal*, 6, 4.
4. Venuti, L. (1995). *The translator's invisibility: A history of translation*. London and New York : Routledge.

УДК 81'255.4

Константинова О.В., канд. філол. наук
Рівненський державний гуманітарний університет
(Рівне, Україна)

ІМПЛІЦИТНИЙ КОНТЕКСТ І АДЕКВАТНИЙ ПЕРЕКЛАД

Контекст – одне з найважливіших понять перекладознавства; його вважають фундаментальною основою перекладознавчої діяльності, одночасно умовою і засобом інтерпретації та комунікації і, ширше, – умовою розуміння і створення нового знання.

Тільки контекст розкриває значення мовних одиниць будь-якого рівня. Труднощі перекладу здебільшого зумовлені не незнанням мов, а неспроможністю перекладача знаходити в мовних системах ті “лінгвогносеологічні закономірності, які визначають місце кожної мовної одиниці у відповідному семантичному оточенні смислової ситуації...”. Оскільки переклад у широкому розумінні – це здійснення комунікації між мовою оригіналу і мовою перекладу, то повна й адекватна передача смислу задля досягнення мети комунікації можлива лише за умови передачі усєї сукупності мовних, соціальних і культурних імплікацій. З такої точки зору текст є контекстуально-ситуативною інтерпретацією мовних фрагментів (Колшанский, 1980, с. 112-116).

Поняття “контекст” нерівнозначне поняттю “текст”. Так, у межах тексту мовознавці виділяють мікроконтекст (вузький контекст) – мінімальне оточення мовної одиниці, в якому під час взаємодії з іншими одиницями відбувається реалізація, конкретизація або уточнення її значення, і вона набуває додаткових конотацій, асоціацій тощо, і макроконтекст (широкий контекст) – оточення досліджуваної одиниці, яке дозволяє встановити її функцію в тексті як цілісній одиниці або у низці текстів, пов’язаних один з одним тематично. Наприклад, мікроконтекст актуалізує різну семантичну інформацію лексеми *running* у словосполученнях *running deer* і *running water*, що відображається у відповідних перекладацьких рішеннях: “олень, що біжить” і “проточна вода”, а більш широкий контекст певних технічних текстів зумовлює вибір варіанта “водопостачання” для останнього з вищенаведених прикладів.

Сучасна антропоцентрична лінгвістика, беручи до уваги взаємозв’язок мовних і екстралінгвістичних факторів, а саме детермінованість мовних явищ антропологічними, етнографічними, соціологічними, психологічними, когнітивними і культурними факторами,

досліджує такі види контексту: зовнішній контекст предметного світу і внутрішній контекст суб'єкта пізнання; вертикальний соціально-історичний широкий контекст і горизонтальний контекст мовленнєвого повідомлення; контекст предметного світу і контекст речення, лексичний контекст, синтаксичний контекст; синтагматичний, парадигматичний, культурний контекст; вертикальний контекст твору і фонові знання (Колшанский, 1980; Лещенко, 2017; Nida, 2001).

Контекст в умовах одномовної комунікації передбачає узгодження дій комунікантів, їхніх висловлювань, тобто того, що вже було сказано і того, що може бути сказано, їхніх намірів та інтересів, – іншими словами, передбачає процес створення значення як спільної дії, необхідною умовою якого є вміння враховувати очікування інших учасників комунікації, а також брати до уваги всі зміни в ході комунікативної взаємодії. Двомовна комунікація за посередництва перекладу можлива лише тому, що переклад має справу з текстом, який, за висловленням Г. В. Колшанського “вміщує в себе всі контекстні фактори (інтра- і екстралінгвістичні), на основі яких переклад в ідеалі може стати другим існуванням оригіналу” (Колшанский, 1980, с. 113).

Тому перекладач в умовах двомовної комунікації має створити такий контекст, який точно передає смисл висловленого, наміри автора оригіналу, особливості досвіду і культури народу. Врахування контексту – не лише обов'язковий елемент, але й необхідна попередня умова процесу перекладу, перекладач не досягне бажаної адекватності без відтворення тих контекстуальних умов, що супроводжували породження оригінального тексту.

Оскільки перекладачеві доводиться виходити за межі суто лінгвістичного контексту, доволі актуальними є дослідження таких його видів, що містять вербально невиражені відомості й мають опосередкований вплив на перекладацькі рішення – види імпліцитного контексту. Традиційно імпліцитний контекст вважають одним з видів пресупозиції, тобто це або фонові знання комунікантів про попередні ситуації, або знання попередніх текстів (вертикальний контекст).

З поняттям імпліцитного контексту тісно пов'язане поняття еквівалентного та адекватного перекладу. Перед перекладачем постає проблема передачі імпліцитності в перекладі – її відтворення або невідтворення. На перекладацьке рішення впливає як прагматична установка автора оригіналу, так і прагматична установка перекладача, який орієнтується на фонові знання і потреби реципієнта; дії перекладача також залежать від національно-культурної обумовленості співвідношення вираженого і імпліцитного смислу (що пов'язано з явищем синсемантизму / автосемантизму мовних одиниць у різних

мовах). Критерій еквівалентності перекладу вимагає збереження всіх смислових особливостей оригіналу, зокрема імплікатур. Однак якщо імпліцитність відповідних фрагментів оригіналу зберегти неможливо, перекладачі вдаються до наступних способів відтворення смислу: експлікації, заміни вираженого смислу, втрати частин імпліцитного смислу і надмірної репрезентації імплікатур (Кашичкін, 2003).

Наступний приклад демонструє перекладацьку стратегію заміни. Стилістичний прийом декомпозиції фразеологічної одиниці в оригіналі призводить до потреби вираження імплікатури: *Robert looked out the window. It was raining, and raining hard. There was thunder, and there was lightning, but he was not afraid. Robert was looking for cats and dogs. His dad had said that it was raining cats and dogs, but, try as he might Robert could not see them anywhere.* – Роберт визирнув із вікна. Падав сильний дощ. Гриміло й блискало, але хлопчик не боявся. Він шукав відро. Його тато сказав, що лє як з відра, але як Роберт не намагався, ніде його не бачив (Ars Translatorica, 2018, с. 9-10).

Список використаних джерел:

1. Кашичкін, А. В. (2003). Імпліцитність в контексте перекладу. Автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.20 “Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание”. Москва.
2. Колшанский, Г. В. (1980). *Контекстная семантика*. Москва: Наука.
3. Лещенко, Г. А. (2017). Фонова інформація vs вертикальний контекст твору. *Держава та регіони. Серія: Гуманітарні науки*, 3 (50), 31-34. Режим доступу http://humanities.stateandregions.zp.ua/archive/3_2017/8.pdf
4. Ars Translatorica (2018). *Збірник перекладів*. Рівне: РДГУ.
5. Nida, E. (2001). *Contexts in Translating*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

УДК 811.112.2'25:82-343

Попко І.А., старш. викладач

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
(Львів, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ АУДІОВІЗУАЛЬНОГО ПЕРЕКЛАДУ МОВНОЇ ГРИ

Аудіовізуальний переклад, щонає безліч синонімічних назв, таких як теле/відеопереклад, кінопереклад, медіапереклад або екранний переклад, трактують як переклад вербального супроводу до відеоряду, що використовують на телебаченні, у перекладі фільмів та

іншої аудіовідеопродукції. Визначальною рисою цього типу перекладу є синхронізація вербальних та невербальних компонентів. Теле/відео переклад поєднує риси синхронного, послідовного, письмового перекладу, перекладу з аркуша, залежно від типу програми та умов її створення (Катфорд, 2004).

Розглянемо приклади міжмовної передачі мовної гри, де переклад був виконаний за допомогою підбору ідентичного образу. Можливість застосувати цей спосіб надається нечасто в силу відсутності подібності у внутрішньо лінгвістичних відношеннях між словами ВМ і МП. Однак, для перекладачів, такі випадки зустрічаються. Нижче ми підібрали приклади подібних випадків з англomовних серіалів.

“Поліцейський загін!” (“Police Squad!”) – комедійний телесеріал тисячі дев’яносто вісімдесят другого року, зроблений у вигляді пародії на поліцейські драми і містить велику кількість візуальних гегів (visual puns), заснованих на грі слів. Всього було показано шість епізодів, після чого серіал зняли з ефіру. Однак, завдяки численним проханням глядачів, в 1988 році вийшов фільм “Голий пістолет” (“Naked Gun”), а за ним ще два сиквела, в яких було використано багато жартів з оригінального серіалу. розглянутий нами переклад був виконаний А. Марченко [Переклад: авторський односторонній, Електронний ресурс] за часів розквіту авторського перекладу в нашій країні – 90-і рр. минулого століття. Головний герой – детектив Френк Дребін, роль якого виконав Леслі Нільсен, являє собою стереотипний образ серйозного і прямолінійного поліцейського, який не зупиниться ні перед чим заради розкриття чергової справи. Суворий і незворушний, він нещадний до злочинців, проте, часто створює собі і іншим зайві труднощі, потрапляє в комічні ситуації, з яких виходить, не моргнувши оком.

Один з основних гумористичних прийомів серіалу – так звані візуальні гегі, які полягають в буквальному реалізації метафори або каламбуру на екрані [Наводиться по: Visual Pun – TV tropes, Електронний ресурс], щось на кшталт екранізованої гри слів.

Вперше подібні прийоми почали застосовуватися в кіно Маком Сеннетом на початку 1910-х. На його студіях існувала спеціальна група людей, в обов’язки яких входило придумувати гегі (їх називали “гегмени”). У даному випадку перекладач загнаний в рамки того образу, який бачить глядач: до візуальної складової такої гри слів не вийде підібрати абсолютно новий, інший еквівалент МП. Перекладачеві доведеться дуже постаратися, щоб переклад на МП був адекватним і заміна, запропонована ним, не суперечила тому, що відбувається на екрані.

Розглянемо кілька епізодів, де зустрічається така гра слів, і до яких були вдало підібрані українські еквіваленти.

В одній з таких сцен детектив Френк Дребін заходить в бар, і глядачі спостерігають наступну сцену:

Bartender: What'll it be?

Drebbin: Screwdriver.

(The bartender produces a long screwdriver from behind the bar. Drebbin uses it to jack up the seat of his barstool and hands the screwdriver back to the bartender.)

Bartender: Anything to drink?

Drebbin: No, thank you [Сценарій серії “Ring of Fear (A Dangerous Assignment)”], Електронний ресурс].

Гра слів тут базується на полісемії слова “screwdriver” – воно може означати як інструмент “викрутка”, так і коктейль з однойменною назвою. Також свою роль відіграє ефект несподіванки – на питання бармена “What'll it be?” персонаж відповідає “Screwdriver”, глядач розуміє, що мова піде саме про напої. Однак На щастя для перекладача, виконати адекватний переклад представленої гри слів не складає труднощів, тому що в українській мові є повноцінний еквівалент полісемії англійського слова “screwdriver” (коктейль “Викрутка” і однойменний інструмент):

Бармен: Що вам?

Дребін: Викрутку.

(Бармен дає Дребіну справжню викрутку, той з її допомогою піднімає стілець вище і віддає викрутку назад)

Бармен: Що-небудь вип'єте?

Дребін: Ні, спасибі [Переклад: авторський одноголосий, Електронний ресурс].

Перед нами один з рідкісних випадків, коли підбір ідентичного образу не складає труднощів і буквальний переклад виявляється найбільш адекватним способом передачі гри слів, що є, звичайно, винятком з правил.

Не часто зустрічається слово, яке багатозначне як в іноземних мовах, так і МП, і його значення збігаються в обох мовах.

Після цього бармен передає детективу справжню викрутку, яку той використовує, щоб зробити вище табурет біля стійки, що викликає у глядача посмішку.

Список використаних джерел:

1. Катфорд, Д. К. (2004). *Лингвистическая теория перевода: Об одном аспекте прикладной лингвистики* [пер. с англ.]. Москва: Едиториал УРСС.

УДК 811.112.2'42

Олійник І.З., магістр
Національний університет “Львівська Політехніка”
(Львів, Україна)

ЛЕКСИЧНІ ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ ГЕНРІХА БЕЛЛЯ “ОЧИМА КЛОУНА”

Проблема перекладацьких трансформацій є доволі важливою для лінгвістики. Кожна нація має своє мовлення, що відрізняється від інших, що спонукає людей до вивчення іноземних мов та до перекладацької діяльності.

За визначенням О. О. Селіванової трансформація – основа більшості прийомів перекладу, яка полягає в зміні формальних (лексичні або граматичні трансформації) або семантичних (семантичні трансформації) компонентів вихідного тексту при збереженні інформації, призначеної для передачі (Селіванова, 2011, с. 536).

На сьогодні існує безліч класифікацій перекладацьких трансформацій, запропонованих різними авторами. Л. К. Латишев (Латышев, 1980, с. 78) класифікує перекладацькі трансформації за характером відхилення від міжмовних відповідностей, і поділяє їх на: морфологічні, синтаксичні, стилістичні, семантичні та змішані – лексико-семантичні та синтаксично-морфологічні.

Я. Й. Рецкер, у свою чергу, виділяє лише два види трансформації: граматичні, до яких належать заміни частин мови або членів речення, та лексичні, що включають конкретизацію, генералізацію, диференціацію значень, компенсацію втрат, що виникають у процесі перекладу (Рецкер, 1982, с. 87).

Метою пропонованої роботи є аналіз особливостей лексичних трансформацій в українському перекладі роману-оповіді Генріха Белля “Очима Клоуна”.

Базовим поняттям перекладацької теорії є поняття еквівалентності. Коли говорять, що фраза іноземною мовою та її переклад еквівалентні один одному, мають на увазі, перш за все, їхню семантичну еквівалентність.

До основних методів трансформацій належать методи перестановки, заміни, додавання, вилучення. Ці три методи є основними, які застосовують для досягнення адекватного перекладу (Рецкер, 1982).

Лексичні трансформації – це відхилення від словникових еквівалентностей, які відбуваються завдяки заміні окремих лексичних одиниць оригінального тексту на інші лексичні одиниці мови на яку відбувається переклад. Виявлено що найчастотнішим методом у перекладі роману-оповіді “Очима клоуна” є метод перестановки: *Ich wurde knallrot, als ich in die Drogerie ging.* – *Заходячи в аптеку, я почервонів, як печений рак.*

Також зафіксовано метод додавання: *Auch an Züpfner, den sie heiraten wollte.* *Згадав і Цюпфнера, з яким вона мала одружитись.*

У межах подальшої роботи буде проаналізовано та систематизовано основні лексичні трансформації при перекладі роману Генріха Белля “Очима Клоуна”.

Список використаних джерел:

1. Латышев, Л. К. (1980). *Курс перевода: эквивалентность перевода и этапы его достижения.* Москва: Просвещение.
2. Рецкер, Я. И. (1982). *Пособие по переводу с английского языка на русский язык.* Москва: Просвещение.
3. Селіванова, О. О. (2011). *Лінгвістична енциклопедія.* Полтава: Довкілля-К.
4. *Ansichten eines Clowns.* Відновлено з: <https://royallib.com/file:///C:/Users/User/Desktop/Downloads/bell-henrikh-ochyuma-klouna6723.pdf>

УДК 81'25:811.112.2

Грабович М.Ю., магістр
Національний університет “Львівська політехніка”
(Львів, Україна)

**ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СИНТАКСИЧНИХ
ТРАНСФОРМАЦІЙ В ПЕРЕКЛАДІ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ**

Як відомо, переклад – це відтворення оригіналу тексту засобами іншої мови із збереженням єдності змісту та форм (Бик 2014). Особливо цікавим є переклад художнього твору. Адже, незважаючи на його тематику, автор вкладає в його створення свої розумові, фізичні та часові ресурси, часточку душі, особистого досвіду, щоб донести до читацької аудиторії певні ідеї, емоції, переконання, що створює певні виклики для перекладача.

Метою пропонованої роботи є аналіз основних синтаксичних трансформації на матеріалі українського перекладу роману-повісті Генріха Белля “Очима клоуна”.

Як відомо, синтаксичні трансформації спрямовані на адекватний процес передачі інформації з однієї мови до відповідних синтаксичних форм іншої мови. Це заміна одного типу синтаксичної конструкції на інший (Латышев, 2000, с. 254). Всі види синтаксичних трансформацій можна поділити на чотири типи: нульову трансформацію, перестановку, заміну, трансформації синтаксичних конструкцій.

До трансформацій синтаксичних конструкцій при перекладі простих та складних речень належать такі: заміна простого речення складним, заміна складного речення простим, об'єднання речень, членування речень.

У межах дослідження було встановлено, що в перекладі найчастіше використано такі синтаксичні трансформації:

1. Перестановка слів у реченні, наприклад: Marie schleppte immer viel mystische Literatur mit sich herum, und ich erinnere mich, daß die Worte “leer” und “nichts” häufig darin vorkamen. *Марі завжди тягала за собою багато містичної літератури, і я пригадую, що там часто вживаються слова “пуста” і “ніщо”.*

2. Опущення та перенесення в наступне речення останньої частини речення, наприклад: Seit drei Wochen war ich meistens betrunken und mit trügerischer Zuversicht auf die Bühne gegangen, und die Folgen zeigten sich rascher als bei einem säumigen Schüler, der sich bis zum Zeugnisempfang noch Illusionen machen kann; ein halbes Jahr ist eine lange Zeit zum Träumen. *Останні три місяці я частенько бував напідпитку і виходив на сцену з облудною впевненістю; наслідки цього виявилися швидше, ніж у якогось недбалого учня, що може плекати ілюзії до самого іспиту.*

3. Додавання слова яке за змістом відсутне в німецькій мові, наприклад: Auch an Züpfner, den sie heiraten wollte. *Згадав і Цюпфнера, з яким вона мала одружитись.*

4. Заміна підмета та порядку слів у реченні, наприклад: Es muss schwer sein, das alles zu glauben. *Уявляю як важко повірити в усе це.*

У подальшому дослідженні буде систематизовано та класифіковано синтаксичні трансформації на прикладі роману-оповіді Генріха Белля “Очима Клоуна”.

Список використаних джерел:

1. Бик, І. С. (2014). *Основи перекладу для студентів факультетів міжнародних відносин: навч. посіб.* Львів: ЛНУ імені І. Франка.
2. Латышев, Л. К. (2000). *Технология перевода: Учебное пособие по подготовке переводчиков (с немецким языком)*. Москва: НВИ ТЕЗАУРУС.
3. Böll, H. *Ansichten eines Clowns*. Режим доступа: http://royallib.com/book/H_einrich/Ansichten_eines_Clowns.html
4. Белль, Г. *Очима клоуна*. Київ: Дніпро.

УДК 81'255.4

Бобешко М.О., магістрантка
Рівненський державний гуманітарний університет
(Рівне, Україна)

**ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТВОРІВ ЕПІСТОЛЯРНОГО
ЖАНРУ (НА ПРИКЛАДІ РОМАНІВ НІКОЛАСА СПАРКСА)**

За своєю структурою “Записник” та “Любий Джоне” являють собою романи, побудовані на письменних джерелах.

У романах Н. Спаркс вибудовує лінію особистісно-побутового листування головних персонажів. Причому листи наводяться без урахування хронологічної послідовності, а у відповідності з розвитком сюжету, як того вимагає авторський задум. Кожен окремо взятий лист починається зі звертання до героя, і, відповідно, присутні елементи завершення листа.

Слідуючи загально визнаній структурі, за різними варіантами звернення і кінцівки можна судити про ступінь близькості людей, що знаходяться в листуванні:

“I will always be yours. And, my darling, you will always be mine.”
(Sparks, 2010).

“Завжди буду твоїм. А ти, моя кохана, завжди будеш моєю.”
(Спаркс, 2016).

“If you come back, I’ll marry you. If you break your promise, you’ll break my heart.” (Sparks, 1996)

“Якщо ти повернешся, я вийду за тебе. Якщо не додержиш слова, розіб’єш мені серце.” (Спаркс, 2019).

Основна частина наведених у романі листів орієнтована на діалогічну форму спілкування, листи написані в оповідній формі:

“Even though you may not want to hear it, I want you to know that you’ll always be a part of me. In our time together, you claimed a special

place in my heart, one I'll carry with me forever and that no one can ever replace.” (Sparks, 1996).

“І навіть якщо ти не захоче цього чути, я хочу, щоб ти знав, що назавжди залишишся в моєму серці. Коли ми були разом, ти заслужив особливе місце в ньому – воно зостанеться твоїм, і ніхто ніколи не зможе його зайняти” (Спаркс, 2019).

У цьому випадку оригінал містить фразову структуру, яка при перекладі стає окремим реченням:

*“I am not bitter because of what has happened. **On the contrary** I am secure in knowing that what we had was real, and I am happy we were able to come together for even a short time.” (Sparks, 2010).*

*“Мені не сумно через те, що сталося. **Навпаки**. Я певен у своїх відчуттях – те, що було між нами, було справжнім, і я щасливий, що ми мали змогу побути разом хоча б такий короткий час.” (Спаркс, 2016).*

“I don't expect you to, but because of all we've been through, I just can't continue lying to you.” (Sparks, 1996).

“Я й не чекаю цього від тебе. Але через усе, що ми пережили, я не можу більше тобі брехати.” (Спаркс, 2019).

Як бачимо, переклад передається в даних прикладах в повній відповідності з оригіналом, однак структура речень схильна до змін.

В останньому листі порядок речень і навіть абзаців при перекладі змінений, але зміст та думка автора передана дуже вдало:

“We had a wonderful life together, and I think about it a lot now. I close my eyes sometimes and see you with speckles of grey in your hair, sitting on the porch and playing your guitar while little ones play and clap to the music you create.” (Sparks, 2010).

“Ми прожили з тобою чудове життя, і я часто тепер про це думаю. Іноді я заплющую очі й бачу, як ти сидиш на ганку, у твоєму волоссі пробивається перша сивина, ти граєш на гітарі, а наші малюки танцюють довкола і плескають у такт музиці.” (Спаркс, 2016).

“You're a rare gentleman, John, and I treasure that about you.” (Sparks, 1996).

“Джоне, ти шляхетна людина, яких мало, і я ціню цей скарб.” (Спаркс, 2019).

Для передачі емотивної складової в перекладі використані питальні конструкції:

“I saw they'd been crying, and without a word I sat myself beside them at the table and held, their hands. And when I looked at them, I saw you from so long-ago, the day we said goodbye.” (Sparks, 2010).

“Я помітив, що вони плакали, тож просто мовчки сів поруч із ними за стіл та взяв дівчат за руки. Знаєш, що я побачив, коли дивився їм у вічі? Я побачив тебе у той день, коли ми прощалися.” (Спаркс, 2016).

Як бачимо, переклад творів епістолярного жанру являє собою досить складну задачу. Складність визначається не тільки різницею в граматичному і лексичному ладі, а й в передачі емоційної складової думки.

Список використаних джерел:

1. Спаркс, Н. (2016). *Записник. Сторінки нашого кохання*. Переклад з англ. О.Постранської. Харків: Віват.
2. Спаркс, Н. (2019). *Любий Джоне...* Пер. з англ. Ю. Максимейко. Харків: Віват.
3. Sparks, N. (2010). *Dear John*. Retrieved from: https://royallib.com/book/Sparks_Nicholas/dear_john.html
4. Sparks, N. (1996). *The Notebook*. Retrieved from: https://royallib.com/book/Sparks_Nicholas/dear_john.html

УДК 81'255.4

Жигаadlo К.І., магістрантка
Рівненський державний гуманітарний університет
(Рівне, Україна)

**ДО ПИТАННЯ ВІДТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ
СТРУКТУРИ ТЕКСТУ В АСПЕКТІ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА**

У зв'язку з глобалізацією нашого світу, щодня ми маємо справу з перекладом, свідомо чи несвідомо. Прогрес суспільства крокує семимильними кроками та звичайно не оминає сферу лінгвістики та перекладознавства. Щодо літературного перекладу, він несе в собі не лише певну інформацію, це перш за все, творчий процес, який потрібно опанувати на рівні лінгвістики, духовному рівні та підібрати саме ті слова, що викликають такі ж емоції, що й у читача, котрий читає оригінальний текст. Нелюбін Л. у Тлумачному перекладознавчому словнику зазначає, що художній переклад є інструментом культурного засвоєння світу та розширення колективної пам'яті людства, фактором самої культури. Його теоретичну базу складає літературознавча теорія

перекладу, направлена також на рішення історико-літературних завдань (Нелюбин, 2003, с. 246).

Метою нашої розвідки є вивчення змісту поняття “*інформаційна структура*” у контексті розгляду змістових концепцій концепту інформації як категорії лінгвістичного та перекладознавчого характеру.

У Словнику лінгвістичних термінів, що укладений О.Ахмановою, процес перекладу тлумачиться як передача інформації, що міститься в даному мовному творі, засобами іншої мови (Ахманова, р. 305). Згідно цієї дефініції, можемо припустити, що на першому місці є інформація, яка повинна бути адекватно відтвореною у перекладі. Питання, про значення змісту тексту, з огляду на його інформаційний об’єм з різних сторін розглядали такі лінгвісти, як В.Виноградов, О.Чередніченко та З.Тураєва ін. (Виноградов, Чередніченко, Тураєва).

О.Чередніченко пропонує заміну терміна “значення” на “*інформаційну структуру*” або “*інформаційний об’єм*” у відношенні до поняття тексту, що дозволяє представити комплекс тісно між собою пов’язаних елементів як одне ціле, яке несе в собі певну екстралінгвістичну інформацію (Чередніченко, 1995, с. 10).

В *інформаційній структурі*, В.Виноградов, виокремлює два основних типи інформації: *екстралінгвістичну* (самостійну) та *лінгвістичну* (службову), оскільки будь-яке слово завжди співвідноситься як з фактами об’єктивної дійсності, матеріальної і духовної, так і з мовною системою. Якщо *екстралінгвістична інформація*, на його думку, відображує поняття та його властивості, стан, особливості, якості, то лінгвістична інформація відображує суто мовні характеристики слова. При перекладі, *лінгвістична*, тобто службова, інформація не передається, адже вона є значущою лише для певної мови, тому в мові перекладу вона є заміненою *лінгвістичною інформацією* перекладу. Отже, В.Виноградов наголошує, що при перекладі, ми не отримуємо жодної *службової інформації* з вихідної мови, яка не є, на його думку, настільки важливою як її екстралінгвістична складова (Виноградов, 2001, с. 54).

Слово до використання в мовленні є наповненим лінгвістичною інформацією сповна. Проте, слово в мовленні, особливо в художньому, виявляє не лише своє узувальне значення, але й набуває нових смислових та експресивних відтінків. Тому В.Виноградов виокремлює інформацію як *константу*, яка має фіксований зміст у суспільній свідомості та *оказіональну*, тобто контекстуальну, яка виникає під час

письма чи мовлення та залежить від конкретного контексту, ситуації і визначається задумом її автора (Виноградов, 2001, с. 60).

У свою чергу, З.Тураєва, яка вивчала власне структуру художнього тексту, зазначає, що текст - це є певна глобальна структура, яка включає в себе глибинну та поверхневу структури. Глибинна структура - це є ідейно-тематичний зміст тексту, а поверхнева структура - це лінгвістична форма, яка була наділена глибинною структурою (Тураєва, 1986, с. 57).

Вважаємо доречним вивчення поняття “інформаційна структура” як комплексу тісно пов’язаних між собою елементів, що складається з екстралінгвістичної та лінгвістичної інформації, а також константної та okazіональної, в залежності від функціональної актуалізації інформаційної структури в мовленні.

Список використаних жерел:

1. Ахманова, О. С. (1996). *Словарь лингвистических терминов*. Москва: Советская Энциклопедия.
2. Виноградов, В. С. (2001). *Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы)*. Москва: Издательство института общего среднего образования РАО.
3. Нелюбин, Л. Л. (2003). *Толковый переводоведческий словарь*. Москва: Флинта, Наука.
4. Тураєва, З. Я. (1986). *Лингвистика текста: (Текст: структура и семантика)*. Москва: Просвещение.
5. Чередниченко, О. І. (1995). *Теорія і практика перекладу. Французька мова*. Київ: Либідь.

УДК 811.162.2’373

Боярська А.Г., студентка

*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
(Львів, Україна)*

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕРМІНІВ РОЗМІНУВАННЯ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Лексика гуманітарного розмінування є практично новою сферою для України як в контексті перекладу, так і в контексті теоретичного термінологічного дослідження. Вона ще не була предметом досліджень українських вчених.

Відповідно до міжнародних вимог, офіційною мовою гуманітарного розмінування в Україні є англійська мова (Пальчевська, 2018).

При перекладі науково-технічної літератури важливе значення має взаємодія терміну з контекстом, завдяки чому виявляється значення слова.

Визначають два етапи у процесі перекладу терміну: перше – це з’ясування значення терміну у контексті, друге - це переклад значення рідною мовою.

Головним прийомом перекладу термінів є переклад за допомогою лексичного еквіваленту. Еквівалент – постійна лексична відповідність, яка точно співпадає із значенням слова. Терміни, які мають еквіваленти у рідній мові, відіграють важливу роль при перекладі. Вони служать опорними пунктами у тексті, від них залежить розкриття значення інших слів, вони дають можливість з’ясувати характер тексту. Тому слід вміти знаходити відповідний еквівалент у рідній мові і розширювати знання термінів-еквівалентів.

Усі терміни по своїй будові поділяються на:

- 1) Прості, які складаються із одного слова: *bulkhead* – перемичка;
- 2) Складні, які складаються з двох слів і пишуться разом або через дефіс: *butterfly* – міна-метелик ;
- 3) Терміни-словосполучення, які складаються із декількох компонентів: *delay electric blasting* – електродетонатор з уповільненням.

Одним з найпростіших прийомів перекладу терміна є прийом транскодування. Транскодування – це побуквенна чи пофонемна передача вихідної лексичної одиниці за допомогою алфавіту мови перекладу. Даний прийом являється рідким виключенням в практиці технічного перекладу (наприклад, *laser* – лазер, *mine* – міна). При перекладі способом транслітерації не слід забувати й про “фальшивих друзів перекладача” (таких, як *contribution, data, instance, stimulation, etc.*), транслітераційний спосіб перекладу яких призводить до грубих викривлень смислу.

Терміни також підлягають іншому лексичному прийому перекладу – калькуванню – передача не звукового, а комбінаторного складу слова, коли складові частини слова (морфеми) чи фрази (лексеми) перекладаються відповідними елементами мови перекладу (Українська мова, 2004). Даний прийом застосовується при перекладі складних за структурою термінів. Наприклад: *mine-laying* – спосіб мінування, *remote-control* – дистанційно керована міна.

У термінології наявні лексико-семантичні процеси, характерні для лексики загалом: омонімія, синонімія, антонімія. Проте названі процеси реалізуються в термінології специфічно.

Синонімія в термінології – це вияв загальномовної закономірності. Особливістю цього явища в термінології є те, що терміни-синоніми співвідносяться з одним і тим самим поняттям й об'єктом. Тому в термінології наявні абсолютні синоніми, що позбавлені стилістичних відтінків: *air-dropped*, *air-emplaced*, *air-to-land*, *air-to-surface (land)* – міна, що встановлюється з повітря; *antiairborne*, *antiamphibious*. *Antiinvasion-antilandig* – протидесантна міна. Однак терміни-синоніми відрізняються ознаками, наприклад, структурою, походженням, особливостями функціонування.

Антоніми займають вагоме місце в термінології, адже будь-яке явище, поняття, предмет сприймається глибше та яскравіше під час зіставлення чи протиставлення, віднаходження антитези, діаметрально протилежного значення. В антонімічні відношення вступають різнокореневі терміни-слова, спільнокореневі терміни-слова і терміни-словосполучення.

Засобами вираження антонімічних відношень є основи і префікси. Протилежні поняття виражають за допомогою використання префіксів полярного значення: недозапилення – перезапилення, сурядність – підрядність. Найпродуктивнішим способом вираження протилежного поняття є приєднання до терміна зі стверджувальною семантикою заперечної частки не: *full width AT* ~ неконтактна ПТ міна.

Протиставлення інтернаціональних термінів виражається префіксами де-; анти-; а – *tank- antitank*, *vehicle- antivehicle*.

Антонімічні відношення сприяють глибокому проникненню в сутність протиставлюваних понять, дають змогу цілісно та системно сприймати наукову інформацію, визначаючи місце кожного терміна в терміносистемі.

Омонімія в терміносистемах виникає, коли значення багатозначного в минулому слова розходяться настільки, що втрачається спільна основа. Омоніми виникають внаслідок творення термінів за допомогою використання загальноповживаних слів. Наприклад в розмінуванні термін *head* – означає снаряд з головним детонатором, а загальне значення цього слова – це голова; *time* – міна-пастка уповільненої дії, а загальне значення слова – це час; *toy* – міна-сюрприз у вигляді іграшки, інше значення – іграшка; *air* – авіаційна осколково-фугасна бомба або інше значення – повітря; *car* – міна-сюрприз, що встановлюється на кузові автомобіля, а загальне

значення – машина; *butterfly* – міна-метелик, загальне значення – метелик; *box* – ящикова міна, інше значення – ящик.

Отже, всі процеси, властиві українській лексиці, притаманні й термінології, яка як невід’ємна частина лексичної системи мови належить до найвідкритіших систем. Термінологія гуманітарного розмінування є незамінним об’єктом філологічної термінологічної розвідки. Практичний сенс досліджень таких номінацій не викликає сумнівів, оскільки починається процес гуманітарного розмінування в Україні, що створює попит на перекладачів у цій сфері.

Список використаних джерел:

1. Пальчевська, О.С., Губич, П.В. (2018). *Гуманітарне розмінування в Україні: комунікація, термінологія, словник*. Львів.
2. *Українська мова : енциклопедія* (2004). Київ: Вид-во “Українська енциклопедія” імені М. П. Бажана.

УДК 81’255:004

Голоборода Т.П., студентка
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
(Львів, Україна)

**СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКИХ
ПІСЕНЬ НА УКРАЇНСЬКУ ТА ПОЛЬСЬКУ МОВИ
(НА МАТЕРІАЛІ АВТОРСЬКОЇ КАРТОТЕКИ ТЕКСТОВИХ
ФРАГМЕНТІВ ПІСЕНЬ РЕПКОР ГУРТУ HOLLYWOOD
UNDEAD)**

Переклад виконує надзвичайно важливу соціальну функцію. Під час перекладу часто трапляється так, що неможливо використати значення слова чи словосполучення, яке пропонуються у словнику. Саме тому часто виникає потреба у відступі від системних еквівалентів, тобто у перекладацьких трансформаціях, які є невід’ємною частиною перекладацької діяльності.

За визначенням, поданим у лінгвістичній енциклопедії О. О. Селіванової, трансформація – основа більшості прийомів перекладу, яка полягає в зміні формальних (лексичні або граматичні трансформації) або семантичних (семантичні трансформації) компонентів вихідного тексту при збереженні інформації, призначеної для передачі (Селіванова, 2010, с. 536).

О. Л. Семенов (Семенов, 2005, с. 99) виділяє лексичні (диференціація, конкретизація та генералізація значення, змістове розгалуження, антонімічний переклад, описовий переклад), граматичні (заміни, зміна порядку слів, словосполучень, речень тощо), семантичні (генералізація, конкретизація, додавання, пропуски) та стилістичні (компенсація та адаптація перекладу) типи трансформацій.

Генералізація – це заміна мовної одиниці оригіналу, яка має більш вузьке значення, одиницею перекладу з більш широким значенням. Приклад використання генералізації при перекладі на укр. мову: Англ. *Another classic case you crash and burn.* Укр. *Ти - ще один класичний випадок катастрофи.* Пол. *Kolejny klasyczny przypadek, rozbijasz się i płoniesz! (Lights Out).*

Конкретизація значення – це лексична трансформація, внаслідок якої слово (термін) ширшої семантики в оригіналі замінюється словом вузької семантики (Корунець, 2000, с. 377). В даному контексті при перекладі на укр. мову ми застосовуємо перекладацьку трансформацію конкретизації, а під час перекладу на пол. мову лексема набуває іншого значення – буквально “бачити в червоному” означає “розчаровуватися”: Англ. *When the streets grow cold and my sight **turns red** / Got that pistol grip-hold and a tuzzle to your head.* Укр. *Коли на вулицях стає холодно, а мої очі **наливаються кров'ю**, / Я стискаю в руці пістолет і приставляю дуло до твоєї скроні.* Пол. *Kiedy na ulicach robi się zimno, a mnie ogarnia **wkurw** / Łapię za splotę i przykładam lufę do twojej głowy (Black Cadillac).*

При прийомі додавання припускають використання в перекладі додаткових слів, що не мають відповідностей в оригіналі. Наприклад, в цьому контексті ми можемо скористатися прийомом додавання в укр. мові: Англ. *Yeah, I'm coming after you when you're sleeping at night.* Укр. *Так, я йду за тобою, коли ти мирно спиш вночі.* Пол. *Ta, podążam tuż za tobą / Gdy śpisz, w nosy (Another Way Out);* під час перекладу персонажів фільмів варто зосередити увагу на суті певного персонажу, адже ймовірно, що не всі знайомі з кінопопеею “Зоряні війни”. Сила – найважливіше поняття в фантастичному всесвіті “Зоряних війн”. Це метафізична енергія, яка оточує і пронизує все живе у Галактиці. Термін є невід’ємною частиною всіх епізодів фільму. Фраза “Нехай прибуде з тобою сила” є одним з символів франшизи тому при перекладі ми на укр. мову ми додаємо це значення: Англ. *And I'm bout **to black out** like I'm Darth Vader.* Укр. *І я **перейду на темний бік сили** як Дарт Вейдер.* Пол. *I **odlecę** jak Darth Vader (Comin' In Hot).*

В більшості випадків пропуски – це елементи, які відносяться до структури мови: так, деякі займенники, вживання яких в англійському реченні рекомендоване системними правилами, будуть надлишковими в українському перекладі. Наприклад, в даному контексті при перекладі буде доречним застосувати пропуск в обох порівнюваних мовах: Англ. *A silhouette of palm trees*. Укр. *Силуети пальм*. Пол. *Sylwetki palm (Bad Moon)*, адже ми й так знаємо, що пальма – це дерево.

На думку багатьох мовознавців найбільш розповсюдженим типом переосмислення є метафоричне. За визначенням О. В. Куніна (Кунин, 1996, с. 24), цей тип переосмислення є “переносом найменування з одного денотата на інший, який асоціюється з ним на основі реальної або уявної схожості”. Підкоряючись законам розвитку військова лексика активно поповнює свій словниковий склад шляхом семантичної деривації, в процесі якої відбуваються зміни значення вихідних лексичних одиниць. Провідну роль в семантичних змінах відіграє механізм метафорики. Когнітивні метафори, передають уявлення про війну за допомогою певних образів. Поняття захисту від зовнішнього світу передається за допомогою перенесення, в конкретному прикладі елементу захисного одягу: Англ. *I keep my heart / Tucked in my chest / I hide it underneath / With a bulletproof vest* Укр. *Я ношу серце / Заховане у моїх грудях. / Я ховаю його глибоко / Під бронезилетом*. Пол. *Trzymam moje serce schowane w piersi / Ukryte pod kamizelką kuloodporną (Your Life)*.

Поняття *атаки* в контекстах пісень гурту можна тлумачити як спосіб вербалізації цілі, а саме виступ на концерті чи фестивалі, і впливати на суспільну свідомість і спонукати людей до певних вчинків (дій): Англ. *Hollywood coming to attack!* Укр. «Голівуд» атакує! Пол. *Hollywood atakuje (California Dreaming)*; Англ. *It's a fucking air raid!* Укр. Це чортова повітряна атака! Пол. *Zawleczka wyciągnięta, to atak lotniczy. (Dove And Grenade)*; Англ. *West side till I die and we're all attack* Укр. Західне побережжя, поки я не помру, і всі ми атакуємо Пол. *West Side aż do śmierci, wszyscy jesteście gotowi do ataku (How We Roll)*; Англ. *I'm not here to attack or make you / Kids panic* Укр. Я тут не для того, щоб атакувати, / Або лякати таких діточок як ви Пол. *Nie jestem tu by atakować ani wprawiać twoje dzieci w panikę (Knife Called Lust)*.

“Револуція” зберегла свій свій метафоричний відтінок, розповсюджуючись на всі нові сфери реальності та предмети, забарвлюючи її своєю семантикою. Ймовірно, витoki цієї ситуації заключаються в тому, що метафоричне перенесення зазвичай відбувається в конкретному стилістичному пласті, в конфетному типі

дискурса, тоді як метафора “революція” реалізує себе одночасно в різних дискурсивних рядах (Корунець, 2000). Англ. *I crashed the train just to start a revolution* Укр. *Я зніс потяг з рейок, щоб почати революцію*. Пол. *Rozbiłem pociąg by rozprościć rewolucję (Disease)*; Англ. *Undead Revolution, 1, 2, 3, GO!* Укр. *Undead-революція, 1, 2, 3, вперед!* Пол. *REWOLUCJA NIEUMARŁYCH! 1, 2, 3, JEDZIEMY! (The Natives)*.

Отже, як свідчать результати проведеного аналізу, перекладацькі трансформації є дуже важливою частиною роботи перекладача при перекладі текстів пісень. Знання особливостей їх застосування є необхідною умовою для досягнення адекватності перекладу. Крім того, велику роль при перекладі відіграють метафори, які виступають ключовими елементами для розуміння національних особливостей мовного бачення навколишнього світу. Вони виникають унаслідок зіставлення нового поняття, яке потребує найменування, із уже відомим шляхом віднайдення спільної для них обох ознаки. Наукова метафора є способом пізнання наукової дійсності, який ґрунтується на процесах людського мислення, сприяє структуруванню й оновленню лінгвістичної форми знань про світ і відображає його наукову картину.

Список використаних джерел:

1. Корунець, І. В. (2000). *Теорія і практика перекладу (аспектний переклад)*. Вінниця: Нова книга.
2. Кунин, А.В. (1996). *Курс фразеології сучасного англійського мови*. Москва: Вища школа, Дубна: Фенікс.
3. Селіванова, О.О. (2010). *Лінгвістична енциклопедія*. Полтава: Довкілля.
4. Семёнов, А. Л. (2005). *Основные положения общей теории перевода*. Москва: Издательство Российского университета дружбы народов.

УДК 81.255.4

Макарова О.С., студентка

*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
(Львів, Україна)*

МОВНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ФІНАНСОВОЇ НЕСПРОМОЖНОСТІ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Будь-яка мова – це універсальна система знаків, потенційно здатна відобразити все, що складає реальний світ, описати будь-які предмети і явища оточуючої дійсності. Проте різні мови одні й ті ж предмети і явища відтворюють по-різному. Мова відображає дійсність,

створює власну картину світу, специфічну й унікальну для кожної культури.

Матеріальні цінності суттєво змінилися у ХХІ столітті. Стрімкий економічний розвиток чергується з раптовими фінансовими кризами. Вагому роль у визначенні соціального успіху людей відіграють матеріальні цінності. У сучасному суспільстві поняття гроші (money), багатство (wealth), прибуток (profit), винагорода (reward), добробут, благополуччя (well-being) стають нероздільними. Дослідник І. О. Голубовська, яка детально вивчала поняття багатство і бідність у національних картинах світу, зауважує, що у британському суспільстві гроші постають як сила, яка править усім світом (Голубовська, 2004, с. 250). Це свідчить про національні особливості даної етнічної спільноти, які формувалися під впливом історичних та соціальних чинників.

Природньо, що за таких умов поняття фінансової неспроможності виходить на перший план, що і обумовлює актуальність даної наукової розвідки.

Проблеми взаємозв'язків мови і мислення, мови та культури, впливу суспільних процесів на мовні явища є основними в сучасній лінгвістиці. Сьогодні можемо говорити про своєрідне домінування “трьох К” у мовознавстві – когніції, комунікації, культури (Кудрявцева, 2005, с. 26). Вивчення мови крізь призму психомисленневих та соціокультурних процесів лежить в основі багатьох сучасних наук (соціолінгвістики, психолінгвістики, когнітивної лінгвістики, лінгвокультурології).

Дослідження останніх років свідчать про те, що на сьогодні одним із ядерних концептів у національному світосприйнятті є такі ціннісні концепти як БАГАТСТВО, БІДНІСТЬ, ГРОШІ, що виявляється й на вербальному рівні. Згадані концепти досліджували в компаративному аспекті на матеріалі англійської та слов'янських мовних картин світу О. Ю. Булигіна, О. В. Голубева, І. А. Майоренко, Т. А. Мільохіна, В. Є. Копиця, Т. Г. Пимонова, О. В. Струк, І. А. Чернишенко.

Ми спробували окреслити межі позамовної дійсності, які виражає фінансова неспроможність. Так, за даними технічної енциклопедії явище фінансової неспроможності присутнє в економіці будь-якої країни з ринковою орієнтацією відносин. Виникає остання у результаті економічного дисбалансу, коли витрати перевищують рівень прибутку. Вказується, також, що банкрутство – це завжди фінансова неспроможність, тоді як фінансова неспроможність не завжди означає банкрутство (БЭС, 2000, с. 34). Фінансова неспроможність як правило супроводжується припиненням платежів за борговими зобов'язаннями

через відсутність коштів; фінансовий крах, розорення. Важливою умовою успішного протікання тих чи інших економічних процесів є платоспроможність юридичних осіб або організацій учасників. Не дивно, що неплатоспроможність стала рушійною силою для утворення багатьох фразеологізмів, крилатих виразів, паремій та ідіом, метафор, що є об'єктом нашої наукової розвідки. Предметом наукового дослідження є особливості репрезентації згаданого феномену позамовної дійсності.

Проведений аналіз показав, що фінансова неспроможність у метафорах англійської мови актуалізується за допомогою дієслів у семантиці яких наявна сема “швидко переміщатися у просторі” *to go, to run*; “недбалий, хибний” – *to throw, to splash*; “обмежувати” – *to tight, to cut, to reduce*; прикметників із семою “обмежений” – *thin, little, short*; “позбавлений (форми, вмісту)” – *flat, empty*; прислівників, що вказують на рух донизу, позаду – *down, behind*. В англійській мові сферами-джерелами утворення метафор фінансової неспроможності виступають людина, світ природи, світ результатів людської діяльності. Висока продуктивність ідіоматичних виразів наведених вище типів, пояснюється тим, що антропоморфна сфера, предметна (артефакт), є основними моделями, які створюють базис для інтерпретації досліджуваного феномену. З іншого боку, подібна обробка мовного матеріалу важлива тому, що “в основі відношення до абстрактного імені лежать уявлення про його абстрактну сутність, яка склалась в даній культурі та передана традицією ...” (Чернейко, 1997, с. 35).

Аналіз перекладацьких трансформацій чітко показує різницю у сприйнятті екстралінгвістичних явищ носіями різних мов. Так, в англійській мові раціональне використання грошей із сімейного бюджету асоціюється з елементами одягу, тоді як в українській з меблями. Завищені ціни у мовній свідомості англійців за аналогією порівнюється з кінцівками, а в українців – з вартістю недосяжно дорогого предмету. Історичними джерелами утворення метафор, які ілюструють бідність в англійській мові є фізичні характеристики об'єкту, в українській – фольклор, міфологія. По-різному актуалізується також невдала покупка. В семантиці лексичних одиниць, за допомогою яких виражається набуття боргів присутня спільна сема “рухатись у просторі на великі відстані”, однак образна складова відрізняється.

Проведений аналіз показав, що 80 % метафор, що актуалізують фінансову неспроможність підпали під перекладацькі трансформації. Прийом лексичної заміни застосований у 15% метафор;

деметафоризація має місце у 28%; пошук еквіваленту здійснений у 37% інвентаризованих прикладів.

Перспективою дослідження, на нашу думку є співставлення способів відтворення метафор фінансової неспроможності з принципами перекладу метафор суміжних референційних сфер.

Список використаних джерел:

1. БЭС *Большой энциклопедический словарь*. (2000). Санкт-Петербург: Форинт, Москва: Большая Российская энциклопедия.
2. Голубовська, І.О. (2004). *Етнічні особливості мовних картин світу*. Київ: Логос.
3. Кудрявцева, Л. О. (2005). Сучасні аспекти дослідження мас-медійного дискурсу : експресія – вплив – маніпуляція. *Мовознавство*, 1, 25-31.
4. Чернейко, Л. О. (1997). *Лингво-философский анализ абстрактного имени*. Москва.

УДК 811.131.1=161.2

Поліщук Р.В., студентка

*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
(Львів, Україна)*

**ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНИХ
ФІЛЬМОНІМІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ**

Назви кінофільмів відносяться до особливого розряду власних назв згідно своєї знакової природи, і для їх позначення є спеціальний термін – фільмонім. Цікаво зауважити, що незважаючи на величезну кількість кінострічок, які щорічно випускаються, і їхньою популярністю серед глядачів, перекладу назвам фільмів присвячено набагато менше праць, ніж перекладу заголовків художніх творів.

Назва кінофільму (інакше, фільмонім) нерозривно пов'язана і співвідноситься з поняттям заголовка. Хоча фільмоніми і заголовки мають спільні риси (вони називають об'єкт), це не означає, що вони тотожні за своєю природою, через те, що у кожній номінації існує своя специфічна галузь використання (Кныш, 1992, с. 6). Згідно з визначенням, запропонованим О.В. Кныш, “фільмонім – це висловлювання, що репрезентує ситуацію, змодельовану фільмом, її вербально закодованим чином” (Кныш, 1992, с. 8).

Кожина Н.А. підтримує точку зору, частково протилежну точці зору О. В. Кныш. Дослідниця стверджує, що за своєю лінгвістичною природою фільмоніми (назви кінофільмів), навпаки, багато в чому

близькі до назв творів художньої літератури. І ті, й інші є складовими частинами тексту (для художнього фільму текстом виступає сценарій і його втілення в покадровому зображенні), тобто, між назвами художньої літератури та фільмонімами не існує розмежування на особливі галузі використання (Кожина, 1986, с. 17).

Ще одною загальною властивістю розглянутих онімів (заголовок і фільмоніма) є наявність у них зовнішнього і внутрішнього контекстів. Однак для фільмоніма зовнішнім контекстом є історико-культурне та художньо-естетичне середовище, в якій він формується і живе, а внутрішнім контекстом – сама композиція фільму, яка створює взаємодією вербальних засобів, відеорядів і музичних тем (Кныш 1988).

Проаналізувавши переклади назв англomовних фільмів українською мовою, можна виділити три основні способи: дослівний або прямий переклад, трансформаційний (перестановка, розширення, опущення, часткова заміна) і повна заміна.

При дослівному перекладі всі компоненти назви фільму не суперечать змісту фільму, зрозумілі і привабливі для аудиторії у перекладі. Наприклад: *“The Nun”* – *“Монахиня”* (2018), *“The Predator”* – *“Хижак”* (2018), *“Skyscraper”* – *“Хмарочос”* (2018), *“Mary Poppins Returns”* – *“Мері Поппінс повертається”* (2018), *“Fantastic Beasts: The Crimes of Grindelwald”* – *“Фантастичні звірі: Злочини Гріндельвальда”* (2018).

Перестановка – це процес, при якому відбувається зміна порядку мовних елементів тексту перекладу по відношенню до порядку елементів тексту джерела. Зазвичай подібній трансформації піддаються словосполучення. Це ми спостерігаємо при перекладі наступних назв кінострічок: *“Happy Death Day”* – *“Щасливий день смерті”* (2017), *“Justice League”* – *“Ліга справедливості”* (2017), *“Beverly Hills Chihuahua”* – *“Крихітка з Беверлі-Гіллз”* (2008), *“The Zookeeper’s Wife”* – *“Дружина доглядача зоопарку”* (2017), *“Burn After Reading”* – *“Прочитати і спалити”* (2008).

Використання в процесі перекладу такої трансформації, як перестановка, пов’язане з відмінністю порядку слів в англійській і українській мовах, що і позначається на процесі перекладу. Перестановки досить часто супроводжуються різного роду граматичними і лексичними замінами.

За словами В.Н. Комісарова, граматичні трансформації (граматичні заміни) – це спосіб перекладу, при якому граматична одиниця в мові оригіналу перетворюється на одиницю мови перекладу з іншим граматичним значенням (Комісаров, 1990).

Причиною використання лексичних додавань в тексті обумовлена необхідність синтаксичної перебудови структури речень у перекладі. В ході такої перебудови іноді потрібно ввести в речення ті чи інші елементи: “*Deer*” – “*Підводна ера*” (2017) (додавання лексеми “ера”), “*Tea Pets*” – “*Таємниця будинку іграшок*” (2017) (додавання з метою конкретизації значення). Розширення можна помітити в перекладах фільмонімів, до складу яких входить тільки один елемент – власна назва або прізвисько головного героя: “*Mary Shelley*” – “*Мері Шеллі та монстр Франкенштейна*” (2017), “*Logan*” – “*Логан: Росомаха*” (2017). Розширення допомагає назвам фільмів стати не тільки більш інформативними, а й більш привабливими з комерційної точки зору.

Опущення – це явище, протилежне додаванню. Опущенню зазвичай піддаються семантично надлишкові слова. При перекладі заголовку кінофільму періодично виникає необхідність уникнути надмірності, нагромадження, що, безсумнівно, і призводить до трансформації з використанням опущення в процесі перекладу. Часто це відбувається з фільмонімами до продовження фільму, наприклад, до його другої або третьої частини: “*Jurassic World: Fallen Kingdom*” – “*Світ Юрського періоду 2*” (2018) (дослівний переклад – Світ Юрського періоду 2: занепале королівство», “*The Nut Job 2: Nutty by Nature*” – “*Реальна білка 2*” (2017) (дослівний переклад – Горіхова справа”, але враховуючи, що *nut, nutty* відносяться до англійського сленгу і означають ‘божевільний або ексцентричний’ (The American Heritage Dictionary of the English Language 2019), то переклад “Божевільна робота 2: божевільний від природи” не розкрив би головну ідею мультфільму. Тому заміна на слово *реальна* є стилістично виправданою і вдалою.

Заміні у перекладі фільмонімів може піддаватися граматична одиниця мови джерела будь-якого рівня: словоформа, частина мови, член речення, речення певного типу. Таким чином, перекладач може використовувати часткову заміну і заміну всіх компонентів іншомовної назви. Наприклад: “*Logan Lucky*” – “*Удача Лохана*” (2017) (перестановка, заміна прикметника *lucky* іменником *удача*), “*A Star Is Born*” (дослівно: “Зірка народилась”) – “*Народження зірки*” (2018) (перестановка, заміна речення словосполученням), Повна заміна назви відбулась в анімаційному фільмі “*Mission Kathmandu: The Adventures of Nelly & Simon*” – “*У пошуках йети*” (2017) (дослівний переклад – Місія Катманду: пригоди Неллі і Саймона). За приклад була взята модель перекладу вже добре відомих анімаційних фільмів “*Finding Nemo*” – “*У пошуках Немо*” (2003) і “*Finding Dory*” – “*У пошуках Дорі*” (2016). Часто

повна заміна використовується для надання більшої благозвучності і пов'язана з різним асоціативним рядом у глядача зарубіжного і вітчизняного.

Як показують вищевказані приклади перекладів назв кінофільмів, трансформації нечасто зустрічаються у чистому вигляді, тобто рідко зустрічаються випадки застосування лише однієї трансформації. Найчастіше різні трансформації застосовуються одночасно, тобто перестановка потребує заміни, за граматичним перетворенням йде лексичне. Саме такий комплексний характер перекладацьких трансформацій робить переклад таким складним і трудомістким процесом.

Список використаних джерел:

1. Кныш, Е. В. (1992). *Лингвистический анализ наименований кинофильмов в русском языке*. Дис. ... к.ф.н. Одесса.
2. Кныш, Е. В. (1988). *Наименование кинофильмов как объект ономастики*. Киев.
3. Кожина, Н. В. (1986). *Заглавие художественного произведения: структура, функция, типология (на материале русских произведений XIX-XX веков)*. Дис. ... к.ф.н. Москва.
4. Комиссаров, В. Н. (1990). *Теория перевода*. Москва: Высшая школа.
5. *The American Heritage Dictionary of the English Language* [E-resource]. URL: <http://www.ahdictionary.com> (дата звернення 30.10.2019).

УДК 811.112.2'25:82-343

Пундик Т.В., студентка
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
(Львів, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКИХ КАЗОК НА АНГЛІЙСЬКУ МОВУ

У житті суспільства переклад завжди відігравав важливу роль. Його теоретичним і практичним завданням, пов'язаними з процесом перекладу займалися багато науковців, літературознавців, лінгвістів, психологів. Питання перекладу казок та їх інтерпретація є досить актуальною в наш час, тому цій темі присвячено велика кількість наукових робіт.

Досліджували казку такі мовознавці як Л. Ю. Брауде, В. П. Анікін, Н. І. Кушина, М. О. Акименко, Т. В. Ковтун, В. В. Мاستилко.

Найбільш поширеною і усталеною вважається дефініція дослідниці казки Л. Брауде: “Казка – це авторський художній твір, прозаїчний або поетичний твір, який ґрунтується або на фольклорних джерелах, або є суто оригінальним; твір переважно фантастичний, чарівний, який замальовує незвичайні пригоди вигаданих героїв і в деяких випадках орієнтований на дітей; твір, у якому чудо відіграє роль сюжетоутворюючого фактора, служить відправною точкою характеристики персонажів” (Брауде, 1977, с. 234).

Завдяки перекладу, можна сильніше перейнятися в іншу культуру, зрозуміти культурні цінності людей з різних країн, їхні традиції і моральні принципи. Щоб перекладач зміг з найбільшою точністю передати ідею і задум автора, йому потрібно докласти до цього чимало зусиль.

Процес перекладу тексту з однієї мови на іншу має різноманітний і неоднозначний характер, пов’язаний з безліччю назв компонентів і саме багатомірністю цього процесу обумовлені розбіжності в точках зору на переклад і його особливості.

Кожна мова відбиває особливості культури, історії, менталітету народу, а кожен літературний текст створюється у межах певної культури. Елементи вирощування цієї культури можуть бути цілком незнайомі і незрозумілі носіям інших мов.

Значно важливіше для теорії перекладу казок знайти відповіді питанням: чи читач перекладу отримав від тексту таке ж враження, як і найнедовірливіший читач оригіналу, або він повинен повсякчас відчувати, що він читає текст, написаний чужою мовою і відбиває чужу йому культуру?

У першому випадку зберігаємо авторську інтенцію і привносимо на мистецький задум нічого додаткового. Оскільки читач оригіналу має однакові фонові знання з автором, йому зрозуміло усе те, що читач перекладу міг би сприйняти як чужу йому національну специфіку. Але, якщо автор свідомо не використовує історичних чи літературних алюзій, читач оригіналу просто більше не помічає всіх “своїх” реалій. У перекладі ж, якщо ці реалії збережені, вони привертають увагу читача. І тут у творі з’являється новий компонент, новий центр уваги. Тому перекладач прагне залишити у тексті тільки те, що, за задумом автора, мав сприймати читач. Але таке дбайливе ставлення до авторської інтенції досягається ціною стирання національно-культурної специфіки оригіналу. Такий підхід до національно-культурної адаптації відбився у низці досить вільних перекладів й дуже званих переказів (Теорія переклада).

При перекладі казок найбільшу увагу привертають власні назви. Це можуть бути незвичайні назви міст, міфологічні істоти, герої, реальні особи.

У казках використовують як звичайні імена (“природні”), так і вигадані. Природні імена характеризують персонажа по всіх критеріях. Вони можуть вказувати на походження, характеризувати героя за місцем проживанням, станом в суспільстві. Щодо вигаданих імен, то вони найчастіше характеризують персонажа. Особливість власних назв у казках полягає в тому, що вони є “казковими”.

При перекладі власних імен в казках найчастіше використовують чотири типи перекладу: транслітерація, транскрипція, калькування, транаспозиція.

Власні імена, що вживаються в казках бувають різних типів: антропоніми, ойконіми, зооніми.

Важливу роль в казці відіграють антропоніми, а саме традиційні народні імена: *Іван — Ivan, Данило — Danylo, Петро — Petro, Михайло — Mykhailo, Маруся — Marysya*. При перекладі такого виду власних назв найчастіше використовують метод перекладу – транскрибування.

Ойконіми в казках вживаються вкрай рідко. Вони несуть додаткову інформацію про місце події: *Київ — Kyiv, Полтава — Poltava, Україна — Ukraine, Русь — Russian land*. Оскільки, казки зазвичай рідко привязані до місцевості, то такий жанр майже не вживається в казках.

Чільне місце в казках належить зоонімам, тобто клички тварин: *мишка – шкряботушка — Crunch-Munch; жабка-скрекотушка — the Frog, Нор-Стоп; зайчик-нобігайчик — the Rabbit, Fleet-Fleet; лисичка-сестричка — Sister Vixen, the Vixen, вовчик – братик — the Wolf, Howly-Prowly; кабан-іклан — the Wild Boar, Snout-Rout; ведмідь-набрідь — the Bear, Grombly-Rumbly; Коза – Дереза — Nibby Quibby the Goat*. При перекладі зоонімів найчастіше використовується прийом опису. Також цей вид можна перекладати за допомогою калькування.

Кожній казці притаманна велика кількість міфологічних істот. Наприклад, *Колобок — Kolobok the Johnnycake, Little Round Bun; Скороход — Fleet – Foot; Жар-птиця — Bird Zlia, Koshchei the Deathless — Коцей Безсмертний; Baba Yaga; Volshebnitsa — чарівниця*. Міфологічні істоти в казці перекладаються за допомогою перефразування або транслітерація. Дуже важливо доцільно та точно перекласти назви нереальних істот так, щоб це зрозумів іноземний читач.

Основною метою калькування, перефразування, транскрипції, транскрибування, транслітерації є спроба зрозуміти український колорит. Тому при перекладі казок часто використовують метафори, епітети, гіперболи та порівняння.

При перекладі казок перекладач має звертати увагу на низку чинників. Важливо зберегти та передати національно-культурний колорит казки, її своєрідність і неповторність. При роботі з казками важливо дотримуватися вимог прагматичної адекватності. Найбільші труднощі виникають при перекладі безеквівалентних лексичних одиниць, тобто таких, які не мають відповідників у мові перекладу.

Список використаних джерел:

1. Брауде, Л. (1977). К. истории понятия “литературная сказка”. Москва: Наука, 1977.
2. Теория перевода. Retrieved from: http://www.langinfo.ru /index.php?sect_id=1091.

УДК 811.112.2'25:82-343

Хавик А.П., студентка

*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
(Львів, Україна)*

**ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТІВ АНГЛОМОВНИХ
ПІСЕНЬ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ (НА МАТЕРІАЛІ ПІСЕНЬ
ЖАНРУ ПОП)**

Переклад – це мовна діяльність, особливий вид комунікації при якій відбувається безперервний процес осмислення сприйнятої думки, точніше розуміння сенсу та можливість відтворення іншими мовами. При перекладі можуть виникати труднощі з тлумаченням слів чи фраз у словниках, адже не завжди вони підходять до контексту. Отже, для створення повноцінного перекладу, перекладачу варто брати до уваги такі чинники, як: характерні особливості автора повідомлення, одержувачів інформації (для яких призначене дане повідомлення), їх знання, досвід, сенс повідомлення, характер і особливості сприйняття адресатів, а також інші аспекти міжмовної комунікації, які впливають на процес і результат усього перекладацького процесу. Тому, при перекладі використовуються перекладацькі трансформації.

Пояснення змісту поняття “перекладацька трансформація”, запропоновані Л. С. Бархударовим, Р. К. Міньяр – Белоручевим, В. Г. Гаком, В. Н. Комісаровим, Л. К. Латишевим, Я. І. Рецкером, та

іншими. Різні вчені по-різному давали визначення терміну “перекладацькі трансформації”. Наприклад, Р. К. Міньяр – Белоручев надав таке визначення даному терміну: “Трансформація – основа більшості прийомів перекладу. Полягає у зміні формальних (лексичні чи граматичні трансформації) або семантичних (семантичні трансформації) компонентів вихідного тексту при збереженні інформації, призначеної для передачі” (Міньяр-Белоручев, 1996).

Пісенному дискурсу характерними є певні мовні особливості такі як семантичні, лексичні та синтаксичні характеристики. Тексти пісень поєднують музичні і вербальні компоненти і через це з’являються труднощі під час їх вивчення. В порівнянні з дослідженнями інших напрямів дискурсу (кіно-дискурс, політичний дискурс), музичний дискурс потребує глибшого і структурнішого аналізу. Техніка перекладу пісень є одна з найбільш складних технік, оскільки перекладач має одночасно володіти знанням мови, задатками поета, почуттям ритму і великими знаннями соціокультурних аспектів мови перекладу (Панченко, 2018).

Перекладач самостійно обирає спосіб перекладу, залежно від мети перекладу даного тексту. Найлегший спосіб – це дослівний переклад, для такого перекладу не докладається багато зусиль, а от відчуті і передати зміст, закладений автором, вдається не завжди. Протилежний спосіб перекладу – це еквіметричний переклад пісні (збереження рими, числа наголосів і складів), який є набагато складнішим. Знання мови для такого перекладу недостатньо, крім цього потрібно мати музичну освіту або, мати хоча б уявлення про ритміку тексту (Панченко, 2018).

У текстах пісень можна зустріти велику кількість використання стилістичних засобів. Сучасні виконавці використовують ці засоби задля забарвлення чи звучання пісні в цілому.

На прикладі пісень таких виконавців, як Ariana Grande, Dua Lipa, Ed Sheeran, Lady Gaga, ми розглянемо:

- скорочення (*My gloss is poppin’ - Мій блиск для губ - відпад (pop – популярний) (Ariana Grande – 7 Rings); ‘Cause if you think I was born yesterday - Адже якщо ти думаєш, що я народилася вчора; So stop tryna’ get to me - Тому перестань лізти до мене (Dua Lipa – IDGAF);*

- вульгаризми (*Boy, I don’t give a fuck - Хлопчику, мені начхати (Dua Lipa – IDGAF); I’m a motherfuckin’ train wreck - Я чортова аварія на шляхах! (motherfuckin’ – довбаний) (Ariana Grande – Boyfriend); That shit’s amazing - I це просто приголомшливо (shit – лайно) (Ariana Grande – Thank U Next);*

- сленг (*'Cause I'm out in the club and I'm sipping that bubb* - Бо я у клубі, і я випиваю (*Lady Gaga- Telephone*); *But he wasn't a match* – Але він не підійшов (*To be a match to someone* – співпадати з кимось, бути тим самим(у стосунках)); *I ain't worried 'bout nothin'* – Я ні про що не хвилююсь (*ain't* – сленговий заміник слів *Am not, are not, have not, has not*); *Least this song is a smash* - Принаймі, ця пісня буде хітом (*To smash* – розбивати) (*Ariana Grande – Thank U Next*);

- порівняння (*I wanna hold 'em like they do in Texas please* - Я хочу зіграти з ним, як це роблять у Техасі (*Lady Gaga – Poker Face*); *A girl's just as hot as the shoes she choose* - Дівчина спокуслива настільки, наскільки сексуальні її туфлі! (*Lady Gaga – Fashion*); *You were an angel in the shape of my mum* - Ти була ангелом в образі мами моєї (*Ed Sheeran - Supermarket Flowers*);

- метафори (*Up heaven's stairway to gold...* - Вгору райськими сходами до золота ... (*Lady Gaga – Dope*); *Oh, he makes me feel like nobody else* - О, він змушує мене відчувати ніби я не така, як усі (*Dua Lipa – New Rules*); *Sweet divide* – солодка розлука; *A heavy truth* – важка правда (*Selena Gomez ft. Marshmello – Wolves*);

- фразеологічні одиниці (*Just from this one small act of kindness, I'm in deep shit* - Лише від одного цього маленького акту доброти, я закохався по вуха. (*Ed Sheeran – Sing*); *My neck is flossy* – Моя шия обвішана коштовностями (*Ariana Grande – 7 Rings*); *I ain't worried 'bout nothin'* - Я ні про що не хвилююсь (*Ariana Grande – Thank U Next*); *Dad always told me, "Don't you cry when you're down"* (*Ed Sheeran – Supermarket Flowers*).

Отже, на прикладі зробленого аналізу, перекладацькі трансформації є важливою частиною роботи перекладача при перекладі пісень. Знання особливостей їх застосування полегшить роботу при перекладі, та дозволить зробити перекладений текст зрозумілим для адресата. Також, особливу роль відіграють використані стилістичні засоби, як в оригінальному тексті так і в перекладеному. Правильне тлумачення яких, дозволить побачити та осмислити особливості бачення навколишнього світу автором.

Список використаних джерел:

1. Колісник, О. С. & Жукова, Л. В. *Особливості перекладу текстів іноземних пісень. Національний університет біоресурсів і природокористування України*. Відновлено з: http://www.rusnauka.com/40_NNM_2015/Philologia/6_201818.doc.htm
2. Миньяр-Белоручев, Р.К. (1996). *Теория и методы перевода*. “Московский Лицей”. Москва.
3. Панченко, В. А. (2018). *Лінгвістичні засоби досягнення експресії в сучасному пісенному тексті (на матеріалі російської мови)*. Автореф. дис. ... канд. філол. наук. Національний університет імені Олеся Гончара, Дніпро.

Наукове видання

**ПРОБЛЕМИ
ЛІНГВІСТИЧНОЇ СЕМАНТИКИ**

Збірник матеріалів
IV Міжнародної науково-практичної
інтернет-конференції
21 листопада 2019 року, м. Рівне

**THE PROBLEMS
OF LINGUISTIC SEMANTICS**

The Collection of Conference Proceedings
The 4th International Scientific and Practical Internet Conference
November 21, 2019, Rivne

Формат 60x84^{1/16}.
Папір офсетний. Друк ризографічний.
Гарнітура Century Schoolbook.
Ум. др. арк. 13. Наклад 120.

Редакційно-видавничий відділ
Рівненського державного гуманітарного університету
м. Рівне, 33000, вул. Ст. Бандери, 12,
тел.: (0362) 26-48-83

Друк: “ПараГраф+”,
м. Рівне, 33000, вул. Гетьмана Мазеши, 6/8,
тел.: (0362) 26-49-27